

קונטרס
נחלת יהודה
מצוה בו יותר מבשלוחו

מערכות ביאורים וחידושים
בדיני מצוה בו יותר
מבשלוחו והמסתעף

חברתיו וערכתיו בחסד ה' עלי ובסייעתא
דשמייא מרובה
יהודה שמלאשוילי הי"ו
מחה"ס נחלת יהודה על הש"ס ועו"ס.
שנת, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב.
ה'תשפ"ב.

הבהרה חשובה!
חיבור זה אינו בא לפסוק הלכה למעשה אלא
לעיון ולפלפול.

כל הזכויות שמורות למחבר.
אין להעתיק לצלם או לשכפל וכיו"ב ללא אישור
מהמחבר.

להארות תגובות והערות
וכן להשיג את הקונטרס בפל': 050-4169758

הסכמת מרן הראשון לציון שר התורה פוסק הדור רבינו יצחק יוסף שליט"א

Yitzchak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, ה' כסלו תשפ"ב, 2-320/פ"ב

הסכמה

ראיתי מקצת גליונות מהקונטרס החשוב בענין "מצוה בו יותר מבשלוחו" מעשה ידי להתפאר של הבחור היקר והנעלה, שוקד על דלתות תורה"ק, לילה כיום יאיר כחשכה כאורה, עדיו לגאון פאר ותפארת בעזה"י, רבי יהודה שמלאשווילי שליט"א, מפארי הישיבה החשובה הנודעת לשם טוב ולתהלה, ישיבת "אוהל יוסף" הנקראית על שמו של גאון הדורות מרן אאמ"ר רבנו עובדיה יוסף זצ"ל, והעומדת בראשותו של בני היקר הגאון הנעלה חו"ב רבי עובדיה יוסף שליט"א, והרב המחבר נועץ רבות עם רבו ראש הישיבה שליט"א בענינים אלה שכתב, וב"ה כתב בטוב טעם ודעת, איישר חיליה לאורייתא, ועוד ימשיך להתמיד ולהקיף את ידיעת התורה, עם הבנה ישרה. כי הלימוד האמיתי הוא בהבנה ישרה ובהיקף נרחב. ואותם המרכיבים לפלפל בלבד, ואינם מקיפים את ידיעת התורה, ידיעת הפוסקים הראשונים וגם אחרונים, ומסתפקים בדברי למדנות בלבד, חסר להם בקנין התורה, מחוסר ידיעת הראשונים או גדולי האחרונים. וב"ה ראש הישיבה מתווה להם את הדרך הנכונה בלימוד, להקיף יותר ויותר את דברי רבותינו הקדמונים, והדבר גורם להתמדה, כי מי שיסתפק בדברי למדנות אין לו את החשק להתמיד יותר ויותר, ואילו היקף ידיעת התורה, בדברי רבותינו, כמו רעק"א והנו"ב חקרי לב ומרן החיד"א, ועוד ועוד, זה גורם להתמדה בתורה, וזו היתה דרכם של רבותינו, הפר"ח, כנה"ג, החיד"א, שד"ח, ושאר גדולי חכמי התורה, לשלב את ידיעת התורה עם היקף נרחב וסברות ישרות.

ובענין מצוה בו יותר מבשלוחו האם נאמרה בכל מצוות, שבספר חזון עובדיה הלכות תר"מ (עמ' קפ"ו) דן בזה ומשמע מדבריו שמצוות קיומיות לא אמרין מצוה בו יותר מבשלוחו. הנה כתבנו בזה בילקוט יוסף שבת כרך א' לפני 30 שנה, בדין הכנה בערב שבת, שמצוה על כל אחד להכין צרכי שבת, וישתדל להכין בעצמו איזה דבר לצרכי שבת כדי לכבדו. כי מצוה בו יותר מבשלוחו. [ויש מי שכתב דהא דקיימא לן מצוה בו יותר מבשלוחו, היינו דוקא שלוחו בחנם, אבל לענין שליח בשכר, אמרין יד פועל כיד בעל הבית, וכאילו עושה ממש בידו. אולם מדברי מרן בשלחן ערוך מבואר, שאפילו אם יש לו כמה עבדים לשמשו, ישתדל להכין בעצמו]. וכן הוא בגמ' קידושין (א.א.), ופירש רש"י, דכי עסיק גופו במצוות מקבל שכר טפי. והיינו, מאחר וטורח יותר במצוות, הוי כשכר פסיעות. וגם בזה הוא מראה חביבות למצוה שעושה אותה בעצמו. ועוד, שהמצוה מקדשת את גופו, ומצוה גוררת מצוה. ואם עושה המצוה ע"י שליח, אין המשלח שואב הקדושה ממעשה המצוה. ועיין בטור שם שכתב, שמה שאמרו בגמרא על רב חסדא שהיה מתחן וכו', קמ"ל בזה, שאף שהיו להם עבדים ושפחות עשו זאת בעצמם. והיינו, אף שהיו במעמד חשוב. ולפ"ז י"ל שאין זה הידור בלבד. ובערוה"ש (שם סעיף ג') כתב, שאף שהרמב"ם כתב בלשון חיוב, מ"מ הטוש"ע לא כתבו בלשון חיוב, ואף לדעת הרמב"ם אין זה חיוב גמור, שהרי רבים וגדולים אין עושין בעצמן. ועוד, דבש"ס חשיב מי שהיו עושין בעצמן, ש"מ דרכים לא עשו בעצמן, אלא הוא הידור בעלמא. ואצלינו נשוחטין עושות ומכניות בעצמן לכבוד שבת, ואשחזו כגופו. ע"כ.

ועיין בספר שמירת שבת כהלכתה שכתב בשם הגרש"ז אויערבאך, שלדעתו לא סגי בפעולה אחת של הכנה, רק אם רוצה ללמוד תורה או לעשות מצוה אחרת, או שהוא טרוד מאד במלאכתו, שהרי אמרו ע"ז, דמצוה בו יותר מבשלוcho. וא"כ מהיכי תיתי נימא דסגי בפעולה אחת. נוכ"ה בשלחן שלמה].

וכתב בספר שושן סודות (אות העוז) שלא יסמוך על עבדיו לבל יתערב זר בעבודתו ובשמחתו. ובמה שאמרו בגמ' קידושין (מא.) דמצוה בו יותר מבשלוcho, הנה שם למדו דין זה מהא דרב ספרא דמחריץ רישא וכו', ולכאורה אמאי לא למדו דין זה מאברהם אבינו שנאמר בו ויחבוש את חמורו וכו', אף שהיו לו משרתים וכו'. ויש לומר, דשמא אברהם עשה כן כדי להודיר במצוה, מה שלא היו עושים עבדיו. וגם רצה לשבור את היצר בכך שיעסוק בעצמו במצות העקידה שהיתה ניסיון גדול.

ויש להסתפק אם מאי דאמרינן מצוה בו יותר מבשלוcho הוא בכל מילי, או רק היכא דאיתמר, כגון קידושי אשה והכנת צרכי שבת. ודעת הרב יד המלך (פרק ל' מהלכות שבת הלכה ו') דהא דמצוה בו יותר מבשלוcho הוא רק בהכנת צרכי שבת, ובקידושי אשה, אבל לא בעשיית מעקה ושאר מצות. וכ"כ הגר"ש קלוגר בשו"ת שנות חיים (בקונט' פרט ועוללות סימן לג).

אולם הרב פתחי תשובה (אה"ע סימן לה סק"ב) כתב על דברי הרב יד המלך, שאין דבריו נכונים, שהרי המג"א (סימן רג) כתב להדיא שהוא הדין לכל המצות. וכן משמע בש"ס בכמה מקומות. ע"כ. (וע"ע במג"א סימן תלב סק"ה, וסימן תנג אות יב). ועיין בשדי חמד (כרך ד' עמוד 289) שצ"ל למהרי"ט שכתב, דמה שרב נחמן עשה מעקה היינו משום מצוה בו יותר מבשלוcho. ע"ש.

והב"ח כתב, שאף גבי הדלקת נרות בער"ש היה ראוי שהאיש ידליק הנרות בעצמו, שמצוה בו יותר מבשלוcho, אלא שהנשים שכיבו נרו של עולם, מוזהרות בו יותר מהאי טעמא. ומשמע מדבריו, שדין זה דמצוה בו יותר מבשלוcho נאמר גם לשאר מצות, ולא רק לענין קידושין והכנת סעודות שבת. וכן משמע מדברי המג"א (סי' רג). גם במחזיק ברכה (סי' רנ סק"ג) כתב להוכיח שהוא הדין לכל המצות, וכדברי המג"א. ע"ש. (וכ"כ בפשיטות בספרו ראש דוד פר' פינחס דף קכח ע"ד).

גם בשו"ת דברי יעקב (סי' עח דף סט:) כתב, דהא דקי"ל מצוה בו יותר מבשלוcho, הוא בכל המצות, ודלא כהרב יד המלך הנ"ל, שטעה בזה. ע"כ.

איברא דבשו"ת מהר"ח אור זרוע (ס"ו סק"ב) כתב, דדוקא בקידושי אשה אמרינן מצוה בו יותר מבשלוcho, מפני שאין השליח נהנה מהקידושין, ואדרבה מפסיד בכך שהאשה המתקדשת נאסרת עליו, אבל בשחיטה ובהפרשת חלה וכיו"ב לא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוcho, וכמו שנהגו כל רבותינו, שאע"פ שהם בקיאים בשחיטה נותנים לחזן לשחוט, דהיינו על ידי שליח, וכן במצות לימוד תורה לבנו, ובמצות מילה. וכן הדין בהפרשת חלה. וכן המנהג שמשכירים מלמדים ללמוד תורה לבניו, ואין האב בעצמו מלמדם. וכן הדין במילה, שאפילו האב מוהל יכול לתת לאחר למול את בנו וכו'. ע"ש. ובשדי חמד הנ"ל הביא מהגאון מבוטשטאש שהיה שוחט בעצמו, וביאר טעמו דהוא משום דאוחב מצות לא ישבע מצות. ולחומרא עבד כן.

ועיין בד"מ (י"ד סימן רסד). שהביא בשם האו"ז, שאם האב יודע למול אסור ליתן למוהל אחר למול, וכן כתב בכנה"ג (י"ד סי' רסד) בשם מהר"ם ריקאנטי. והרמ"א בדרכי משה תמה ע"ז, דמאי שנא משאר המצוות דמהני בהו שפיר שליחות. ע"ש. ובאמת שכ"פ הרמ"א בחו"מ (ריש סימן קפב) דבכל דבר שלוחו של אדם כמותו.

ועיין להש"ך (חו"מ סי' שפב) שכתב לדייק כן גם מדברי הרא"ש בחולין (בפרק כיסוי הדם סי' ח') שכתב, באחד שאמר למוהל למול את בנו, וקדם אחר וחטף המצוה מידו ומל את הבן, דאינו חייב ליתן לראשון י' זהובים. דבמה שאמר לו האב שימול לא זכה בהמצוה. ול"ד לכיסוי הדם דאמרה תורה ושפך וכסה, מי ששפך יכסה. וכן האב שחייב למול את בנו ורצה למולו וקדם אחר ומל, חייב. אבל אם אין האב רוצה למולו, כל ישראל חייבים למולו, ובדיבור שאמר האב לא זכה בה. ודייק הש"ך דס"ל להרא"ש דלא מהני שליחות במצות מילה. והוכיח כן הש"ך מדברי הרא"ש שדימה מצות מילה על האב למצות כיסוי הדם, ולכן חייב האב למולו דומיא דכיסוי הדם, דמי ששפך יכסה. ומשמע מדברי הרא"ש דאם האב יכול למול, אסור לו לצוות לאחר למול, דמבטל מצות עשה.

אלא שמשלשון הרא"ש אין כ"כ הכרח לדברים, שהרי הרא"ש כתב, אבל אם אין האב רוצה למולו כל ישראל חייבים למולו, ובדיבור שאמר האב למוהל לא זכה במצוה לחייב לאחר אם קדמו. ומשמע שרק לגבי תשלום לא הוי שליח בשביל לחייבו משום שלא קנה שליחות, ושאני מילה וכיסוי הדם כיון שכל ישראל חייבים בה אם לא עשאה, לכן בדיבור לא קונה. אבל מהיכי תיתי למישמע מיניה דלא יועיל בזה דין שליחות לאב. ועוד, דמשמע דוקא כשאמר לו למול אז אינו קונה בדיבור, דשמא זה כיבוד בעלמא. אבל אם יעשהו שליח להדיא, מהיכי תיתי דלא מהני. ועדיין צריך לעיין.

ובתבואות שור (סימן כח ס"ק יד) הק' על הש"ך מהא דשבת (קלג.) דאיתא התם, בשר אף על פי שיש בהרת יקוץ, ופריך, למה לי קרא הא הוי דבר שאינו מתכוין, ומשני באומר אבי הבן לקוץ בהרתו קמכוין. ופריך ואי איכא אחר ליעבד אחר דאמר ר"ש בן לקיש כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב ואם לאו ידחה וכו', ומשני בליכא אחר. ולהש"ך הא כשמל אחר מבטל האב מצות עשה דאורייתא.

ומרן החיד"א בשיו"ב (י"ד סימן רסד אות א') כתב, דהאור זרוע מיירי כשמכבדו בעלמא, אבל אם עושה אותו שליח, שלוחו של אדם כמותו ושפיר מהני גם במילה. ולא חיסר אלא ממה שאמר מצוה בו יותר מבשלוחו. ובזה סרו תמיהות הדרכי משה והרב יד אליהו (סימן נא) על הש"ך שכתב, שאסור לאבי הבן לכבד אחר למול את בנו. והיינו כשמכבדו בעלמא. וע"ע בספרו ראש דוד

(פרשת פנחס דף קכב).

ועיין ביד אברהם (י"ד סי' כח ס"ח) שהביא שגם כוונת הש"ך כן, שרק אסור לאב לכבד, אבל מדין שליחות שפיר, כיון דשלוחו של אדם כמותו.

ושוב ראיתי שכן כתב המקנה (קידושין כט. ד"ה בתוס' אותו ולא אותה) בכוונת דברי הש"ך, והביאו בשו"ת רב פעלים ח"ב (חיד"ר סימן לה) דהני מילי כשמכבדו. אבל מדין שליחות לא איירי, דפשיטא דשלוחו של אדם כמותו.

גם בשו"ת בית הלוי (חלק א' סימן י') סיים בסוף תשובתו כדברים דנ"ל, דודאי גם הרא"ש אינו חולק על כל הפוסקים, וגם איהו לא קאמר רק באחד שציוה להמוהל בתורת כיבוד, ומש"ה הוי כמי שלא רצה למולו, אבל אם עושה שליח בודאי כו"ע מודים דיכול לעשות שליח. ועל כן יש להזהר כשאין האב יכול למול שציוה למוהל בתורת שליחות, ויוצא בזה י"ח שהטילה התורה על האב לכתחלה. (ויש להעיר ממה שהוכיחו מלשון הש"ע (ר"ס רסד) דלא בעינן שליחות זממש במילה, שהרי קטן אינו בר שליחות, כמבואר בב"מ (עא:) וקטן כשר למול. ר"ל.)

וראה בשדי חמד ח"ד (עמוד 290) שכתב על דברי מרן החיד"א שדבריו נראים, ומצא לו תנא דמסייע, מדברי הרב פרי האדמה, ושוב הביא מה שהעירו על הש"ך, מהגמ' בבא קמא (קט:) דכהן משוי שליח להקריב קרבנו, ומבואר שם דאפילו בריא משוי שליח ולא דוקא זקן וחולה. וכתב לחלק בין מילה לקרבן, דבקרבן אין המצוה מוטלת על הכהן להקריב קרבנו, רק רשות הוא בידו ובא בכל אות נפשו, משום הכי משוי שליח, לא כן מילה שהיא ממצות הבן על האב וחובה מוטלת עליו, לא מצי משוי שליח. וכתב עוד שם, דמשמעות דברי הש"ך דאב שנותן לשליח למול את בנו מבטל מצות עשה מן התורה, וכך הבינו מדבריו מרן החיד"א ועוד אחרונים, ובקובץ על יד כתב, שהש"ך מיירי רק לגבי מילה בזמנה. ולפי זה כתב ליישב מה שהקשה הרב תבואות שור הנ"ל.

ובזה אתי שפיר מ"ש מהר"ח או"ז (בס"י יא) בזה"ל: ונראה בעיני המילה שאין האב חייב למולו בידו, אלא להתעסק שיהא נימול דומיא שחייב ללמדו תורה ואומנות, נשאינו חייב על האב עצמו, אלא אפשר על ידי שליח. וכה"ג בסוכה כתיב חג הסוכות תעשה לך וקיי"ל תעשה ולא מן העשוי, וכי לא יאמר אדם לחבירו שיעשה לו סוכה. ע"כ. וכ"כ בכרתי ופלתי (יורה דעה סימן כח, פלתי סק"ג). וכן כתב בדבר אברהם ח"ב (ס"א אות ד'), דאין הכי נמי אי משוי ליה שליח שרי, אלא דאם אחר רוצה למולו לפניו מעצמו שלא בשליחותו, אסור לאב להניח לו, דאז מתבטל האב ממצותו.

אולם בקצוה"ח (ס"י שפב) פ"י כוונת הש"ך כפשוטו, דהוי ככל מצוה שבגופו, כתפילין וציצית, שלא ניתן לעשות בהם שליח. דדין שליחות אינו עושה כאילו קיים את המצוה בעצמו, אלא שזה פטור שיכול לעשות את המצוה על-ידי שליח, ונפטר בכך מקיום המצוה. אבל אין לו כח שייחשב כאילו עשה בעצמו. [ואינו כדן שומע כענה דהוי כאילו אמר בעצמו]. ולכן במצוה שהוא צריך להניח על גופו כמו תפילין, לא שייך שיתייחס אליו מעשה השליח. ולפי זה אתי שפיר ק"י התבואות שור.

ועיין בחידושי מלא הרועים (שבת קלג.) שהקשה מהגמרא שם, אמר רב משרשיא באומר אבי הבן לקוץ בהרת בנו קא מתכוין. ואי איכא אחר ליעבד אחר דאמר ר"ש בן לקיש כל מקום שאתה מוצא עשה וכו'. וקשה, דהא בקידושין (כט.) אמרו דהמצוה היא על האב למול את בנו, ואם כן מה היא קושית הגמרא וליעביד אחר וכו'. ותירץ, דבשלמא אי ליכא אדר התירו לאב ויכול שלא לכון לקוץ בהרת, אבל אי איכא אחר והאב לא יעבור על האיסור, ימול אחר ותתקיים מצות מילה על ידו. ע"ש. ולדברי הקצות דמילה הוי כתפילין עדיין קשה קושית מלא הרועים. [ושמא יש לומר דהא אף הקצות יודה שאם האב אינו יודע למול, חובה על אחרים למולו, ולא דמי ממש לתפילין. ואם כן כאן שיש איסור במילתו דמי להיכא שאינו יודע למול, ושפיר אחר יכול

למולן]. ובספר קובץ על הרמב"ם כתב ליישב, דאף הש"ך מודה דמיום ח' והלאה אף שהמצה על האב מדכתיב המול לכם כל זכר, הרי הוא כשאר מצוות דעלמא דמהני שליח. והש"ך לא איירי אלא על בן ח', דכתיב וימול כאשר ציוה וכו', דאי אפשר על-ידי אחר. ולפי זה מה שהקשתה הגמ' והא איכא אחר, איירי ביותר מבן ח' מימם דאתי מבינייהו. ע"ש. ואין לומר הואיל ונודחה ידחה, משום דש"ס ערוך הוא בשבת שם דמילה דוחה צרעת בין בזמנה בין שלא בזמנה. וכ"פ נמי הרמב"ם (פרק א' מהלכות מילה הלכה ט'). ויש שכתבו לתרץ, דיש ב' דינים במצות מילה. גם מצוה למעשה החיתוך, וגם מצוה שיהיה מהול. ונהי דלא מהני שליחות למצות החיתוך, מכל מקום למצוה שיהיה מהול מהני שפיר שליחות, ומש"ה הקשו בגמרא שימול אחר ויקיים המצוה שיהיה מהול. ויותר מזה, דמצד המצוה שיהא מהול לא בעינן שליחות כלל, דהא המצוה סוף סוף נעשית בו שהוא מהול. והיינו, דהמצוה מורכבת מב' חלקים, למול, ושיהיה מהול, והאב אין הכי נמי מפסיד את החלק של מעשה המילה, אך אינו מבטל בכך את העשה, שהרי יש לו עדיין את החלק השני של המצוה, להיות מהול. אך זה דוחק, דסו"ס האב מבטל המצוה המוטלת

עליו למול את הבן, ועשה דוחה לא תעשה. ועיין באורך בשו"ת יבי"א ח"ה (חיד"ד סי' כב אות ג') ועכ"פ מדברי האחרונים משמע, דגם במילה מהני שליחות, וכן מורה לשון מרן בש"ע (סימן רסה סעיף ט') שכתב, אבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שלוחו. וכתב הגר"א שם, שהוא דוגמת הקרבן, וכמו שאמרו במדרש רבה (פרשת אמור פרק כז). ואמרינן בפרק ד' דתענית (כז). היאך קרבנו וכו'. ע"כ. ובשו"ת כתב סופר (י"ד סימן קכא) שאפשר לעשות שליחות במילה. וכן כתב בשו"ת דברי סופרים (ס' קכד). ובשלחן גבוה (ס"ק לו) כתב, שנהגו שאבי הבן מוסר למוהל את הסכין שבזה הוא מראה שהוא שלוחו, ואחר כך אבי הבן עומד במקום גבוה בכדי שכל העם ישמעו ברכתיו. ודעת רוב האחרונים שבכל המצוות אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו. וע' להרמ"א בדרכי משה (י"ד סי' רסד), ובש"ך חו"מ (סי' שפב סק"ד), ובברכי יוסף (י"ד סי' רסד ובאה"ע סי' לה), ובראש דוד (הנ"ל דף קכח), ובשו"ת מהר"ם שיק (י"ד סי' רלט), ובשו"ת רב פעלים ח"ב (י"ד סי' לה).

גם הרב עמודי אש (סימן ה אות יח דף לט ע"ב) כתב להוכיח שלא כדברי הרב יד המלך והגר"ש קלוגר הנ"ל, מדאשכחן בקידושין (ע:) דרב נחמן עביד מעקה בעצמו, אע"פ שפרנס שנתמנה על צבור אסור בעשיית מלאכה. וכן דעת אחרונים רבים הובאו בשד"ח (דברי חכמים סימן מד) הנ"ל. וכן עיקר. וע' בשו"ת חתן סופר (סימן מד ד"ה ולפי).

ואין לתמוה על דבריהם מדברי המהר"ח אור זרוע הנ"ל, די"ל דסמכו בזה על דברי רש"י הנ"ל, דמשמע מדבריו שד"ז שייך בכל המצוות כולם, "דכי עסיק גופו "במצוות" מקבל שכר טפ"י. וכן הוא בתוס' ר"י הזקן בקידושין שם. ועיין בספר המקנה על קידושין שם, שהביא ראיה לזה, שר"ג עשה מעקה בעצמו, דאמרו שם על רב נחמן, דאשכחיה דקעביד מעקה, אמר ליה, לא סבר לה מר להא דאמר רב הונא בר אידי אמר שמואל, כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה וכו'. ע"ש. ומשמע שד"ז דמצוה בו יותר מבשלוחו שייך בכל המצוות. וכיוון לזה גם בשדי חמד הנ"ל. והסיק שם, דקם דינא דמצוה בו יותר מבשלוחו שייך בכל המצוות כולן. ודלא כמ"ש בספר יד המלך. ואכמ"ל.

והנה במחנה אפרים (הל' שלוחין סי' יא) כתב, שהעושה מעקה ע"י אומן גוי בשכר, יכול לברך על עשיית המעקה, משום דיד פועל כיד בעה"ב. ובשדי חמד ח"ט (דברי חכמים, מד) כתב לדון, שדין מצוה בו יותר מבשלוחו לא נאמר אלא אם השליח עושה בחנם, אבל אם שכר את חברו לעשות בעדו, יד פועל כיד בעל הבית, ונחשב כעושה המצוה בידו ממש. ע"ש.

ובדרכי תשובה (יורה דעה סימן כח ס"ק סא) כתב לבאר טעם הדבר למה נחשבת עבודה בשכר כאילו עשה בעצמו, כשעושה המצוה על ידי פועל בשכר, משום דמה שמוציא מכספו נחשב כמו טירחת הגוף כאילו עשה המצוה בעצמו, וראיה מהגמ' פסחים (ד:) שיש עדיפות לעושה המצוה בחסרון כס ללא טירחה, ממי שעושה בטירחא ללא חסרון כס. ע"ש.

אלא שלענין קיום מצות בדיקת חמץ כתב הפמ"ג (א"א סימן תלב סק"ה), שגם תמורת שכר אין לעשות המצוה על ידי אחר. ע"ש.

ועיין בתבואות שור (כח, יד) שכתב, דדין מצוה בו יותר מבשלוחו נאמר רק כשמוסר את המצוה לאחר לעשותה דרך שליחות, שנראה כי המצוה המוטלת עליו היא כמשא ואינו רוצה לטרוח בה בעצמו. אבל במסירה לאחר דרך כיבוד שמכבד למי שמהדר אחר מצוה זו לעשותה, מותר לעשותה על ידי אחר. וכל שכן כשהאחר הוא אדם גדול וחשוב שיש בזה כבוד למצוה. ע"ש.

ובפמ"ג (מש"ז שם סק"ח) הסכים לדבריו. אלא שהכרתי ופלתי שם, כתב להשיג על התבואות שור, והאריך בזה בדרכי תשובה (שם).

שוב מצאתי למרן אמו"ר שכתב בזה בזה"ל: הנה בשו"ת מור ואהלות (אהל ברכות והודאות סימן לא) כתב, דהא דקי"ל מצוה בו יותר מבשלוחו, היינו דוקא שלוחו בחנם, אבל לענין שליח בשכר, אמרינן יד פועל כיד בעל הבית, וכאילו עושה ממש בידו. ע"כ. וכי"ב כתב הנהיגות משפט (חור"מ סימן קפב). ע"ש. ובספר משנת אברהם (סימן א' אות לה, עמוד לג) כתב כן בשם חכם אחד, והרב המחבר שם, הקשה עליו ממה שנפסק (כאן בסימן רג), שאפילו אם יש לאדם עבדים ומשרתים מצוה בו יותר מבשלוחו. וכן הסכים עמו השדי חמד (דברי חכמים סימן מד ד"ה וכתב עוד). ע"ש.

גם בשו"ת מנחת יחיאל ח"ב (סימן קכח אות יא) כתב להרה"ג השואל, ומה שהביא כת"ר בשם הרב ישמח משה שאם עושה המצוה ע"י שליח בשכר לא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, לא ידעתי מה יענה על מה שמבואר בשלחן ערוך (סימן רג), שאפילו אם יש לו עבדים ושפחות מצוה שיעסוק בעצמו בצרכי שבת וכו', וציין להשדי חמד הנ"ל. ע"ש. ועיין בשו"ת יביע אומר חלק ה' (חלק יורה דעה סימן יב אות ו), ובהליכות עולם חלק ז' (עמוד קעז והלאה), מ"ש על דברי המחנה אפרים. ע"ש.

וכן בספר ילקוט יוסף הלכות כיבוד אב ואם ח"א (פרק ב' סעיף כ"ח) ושם מבואר, שמצות כיבוד אב ואם הרי היא ככל מצות עשה, שמועיל לעשותה ע"י שליח, ושלוcho של אדם כמותו, ועכ"פ גם בכיבוד אב ואם אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, ואפי' אם היה הבן ת"ח ישתדל לעשות המצוה בעצמו, ואם אביו מצוה עליו לשרתו, והדבר קשה על הבן מאיזו סיבה, רשאי לכבדו ע"י שליח, ויוצא י"ח המצוה, ואם ההורים מקפידים שדוקא הבן ישמש אותם, י"א שבכה"ג חייב הוא לשמשם בכבודו ובעצמו, ולא ע"י שליח, שאם יסרב לכבדם בעצמו יעבור על איסור מורא. ולדינא נראה שעל הבן להשתדל מאד לקיים המצוה בעצמו, אא"כ הוא דר בעיר אחרת וכיוצא, שאז יקיים המצוה ע"י שליח.

והנה בגמ' קידושין (מא:) למדו לכל התורה כולה דמהני שליחות, ולכאורה כן הוא גם במצות כיבוד אב ואם דמהני לקיים המצוה על ידי שליחות. אך עדיין יש להסתפק שיתכן ודמי למצוות שבגופו דצריך הבן לכבד את אביו בעצמו, ובשלמא לענין מאכילו ומשקהו ומלבישו מסתבר שיועיל שליח, שהרי עיקר המטרה היא שאביו יקבל את צרכיו, וסוף סוף מקבל את צרכיו. אבל לענין לעמוד מפניו וכדומה מה שייך בזה שליחות, וזו מצוה שבגופו. וע' ביבי"א ח"ו (חיד"ס כט אות ב') שכתב, דבמצות צדקה אין צריך כוונה, דעיקר המצוה היא המטרה שיתן לעני, וכיון שיש לעני מה איכפת לי בזה אם כיוון או לא. ע"ש. ולפ"ז ה"ה במצות כיבוד אב ואם, דלענין שיהיה לאביו מאכל ומשקה, איה"נ יועיל שליח, אבל לענין לעמוד מפניו לא יועיל שליח.

והיה מקום לומר שד"ז להאכילו ולהשקותו תלוי אם מצות כיבוד אב היא בכלל מצוות שבין אדם לחבירו, שאז א"צ לכיון לשם מצוה, וגם יועיל לזה שליח, דהעיקר היא התכלית. או דעיקר מצות כיבוד אב ואם היא מצוה שבין אדם למקום, וא"כ התכלית היא שהבן יעשה המצוה, ולפ"ז שמא לא יועיל שליח. ויש לדחות, דאף אי נימא דהיא מצוה שבין אדם למקום יועיל שליחות כמו שאר מצוות שמועיל בהם שליחות. והנה לענין גירושין וקידושין דמהני בהו שליח, פשוט דהתם עיקר התוצאה שהאשה תקבל קידושין, ומה איכפת לי אם האיש עצמו קידש או שלח שליח, אבל בכיבוד אב ואם יתכן ולא יועיל שליחות, דזה גופא המצוה שהבן יכבד את אביו, וזה חלק מהכבוד שהוא עצמו יטרח לפניו. אלא שלענין מאכילו ומשקהו וכדו', מסתבר דיועיל שליח.

וכן משמע לפום ריהטא ממה שכתבו הרמב"ם והש"ע (סי' רמ"ט) דמי שנטרפה דעת אביו או אמו, וא"א לו לעמוד עמהם מפני שנשתנו ביותר, ילך לו ויניחם ויצוה לאחרים לנהגם כראוי. ומשמע שמקיימים מצות כיבוד אב ואם ע"י שליח. ויש לדחות דשאני הכא דא"א בדרך אחרת, ומש"ה יעשה שליח, הלא"ה לא מהני שליח. אך זה אינו, דלשון הרמב"ם והש"ע שיצווה לאחרים, ואם אין בזה מצות כיבוד אב למה כתבו בלשון ויצוה לאחרים וכו', הו"ל לכתוב ואחרים יטפלו בו. ומשמע דמקיים בזה מצות כיבוד אב ואם, ולכן אמרו ויצוה לאחרים. וכבר כתבו הראיה הנ"ל בשו"ת שמן המור (דרושים דף קיא), ובשו"ת זרע אמת ח"ב (סי' קמח), ובס' כנסת יחזקאל (לרבי יחזקאל רחמים מע' כ'), דמהני לקיים מצות כיבוד אב ואם ע"י שליח.

וראיה לזה מהגמ' פסחים (קד:) מעשה ברבי יהודה שצוה את בנו ר' יצחק לשלוח כלכלה של פירות לעולא, כדי שישמע מה הוא חותם בהבדלה, ור' יצחק לא הלך בעצמו אלא שלח לשם את אביו, ושמע את עולא שחותם ברוך המבדיל בין קודש לחול. וכשבא לפני אביו הקפיד עליו. ומשמע שהקפדתו היתה לא משום שקיים הדבר ע"י שליח, אלא משום שהפסיד שלא תיאמר הלכה בשמו. ומבואר מזה דמהני לקיים מצות כיבוד אב ע"י שליח. וע"ש ברשב"ם שפי' שרב יהודה כעס על בנו על שלא הלך בעצמו. ובאור הישר ביאר, דרב יהודה התכוין שר' יצחק יביט בפניו של עולא, לקיים והיו עיניך רואות וגו', ורב יצחק סבר שכוונת אביו רק להביא הכלכלה לעולא ולדעת היאך יבדיל. וראה באוצר מפרשי התלמוד שם. ונפשוט שמכאן ראיה רק לענין מצות כיבוד שהאב צריך את התוצאה, כגון להאכילו ולהשקותו ולהלבישו וכו', אבל אין ללמוד

מכאן לענין קימה והידור לאביו שהם מצות שבגופו]. וכ"כ המהר"ש וינטורה בתשו' שהובאה במכתם לדוד (ס' לב), והוכיח כן מדין מי שנטרפה דעת אביו וכו', כנ"ל. ע"ש. גם בשו"ת הר צבי (חידושי ס' קצו) כתב, דכשא"א לו לשמש את אביו, כגון שיכנס עי"ז לחשש איסור וכדו', צריך לעשות ע"י אחר אם אפשר לו, דגם על ידי אחרים מקיים מצות כיבוד. ע"ש.

ולפי זה בן שמשאיר אדם אחר שיטפל באביו ואמו, מקיים מצות כיבוד אב ואם, ובפרט אי נימא דבכיבוד אב ואם התוצאה היא העיקר, ואם כן סוף סוף הגיע אל התוצאה, ואמנם כשם שאמרו בקידושין (מא.), דמצוה בו יותר מבשלוחו, כך הדבר גם במצות כיבוד אב ואם, דאף דשם איירי לענין קידושי אשה, וכן לענין הכנת צרכי שבת, אין לומר דהיכא דאיתמר איתמר, והיכא דלא איתמר לא איתמר, אלא בכל המצוות כולן אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו.

וכן משמע מהמעשה שהובא בגמרא קידושין (לא.): באבימי שהיו לו חמשה בנים, וכשהיה אביו מתדפק על דלת הבית היה רץ בעצמו לפותחה. ופרש"י שם, ואפילו הכי כי הוה קרי רבי אבהו אבבא היה אבימי רץ ואינו מניח לאחד מבניו לילך. ע"כ. ומשמע שזו היתה מעלתו, ואי נימא דבכיבוד אב ואם לא מהני שליחות, מה מעלתו אם עושה כפי הדין. ויותר מזה מוכח משם, דאף אם הבן ת"ח, יכבד את אביו בעצמו, ולא ע"י שליח. וכן משמע מדברי המהרש"א שם שכתב, שדקדק לומר דהווי בני סמכי שבודאי הווי ידעי לכבד את אביהם ולרץ במקומו לפתוח לאביהם, אבל הוא לא הניח אותם כדי שיקיים הוא בעצמו מצות כיבוד אב. ועוד בני סמכי שהיו סמוכים על שלחן אביהם אבימי, והיה יכול לצוותם לפתוח הדלת לאבי אביהם, ולא הניחם ועשה בעצמו. ע"כ. ומבואר, שגם בדין כיבוד אב ואם אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו. נוכח הוכיח בשו"ת שמן המור הנ"ל. ויש שהבינו מדברי המהרש"א ההיפך, דמזה שלא שלח שליחים משמע דבמצות כיבוד אב ואם לא מהני שליחות. וראה בשו"ת הר צבי הנ"ל.

וכן משמע מרש"י בקידושין שם שכתב, דכי עסיק גופו במצות מקבל שכר טפי. ומשמע שדין זה שייך בכל המצוות כולן, דזיל בתר טעמא. אלא שרש"י (בראשית מו, כט) על הפסוק ויאסור יוסף את מרכבתו, כתב: הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה, להזדרז לכבוד אביו. ומשמע קצת דלא מהני שליח למצות כיבוד אב ואם. אך יש לדחות בפשטות דשמא מה שיוסף עשה כן בעצמו ולא ע"י שליח, היינו משום שרצה להזדרז וחשש שאם יעשה כן ע"י שליח יגרום לעיכוב הדבר. או משום דמצוה בו יותר מבשלוחו. [ומשמע עכ"פ דגם גבי כיבוד אב ואם אמרינן דמצוה בו יותר מבשלוחו]. ולכאורה פשוט הוא דאדרבה משם ראיא, דאי תימא דלא מהני שליח מאי רבותא דיוסף הצדיק שאסר בעצמו את המרכבה, הא פשיטא שהוא חייב לעשות זאת, אלא ע"כ משמע שמצד הדין מהני ע"י שליח, והרבותא היא שעשה בעצמו. אך אין זה ענין לכאן, כי התם אינו כיבוד אב ואם הנוגע לגופו של אב, והכא איירינן על כיבוד שבגופו.

ועיין בשו"ת כרך ד' (עמוד 289) שהביא שם מהמהר"ט שכתב, דמה שרב נחמן עשה מעקה היינו משום דיש בזה משום מצוה בו יותר מבשלוחו. אלא שהמהר"ח אור זרוע כתב, דלא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו בכל המצוות, שדוקא גבי קידושין שאין השליח נהנה מהקידושין

Yitzchak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ואדרבה מפסיד בכך שהאשה המתקדשת נאסרת עליו, אבל לשחוט או להפריש מעשרות ומצות חלה, לא שייך בזה מצוה בו יותר מבשלוחו, כאשר נהגו כל רבותינו שאף שהיו בקיאים בהלכות שחיטה, שחטו על ידי שליח. וכן במצות לימוד תורה לבנו, ובמצות מילה. ואמנם הגאון מבוטשטאש היה שוחט בעצמו, משום דאזהב מצות לא ישבע מצות. ולחומרא עביד כן. [אלא שדעת הש"י חמד דהגאון מבוטשטאש עביד כן משום דס"ל דמצוה בו יותר מבשלוחו אמרינן בכל המצות, ולא כתב דלחומרא עביד כן אלא ברעת אחד מן האחרונים]. וכתב הב"ח, דאף גבי הדלקת נרות שבת היה ראוי שהבעל ידליק, אלא משום שהאשה כיבתה נרו של עולם לכן נתנו מצוה זו לנשים. ומשמע מדבריו שדין זה שייך בכל המצוות כולן. וכי משמע מדברי המג"א. וכ"ה להדיא ביד אליהו מלובלין. וסמכו על דברי רש"י הנ"ל.

ועיין עוד בשדי חמד ח"ט (דברי חכמים, מד) שכתב לדון, שדין מצוה בו יותר מבשלוחו לא נאמר אלא אם השליח עושה בחנם, אבל אם שכר את חבירו לעשות בעדו, יד פועל כיד בעל הבית, ונחשב כעושה המצוה בידו ממש. ע"ש. ובדרכי תשובה (יור"ד סימן כח ס"ק סא) כתב לבאר טעם הדבר למה נחשבת עבודה בשכר כאילו עשה בעצמו, כשעושה המצוה ע"י פועל בשכר, מה שמוציא מכספו נחשב כמו טירחת הגוף כאילו עשה המצוה בעצמו, והביא ראיה מהגמ' בפסחים (ד'): שיש עדיפות לעושה המצוה בחסרון כיס ללא טירחה, ממי שעושה בטירחה ללא חסרון כיס. ע"ש. אלא שלענין קיום מצות בדיקת חמץ כתב הפמ"ג (א"א סימן חלב ס"ה) שגם תמורת שכר אין לעשות המצוה ע"י אחר. ע"ש. ועיין בתבואות שור (כח, יד) שכתב, דדין מצוה בו יותר מבשלוחו נאמר רק כשמוסר את המצוה לאחר לעשותה דרך שליחות, שנראה כי המצוה המוטלת עליו היא כמשא ואינו רוצה לטרוח בה בעצמו. אבל במסירה לאחר דרך כיבוד שמכבד למי שמהדר אחר מצוה זו לעשותה, מותר לעשותה ע"י אחר. וכל שכן כשהאחר הוא אדם גדול וחשוב שיש בזה כבוד למצוה. ע"ש. ובפמ"ג (מש"ז שם ס"ח) הסכים לדבריו, כיעו"ש. אלא שהכרתי ופילתי שם, כתב להשיג על התבואות שור, וראה באורך בדרכי תשובה (שם, ס"ק סא).

ועכ"פ אם אביו מצוה עליו לשרתו, ואין יכולת ביד הבן לשרתו, מקיים המצוה גם ע"י שליח, וכמו שכתב בשו"ת שמן המור, הובא בכיבוד הורים (פרק ב' סעיף ד'), ובאוצר כיבוד אב ואם (עמוד קעה), ושכן משמע משו"ת זרע אמת חלק ב' (סימן קמח), ובשו"ת מכרם לדוד (יורה דעה סימן לב), ובשו"ת הר צבי (חיד"ד סימן צז), ובספר אור הישר על פסחים (קד:). וכתב עוד שם [באוצר כיבוד אב] דבכל מקום שיכול הוא לעשות בעצמו ענין הכבוד, אלא שרוצה לפטור עצמו ע"י שליח, אם מחמת טירחה או סיבות אחרות, הדין הוא שהתשלום לשליח יהיה מממון הבן ולא מהאב. ולגבי הורים המקפידים וכו', בספר כבוד הורים כתב בשם הגר"ש אלישיב דבכהאי גוונא חייב לעשות בעצמו, שאם יעשה על ידי שליח נמצא סותר את דברי אביו שאסור לדעת הרבה פוסקים. אולם מרן אאמו"ר דעתו שבדבר שאין בו נפקא מינה לאב כמו שאין בו מצות כיבוד כך אין בו מצות מורא, ודלא כהפלאה, וממילא בנידון דידן שאין לאב נפ"מ אם הבן יעשה הדבר בעצמו או על ידי שליח, ובכל אופן בקשתו תיעשה, וסוף סוף רצונו נעשה, אפשר דאינו חייב לקיים

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בעצמו ומה בכך שהאב מתעקש שהבן בעצמו יעשה זאת, אם העיקר התוצאה. [ומה שהאב מקפיד אינו חשיב שיש לאב נגיעה ישירה בדבר].

ויש להסתפק גבי הדלקת נרות שבת, דהנה נודע מה שכתב מרן בש"ע (סימן רסג סעיף ג'), דנשים מוזהרות בהדלקת הנרות יותר מפני שמצויות בבית ועוסקות בצרכי הבית. וכתב המגן אברהם ואפילו ירצה הבעל להדליק בעצמו, האשה קודמת. ויש לדון באשה שאמה מתארכת אצלה ויודעת שאמה מתכבדת בהדלקת נרות, האם עדיף שתכבד את אמה בהדלקת נרות שבת, אע"פ שהיא מפסידה מצוה בו יותר מבשלווחו, מאחר שיש כאן מצות כיבוד אב ואם, או מאחר וזו מצוה של בעלת הבית אין לה לעשות שליח למצוה כל זמן שהיא יכולה בעצמה. [והיינו באופן שאין האמא נפגעת מהענין], וזה לא מעיקרי חיוב כיבוד אב ואם. ונסתפק בזה בקונטרס צבא מרום, כיעו"ש. ומצינו כיו"ב בכנה"ג (א"ח סי' תרס) שכתב, שאם רצה לקנות אתרוג ומעלה על המחיר שנתן אביו או רבו, דלא שייך בזה מניעת כיבוד אב. ע"ש. והוא הדין לגידון דידן שאם הבת תדליק אין זה מניעת כבוד לאמה, אחר שהמצוה מוטלת על עקרת הבית. אלא שאם תיחד לה חדר בפני עצמו [שאחרים ימנעו מלהכנס לשם ע"פ רוב], ממילא כל אחת תדליק בחדר אחר ותברכנה שם, וכמו שנתבאר בילקו"י שבת א' (עמוד קמז).

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון

הרב הראשי לישראל

דברי ברכה ממורנו הגאון והאדיר שר התורה ראש הישיבה ר' עובדיה יוסף שליט"א

ר"י "אהל יוסף" ומחה"ס עין המשפט, עיוני סוגיות, דברי יוסף ועוד.

OVADIA YOSEF
ROSH YSHIVAT
"OEL YOSEF"

עובדיה יוסף
ראש ישיבת "אהל יוסף"
מחה"ס "עין המשפט" ועוד

בס"ד, יום ראשון כ"ה מרחשון תשפ"ב

דברי ברכה

הובאו לפני גליונות מקונטרס מערכות חידושים וביאורים בענין "מצוה בו יותר מבשלוחו" ערוכים בט"ט מאת הבחור היקר והחשוב ר' יהודה שמלאשוילי הל"ו מחה"ס נחלת יהודה על הש"ס ועוד ספרים חשובים, מפארי ישיבתנו הקדושה "אהל יוסף" נער לא ימיש מהאהל, ברוך כשרונות, מוכתר במדות ונמוסים טובים, יראתו קודמת לחכמתו, שוקד באהלה של תורה ימים ולילות.

ובעברי בין אמריו נהניתי לראות שכותב בבהירות מיוחדת דבר דבור על אופן, מתוך הבנה מיוחדת, ומצליח בכשרון רב להכנס לתוך סוגיות עמוקות בש"ס, בהיקף רחב ונפלא, ומפלפל במשא ומתן באמונה, מתוך דיבוק חברים ושימוש חכמים באופן מיוחד. ונתמלאתי שמחה בראותי שהמחבר נר"ו מרחיב ידיעות בענינים שונים בבקאות מיוחדת ובהבנה ישרה, מהמקורות בש"ס ופוסקים עד לאחרוני זמנינו. וזאת מלבד שקידתו המיוחדת על הלימודים בסדרי הישיבה, וכתיבת חבורות בסוגיות החמורות שבסדר א', וכבר אתמחי גברא ואתמחי קמיעא בהוצאת הספרים החשובים "נחלת יהודה" על המסכתות שנלמדו בישיבה בעיון ובהיקף נפלא. וב"ה מוסיף והולך בידעת תורתנו הקדושה, בלעה"ר, וניכר שהדברים נכתבו ברוב עמל ויגיעה ובהבנה, ובעונה גדולה, ובע"ה עדי ורגאון ותפארת.

ואגב חביבותיה דהמחבר נר"ו גבן אעיר עמ"ש באות ט' מהריב"ש (סי' פב) בשם הראב"ד שהמקדש אשה ע"י שליח, צריך לקדשה פעם שניה בידו, ממה שאמרו חז"ל (בפ' האיש מקדש מא). מצוה בו יותר מבשלוחו. ורק שיקדש בלא שו"מ ע"ש. ומוכח מהראב"ד שענין מצוה בו הוא חובה גמורה מן התורה. ודלא כמ"ש מרן אאמ"ר שליט"א בלק"י. ע"ש. אכן יש להדגיש דלדינא לית מאן דחש להראב"ד, ומשנה מפורשת שנינו האיש מקדש בו ובשלוחו כו', ולא שמענו מעולם שצריך לחזור ולקדשה בעצמו, ופשוט דכונת הראב"ד רק לרווחא דמילתא. ועי"ל בדעת הראב"ד כמ"ש בעין המשפט (סי' קפב פ"א אות ז') דמכיון שמצוה לקדשה בו יותר מבשלוחו, נמצא שהשליח עושה "שלא כהוגן" במה שמקדשה לו, וממילא ה"ל בכלל אשלד"ע, ולכן יש לחשוש שהקידושין נתבטלו לחד תי' בתו' בב"מ, אבל לעולם אימא לך דאי"ז חובה גמורה. אמנם הריב"ש חולק ע"ז, כיון דמסתברא מילתא דמצוה בו יותר מבשלוחו רק לכתחלה, וממילא מהכ"ת להחשיב את השליח שעשה שלא כהוגן ולבטל את הקידושין מהאי טעמא.

ואציין עוד בענין זה מה שדיברנו בהיכל הישיבה (בליל שב"ק פ' וירא תשע"ז) בדבר מה שנסתפק הפמ"ג (או"ח סי' תרכה) במי שיכול לעשות סוכה מיד ע"י שליח, או שיחכה למחר ויבנה בעצמו, דלכא' מצוה בו יותר מבשלוחו עדיף ממעלה דזריזין מקדימין למצות. וכן נסתפק בחיי אדם (כלל סח אות ז') לענין כתיבת ס"ת, אם יכתוב בעצמו, או שימנה שליח שיש לו כתב מהודר. ובחי' חת"ס (בפתיחה לחולין) כ' דאברהם אבינו ציוה לשרה לעשות קמח כדי להזדרז בהכנת הלחם, להגיש למלאכים, והיא עשתה סולת כדי שיהיה יותר משובח, ונענשה ע"ז דפירסה נדה ונטמא הלחם. ונתברר לכל דהל' כאברהם דשהוי מצוה חמור יותר מהידור מצוה. ע"ש. אכן אפשר לחלק בין דין מצוה בו יותר מבשלוחו דהוי מעלה יותר חשובה מהידור מצוה, כיון שהוא טורח בגופו בעשיית המצוה.

אכן הנה בפרקי דר' אליעזר (ריש פכ"ט) איתא דאברהם אבינו נימול בעצם היום, דהיינו באמצע היום, ופי' התורה תמימה (בראשית י"ז כ"ו) דאברהם לא נזדרז לקיים את מצות מילה, כדי לפרסם

OVADIA YOSEF
ROSH YSHIVAT
"OEL YOSEF"

עובדיה יוסף
ראש ישיבת "אהל יוסף"
מחה"ס "עין המשפט" ועוד

את המצוה כשיש ריבוי אנשים. ומוכח דסבר שהידור מצוה עדיף ממעלת זריזין. ואולי י"ל דאצל אברהם אבינו לא היה ציווי על הברית לעשותו באותו היום דוקא, ולכן אין בזה לכלל דזריזין מקדימין למצות, [משא"כ לגבי עקידה שה' ציוהו מיד ללכת להר המוריה ולעקוד את יצחק], ומש"ה רשאי להמתין כדי לפרסם את המצוה, משא"כ לגבי מצות הכנסת אורחים שהיא נוהגת רק באותו זמן שהאורחים נמצאים. ועי' ביפה ללב (י"ד ר"ס רסב) שכ' דבמילה שלא בזמנה אין דין זריזין, דהואיל ונדחה נדחה. [אבל בנוב"י (תנינא י"ד סי' קסו) כ' דגם שלא בזמנה איכא דין זריזין]. אבל השדי חמד דחה דאצל אברהם לא חשיב שלא בזמנה, שהרי נצטוה למול רק באותו היום. ושו"ר בתשובות והנהגות (ח"ב סי' תפח וח"ג סי' רצט) שדחה דאצל אברהם לא היה רק ענין דברוב עם הדרת מלך, אלא לגרום לקידוש ה', ולכן זהו מצוה חשובה שדוחה לדין דזריזין מקדימין למצות. ועוד יש לדחות דאברהם נצטוה ע"ז מעיקרא למול בעצם היום, וכמ"ש במדרש שה' אמר לו שימול באמצע היום, ולא יאמרו בני דורו אילו היינו רואים אותו מל, היינו מונעים אותו מזה. וכ"כ המג"א בבית רענן (על הילקו"ש ס"פ לך לך). ואכמ"ל.

ואסיים בברכה לבחור החשוב המחבר נר"ו שימשיך בעלייתו הגדולה בתורה וירא"ש, ויפוצו מעיינותיו חוצה, וחפץ ה' בידו יצלח, לברך על המוגמר, באורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים, ויזכה להוציא לאור עולם חיבורים יפים ומועילים, ועתיד למיהוי אילנא ברבא בע"ה, והיה שמך כשם הגדולים אשר בארץ.

בברכת התורה
אורי
עובדיה יוסף

דברי ברכה מהגאון הגדול והאדיר ר' איתמר גרבוז שליט"א

ראש ישיבת "אורחות תורה"

(ההסכמה ניתנה לס' נחלת יהודה, ובאישורו נדפסה גם לקונטרס זה)

ס"ד. ניסן תשע"ט.

שמחתי לראות גליונות חידו"ת "נחלת יהודה" של הבחור היקר
והנעלה עדין לגאון ולתפארת בישראל ה"ה רבי יהודה שמלאשוילי
שיחי' לאוי"ט

דברים יקרים ונחמדים וניכר בהם עמל ויגיעה בתורה הק'.
ואני מכירו מקטנותו בהיותו שכן טוב, ובס"ד עולה ומתעלה בישיבה
הק' "אהל יוסף" (בירושלים) בב"ב עיה"ק.

הנני בברכה שתזכה לחדש הרבה חידו"ת לאמיתה של תורה להגדיל
תורה ולהאדירה

הכו"ח לכבוד עמלי התורה

איתמר גרבוז

דף ניסן תשע"ט

שמחתי לראות גליונות חידו"ת "נחלת יהודה"
של הבחור היקר והנעלה עדין לגאון ולתפארת בישראל
ה"ה רבי יהודה שמלאשוילי "אהל יוסף" (בירושלים) בב"ב עיה"ק.
ואני מכירו מקטנותו בהיותו שכן טוב, ובס"ד עולה ומתעלה
בישיבה הק' "אהל יוסף" (בירושלים) בב"ב עיה"ק.
הנני בברכה שתזכה לחדש הרבה חידו"ת לאמיתה של תורה
להגדיל תורה ולהאדירה
הכו"ח לכבוד עמלי התורה
איתמר גרבוז

דברי ברכה מהגאון הגדול ר' עמרם פריד שליט"א

מגדולי המוצי"ם בב"ב ומרבני מערב ב"ב

עמרם פריד

בני ברק

חשון תשפ"ב

הנה ראיתי את החיבור שחיבר הבה"ח יהודה שווילי שליט"א הנקרא שם "מצווה בו יותר מבשלוחו" חיבור נפלא מאוד בגדרי מצווה זו, ומלבן זאת היטב בצורה ברורה ונפלאה, וניכר מתוך החיבור עמלו ויגיעו בתורה, בשקידה עצומה.

בענין הנדון בספרו בהרחבה האם צריך שליחות במילה או שלא מהני שליחות במילה או שאף בלי דין שליחות מקיים האב את מצוותו במה שדואג שבנו יהיה מהול, [עיין תוס' רי"ד בקידושין כ"ט ומהר"ח או"ז סי' י"א ובראשונים בפסחים [ז'] רמב"ן ריטב"א ומאירי שם שנראה דעתם שמספיק לדאוג שהבן יהיה מהול וענין או"ז הלכות מילה סי' ק"ז ודרכ"מ מ"י ד"רס"ד ובשו"ב] י"ב שם ובפלת"י סי' כ"ח ובשו"ת חת"ס או"ח קנ"ט ושו"ת כת"ס יו"ד קכ"א ומקנה קידושין כ"ט ובית הלוי ח"א סי' י' דעתם בביאור האו"ז והרא"ש שצריך שליחות ומהני שליחות ודרך כיבוד לא מהני]

ויש לדון במה שרבים נהגים כשקורים למוהל למול שואלים את המוהל מתי יש לו זמן פנוי והמוהל קובע זמן והאב לא ממנה אותו במפורש להיות שליח למול, ולשיטות הסוברים שדי שהאב דואג שבנו יהיה מהול מהני ומקיים האב מצוותו אך לשיטות שסוברים שצריך דוקא שליחות ומהני שליחות במילה יל"ע אם מהני באופן זה, והנה מבואר בגיטין ס"ו שהאומר כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי מועיל מדין שליחות והקשה הרמב"ן מהא שמבואר בנדרים ל"ו שגבי תרומה כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום שלא היו שליחות עיי"ש ברמב"ן ובר"ן מש"כ בזה, ובביאור דברי הרמב"ן כתב הרעק"א ב"מ כ"ב וכ"כ החזו"א מעשרות סי' ז' דס"ל דודאי בעינן דעתו ומהני מדין זכין וכמש"כ בתרומת הדשן סי' קפ"ח ומובא ברמ"א סי' שכ"ח ס"ג

ויש בזה שלש דרגות וכמבואר בחזו"א שם גילוי דעת [שאם יהיה איזה אופן שלא יהיה זכין לא מהני] זכין ושליחות, והיינו דזה ברור דלא כל רצון והסכמה שהשני יעשה אז הפעולה היו שליחות ורק לפעמים מהני מדין זכין, דעת הר"ן דבעינן שליחות דוקא ולא מהני בזה זכין וכ"כ הקצות סי' רמ"ג בדעת התוס' וברשב"א נדרים ל"ו דל"מ בזה זכין דלא אמרינן זכין מאדם, וכ"כ הקצות בסי' שפ"ב דל"מ זכין במילה דהוי זכין מאדם ואכן בריטב"א ותוס' הרא"ש בקידושין מ"א לגבי קרבן פסח מבואר דשפיר מהני זכין דאמרינן זכין מאדם, וא"כ אם לא אמרינן זכין במילה לדעות דמהני שליחות ובעינן שליחות [או"ז ורא"ש דלעת פלתי וחת"ס וכת"ס וכן דעת הדרכ"מ] אם כן לא מהני וגם אם כן מהני זכין מאדם כדעת הרמב"ן הנ"ל וכמש"כ הרעק"א בדעתו וכמו שדעת התרומת הדשן מ"מ י"ל דדין זכין לא מהני לקיים מצות מילה ורק בתרומה לחלות התרומה מהני זכין לדעות דמהני

נמצא דאיכא כמה ספקות אם צריך שליחות זה וודאי דגילוי דעת לא היו שליחות רק יש לדון מדין זכיה ותלוי אם מהני זכין מאדם וגם אם מהני י"ל דלא מהני לענין קיום קיום המצוה וכ"כ הפלא יועץ ערך מילה שיאמר מפורש למוהל שממנה אותו לשליח וכ"כ הגר"ח פלאג' בספרו תוכחת חיים פרשת לך לך דצריך לעשות שליח בפירוש, אמנם בחזו"א מעשרות סי' ז' הוכיח דאם המוהל ישאל האם למול את הבן והוא יענה בראשו ששפיר הוי שליחות [וכמו שמצינו בגט דמהני הרכנת ראשו גיטין ס"ז ב' ושו"ע אעה"ז קכ"א] וכמו שאם אומר למוהל מול את בני דשפיר הוי שליחות גמורה אף שלא אמר אני ממנה אותך לשליח ודברי הפלא יועץ והגר"ח פלאג' לאו דוקא ונראה דבר חדש שלשיטות שסוברים שלא מהני שליחות במילה עיין קצות סי' שפ"ב בדעת הרא"ש והאו"ז אם יתן כסף למוהל יהיה דינו כפועל ויהני כמו שמצינו לגבי שליח לדבר עבירה שלגבי פועל מהני עיין ב"מ י' לפי הפני יהושע כתובות פ"ד וכן מצינו לגבי עכו"ם שאף שאין שליחות לעכו"ם ב"מ ע"א פועל מועיל עיין מחנ"א שלוחין סי' י"א ומנח"ח תקמ"ו אך יש לדון שאסור לקחת שכר על המילה עיין יו"ד רס"א

והמחבר האריך בענינים אלו בספרו והרחיב הרבה בגדרי מצוה בו יותר מבשלוחו בהיקף נרחב בדברי הראשונים והאחרונים, מלא מזן אל זי"ר שיזכה המחבר להמשיך להוציא עוד הרבה חיבורים בכל מקצועות התורה.

מחבר

נר ה' נשמת אדם

ספרי זה מוקדש לעילוי נשמת סבתי (סבתא רבה) הצדקת
פירחה בת מזל אלמליח ז"ל

סבתנו החשובה והצדקת אשר זכתה ב"ה לגדל דור ישרים מבורך
וזכתה לאריכות ימים ושנים, חן וחסד היה משוך על פניה, העניקה
מדמותה ומידותיה הטובות על כל המשפחה, מתוך ענוה וצניעות.

פעולותיה הטובות וחסדיה המרובים ימשיכו להאיר לארץ ולדרים.

יה"ר שתמשיך להעתיר עלינו בתפילה ובתחנונים לפני יושב במרומים
שנוכה לביאת משיח צדקנו ובנין בית מקדשנו במהרה בימינו אמן.
ותמשיך להעתיר בתפילה ובתחנונים לפני יושב מרומים, על כל בניה
ובנותיה על נכדיה וניניה ועל כל הדורות, לשפע ברוחניות ובגשמיות
מתוך בריאות איתנא ונהורא מעליא שמחה אושר ועושר זיוה"ג
וזש"ק ושלוש וכל טוב לטובה ולברכה. אמן.

מידותיה הטובות לאין ספור ומעשיה המבורכים יהוו מגדלור של
אור על כל בני המשפחה ללכת בדרכיה הטובות.
נלב"ע אור לכ"ד איי"ר (ט"ל למטמונים) ה'תשפ"א.

ת.נ.צ.ב.ה.

נר ה' נשמת אדם

ספר זה כקודמיו מוקדש לע"נ מו"ז

ר' יחיא (ויקטור) בן שמחה זצ"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

להצלחת

סבתי היקרה הרבנית אסתר־יה בת פירחה ביטון שתחי'

שמאצילה מדמותה ומידותיה הנעלות על כל המשפחה, מעודדת ומחזקת בחום ובאהבה גדולה.

יה"ר שהשי"ת ימלא משאלותיה לטובה ולברכה ויאריך ימיה ושנותיה בטוב ובנעימים לאורך ימים ושנים טובות מתוך בריאות איתנא ונהורא מעליא, אורך ימים בימינה ובשמאלה אושר ועושר וכבוד, ותזכה לרוות נחת יהודי אמיתי מכל יוצאי חלציה עד עולם זרע ברך ה', אמן.

ולהצלחת כל המשפחה הברוכה ברוחניות ובגשמיות אורך ימים ושנות חיים שובע שמחות וכל טוב מתוך בריאות איתנא ונהורא מעליא, שמחה אושר ועושר זיוה"ג וזש"ק ושלום לטובה ולברכה, מאוצר מתנת חינוך אמן.

להצלחה
וסייעתא דשמיא ופרנסה בשפע
וכל הישועות לטובה ולברכה

משפחת שמלאשוילי
משפחת ביטון
משפחת ביטון
משפחת מלכא

זיווג הגון במהרה
דניאלה בת אסתריה
יוסף חיים בן סימה
רבקה בת סימה
אלינור בת כרמלה
מרדכי (מוטי) בן כרמלה
ענת בת לאה
ולכל בני ובנות ישראל הצריכים זיווג הגון

זש"ק
טלי בת אסתריה
שאול בן רוז'ה

תוכן הענינים

הקדמה	א
חובת ההודיה להשי"ת כל אחד כפי דרגתו	ב
ההודיה היא המפתח לקבלת השפע מהשי"ת	ד
ערך עצמי – כלי גדול בעבודת השם	ו
עפ"ז בביאור שבע יפול צדיק וקם	ט
ע"י ערך עצמי יכול להגיע למידת ההשתוות	יא
ההוכחה שאין טבע אלא הכל ניסים	יב
עפ"ז בביאור עיקר המלחמה בחנוכה בין החשמונאים ליוונים	יד
קונטרס דיני מצוה בו יותר מבשלוחו, והאם נאמרה בכל התורה והמסתעף	כא
בדברי רש"י והרמב"ם ובטעמא דמצוה בו	כא
עוד טעם למצוה בו, ובדין מצוה בו יותר מבשלוחו במוציא דקידושין ושבט	כב
הנפ"מ בין הטעמים	כד
ע"פ הנ"ל ביישוב קו' הרב פעלים	כה
בביאור ד' רש"י האם השכר טפי הוי סימן או סיבה למצוה בו	כו
עפ"ז ביישוב קו' האח' ע"ד רש"י	כו
יישובים על הקו' שרש"י לכא' סותר למשנה שאומרת אל תהיו כעבדים וכו'	כז
עוד יישובים על הקושיות	כט
בקו' הר"פ ע"ד החיד"א והת"ש	ל
בדעת הסוברים שמצוה בו ימב"ש נאמרה בכל המצוות	לא
בדעת הסוברים דמצוה בו ימב"ש היכא דאיתמר איתמר	לג
בדין שליחות למילה כשהאב יודע למול	לד
בביאור דברי האו"ז והש"ך שרק בדרך כיבוד אסור	לו
עוד בביאור טעם האו"ז והש"ך דלא מהני שליחות במילה	לז
עוד ביישוב כל הקו' ע"ד הקצות והש"ך, ובביאור דברי הקצות	לט
כשאין האב יודע למול אי אמרי' כל דאיהו ל"מ עביד ל"מ שליח	מג
מו"מ בנדון האם מעקה הוי מצוה חיובית, והאם אמרי' בה מצוה בו ימב"ש	מה
מצוה בו יותר מבשלוחו בגמ"ח	נ
בדין מצוה בו יותר מבשלוחו בהכשר מצוה ובמסייע למצוה	נה
בנטילת הידים אם שייך מצוה בו	נח

הכשר מצוה המפורש בתורה נט
בקשירת פתילות הציצית אם שייך מצוה בו ס
בסייוע מועט למצוה האם שייך בו מצוה בו ימב"ש סא
מצוה בו במכשירין דמכשירין סב
האם גם בשליח אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו שני סב
הידור מצוה או מצוה בו מה עדיף, כשהמצוה יותר בהידור ע"י שליח סג
בהנ"ל לענין כתיבת ס"ת להביא לסופר שכתבו מהודר יותר סד
עוד בהנ"ל לענין הדלקת נרות חנוכה סז
האם הכנת צרכי שבת הוי חיוב וכמצוה שבגופו סח
בשליח בשכר אם שייך מצוה בו יותר מבשלוחו סט
אם צריך שליח בשכר מיוחד לאותו הענין ע
אם צריך שכר מציאותי או שגם שווי ושכר רוחני מהני עא
נדון שליח בשכר תלוי בטעמי הדין של מצוה בו עב
האם כשהבעלים עושה המצוה בעצמו מקבל גם את שכר השליח עג
דעת עוד ראשונים ואחרונים בשליח בשכר עג
כששולח את אשתו אם אמרי' אשתו כגופו או שעדיין מצוה בו עד
האם אפשר להוכיח שאין אשתו כגופו ממה שהאמוראים עשו בעצמם עה
עוד בהנ"ל באבידת אשתו ואבידת רבו מה קודם עט
אם אומרים אשתו כגופו גם לחובתו פ
אשתו כגופו בעדות על איסורים האם אמרי' בה א"א חוטא ולא לו פ
האם עדיף שאדם יברך בעצמו או שיענה אמן כי גדול העונה יותר מהמברך פא
מצוה בו או מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה פג
האם מצוה בו נאמר רק היכא שבעי' לדין שליחות פה
מצוה בו אם הוא מדאורייתא או מדרבנן פז
בדעת מרן הש"ע ומרן הגר"ע יוסף באיזה מצות אמרי' מצוה בו, ובדין מצוה בו בתרו"מ פט
בד' הראב"ד שהמקדש ע"י שליח צריך לקדשה שוב מדין מצוה בו צב
כשממנה את אביו שליח אם שייך בזה מצוה בו צה
במצות שהעיקר התוצאה אם שייך בהם מצוה בו צו
לפ"ז במצות כיבוד הורים אם שייך מצוה בו צח
האם בקידושין העיקר הוא התוצאה צח

הקדמה

ישתבח היוצר ויתפאר הבורא יתברך שמו שהוא הנותן ליעף כח, שנתן בי כח וזיכני לכתוב ולחדש ולפלפל ולהוציא לאור עולם את הקונטרס **"מצוה בו יותר מבשלוחו"** והוא חיבור מקיף ונרחב בפלפולא של תורה בדברי הגמ' ראשונים ואחרונים חדשים לצד ישנים מערכות ביאורים וחידושים בדין מצוה בו יותר מבשלוחו והמסתעף ממנו לנושאים הקשורים בו מענין לענין באותו ענין.

חיבור זה הוא תועלת מרובה כיון שיש בו גם מקורות רבים ב"ה שלא כל אחד יש לו את הכח והזמן לעיין בהם, וזה מרחיב את הידע ומקיף את הנושא, וכן השתדלנו לפלפל ולחדש כדרכה של תורה בדברי רבותינו, ויה"ר שלא תצא תקלה מתחת ידינו אמן.

והנה חלק גדול מהדברים שמובאים כאן כבר נדפסו ב"ה בספרי נחלת יהודה קידושין מהדו"ב סי' יג, שיצא לאור בשנת ה'תשפ"א. אבל כמאמר חז"ל (חגיגה ג) שאין בית המדרש בלא חידוש, וב"ה נוספו לי הרבה הוספות וחידושים על נושא זה, לכן הנני מוציאו מחדש בס"ד עם ההוספות והחידושים שנוספו לי בקונטרס מיוחד לנושא חשוב זה של מצוה בו יותר מבשלוחו.

וראוי לציין שאין כוונתי בכתיבת חיבורי זה לפסוק הלכה למעשה בדינים אלו, כיון שעדיין לא זכיתי לגיל ולדרגה של להורות הלכה, ולכן אע"פ שמתוך הדברים שהבאתי וע"פ כללי הפסיקה המסורים לנו מדור דור, יתכן ואפשר לפסוק הלכה מהדברים, אבל כמו שכתבתי עדיין לא הגעתי לגיל שאפשר להורות הלכה.

וזאת למודעי שבספרי ב"ה תראו שבחלק מהמקומות הבאנו הרבה מקורות וספרים מראשונים וגם אחרונים חדשים לצד ישנים ב"ה, אלא שלא הכל הבאתי מעצמי וממה שראיתי הדברים בפנים, וחלק מהספרים שצינתי ליקטנו דבריהם מכמה ספרים, וביניהם מספרי מרן רבן של ישראל הגר"ע יוסף זיע"א אשר ספריו הם אבן יסוד לכל נושא בתורה הקדושה. וילקוט יוסף, ומעוד ספרים.

חובת ההודיה להשי"ת כל אחד כפי דרגתו

והנה כל אדם שזוכה לדבר מה בין בעניני גשמיות כגון גדולה ועושר וכיו"ב, ובין בעניני רוחניות כגון חכמת התורה ועשיית מצוות ומעשי"ט, או שזוכה לזכות את הרבים ולחבר ספרים וכל כיו"ב, עלול לטעות ולחשוב שהסיבה שזכה למה שזכה הוא דבר טבעי, והגיע למה שהגיע מכח חכמתו או מחמת כשרונו הגדול וכדו', אך זו טעות גדולה, וצריך לדעת שאין זה כדבר טבעי המובן מאיליו אלא זהו השי"ת שזיכהו לכך מאוצרו הגדול אוצר מתנת חינוך. וכמו שכתוב (משלי ב, ו) "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה". ואמרו בגמ' (נדה ע:): מה יעשה אדם ויחכם, אמר להן ירבה בישיבה וימעט בסחורה. אמרו הרבה עשו כן ולא הועיל להם, אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו, שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. אכן אמרו בגמ' שם דהא בלא הא לא סגיא, דהיינו שצריך גם שירבה בישיבה וגם שיבקש רחמים מהשי"ת, וכמו שפירש שם רש"י. עוד אמרו בגמ' (שם), מה יעשה אדם ויתעשר, אמר להן ירבה בסחורה, וישא ויתן באמונה. אמרו לו הרבה עשו כן ולא הועילו, אלא יבקש רחמים ממי שהעושר שלו. שנאמר לי הכסף ולי הזהב. וגם על זה אמרו בגמ' (שם) דהא בלא הא לא סגיא, והיינו שצריך גם להרבות בסחורה ולישא וליתן באמונה וגם לבקש רחמים מהשי"ת.

על כן כמה חובה עלינו להודות להשי"ת שמיטיב עמנו בחסד גדול שמביא לנו כל צרכינו, ובפרט למי שזכה גם להיות מלגיונו של מלך ולעסוק בתורה, ובפרט למי שגם זוכה לחדש בתורה בדרך האמת והישר, שק"ו שצריך להרבות על כך הלל והודיה להשי"ת, וכמ"ש ר' יהושע אבן שועיב, מתלמידי הרשב"א, בדרשותיו (פרשת אמור) וז"ל, ויראי השם חייבין לברכו יותר כי הם עוסקים בתורה, והלומדים אותה על הטוב והחסד שגמל עמהם לתת להם חכמה, כמו שכתוב כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. והם היחידים והם חייבים יותר מהאחרים שאינן באותה מדרגה וכו'. עכ"ל.

וכיו"ב כתב השל"ה במסכת שבועות (פרק תורה אור אות קפז) וז"ל, כי כתיבה היא תורה שבכתב ואמירה היא תורה שבעל פה. וכן (כתיבה) יהיבה, רומז לתורה שבעל פה, כהא דכתיב (משלי ב, ו) 'כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה'. וזהו שאמר רבי יוחנן 'אנכי' נוטריקון א"נא נ'פשי כ'תבית י'הבית. רצה לומר, 'כתבית' תורה שבכתב, 'יהבית' תורה שבעל פה, והכל הוא מפי הגבורה. ובא

לאורוי לנו בזה המאמר הנכבד, שמא נטעה בהבנת איזה מאמרים הרומזים איך תורה שבעל פה השיג אותה משה רבינו עליו השלום מעצמו וכיון אל האמת, וכהא דאיתא במדרש (שמות רבה פמ"א ס"ו), 'זיתן אל משה ככלתו' (שמות לא, יח), כללים מסר לו. אשר נראה מזה, שלא נתן לו השם יתברך רק כללים, ואחר כך הבין משה רבינו ע"ה הפרטים מעצמו. וכן במדרש רבה סוף פרשת כי תשא (שם פמ"ז ס"ט) 'כתב לך' (שמות לד, כז), התחילו מלאכי השרת אומרים לפני הקדוש ברוך הוא, אתה נותן רשות למשה שיכתוב מה שהוא מבקש, שיאמר לישראל אני נתתי לכם את התורה אני הוא שכתבתי ונתתי לכם, אמר להם הקדוש ברוך הוא, חס ושלום שמשה עושה דבר זה, ואפילו עושה, נאמן הוא, שנאמר (במדבר יב, ז) 'לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא', עד כאן לשונו. אשר מזה משמע שהבין משה מדעתו. להצילנו מטעות זה אמר, אנא נפשי כתבית יהבית. שהקדוש ברוך הוא בעצמו נתן התורה שבכתב, ובעצמו פירש אותה, דהיינו תורה שבעל פה, כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה. וכן אמרו רבותינו ז"ל בברייתא (תורת כהנים בהר א, א), 'וידבר (ה') אל משה בהר סיני' (ויקרא כה, א), מה תלמוד לומר בהר סיני, והלא כל התורה כולה נאמרה מסיני. אלא לומר לך מה שמטה נאמרה בכלליה ובפרטיה ודקדוקיה מסיני, אף כל המצוות כלליהן ופרטיהן ודקדוקיהן מסיני. עכ"ל. ומבואר שהכל הוא מהקב"ה.

ועוד זיכנו השי"ת שאחרי שאדם למד תורה ועמל בה, התורה נקראת על שמו כמ"ש בתהילים (א) ובתורתו יהגה יומם ולילה. וכמבואר בגמ' (עבודה זרה יט.). אמר רבא בתחילה נקראת (התורה) על שמו של הקדוש ברוך הוא ולבסוף נקראת על שמו (של הלומד והעומל), שנאמר בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה. ע"כ. וכו"ה בגמ' בקדושין (לב:) הדר אמר רבא אין תורה דייליה היא דכתיב ובתורתו יהגה יומם ולילה. פירש"י בתחלה נקראת תורת ה' ומשלמדה וגרסה היא נקראת תורתו.

א. וראיתי דבר חידוש בענין זה בס' חשוקי חמד (ע"ז יט. ד"ה בסוף נקראת) שכתב דהנה העולם מפרשים דהך קרא "ובתורתו" יהגה יום ולילה הוא אחר שלמד. ובאמת לשון יהגה יומם ולילה הוא לשון עתיד. ולכן נראה דהכוונה להיפוך, דקודם שלמד כיון דלומד עבור הנאת עצמו, אבל אחר שלמד שוב הוא טובת כל העולם ונחשב תורת ה'. ולכן מאמר ובתורתו הוא קודם שלמד, ואחר שלמד הוא תורת ה' יתברך. ובזה י"ל מ"ש הכתוב (משלי לא, כו) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, והכוונה דהפתיחה בחכמה היא פיה, היינו לצרכה, אבל אם היא כבר על לשונה וכבר למד, היא תורת חסד שעושה חסד עם כל העולם ומקיים העולם בכך [שירי טהרה בפתיחה], עכ"ד.

ההודיה היא המפתח לקבלת השפע מהשי"ת

וע"י ההודיה האדם זוכה לקבלת השפע מהשי"ת הן בענייני רוחניות והן בענייני גשמיות, כיון שכשהשי"ת רואה שהאדם מודה לו על כל הטובות שהיטיב לו, אז השי"ת ממשיך להרבות לו שפע, כיון שהאדם איננו כפוי טובה ואינו חושב שמה שהשי"ת נתן לו זה בגלל שמגיע לו. אלא האדם מבין שהשי"ת הוא הנותן לו כל צרכיו והוא המחיה אותו והכל מאוצר מתנת חינוך בחסד וברחמים גדולים, ולכן הוא מודה להשם ואינו מאותם אלה שנזכרים בקב"ה רק בזמנים הקשים, אלא גם בזמן שטוב לו הוא איננו שוכח מי הוא המיטיב לו, וכשרואה זאת השי"ת הוא ממשיך להיטיב לאדם מאוצרו הגדול אוצר מתנת חינוך.

והמשילו על כך משל נפלא לאדם שעלה לבנין רב קומות ונכנס לאחד החדרים שהיו פתוחים, ולפתע נסגרה עליו הדלת, ולא היה לו מפתח לפתוח את הדלת, מה עשה אותו אדם, פתח את החלון והחל לצעוק לעוברים ושבים שיחלצו אותו משם, אך הוא צועק ואף אחד איננו שומע אותו בגלל הגובה הרב של הבנין, וחשב אותו אדם שאולי אם יזרוק שטרות של כסף ללמטה אז העוברים ושבים יתפלאו ויביטו ללמעלה לראות מי הוא אותו אדם שמאבד את מעותיו וזורק שטרות של כסף, וממחשבה למעשה החל אותו אדם לזרוק את שטרותיו בזה אחר זה ללמטה, אך לתדמהתו הוא רואה שכולם אצים רצים לחטוף את שטרות הכסף, ואף אחד איננו טורח להעיף מבט ללמעלה לראות מהיכן עפים שטרות הכסף, והוא החל לחשוב מה יגרום לאנשים להביט למעלה, והנה הוא רואה שבפינת החדר יש חצץ ואבנים קטנות שנשארו מהשיפוץ האחרון שעשו באותו חדר, והוא לקח את החצץ והאבנים והחל לזרוק על העוברים ושבים, ואז החלו האנשים להביט מי הוא האדם שזורק עליהם אבנים, ואז ראו שהוא בצרה וקראו לעזרה. והנמשל הוא שהקב"ה בזמן שהוא נותן וזורק מתנות על האדם אם זה חיים ובריאות, פרנסה, אשה, ילדים, משפחה, חברים, רבנים, חכמה וכדו', אזי לפעמים האדם חושב שהוא כבר מסודר ואין לו למה להתפלל, וזה נובע מטעות שהתפילה נועדה רק בזמן שיש קושי, וזו טעות כיון שהתפילה היא לא רק להתפלל לה' בזמן שקשה, אלא גם ובעיקר להודות להשי"ת על חסדיו וטובו הגדול שנותן לנו ללא גבולות שפע חן וחסד מאוצר מתנת חינוך. ואדרבה לפעמים הקשיים נועדו להזכיר לאדם

שיש בורא ומנהיג לעולם, ושישא עיניו ויתפלל להשי"ת, וכמו במשל שבזמן שזרק על העוברים ושבים אבנים, רק אז הביטו למעלה וראו מי הוא הזורק, ולכן השי"ת בטובו הגדול לפעמים נותן לאדם קשיים ונסיונות והמטרה היא כדי שיתפלל להשי"ת.

ועפ"ז יש להוסיף ביאור נפלא ששמעתי לבאר את הגמ' בפסחים (ק"ט): שמובא שם שהקב"ה ביקש מהאבות הקדושים שיברכו על כוס של ברכה, וכל אחד סירב בטענה שאיננו ראוי אם מחמת שלא נכנס לא"י ואם מחמת בניו וכדו'. ומובא שם שמתי שהקב"ה ביקש מדוד שיברך, אומר דוד "אני אברך ולי נאה לברך" שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. ועיין במהר"ל שהקשה דהלא גם לדוד המלך היה חטא, וכמו כן יצא ממנו בן רשע, אבשלום, ובמה עדיף דוד מאחרים. וע"ש מה שיישב. ושמעתי ביאור נפלא מידידי ר' נתנאל משה חקנזרי הי"ו בשם הרב פסח קרוהן (הוב"ד בקונ' 'כיבוד הורים בהלכה ובהגדה' להרב זאב רוט) למה דוד המלך הוא שאמר אני אברך ולי נאה לברך, כיון שדוד המלך הוא זה שהיה מי שזעק אל הקב"ה באותה עוצמה בזמנים הטובים כמו בזמנים הקשים, וכמו שכתוב, צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא, כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. שגם בצרה וגם הזמנים הטובים בשניהם כתיב "בשם ה' אקרא" דהיינו שגם בזמני צרה או בזמני ישועות בשניהם קרא בשם ה', ומי שיכול להתפלל בזמנים הטובים עם אותו רגש כפי שהוא מתפלל בזמנים הקשים, הוא ראוי לברך על הכוס של ברכה. ודפח"ח. וראה להלן בד"ה וכיו"ב, שהבאתי עוד ביאור לגמ' בפסחים הנ"ל, והארכת בזה בס"ד בספרי אמרי יהודה. [ובעיקר דבריו של הרב הנ"ל, אמר ידידי ר' יוס"ח עטיה נר"ו שביאורו מדוקדק גם בלשון דוד המלך שאמר אני אברך, ולי נאה לברך. אני אברך - היינו בגלל שאני מברך ומודה לה' בזמנים הטובים כבזמנים הקשים, לכן לי נאה לברך על כוס של ברכה"ז לפני הקב"ה. ודפח"ח].

אך יש להעיר קצת על דבריו דמה ההקשר בין מה שידע דוד המלך לברך את ה' בזמנים הטובים כמו בזמנים הקשים, שזה ודאי מעשה גדול, אך מה ההקשר שדוקא משום זה הוא יברך על הכוס של ברכה, הרי גם אברהם יש לו הרבה מעשים גדולים ונשגבים שעשה כגון עקידת יצחק והכנסת אורחים ושעמד בעשרה הניסיונות וכו', וכן כל שאר האבות וכל מי שהגמ' מביאה ודאי היה להם הרבה מעשים גדולים, וא"כ מה ההקשר בין ההודיה שלכן זכה דוד לברך על כוס של ברכת המזון. וי"ל דכיון שברכת המזון ענינה שבח והלל והודיה להשי"ת, ומשו"ה דוד המלך שידע להלל כ"כ כמו בזמנים הקשים לכן הוא זה שאמר אני אברך ולי נאה לברך.

ערך עצמי – כלי גדול בעבודת השם

אמנם אי"ז סותר שכל מי שזכה ללמוד תורה ולזכות את הרבים, צריך לקיים בעצמו ויגבה לבו בדרכי ה', וכל המונע עצמו מזה וחושב שהוא כאין וכאפס, אינו אלא טועה ואין זה אלא עצת היצר הרע להשפיל ולהפיל את האדם, וזה נחשב ענוה פסולה, כיון שענוה אמיתית היא אדרבה לדעת בדיוק את כל מעלותיו וכשרונותיו שחננו השי"ת כדי שיוכל להפיק מעצמו את המירב בעבודת השי"ת, וכמו שמבואר מדברי הגר"ש וולבה זצ"ל (עלי שור ח"א עמ' קסח) שלפני כל עבודה על החסרונות, חייב אדם לדעת ולשנן את כל מעלותיו, ורק אח"כ לעבוד על חסרונותיו. ונראה בביאור דבריו פשוט שכשאדם יודע ומעריך את עצמו ויודע שהוא בן של מלך, בנו של השי"ת מלך העולם, כשאדם חיי כן ממילא אינו בא לידי חטא כיון שידע מי הוא והוא לא ישפיל את עצמו לעשות מעשים לא טובים.

וכמו שמבואר מדברי רבנו יונה מגירונדי זיע"א בהקדמה לספרו שערי העבודה וז"ל, הפתח הראשון הוא שידע האיש העובד ערך עצמו, ויכיר מעלתו ומעלת אבותיו וגדולתם וחשיבותם וחיבתם אצל הבורא יתברך וכו' ויבין וישכיל וידע כי יוכל להשיג מעלתם וחשיבותם וחיבתם כאשר יעבוד כמותם כל ימי חייו ועתותיו ושעותיו ורגעיו כפי כוחו והשגתו, כמו שנאמר (דברים ל, יד) כי קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבבך לעשותו. כי הקל יתברך אינו מבקש מבני אדם כי אם לפי כוחם והשגתם. עכ"ל.

וידועים דברי ר' צדוק הכהן מלובלין (צדקת הצדיק אות קנד) שכשם שצריך אדם להאמין בהשם יתברך כך צריך אחר כך להאמין בעצמו.

ורבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א כתב בענין זה (בעש"ט עה"ת פר' פינחס אות ז) וז"ל, כשאדם מבזה את עצמו, ונחלט בלבו שאין תפילתו ולימודו חשוב לכולם, ואין נחשב בעיניו עבודתו שהוא עובד, אדם כזה נופל ממדריגתו למדריגה פחותה וגרועה, ובשביל זה הולך אחר כך כמו בלי דעת וחסר שכל בעבודתו יתברך שמו, ונמשל כבהמה נדמה, ורמז לזה נבזה בעיניו נמאס (תהלים טו, ד), רצה לומר, כשנבזה בעיניו עבודתו שהוא עובד, אז בעצמו הוא נמאס, ובשביל זה כמה צדיקים וחסידים לפעמים מתפארים בעצמם, והוא מטעם זה, כשרואים את עצמם שאין להם התלהבות כל כך בעבודת ה' יתברך

ונפלו ממדריגתם, מתפארים בעצמם בפני בני אדם, ומחמת זה באה להם אהבת ה' יתברך ויראתו, יותר גדולה^ז וזהו גם כן טעם מה ששבחוהו התלמידים לרבי שמעון בן יוחאי ע"ה בפניו (עיין בזהוהר ח"א קנ"ו. ח"ב ל"ח. פ"ז. ועוד בהרבה מקומות) כדי שיהיה לו התפארות גדולה, או יבוא בשביל זה לאהבה ויראה יותר גדולה, כי בודאי הרשב"י היה מוכרח להשפיל עצמו במדריגות התחתונים להעלות ניצוצות מכולם, כי בודאי אדם גדול כמותו היה סובל כל העולם, ובודאי מוכרח היה להשפיל עצמו במדריגות התחתונים לסבול הכל, וזהו פירוש הפסוק אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם, ונתנו לו התלמידים התפארות שעל ידי זה יבוא להתפארות ה' יתברך, באהבה ויראה. ע"כ.

אבל כל זה אדם לעצמו צריך שידע את מעלותיו, וענוה פירושה שלעצמו ידע בדיוק מה הוא שווה ואת רום ערכו ומעלתו הנשגבה, וידע שכל מעלותיו וכשרונותיו הוא מתנה מהשי"ת שחננו מאוצר מתנת חינוך, ובאותה המידה יכל הקב"ה ליתן את המעלות לאדם אחר, רק שהקב"ה בחר בו, וא"כ אדם זה לא מתגאה על אחרים שהרי לא הוא הביא עצמו לדרגה שבה הוא נמצא אלא זהו מתנה מהשי"ת וא"כ אין על מה להתגאות על אחרים, זהו ענוה אמיתית יחד עם ערך עצמי שהוא כלי ענק לעבודת השי"ת. וגאוה פירושה שמתגאה על אחרים ודורש שיכבדוהו בעבור מעלותיו וכשרונותיו, זהו גאוה. אבל אם הוא לעצמו יודע בדיוק מעלותיו ויודע שזהו מתנה מהשי"ת זה ענוה אמיתית.

ב. ובהגהות מקור מים חיים (שם אות י') על דברי הבעש"ט הוסיף וז"ל, ובהקדמת ספר אוצר החיים שנדפס בחומש במדבר כתב זה לשונו, וגם אצל מרן איש אלוקי הקדוש מורינו ורבינו חיות נפשינו משיח ה' הריב"ש היה מעשה על ידי חלישות דעת שהחלישו דעתו מאוד וכו' עד שנזדמן ברגע אחד מגדולי תלמידיו, ועמד לפניו באימה כדרכם, ואמר לו רבי ומורי והחזיר לו וכו'. ובהיכל הברכה פרשת תשא דף רע"ג ע"ד זה לשונו, ולפעמים יכול חלילה ליפול ממדריגתו כמו שאירע פעם אחת למרן הקדוש הריב"ש עד שבא תלמיד אחד ואמר לו רבי ומורי וכו', כידוע, עד כאן לשונו. ובריש פרשת בחוקותי דף רפ"א ע"ב זה לשונו, ובאמת יאמינו לי אחי ורעי ידידי עליון כי כמה פעמים יעלה נסיונות של אדם, וחלישות דעת הרבה מכמה נסיונות, כי הרע מואס בטוב לגמרי ומושך עצמו לשורשו ושונא לצדיק, כמו שהיה לחיות נפשינו רוח אפינו משיח ה' מרן קודש הקדשים רבינו הקדוש ישראל בן שרה הריב"ש טוב, שעבר עליו כמה חלישות דעת מערב רב, ופעם אחת נחלש דעתו מאוד עד שהיה קרוב חלילה ליפול ממדריגתו ונתחזק בהרף עין מן השמים בהשגחה נפלאה, עכ"ל.

ובספר נתיב מצותיך (נתיב התורה שביל א' אות י') כתב וז"ל, כי החושך והדינים מתגברין מאוד על איש שכל מגמתו להיות דבוק באלהיו באהבה עזה באש להבת שלהבת לטעום ממש אור עולם הבא בהכנעה ובנימוכו דרוחא אין ממש אזי מתגברין עליו בכל עת הדינים והחושך, כדי לכבות האהבה והאש קדוש, ובפרט בערב שבת, ובעת שהצדיק בודק נפשו, עד שפעם אחת מרן הקדוש חיות נפשינו ואור עינינו הרב ישראל בן אליעזר היה כל כך בחשכות גדול עד שכמעט נתבטל ממנו קוסטא דחיותא, ומפלאי השגחה עליונה נזדמן בהרף עין תלמיד אחד מגדולי תלמידיו ועמד לפניו ברתת ובזיע ובאימה, ואמר לו רבי ומורי, ובזה הכניס בו מעט חיות עד שנתגבר החיות ושם למדריגות, ולולא כן היה נופל חלילה ממדריגתו הרמה וה' יתברך לא יעזוב את חסידיו, וכן היה מעשה עד שבא אגרת וכו"ל, עכ"ל.

והנה יש הטוענים דאילו היה להם את הכשרונות של פלוני את את השכל והחכמה של רב פלוני ואת המידות של רב פלוני וכו' אז הם היו גדולים בתורה. וזה שלא ממין הטענה, וכבר השיב על כך ר' ישראל מסלנט כשתלמידו ר' נפתלי מאמסטרדם קונן בפניו "אילו היה לי את הראש של בעל השאגת אריה ואת הלב של בעל היסוד ושורש העבודה, ואת המידות של הרבי (ר' ישראל מסלנט) כי אז הייתי...", וענהו ר' ישראל "נפתלי, עבודת השם שלך צריכה להיות בראש שלך, בלב שלך, ובמידות שלך!". וכבר אמר ר' זושא מאניפולי זצ"ל, לא יתבעוני בשמים מדוע לא הייתי אברהם אבינו, יתבעו אותי למה לא הייתי זושא. ומבואר שלכל אדם הקב"ה נתן את הכלים המיוחדים לו לעבודת השי"ת.

וביאר ר' ירוחם (קדוש ישראל עמ' רנד) שבעומק דבריו גילה ר' ישראל לר' נפתלי כי יש אצלו "צמצום השכינה". כל אחד עם הראש שלו והלב שלו והמדות שלו יכול להיות עובד ה' גדול, כי גם כוחותיו של האדם הם בבחינת צמצום השכינה, אין לאדם אלא לדעת ש"הכל יש בו", יחוג מחוגה סביב עצמו וידע כי זהו סוד ההצלחה.

ובס' מנהיגות (עמ' רצב) הביא שבהזדמנות הביא מרן הרב שך בפני בחורי ישיבת פוניבז' (בינת המידות עמ' 204) את דברי ר' זושא מאניפולי הללו, והתלמידים מיהרו להקשות שהרי אמרו חז"ל (תנא דבי אליהו פרק כה) חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב. אולם הרב שך התפלא על השאלה ואמר, מה לא מובן, פשרם של דברים כך הוא, שיא שלימותו של האדם הינו להיות כמו האבות הקדושים, אך כמו שיעקב לא היה יצחק, ויצחק לא היה אברהם, אלא כל אחד במידתו הוא, כך כל אדם צריך לעמול ולצמוח כפי מה שהוא, לפי היכולות הכשרונות והמידות שלו. ע"כ.

ובאמת הנה אברהם כידוע היה מידת החסד ואילו יצחק מדת הגבורה ויעקב מידת האמת, וכמ"ש תתן אמת ליעקב חסד לאברהם. ומבואר שכל אחד הוציא מעצמו את מה שהוא, וכמובן שכל האבות היו להם את המידות הללו אלא שהם התייחדו כל אחד במידתו במיוחד. ומבואר שכל אחד צריך להוציא 'מעצמו ומיכולותיו שחננו השי"ת' את המיטב מעצמו כדי לעבוד נאמנה את השי"ת.

וכ"כ ר' שמשון רפאל הירש זצ"ל בספרו (חורב, פרקי התורות, ו'), "דע הקב"ה ייעד אותך להיוולד דוקא בתקופה שבה נולדת, בסביבה שבה באת לעולם,

להורים שהולידו אותך, בנסיבות מיוחדות לך, מפגיש אותך עם אנשים מסוימים, נותן לך מורים מהם תלמד, וידידים להם תתחבר או תתרחק, מעניק לך כוחות גוף ונפש במידה הנדרשת לצרכך, מעמיד אותך במהלך חיך במצבים היחודיים לך. כל אלה מהווים עבורך את האמצעים הטובים ביותר כדי להגיע אל התכלית אליה נשלחת לעולם, ושם טמונה הצלחתך.

לכן על כל אדם להכיר את ערכו ומעלתו ואת הדברים הטובים שבו, שע"כ הוא יפיק מעצמו את המירב בעבודת השם, וכן יחיה חיים איכותיים בין ברוחניות ובין בגשמיות, וכמובן שכ"ז בעונה דהיינו שלא יתגאה על אחרים או ידרוש שיכבדוהו, וכמו שנתבאר.

ועל דרך זה אמרתי גם לבאר את הפסוק בריש פר' קדושים, "דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם". ונראה לפרש בס"ד פסוק זה על דרך הדרש, דהקב"ה מצווה על האדם שיהא קדוש, ואם אמור יאמר האדם מי אנכי שדורשים ממני להיות קדוש, התשובה היא "כי קדוש אני", שכל אדם צריך לומר לעצמו שאני אדם קדוש ואני יכול לעשות מצות ומעשי"ט. ולא כמו שהיצר הרע מנסה לרמות אותנו שכביכול איננו יכולים ועבודתנו פגומה, אלא קדוש אני!

עפ"ז בביאור שבע יפול צדיק וקם

עוד אמרתי על דרך זה לבאר דברי שלמה המלך במשלי (כד, טז) "שבע יפול צדיק וקם". ובפשוטו ביאורו הוא שגם אם הצדיק נפל שבע נפילות, אל לו להתיאש, ויכול לקום.

ויש שמפרשים דאדרבה רק ע"י השבע נפילות הוא נהיה צדיק, וכמאמרם ז"ל אין אדם עומד על דברי תורה אא"כ נכשל בהם. וכ"מ בספר יראים. וכן ביאר הגר"י הוטנר זצ"ל. וכ"כ הקה"י בקריינא דאיגרתא ח"א (מכתב ג). ועוד.

ונראה לפרש זאת בס"ד בעוד דרך, דגם אדם שנפל שבע פעמים, אבל הוא עדיין מבין שהוא צדיק ורק עליו לקום מנפילתו ולהתחזק, כי ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא. לכזה אדם שלא נופל ברוחו אלא יודע שעדיין הוא צדיק ומתחזק במה שנפל וממשיך להתעלות, לכזה אדם מובטח לו שיקום. ולפ"ז יש לקרוא הפס' כך: שבע יפול, צדיק (ועדיין אווז שהוא צדיק), וקם (מובטח לו שיקום).^ג

וכיו"ב כתבתי בספרי אמרי יהודה (מאמר בביאור מ"ש דוד אני אברך ולי נאה לברך) בשם ידידי ר' יוסף חיים עטיה נר"ו לבאר מה דאיתא בפסחים (ק"ט): מאי דכתיב ויגדל הילד ויגמל, עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק. לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך, ואומר להן איני מברך, שיצא ממני ישמעאל. אומר לו ליצחק טול וברך, אומר להן איני מברך, שיצא ממני עשו. אומר לו ליעקב טול וברך, אומר להם איני מברך, שנשאתי שתי אחיות בחייהן, שעתידיה תורה לאוסרן עלי. אומר לו למשה טול וברך, אומר להם איני מברך, שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי. אומר לו ליהושע, טול וברך, אומר להן איני מברך, שלא זכיתי לבן, דכתיב יהושע בן נון בן נון יהושע בנו. אומר לו לדוד טול וברך, אומר להן אני אברך, ולי נאה לברך, שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא.

ועיין במהר"ל שהקשה דהלא גם לדוד המלך היה חטא, וכמו כן יצא ממנו בן רשע, אבשלום, ובמה עדיף דוד מאחרים. וע"ש מה שיישב.

וידידי הנ"ל אמר ליישב (והוספתי נופך על דבריו) מדוע דוקא דוד המלך הוא שאמר אני אברך ולי נאה לברך, כיון שדוד המלך הבין שגם כשמעיד וטעה לפי

ג. וכעין דבריו ראיתי שכ' בספר בים דרך (בראשית, אות יא) להגר"י לוגאסי שליט"א. ומרוב חביבות דבריו נצטטם וז"ל, וזאת עלינו לדעת, היום בנקל אפשר לזכות לתואר "צדיק וקדוש", שלא כבדורות קודמים שתואר זה היה נדיר ומצריך מאמץ גדול בתעניות וסיגופים ועסק תורה ללא הפסק. היום, לריבוי הניסיונות התקפים והתכופים עלינו, הזוכה לשמור עיניו וקדושתו לבלי לחטוא, סר מרע ועושה טוב, וכמו כן שבתו בבית ה' לעסוק בתורה כפי יכולתו - "צדיק וקדוש" יאמר לו, ואף שעבודתו היום כרוכה בנפילות ומעידות שכמעט ואי אפשר היום מבלעדיהן, אולם מיד עושה תשובה ושב למקומו להיות בבחינת "שבע יפול צדיק וקם", עדיין "צדיק" יאמר לו, כי הוא ידע יצרנו, ואין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו, והעיקר הוא שאין הוא משלים עם מצבו הירוד, אלא תיכף מתחזק ועושה תשובה ושב לה', הרי שמבטיח הוא לעצמו מציאת חן בעיני ה' המבטיחה הישרדות לעת קץ.

עוד כ' בים דרך (פר' בלק א' מאמר פ', אות יא) וז"ל, נאמר בפסוק (משלי כד, טז): "כי שבע יפול צדיק וקם". אומר הגאון ה"פחד יצחק", הגר"י הוטרנר זצ"ל, רגילים לפרש פסוק זה שמעלת הצדיק היא שאף שהוא נופל הינו קם, וזו מעלתו על פני הרשע שאינו קם מנפילתו, ואינם מבינים שכוונת הפסוק היא אחרת, כאן בא לגלות לנו הפסוק, שעצם הנפילות והמעידות של הצדיק הן הן שעשאוהו לצדיק, ובזכותם זכה הוא לתואר צדיק.

וליתר ביאור: לכל היותר, אדם שקורא פסוק זה "שבע יפול צדיק וקם", מפרשו כך - וגם מחדש בו - ההבדל בין צדיק למי שאינו צדיק, הוא לא שהאינו צדיק נכשל והצדיק לא נכשל, אלא החידוש הוא שגם הצדיק נכשל, וההבדל הוא - שהצדיק מצליח לקום מהנפילה והאינו צדיק נשאר נופל. זה אמנם גם חידוש לשמוע שהצדיק גם נופל, גם לו יש מעידות ונפילות, אלא שמכל מקום צדיק הוא, כיון שסוף סוף קם הוא בנפילותיו.

ה"פחד יצחק" אומר לנו, שזהו חידוש של אלו שעדיין אינם מבינים את כוונת הפסוק, אולם האמת היא יותר עמוקה. אין הפסוק בא כאן לספר ממעלת הצדיק שעל אף שנופל הינו קם, אלא לספר לנו ממהותו של הצדיק, כיצד נוצרה ונבנתה מהותו - מנפילותיו. והכיצד? פשוט, עלינו להסביר מה תועלת הנפילות, ומכך נבין כיצד על ידן דוקא נוצר ונבנה האדם השלם. עכ"ד.

דרגתו מ"מ אי"ז מוריד מערכו כלל, דהיינו שהנפילה (לפי דרגתו) היא זמנית, והוא עדיין מבין שהוא צדיק ורק עליו לקום מנפילתו ולהתחזק, כי ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא. לכזה אדם שלא נופל ברוחו אלא יודע שעדיין הוא צדיק ומתחזק במה שנפל וממשיך להתעלות, לכזה אדם נאה לברך. דהיינו שהבין דוד שמה שטעה לפי דרגתו אי"ז מחסר מערכו שלכן לא יוכל לברך. ודפח"ח. ומה שהאבות הקדושים וכל המזכרים בגמ' שם לא אמרו ג"כ כדוד, צ"ל שנהגו חסידות יתירה בעצמם. וע' באמרי יהודה (שם) שהבאנו עוד יישובים על קו' המהר"ל.

ע"י ערך עצמי יכול להגיע למידת ההשתוות

והנה אדם שיודע בדיוק את ערכו ומעלתו, ממילא הוא יכול להגיע לדרגת מידת ההשתוות שפירושה שגם בזמן שמשבחים אותו וגם בזמן שמזלזלים בו, הדבר שווה בעיניו, דהיינו שכשמשבחין אותו אינו מרגיש מרומם יותר בגלל ששבחוהו, כיון שהוא כבר יודע את ערכו ומעלתו, וכן כשמזלזלים בו אינו נפגע מזה כיון שאם זה פגיעה לא נכונה הוא יודע שזה לא נכון, ולכן אינו מייחס חשיבות לכך, וממילא כשמשבחין אותו או להיפך שמזלזליו בו, שניהם שווים בעיניו לא מעלים ולא מורידים, וא"כ ע"י ערך העצמי ובנוסף לאמונה ובטחון ושמעשיו לש"ש [כמובא בסמוך מהבעש"ט] אפשר להגיע למידת ההשתוות.

ובס' צוואת הריב"ש, לבעש"ט, כתב וז"ל, שויתי ה' לנגדי תמיד. שויתי לשון השתוות בכל דבר המאורע הכל שוה אצלו בין בענין שמשבחין בני אדם אותו או מבזין אותו וכן בכל שאר דברים וכן בכל המאכלות בין שאוכל מעדנים בין שאוכל שאר דברים הכל ישוה בעיניו כיון שהוסר היצה"ר ממנו מכל וכל. וכל דבר שיארע יאמר הלא זה הוא מאתו ית' ואם בעיניו הגון וכו' וכל כוונתו לש"ש אבל מצד עצמו אין חילוק וזה מדרגה גדולה מאד. וכל האדם צריך לעבוד השי"ת בכל כחו שהכל הוא צורך מפני שהש"י רוצה שיעבדו אותו בכל האופנים. והכוונה כי לפעמים אדם הולך ומדבר עם בני אדם ואז אינו יכול ללמוד וצריך להיות דבוק בהש"ת וליחד יחידים וכן כשהאדם הולך בדרך ואינו יכול להתפלל וללמוד כדרכו וצריך לעבוד איתו באופנים אחרים. אל יצער את עצמו בזה כי השי"ת רוצה שיעבדוהו בכל האופנים פעמים באופן זה ופעמים באופן זה לכך הזדמן לפניו לילך לדרך או לדבר עם ב"א בכדי לעבוד אותו באופן הזה כלל גדול גול על ה' מעשיך ויכונו מחשבותיך שכל

דבר שיזדמן יחשוב שהוא מאתו ית' ויראה שיבקש מהש"י שיזמין לו תמיד מה שהשי"ת יודע שהוא לטובתו ולא מה שנראה לבני אדם ע"פ שכלו כי אפשר מה שבעיניו טוב הוא רע לו רק ישליך הכל כל עניניו וצרכיו עליו ית'. עכ"ל.

ובביאור מידה זו יש לדעת שכשמשבחין אותו או להיפך, הכל הוא מהשי"ת וזה לא משפיע על האדם שמשבחים אותו או להיפך, כיון שהאדם יודע את מעלת עצמו, וזה נובע גם מערך עצמי טוב. וכמו שנתבאר.

ושמעתי מהגאון הצדיק ר' אייל שמריהו שליט"א שמידת ההשתוות היא המידה הכי גבוה מהמידות הטובות, והענין בזה הוא שהאדם צריך להרגיש כאילו הוא גבוה מעל גבוה, [ולא ח"ו מפני גאוה אלא כאילו הוא מוגבה במציאות, ואין הכוונה שמרגיש גבוה ורומס אחרים] ולא אכפ"ל ולא משנה לו אם משבחין אותו או מבזין אותו כיון שהוא יודע בדיוק מה הוא. וזה כאמור נובע מבטחון וערך עצמי גבוה יחד עם ענוה אמיתית שלא יתגאה על אחרים וכמו שנתבאר לעיל.

ההוכחה שאין טבע אלא הכל ניסים

ועוד בענין זה יש להוסיף שידע זאת כל אדם, שכל מאורעותיו שקורים עמו בחייו, ואף הדברים הנראים פשוטים כגון שהשמש זורחת ביום והשקיעה בלילה, ושהאדם נושם ומריח וטועם וכו', אינם טבע כלל ועיקר, אלא הכל ניסים גדולים, וכמו שכתב הרמב"ן עה"ת (פר' בא) וז"ל, ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחנו ענשו, הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר (בראשית יז א, ולעיל ו ב). ויתפרסמו הנסים הנסתרים בענין הרבים כאשר יבא ביעודי התורה בענין הברכות והקללות, כמו שאמר הכתוב (דברים כט כג כד) ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת, ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם, שיתפרסם הדבר לכל האומות שהוא מאת ה' בעונשם. ואמר בקיום וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. ועוד אפשר זה בעזרת השם (ויקרא כו יא). עכ"ל.

ובביאור דבריו נראה דהנה מהניסים הגדולים, כגון מה שהיה בשנת ה'תש"פ

בזמן שהנגיף (קורונה) השתולל בכל רחבי הארץ והעולם, ובחסדי השי"ת המרובים והעצומים, בשנת ה'תשפ"א בזמן הקיץ לערך, ב"ה בארץ הקודש ארץ ישראל הנגיף כמעט שנעלם, וב"ה יש בודדים שנדבקים בנגיף, בעוד שברחבי העולם הנגיף מפיל חללים חללים רח"ל, וב"ה שכאן בארץ הקודש כמעט שנעלם, ואף שעתה בעוה"ר, בשנת ה'תשפ"ב שוב חוזר הנגיף ויש רבים שנדבקים, מ"מ גם בזה יש לראות את יד ההשגחה שמי יודע ח"ו כמה נדבקים היה אמור להיות, וכמה השי"ת ברחמיו מצמצם את מספר הנדבקים. ויה"ר שהנגיף יעלם כליל גם משאר רחבי העולם. וכן בחסדי השי"ת הנפטרים כאן בארץ יכלו להיות מאות אלפים רח"ל, ונכון שנפטרו כשמונת אלפים רח"ל, בכל זאת צריך לראות את יד ההשגחה שיש מדינות עם אותו מספר תושבים לערך, ורח"ל רבים הרוגיה. וצריך לראות את כל הניסים הללו להכיר בהם ולהודות על ניסים גדולים אלו, וכן שארץ ישראל היתה בין הראשונות בעולם שיש בהם חיסונים נגד הנגיף, וכהוראת גדולי ישראל שיש להתחסן, וזה חסדים גדולים. ואינם דברים שמובנים מאליהם, ובפרט למי שלא חלה או נדבק שזה חסדים גדולים ועצומים.

וכן מה שהיה עוד בשנת ה'תשפ"א במבצע שומר החומות, שמחבלי חמאס ימ"ש שיגרו כארבעת אלפים טילים לעבר ארץ ישראל, והנה היה ילד שבעוה"ר נפטר מרסיס של טיל בהיותו שוהה בממ"ד, והנה אם מרסיס טיל קורה כאלו מקרים ק"ו מה יכל לקרות מטיל, וק"ו מעשרה טילים, וק"ו ממאות טילים, וק"ו בן בנו של ק"ו מאלף טילים, וק"ו דק"ו מכ- ארבעת אלפים טילים, ועוד באזורים כ"כ מאוכלסים ובביינים רבי קומות כמו בא", שח"ו זה יכל להסתיים באלפי הרוגים ומאות אלפי פצועים, ובחסדי ה' הגדולים וברחמיו המרובים ובאהבתו הגדולה לאין ערוך אלינו, נהרגו בא"י כשלשה עשר בנ"א, והנה ודאי שכל אדם הוא עולם ומלואו, אך צריך להתבונן בחסדי ה' המרובים והעצומים שהם כנגד כל הטבע והסטטיסטיקה. וזה ניסים גדולים למעלה מהטבע [עד כדי כך שאמרו שבעיתונות הערבית דיווחו הערבים שהם ירוו אלפי טילים לאזורים מכוונים ומדויקים, והאלוקים של היהודים הסיט להם את הטילים באוויר].

וכמובן מה שהיה בכל ההיסטוריה של עם ישראל, יציאת מצרים, והיציאה מעבדות לחירות, ועשרת המכות שקיבלו המצריים, וקריעת ים סוף, ומתן תורה וענני הכבוד וכו' וכו' ניסים גדולים וחסדים עצומים למעלה מדרך הטבע.

ומתוך שאדם רואה את הניסים הגדולים הללו שהם חובת המציאות שיש בורא ומנהיג רחמן לעולם, א"כ אנו למדים מזה שכל מה שקורה עימנו אינו

טבע כלל וכלל אלא הכל ניסים שהרי יש בורא ומנהיג לעולם והכל בהשגחה מדוקדקת והכל ניסים, ומתוך כך אדם מודה (מודה היינו גם מלשון הכרה וגם הודאה) גם בזה שהוא נושם ורואה ומריח ושהוא מדבר ושגופו בריא ושיש לו משפחה וחברים ובית ופרנסה וכו' וכו', אדם מבין ומכיר שהכל כולל הכל הוא ניסים ללא טבע כלל!, והוא ניסים ממלך העולם אבינו אב הרחמים שאוהב אותנו אהבת עולמים.

לכן זכות וחובה מוטלת עלינו להכיר ולהודות על הניסים הללו ולהודות להלל ולקלס למלך העולם על כל חסדיו המרובים הגדולים והקטנים הגלויים והנסתרים שעושה עמנו, ולבקש ולהתחנן על העתיד שימשיך להיות הכי טוב בעבורנו בעולם. ולבטוח בה' שכשם שעד היום עשה לנו נסים הוא ימשיך לעשות לנו ניסים ונפלאות מאוצר מתנת חינוך, לא מחמת מעשינו הטובים אלא בגלל אהבתו הגדולה והעצומה אלינו מאוצר מתנת חינוך.

וידוע מה שאומרים "שאדם שאצלו הטבע הוא נס, הניסים נעשים אצלו כטבע".

עפ"ז בביאור עיקר המלחמה בחנוכה בין החשמונאים ליוונים

וכיו"ב כתבתי במקו"א לבאר את עיקר המלחמה שהיה בחנוכה בין החשמונאים לתרבות יון. וראשית יש להקדים כמה תמיהות וקושיות, דלכאור' מה מיוחד בחג החנוכה ובנס הניצחון שקבועו לדורות וכחג בפנ"ע, הלא במהלך ההיסטוריה היו ודאי הרבה מלחמות גדולות וניסים ונפלאות רבים לאין ספור, ובכ"ז לא קבעו עליהם "חג לדורות", ומה נשתנה חג החנוכה מכל הנ"ל.

עוד צ"ב בנוסח על הניסים שאומרים "מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים ורשעים ביד צדיקים וטמאים ביד טהורים וזדים ביד עוסקי תורתך". והנה בשלמא רבים ביד מעטים וכדו' מובן מהו הנס כיון שע"פ הטבע הרבים והגיבורים מנצחים את החלשים והמעטים, אך מי קבע שהטהורים והצדיקים הם החלשים שבדרך הטבע לא ינצחו את הטמאים והזדים. וכי חסר צדיק שהוא ג"כ גיבור.

[עוד צ"ב בעצם מצות הדלקת נ"ח שמדליקים בחוץ משום פירסומי ניסא, ובפשטות רצוננו שעי"ז יהיה אור בחוץ לפרסם הנס, והנה ענינו הרואות שהגם שמדליקים מיליונים יהודים בעולם נ"ח בכ"ז עדיין יש חושך בחוץ ומה יעזור בכלל שנדליק בחוץ הרי זה לא יסלק את כל החושך].

עוד צ"ב דקיי"ל כבתה אין זקוק לה, ולכא' אינו מובן הרי עצם המצוה בנ"ח הוא לפרסם הנס, וא"כ אמאי כשכבה הנר לא מדליקים אותו בחזרה לפרסם הנס שזהו עיקר מצות ההדלקה.

ובפרט צ"ב אמאי קבעו לפרסם הנס דווקא ע"י נרות ו"אש", הרי יכלו לעשות איזה מאכל מיוחד או איזה מנהג מיוחד לקשט הבית וכדו', ואמאי דווקא ע"י "אש".

ויש לבאר בכל זה בס"ד דעיקר המלחמה בימי החנוכה הוא מלחמת הטבע נגד האמונה בהשי"ת, שתרבות יון טענה שהרוב הוא המנצח כי זהו לכאו' הטבע וכן שהחזק ינצח החלש וכן שהשקר ינצח את האמת ושהרע ינצח את הטוב, ולכן גם הטמא ינצח את הטהור והזדים את עוסקי תורתך, כיון שהטבע והרוב הוא המנצח וצריך ללכת ע"פ הרוב.

ובעצם תרבות יון היתה ש"מה שהולך היום ומה שכולם עושים ורובם עושים כך צריך לעשות", אם רוב העולם גויים אז גם אתם גויים בגברא שלכם, זאת אומרת שאל תחשבו שיש לכם צלם אלוקים על פניכם ואתם בני מלכים בני מלכו של עולם, אלא אתם ככל האדם שעל פני האדמה וככל הגוים ואתם לא יותר טובים מהם.

ורמז נפלא לכך בס"ד שזה נרמז בשמם דכל האותיות שכתובים במילה "יון" הם ישרות וכמו פסים: יון, וזה בסדר יורד, שבהתחלה האות י' ואח"כ ו' ואח"כ ן', וזה בסדר יורד, להורות שכולם שווים (שזה ה"פסים הישרים" של שמם) ואין כזה דבר יהודים וגויים אלא כולנו אחד, וכולנו ב"סדר יורד כלפי מטה" דהיינו כולנו שווים שאנו למטה דהיינו כולנו חומריים, ואין כזה דבר יהודי שהוא מרומם על כל ברכה ותהילה.

וא"כ כל מגמתם היתה לעשות חושך בעולם ולסמות את עיני היהודים שכביכול אינם שווים ואינם מוצלחים וטובים יותר מהיוונים ומהגויים. ובעצם הורידו ליהודים את הביטחון והערך העצמי שלהם, שכביכול הם אפס לא מעלים אלא רק מורידים כלפי מטה (כמו שנתבאר כנ"ל ש"יון" זה פסים כלפי מטה) ואין לכם צלם אנוש וק"ו צלם אלוקים על פניכם ואינכם נסיכים ובני מלכים, אלא אתם ככל הגוים. וא"כ היוונים שיקרו על היהודים והחשיכו אותם ואת האור שבהם.

ועל זה היה נס הניצחון שהקב"ה ברחמיו וחסדיו המרובים הראה לכל העולם שהטבע לא הקובע אלא ברצות ה' גם מעטים ינצחו את הרבים, והחלשים

(כביכול) ינצחו את הגבורים [והם כביכול ה"גבורים", שהרי איזהו גיבור, הכובש את יצרו], וכן הלאה, ואדרבה הצדיקים והעוסקים בתורה הקדושה אדרבה הם המנצחים את הרוע והשקר הטמאים והזדים.

ולכן מדליקים את נרות החנוכה דהיינו שהפרסום של הנס יהיה בדווקא ע"י "אש", שהאש כידוע מסמל על הפנימיות והרוחניות, וכן אש הוא בדיוק ההיפך מכח החומר שהוא כלפי מטה משא"כ אש הוא רק כלפי מעלה וכן אש ע"י ה"רוח" היא נדלקת יותר, וזהו יהודי שע"י הרוח דהיינו רוחניות נשמתו דולקת ומאירה וזהו החמצן לאש שזהו נשמת היהודי, ולכן מדליקים אש לסמל שאנו ההפך מתרבות יון שהם כל הזמן כחומריות שהם כלפי מטה והם כחומר שכל הזמן כבויים ולא זזים ומאירים, ועל כן מדליקים אש שיש בה גם בחינת האור המאיר וגם כל הזמן זזה ודולקת ורוצה להמשיך קדימה. וע"ע בבני יששכר (מאמרי חודש כסלו - טבת מאמר ח', מאורי האש, אות א) מ"ש בענין זה.

ולכן גם מדליקים את החנוכה בסדר "מוסיף והולך" לסמל שאנו תמיד ממשיכים לעלות ברוחניות ולא עוצרים, שעצירה היא הירידה כי כשאין עליה יש ממילא ירידה.

והאש הוא אור לסמל שטיפה מן האור דוחה הרבה מן החושך, וטיפה מן האמת דוחה הרבה מן השקר (ולכן א"ש שמדליקים נרות אפי' שע"י כך לא כל העולם יהיה מואר), אנו מסמלים שאנו יודעים את הכח האדיר הטמון בנו ולא מאמינים בשקר של תרבות יון דהיינו ביצר הרע שרוצה לסמות את עינינו ולהחשיך אותנו ולשקר עלינו שכביכול איננו שווים [שהרי שמו של הסט"א הוא אות ס' ואות מ' וכו', מלשון סומא, שתפקידו לסמות עיני האדם שלא יראה את האמת ולעשות לו דמיונות שכביכול אינו ראוי לעשות מצות ואינו בן של מלך ואין לו את הכוחות והכלים להצליח. והוסיף ידידי אביאל בריטש נר"ו שגם השם של אשתו של הסט"א הוא מלשון "לילה" שהוא חושך, שכל כוונתם הוא להחשיך את האור שבאדם ואת הכוחות הרוחניים והגשמיים שבו, ולהראות לו בדמיון שכביכול אינו יכול ועבודתו פגומה. ודפח"ח. וכן שמו של היצר הרע הוא "מנוול" (קידושין ל., אם פגע בך מנוול זה וכו') כיון שתפקידו לנוול את האדם שכביכול האדם מנוול ואינו שווה ואינו מוצלח, וכמ"ש בס' במסילה נעלה להרב משדי שליט"א, והוסיף ידידי הרב ברק פרחן נר"ו מאשדוד, שמדויק המילים, אם "פגע" בך, מלשון פגיעה. ודפח"ח, וכן מדויק, אם פגע "בך" דהיינו בעצמותך ואישיותך לומר שכביכול אינך שווה, אז מושכהו לבית המדרש שלומדים שם תורה ותורה היא אור שדוחה השקר והדמיונות, והארכתי בזה בגור אריה יהודה (קדושין מהדו"ב דף ל.) ע"ש באורך]. ואנו יודעים מי אנחנו ומה רב כוחנו בעזה"י.

ואנו מראים שאיננו מתחשבים במה העולם אומרים ומה הולך היום אלא אנחנו צועדים בגאווה עם האמת הזכה והטהורה ולכן מדליקים את נרות

החנוכה בחוץ לסמל "שאנו לא מתחשבים" במה שהעולם אומר ועושה, אלא אנו הולכים בדרך האמת, והאור דוחה החושך, שחושך הוא דמיון, שהחושך אין ממש בעצמותו אלא הוא העדר אור^ד, וזהו הדמיון והשקר שהוא העדר מבט אמת ושכל ישר [ע' מכתב מאליהו ח"ג עמ' 44].

ולפ"ז מובן ההלכה שאם כבתה אין זקוק לה, שאנו לא מתחשבים במה שהעולם אומרים, ולא מדליקים בשבילהם וכמו ששמעתי ממורינו מרן רה"י הגר"ע יוסף שלט"א שפרסום הנס הוא לפרסם ל"עצמנו" שאנו טובים ויש בנו כוחות ולא מתחשבים במה שהעולם אומר, ולכן אנו מדליקים פעם א' "לפרסם לרבים שאנו בני מלכים ויכולים לעלות ברוחניות ובגשמיות" ולכן כשכתבה אנו לא מדליקים שוב בשביל העולם כיון שאנו לא מתחשבים בדעתם וב"מה יאמרו". והיינו שהמלחמה היתה בין הכמות (רבים וגבורים) לאיכות, ובסוף האיכות שהיא עם האמת ולא עם ה"כמות" ולא עם הרוב השקרי שהוא מה שאומרים ומה שהולך היום. היא נצחה.

ולפ"ז א"ש קושייתנו הא' אמאי קבעו זאת לדורות, כיון שתרבות יוון היא מלחמה שממשיכה לכל אורך הדורות [וידוע גם שבסה"ק כ' שבאופן יחסי תרבות יוון היתה תרבות חזקה מאוד משאר התרבויות] וגם היצר הרע לקח לעצמו את תרבות יוון, שזהו תפקידו של היצר הרע לנוול את האדם ולסמות את עיניו ולהחשיך את האור שבו ולדמיין לו שכביכול אינו שווה ואין לו תקנה, ומכניס לאדם יאוש דיכאון ומרה שחורה, ועצבות. שעי"ז זה ככפירה בהשי"ת שעושה הכל לטובתנו המושלמת והאמיתית, ואסור להיות בעצבות. ולכן קבעו זאת לדורות "בהלל ובהודאה" לחיות את האמונה שהקב"ה הוא עושה הכל והוא המחליט מי ינצח, ואין בזה טבע, לאפוקי מתרבות יוון, ולכן גם מדליקים נרות חנוכה ע"י אש כנ"ל.

וזה מתחבר עם פרשת מקץ, שיוסף הצדיק לא הסיר את אמונתו בה' ית"ש שהוא שומר ומשגיח תמיד ועושה הכל לטובה. ולכן כשבא לפני פרעה שהחשיב עצמו לאלוה שעשה את היאור ואין לו צרכים וכו', ויוסף כשבא לפרעה ביטל עצמו מכל וכל ואמר "בלעדי, ה' יענה את שלום פרעה", ובאותו היום היה ראש השנה כידוע, שיש בו מלכויות ויוסף המליך את השי"ת בעולם ע"י שניפץ את השקר (שאמר לפרע שהוא עמד "על היאור" ולא על שפת היאור כפי שאמר פרעה) והראה שה' הוא המלך ומלכותו בכל משלה, ואין "טבע" לפני הקב"ה וברצות ה' הכל יכול להיות.

ולכן קבעו ימים אלו בהלל ובהודאה, להמליך את הקב"ה בעולם שע"י שאנו

מודים לה' אפי' על הדברים הקטנים שנראים לנו קטנים כגון נשימה טעם ריח וכדו' בזה אנו מכירים גדלותו וחסדו של השי"ת כמה טוב עושה לנו שאין טבע בעולם ואין כזה דבר שאדם נושם בכוחות עצמו בדרך הטבע, אלא הכל זה נס והקב"ה מחיה כל אדם ואדם "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", [וכמו שכתבנו לעיל מהרמב"ן שאין טבע אלא הכל ניסי ניסים] ולכן מדליקים את הנרות בחוץ לפרסם את הנצחון של האמונה בהשי"ת שהיא אמת שנצחה את הטבע המדומה והשקרי, ואנו מראים בזה שמי שהולך עם האמת שהוא האיכות האמיתית ואיננו מתחשבים בכמות וברוב העולם, אנו המנצחים כיון שיש בנו כוחות עילאיים ודלא כמו שכח המדמה שהוא הדמיון שמדמה לנו שכביכול איננו שווים ואנו ככל האדם ואומות העולם, אלא אנו מראים שאנו "אור לגוים" שזה ע"י שעושים רצונו של מקום ומקיימים את התורה באהבה ושמחה, שתורה אור.

ואת סמל הניצחון הזה אנו צריכים לקחת איתנו לכל החיים, לדעת שאנו האיכות האמיתית שבעולם, ולא מתחשבים בעולם "ובגויים לא יתחשב" אלא עושים רק רצונו של מקום, ולדעת תמיד ולהכיר את ערך עצמנו ומעלתנו שאנו יהודים בני מלכים העם המובחר שאנו רמי המעלה ואיננו ככל הגוים. וכן ידוע שיהודים אינם מוגדרים כאדם עם תורה, אלא יהודי זה בריאה חדשה בפנ"ע, וכמו שצומח איננו מוגדר כדומם עם יכולת חיות וצמיחה, והראיה שאם נפסק לו כח החיות הוא נובל ומרקיב, ואם היה מוגדר כדומם עם תוספת חיות, היה צריך להיות שאם נפסק לו החיות הוא יחזור להיות דומם, ואמאי הוא יורד פחות מדומם ונרקב, אלא בע"כ שהוא בריאה בפנ"ע, ועל אותו משקל הוא יהודי שאיננו כגוי בתוספת תורה אלא בריאה בפנ"ע, והראיה שישראל כשאינם עושים רצונו של מקום הם יורדים עד התהום, ואם היו כגוי בתוספת תורה, היו צריכים להיות כגוים כשאינם שומרים תורה ומצו', ומזה שיורדים עד התהום, ומאידך שכשעושים רצונו ית"ש עולים ממעל לרקיע בע"כ שהם בריאה בפנ"ע, ואנו מסמלים זאת ע"י האש שהיא מסמלת את הרוחניות שהיא תמיד כלפי מעלה, וע' מ"ש בילקו"י (חנוכה הנ"מ בהקדמה).^ה וזהו שורשו של כל יהודי שהוא לעלות ברוחניות וכפי שכ' רבינו הרמב"ם בהל' גירושין (פ"ב ה"כ) שכל יהודי בתוך תוכו רוצה לקיים התורה והמצוות, ע"ש. ובנחלת יהודה

ד. אמנם נחלקו בזה הראשונים אם החושך הוא בריאה בפנ"ע או העדר אור. ואכמ"ל.
ה. ורבינו יהודה הלוי בספרו הכוזרי (מ"ג ס' ט) כ' וז"ל, וכן בשאר ההדמיות לא יכלה שום אומה מן האומות להדמות אלינו בדבר, הלא תראה שהאומות קבעו וסדרו יום אחד למנוחה בשבוע, במקום יום השבת, היתכן שיוכלו לדמות אלינו? יתכן שהם ידמו אלינו כמו שתדמה צורת האדם המצוייר בציור לתואר האדם החי. ע"כ. וע"ע שם בס' יו"ד.

(גיטין סי' יג) הוספנו שזה נאמר אפי' על יהודי מומר וכפי שכ' חלק מהפוסקים ע"ש. וע"ע בנחל"י (גיטין סי' י הע' ע') מ"ש כע"ז דאנו מובדלים מהגויים. ע"ש ותרו"נ.

[ועתה ראיתי שמרן הראש"ל פוסק הדור בילקו"י חנוכה הנ"מ בהקדמה עמ' ט' והלאה כתב בנושאים שכתבנו בהם, ויש להסתייע מדבריו למה שכתבנו בס"ד, ששם הביא שהיוונים הם חושך ורצו לבטל המנורה בבית המקדש וכו' ע"ש בדבריו הנפלאים].

יה"ר שנזכה לדעת ולהכיר את כוחנו הגדול הטמון בנו ולנצל את הכישורונות שה' ית"ש נתן בנו, ולעשות רצון השי"ת באמת ובתמים באמונה תמימה ובטחון בהשי"ת. אמן.

אשר על כן אחזור על מה שכתבתי בתחילת דברי, בענין חובת ההודיה, אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו על שזיכני להוציא את חיבורי הנוכחי וכן את חיבורי הקודמים לאור עולם לזכות את הרבים ולקדש שמו ברבים, וב"ה שנתקבלו באהבה ובשמחה לפני ת"ח וחובשי בתי המדרשות, ויה"ר שהשי"ת ימשיך ליתן בנו כח ובריאות לעבדו בלבב שלם ולזכות את הרבים ולהו"ל את יתר חיבורי בדרך האמת והישר מתוך בריאות וכל טוב אמן.

וכן ברצוני להודות להשי"ת על שזיכני לשבת ולעמול בתורה בישיבה הקדושה 'אהל יוסף' ולדלות מתורתם הרחבה והנפלאה של רבני הישיבה, ובפרט לעומד בראשינו, מורינו הגאון האדיר **מרן רה"י הגר"ע יוסף שליט"א** אשר עבר על רוב ככל הדברים שנכתבו כאן, יה"ר שהשי"ת ירחיב גבולו בתלמידים הגונים, ויפוצו מעיינותיו חוצה לשם טוב ולתהלה. אמן.

וכן אברך את מורנו המשגיח הגאון הצדיק ר' **מאיר פדידה שליט"א** אשר נושא בעול הישיבה, ומשקיע מדמו (תרתי משמע) ומחכמתו הגדולה שחננו השי"ת למען הגדלת התורה ולמען בני הישיבה שיחיו, וכן עזר לי בהוצאת קונטרס זה, יה"ר שהשי"ת ימלא משאלותיו לטובה ולברכה מתוך בריאות איתנא ונהורא מעליא אורך ימים בימינה ובשמאלה אושר ועושר וכבוד אמן.

ואברך את הורי היקרים שבזכותם הגעתי עד הלום ותמיד עודדוני והמריצוני לעלות ולהתעלות בתורה ויר"ש, וזכינו לקחת סמל ודוגמא במידת הענוה

ושאר מידות נאצלות חכמה מוסר והשקפה אמונה וביטחון, יה"ר שה' יאריך ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים לאורך ימים ושנים טובים מתוך בריאות איתנא ונהורא מעליא אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד. ויזכו להמשיך לראות ולרוות נחת ממני מאחיי ומאחיותי ומכל יוצאי חלציהם זרע ברך ה'.
אמן.

וכן אברך את אחיי ואחיותי שיה"ר שהשי"ת ימלא משאלותיהם לטובה ולברכה מתוך בריאות ושמחה אושר ועושר וכט"ס אמן. וברכה מיוחדת אברך את אחי היקר נתנאל יוחאי הי"ו אשר עזר לי מאד וחלקו עצום בכתיבת חיבורי זה, יה"ר שעוד יעלה מעלה מעלה בתורה ויראת שמים ויהיה שמו כשם הגדולים אשר בארץ לשם טוב לכבוד ולתפארת. אמן.

וכן אקבע ברכה לארגון המדהים "תורה דיליה" אשר עובדים בזריזות ובנאמנות על מנת שיצא הספר לאור עולם, תורה מפוארה בכלי מפואר, יה"ר שעוד ימשיכו לזכות את הרבים במפעלם הכביר אמן.

ואשא **תפילה לבורא העולם** שכשם שעזרתני להגיע עד הלום ולראות פירות בעמלי, כן תמשיך לעזרני לחזקני ולאמצני לעלות מעלה מעלה בתורה ויר"ש מתוך בריאות איתנא ונהורא מעליא ובשמחה וסיעתא דשמיא ושפע ברוחניות ובגשמיות לי ולמשפחתי כל ימי חיינו. ואזכה שהדברים שנכתבו בחיבורי הנוכחי בעמל ויגע רב, שישתמשו וישמחו בהם יושבי בית המדרש ות"ח, וידונו ויפלפלו בדברים לאמיתה של תורה. ועי"ז יתרבה כבוד ה' וכבוד התורה בעולם. ויזכני השי"ת שכל מעשי יהיו לשם שמים. אמן.

בברכת התורה ולומדיה

יהודה שמלאשוילי הי"ו

שנת, "אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב" (ה'תשפ"ב).

קונטרס בדיני מצוה בו יותר מבשלוחו, והאם נאמרה בכל התורה והמסתעף

בדיקת חמץ וכדו'. אין עדיפות על המשלח יותר מהשליח. או דכל חידושו של ר"י הוא במצות דומיא דקידושין והכנה לצרכי שבת שהם מוטלות על האדם [וכמ"ש הרמב"ם פ"ל מהל' שבת ה"ו. ורבינו ירוחם נתיב ב' ח"א. דמשמע מדבריהם דהכנה לשבת הוי מצוה שמוטלת עליו. וכן לענין קידושין כתב הטוש"ע (אה"ע סי' א) לשון "חייב"] וה"ה בשאר מצוות שמוטלות על האדם [לא במצות 'שבגופו' כתפילין וכדו'] אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו. או דנימא דה"ה לכל המצוות כולם דיש עדיפות על המשלח מהשליח מדינא דמצוה בו יותר מבשלוחו, ורק ר"י מיירי בקידושין והכנה לשבת ולא דוקא בהנך אלא ה"ה לכל המצוות.

(א) בגמ' בקדושין (מא.) אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו כי הא דרב ספרא מחריך רישא רבא מלח שיבוטא. וכן אמרו בגמ' בשבת (קיט.) רב חסדא פריס סילקא לכבוד שבת, רבה בר נחמני היה מבקע עצים ומפצלן לכבוד שבת כדי לבשל בהם, רב ספרא מחריך רישא רבא מלח שיבוטא, רב זירא היה מדליק את האש לבישול, רבי אבא היה הולך לשוק לקנות בשר ושאר מאכל ומשקה לכבוד שבת וכו'.

והנה יש לדון במה שחידש רב יוסף שמצוה בו יותר מבשלוחו, מהו הטעם לזה, וכן האם רב יוסף חידש דין זה רק במצוות קידושין והכנה לצרכי שבת, אבל בשאר מצוות כגון תו"מ, מעקה,

בדברי רש"י והרמב"ם ובטעמא דמצוה בו

ויתרה מזו מדוקדק בלשון רש"י שכ', דכי עסיק גופו "במצות" וכו'. משמע דהוא דין במצות, דמצוה בו יותר מבשלוחו לא שנא קידושין והכנה לשבת משאר מצות [ועי' להלן אות ג' שאינו מוכרח]. שו"ר שכ"כ לדייק מרן הגרע"י בהליכו"ע ח"ח (פר' כי תבא הי"ב). ובעוד אחרו'. [וראה בסמוך שכן מבואר עוד ממ"ש רש"י עה"ת (שמות פ"ז פ"ב) בענין וידי משה כבדים, כיון שנתעצל במצווה כו'. ע"כ. ולכאורה כוונתו למצוה בו, דכיון דמרע"ה לא עשה המצוה בעצמו לכן כבדו ידיו. וא"כ מוכח שאף

ופירש"י (בד"ה מצוה בו) בטעמא דמצוה בו יותר מבשלוחו וז"ל, דכי עסיק גופו במצות מקבל שכר טפי. ע"כ. וכ"כ הר"ן (דף טז. מדפי הרי"ף) והמאירי (ד"ה והמשנה) ורבנו עובדיה מברטנורא בפ' על המשנה. ולפי טעם זה לכאורה אין לחלק בין מצות קידושין והכנה לשבת משאר מצות דבכולהו העושה בגופו מקבל שכר טפי. וכן לפי מ"ש הרמב"ם (בפיה"מ) דהעושה המצוה בעצמו הוה ליה יותר שלימות והידור במצוה. ג"כ אין חילוק בין קידושין ושבת לשאר המצות.

אגרא. ויש שאמרו מטעם חביבות המצוה. [וראה עוד בדעת הר"ן במה שכתבנו בנחלת יהודה מהדורה ג' סי' יד אות ד, ושם פלפלו בדעתו והכרחנו שס"ל דה"ה לכל המצוות, ודלא כמו שהבינו כמה ממחברי הזמן].

במצווה שאינו מצווה בה ואינה מוטלת עליו, נאמר האי דינא, דהא ה' לא ציווהו. וראה להלן שהקשנו לפ"ז על התור"י הזקן ודעימיה, ומה שכתבנו לדחות]. וראיתי בילקו"י שכ' שכוונת רש"י לשכר פסיעות. ויש שכ' משום לפום צערע

עוד טעם למצוה בו, ובדין מצוה בו יותר מבשלוחו במצות דומיא קידושין ושבת

לטרוח בה בעצמו, אבל במסירה לאחר דרך כיבוד שמכבד למי שמהדר אחר מצוה זו לעשותה, מותר לעשותה ע"י אחר. וכ"ש כשהאחר הוא אדם גדול וחשוב שיש בזה כבוד למצוה. ע"ש. וכ"ה בפמ"ג (מש"ז שם סק"ח). ומדבריהם שכ' שהטעם של מצוה בו יותר מבשלוחו כיון דאם אינו עושה המצוה בגופו ושולח אחר שיעשה המצוה, נראה כי המצוה כמשה היא עליו. נראה שכ"ז מיירי במצוה המוטלת עליו דבכה"ג איכא זלזול במצוה כששולח אחר לעשותה, אבל נראה ודאי דאין כוונתו על שאר מצוות שאין מוטלות עליו דאל"כ אינו מובן מה זלזול איכא בזה.

וכעין דברי הת"ש כ"כ החיד"א בשיו"ב (סי' רסד סק"א) שהטעם של מצוה בו ימב"ש כיון שהעושה המצוה ע"י שלוחו

(ב) אמנם מלשון התור"י הזקן שכ' וז"ל, כל מצוה "שמוטלת עליו" יעשה בגופו "ולא" ע"י שליח. מבואר לכאורה שחידושו של ר"י נאמר במצוות דומיא דמצוות קידושין ושבת דהם מצוה שמוטלת על האדם. [וכמ"ש הרמב"ם פ"ל מהל' שבת ה"ו. ורבינו ירוחם נתיב ב' ח"א. דמשמע מדבריהם דהכנה לשבת הוי מצוה שמוטלת עליו, שכתבו ע"ז לשון "חייב". וכן לענין קידושין כתב הטוש"ע (אה"ע סי' א) לשון "חייב". וראה מ"ש בנמוק"י (הובא בב"י שם) דכופין אותו לישא אשה כדי לפרות ולרבות. וע' בדרישה שם] וכן מדויק מלשונו שכ' כל מצוה "המוטלת עליו" משמע דוקא במצוות המוטלות בו. וכ"מ ממ"ש התבואות שור (יו"ד סי' כח ס"ק יד) דדין מצוה בו יותר מבשלוחו נאמר רק כשמוסר את המצוה דרך שליחות, שנראה כי המצוה המוטלת עליו היא כמשה ואינו רוצה

ו. אמנם מורן הגרע"י בהליכ"ע ח"ח (פר' כי תבא) כתב שמדויק מהתור"י הזקן שדין מצוה בו נאמרה בכל המצוות [ולאו דוקא המוטלות עליו]. וכ"כ בילקו"י (הל' עשיית סוכה סי' תרכה עמ' פ) שהביא סיעתא לסוברים דמצוה בו יותר מבשלוחו נאמרה בכל המצוות, ממ"ש התור"י הזקן הנז'. ע"ש. אמנם לענ"ד אה"מ מדוקדק מדבריו להדיא ממ"ש "המוטלת עליו" דהוא נאמר במצוות דומיא דקידושין ושבת דהם מצוה שבגופו, ולא נאמר בשאר מצוות שאינם בגופו. וצריך לומר דמ"ש בהליכ"ע ובילקו"י הם באו לאפוקי מהסוברים דחידושו של ר"י נאמר דוקא במצוות קידושין ושבת. ובאו לאפוקי מדבריהם עפ"מ"ש התור"י הזקן. אבל איה"נ מודו דמצוה בו ימב"ש נאמרה במצוות דומיא דקידושין ושבת (לשית התור"י הזקן). וכן אמר לי מוריגו רה"י הגאון ר' עובדיה יוסף שליט"א שכך צ"ל בדבריהם.

ענין בשלמות והידור המצוה. וכמ"ש דהמצוה מתקיימת בשלמות כשיש שניהם. ועי' להלן דיתכן דרש"י לא פליג ע"ד הרמב"ם]. וכ"ה בס' דברי שלום (יודייקין, ח"ב סי' יז ד"ה איברא) שכתב בפשיטות דבמצוה שאינה מוטלת עליו, לא שייך בה מצוה בו ימב"ש.

וכן מבואר בשו"ת בצל החכמה (ח"ו סי' סז) שכתב דרק במצוה המוטלת על היחיד והוא אינו מקיים אותה בעצמו אלא ממנה ליחיד לשליח לעשותה במקומו, שייך מצוה בו, אבל מצוה המוטלת על יחידים רבים והם ממנים אחד לשליח להוציאם יד"ח, אין בזה משום מצוה בו יותר מבשלוחו, ואדרבה יש בזה משום ברוב עם. וכי' ע"ש. ומבואר כנ"ל שדין מצוה בו ימב"ש נאמרה במצוות חיוביות המוטלות על האדם, ולא נאמרה במצוות קיומיות.

וכן מבואר ממ"ש בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קכא) דמצוה בו יותר מבשלוחו דהוי כעול עליו ופורק משאו ע"ש, א"כ מראה שהמצוה לא חשובה בעיניו ואיכא ביזוי מצוה, ומשו"ה כשנותן בתורת כיבוד שרי.

וכן מבואר ממ"ש בילקוט הגרשוני (מע' ס"ת דף מב.) לבאר דעת הישמח משה דבשליח בשכר מקיים הידור של מצוה בו [ראה להלן אות יא בד"ז] כיון שהטעם של מצוה בו יותר מבשלוחו היינו משום דכשעושה המצוה ע"י שליח, אמר' דהמצוה אינה חביבה עליו, ולכך משום חיוב מצוה חשוב יותר כשעושה המצוה בעצמו, אבל בשליח בשכר הרי מראה חביבות המצוה במה שמשלם לשליח [ועי' סוכה מא: שר"ג לקח

נראה כמתעצל במצוה. וכיו"ב כתבו בכנה"ג (יו"ד סי' כח) בהגהת הטור אות כג, ובשו"ע הגר"ז (קונ"א סי' רנ סק"ב) ובקרוב אהרן על תו"כ (פר' אחר"מ פי"א אות ז). וגם בדבריהם מבואר דכ"ז מיירי במצות שמוטלות עליו דאז אמרין שאם עושה ע"י שלוחו הוי כמתעצל וכמבזה המצוה, משא"כ בשאר מצות שאינן מוטלות עליו אלא רק מצוה שאם מקיימה הוא מקבל שכר, אין עדיפות בכך שיקיים המצוה בעצמו יותר משיעשנה ע"י שלוחו. שו"ר שכ"כ לדייק בשערי יצחק (ס"א), והרה"כ בגליון אליבא דהלכתא (פא, עמ' קג אות ז).

וכן מתבאר מהמחנה אפרים (הל' שלוחין ושותפין סי' יא) דל"ש מצוה בו ימב"ש במצות מעקה כיון דאינה מוטלת עליו, אלא העיקר שיהיה מעקה. ואי"צ שם לדין שליחות. ע"ש. ודלא כהמנחת חינוך (מצוה תקמו אות ג) שכ' דמצות מעקה הוא מצוה שמוטלת עליו. ועי' בדברי שלום (יודייקין, ח"א סי' כב) מ"ש בביאור מח'.

וכן מתבאר ממ"ש בגליוני הש"ס (גיטין נב.) דכי היכי שגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה (ע"ז ג.) כך גדול המצווה ועושה ממי שמצווה ואינו עושה בעצמו אלא ע"י שליח, שצריך לשניהם שהמצוה מתקיימת בשלמות כשיש שניהם מצווה ועושה. ע"ש. מבואר דמצוה בו ימב"ש הוא רק במצוה שהוא מצווה בה ומוטלת עליו, משא"כ במצוה שאינו מצווה בה ואינה מוטלת עליו ליכא עדיפות שיקיים המצוה בעצמו יותר משיעשנה ע"י שלוחו [עוד מתבאר מדבריו דס"ל כמ"ש הרמב"ם דמצוה בו הוא

בכל המצוות וכפי שנתבאר לעיל.

וע' בתש"ו צבי תפארת (סי' עד) שהוכיח שהטעם של מצוה בו יותר מבשלוחו הוא שאם עושה ע"י שליח הוי ביזוי למצוה וכמ"ש התו"ש ודעימיה, דהנה בגמ' בחולין (פז). איתא ת"ר ושפך וכסה מי ששפך יכסה. ואילו בשבת (כב.) יליף מושפך וכסה, במה ששפך יכסה שלא יכסנו ברגל שלא יהו מצות בזויות עליו. והקשה כיון דליף מושפך וכסה מי ששוחט יכסה, איך יליף גם שלא יכסה ברגל שלא יהיו מצוות בזויות עליו, אלא בע"כ דהכל חדא טעמא, שהטעם של מי ששפך שצריך שיכסה בעצמו משום מצוה בו, זהו גם מטעמא שלא יהיו מצוות בזויות עליו, דאם שולח שליח ע"כ מראה שאין רוצה לעשות המצוה.

ונראה שכן דעת מרן הש"ע שרק במצוות חיוביות אמר' מצוה בו, אבל במצות קיומיות ראה להלן אות יח.

ומדבריהם מבואר שהטעם של מצוה בו יותר מבשלוחו הוא שאם עושה ע"י שליח נראה כי המצוה בזויה עליו. ולפ"ז מבואר שרק במצות חיוביות אמר' מצוה בו דאל"ה לא מובן איזה בזוי יש במה ששולח שליח וכמו שנתבאר.

אתרוג באלף זוז להודיעך כמה מצות חביבות עליהן]. ועפ"ז יישב קו' הילקוט הרועים (אות מ) ע"ד הישמח משה וכו', [יובא להלן אות יא]. וכ"כ מדנפשיה בס' ייקח מצוות (ארצי, פ"ו אות ו). ומבואר שכששולח שליח בחינם נראה כאילו המצוה אינה חביבה עליו, וכמ"ש התבו"ש והברכ"י הנ"ל. וזהו במצוות שהם חובה ולא במצוות קיומיות דאל"ה ליכא שום זלזול במה ששולח שליח.

אכן יש לכא' להעיר ע"ז ממ"ש רש"י עה"ת (שמות פי"ז פ"ב) בענין וידי משה כבדים, כיון שנתעצל במצווה כו'. ע"כ. ולכאורה כוונתו למצוה בו, דכיון דמרע"ה לא עשה המצווה בעצמו לכן כבדו ידיו. וא"כ מוכח שאף במצווה שאינו מצווה בה ואינה מוטלת עליו, נאמר האי דינא, דהא ה' לא ציווהו. אלא שיש לדחות שכיון שהוא הגדול שבדור הוי כאילו נצטווה וכעין מ"ש רש"י בבמדבר (פל"א פי"ד) שסרחון הדור תלוי בגדולים. ע"ש. ומבואר דעל הגדולים מוטלת האחריות, ולפ"ז אפשר"ל שמרע"ה שהוא הגדול, כאילו נצטווה על כך. עוד יש לדחות שאין ראיה ממרע"ה כיון שצדיקים מדקדקין עימהן אפי' במה שאינם חייבים מצד הדין. (וע' בפ' הט"ז עה"ת ובס' משכיל לדוד). עו"ל שרש"י אזיל לשיטתיה שמצוה בו שייך

הנפ"מ בין הטעמים

שכשעושה בעצמו אמר' מצוה בו, אבל לתבו"ש ודעימיה נראה שרק במצוות חיוביות נאמר האי דינא דאל"ה אין שום זלזול במה ששולח שליח, כמבואר לעיל.

והנפ"מ בין הטעמים שכ' רש"י לתבו"ש הוא כנ"ל במצוות קיומיות כגון שחיטה ושילוח הקן וכדו' האם גם בהם נאמר מצוה בו או לא, דלרש"י ה"ה לכל המצוות

עוד נפ"מ בשליח בשכר, שלטעם שכ' התבו"ש שהוא משום זלזול, א"כ כשמוציא בעבור כך כסף אין בזה זלזול במצוה ואדרבה יש חיבוב מצוה שמוציא בעבור זה כסף, וכמ"ש בילקוט הגרשוני (אות מ) ובס' ייקח מצוות (ארצי, פ"ו אות ו). אבל לרש"י אינו מקיים בכך מצוה בו כיון שאינו עושה המצוה בגופו. אכן אפש"ל שאף לרש"י נחשב שקיים מצוה בו ונחשב שעשה המצוה בגופו דיד פועל כיד בעה"ב וכמ"ש במור ואוהלות (אהל ברכות והודאות ס' לא). [וע' להלן אות יא בד"ז]. אמנם כ"ז אם נאמר שכוונת רש"י לחביבות המצוה וא"כ בשליח בשכר יש חביבות המצוה [אא"כ נימא שבעי חביבות בגופו ממש], אבל אם כוונת רש"י לשכר פסיעות או שעצם מה שגופו עסוק במצות לכן מקבל שכר טפי, א"כ כששלוח שליח ואפי' בשכר בכ"ז אינו מקיים בכך את ההידור של מצוה בו.

עוד נפ"מ בין הטעמים באופן שאין המשלח יכול לעשות המצוה בעצמו, וכגון במצות מילה שאין האב יודע למול או שהוא אנוס, שלדעת התבו"ש ודעימיה י"ל שיש לו שכר מושלם כיון שמה ששלח שליח אי"ז מטעם שמבזה המצוה, אבל לרש"י ודעימיה י"ל שסו"ס כיון שלא עשה המצוה בגופו לא מקבל שכר טפי.

עוד נפ"מ באופן שא"א ע"י שליח וכגון קדושין למ"ד שאסור לקדש את האשה עד שיראנה באופן שאינו מכירה, שלטעם התבו"ש שהוא מטעם זלזול במצוה, י"ל שאינו מקבל שכר טפי ואינו מקיים את ההידור של מצוה בו בכה"ג כיון שהכא ל"ש האי טעמא של זלזול כיון דבלא"ה אינו יכול לשלוח שליח, ואין בכך שום מעלה שעשה בעצמו ולא ע"י שליח. אבל לרש"י י"ל דכיון שעשה בעצמו המצוה שפיר נחשב לו כמצוה בו ימב"ש ומקבל שכר טפי.

ע"פ הנ"ל בישוב קו' הרב פעלים

ולפי כמשנ"ת שכן מבואר מהתור"י הזקן שכ' דכל מצוה שמוטלת עליו יעשה בגופו "ולא ע"י שליח". מבואר דאיכא קפידא אם יעשה המצוה ע"י שלוחו בגונא שהמצוה מוטלת עליו. וא"כ יש לחיד"א ולתב"ש סייעתא מא' הראשונים.

ג) ולפי כמשנ"ת לק"מ משה"ק בשו"ת רב פעלים ח"ב (חיו"ד סי' לה) ע"ד החיד"א והת"ש דמשמע מלשונם דטעמא דמצוה בו יותר מבשלוחו הוא כיון דאם עביד המצוה ע"י שלוחו הוי כמבזה ומזלזל במצוה והוא איסור. והלא מדברי רש"י והר"ן מבואר דהוא רק ענין של תוספת שכר ואינו איסור. וע"ע בס' שדה אברהם (סי' יב) ובשערי אושר (ח"ב סי' כט).

בביאור ד' רש"י האם השכר טפי הוי סימן או סיבה למצוה בו

בר"פ. דהלא רש"י לא נתן טעם וסיבה בדינא דמצוה בו, ויתכן דס"ל כהת"ש והחיד"א דהעושה המצוה ע"י שלוחו הוא כמתעצל במצוה, וא"כ דבריהם לא נסתרים ממ"ש רש"י והר"ן. וכן עוד אפשר ל"ל לפ"ז דרש"י לא פליג על טעמו של הרמב"ם שביאר דמצוה בו יותר מבשלוחו הוא ענין של שלמות והידור במצוה. מכיון דרש"י לא פירש את הסיבה והטעם לכך שמצוה בו יותר מבשלוחו כמבואר.

עוד נראה ליישב קו' הגרי"ח בהקדם למה שיש לחקור במ"ש רש"י דטעמא דמצוה בו הוא תוספת שכר. האם התוספת שכר הוא "הסיבה" שמצוה בו יותר מבשלוחו. והוי כשכר פסיעות. או דכוונתו לומר דכיון דחזינון שהעושה המצוה בגופו, בשמים הוא מקבל שכר טפי, א"כ זהו "סימן" שהעושה המצוה בגופו חביב יותר בעיני השי"ת. והילכך מצוה בו יותר מבשלוחו. ואם נאמר דכוונת רש"י לסימן וכמ"ש, לפ"ז לק"מ קו' הגרי"ח

עפ"ז ביישוב קו' האח' ע"ד רש"י

דאומרים לו לאדם שיעשה המצוה בגופו מכיון שע"כ מקבל יותר שכר. וכן הקשה המגיד מקאזניץ זצ"ל בספרו בית ישראל (קידושין מא.), ועיין שם שמפרש שע"י עשיית המצוות בגופו ה"ז מזכך את גופו. ע"ש. והוא כמ"ש הרמב"ם. ועי' ברוח חיים שכ' דהיכא שהאדם רוצה לקבל השכר משום שזהו רצון הקב"ה שיעשה המצוה שרי ליה. וע"ע בשערי שמועות (להגרמ"ש שפירא) ובמשאת המלך מש"ב.

אמנם מ"מ ע"פ משנ"ת א"ש דבשלמא אם כוונת רש"י ליתן סיבה לדינא דמצוה בו איה"נ שפיר מקשים מה שהקשו, אבל לפי המתבאר דכוונת רש"י בפירושו ליתן סימן למצוה בו דכיון דחזינון שהעושה המצוה בגופו מקבל שכר טפי מוכח דחביב

ולפי הביאור הנז' בד' רש"י מיושבים עוד כמה קושיות שהקשו באח' ע"ד רש"י. בספר מגילת אסתר (עשין מח דף לט. הוב"ד בר"פ שם) הקשה דמה שפירש"י דכי עסיק גופו במצות מקבל שכר טפי. פשיטא היא, והרי הוא מפורש להדיא בתנא באבות (פ"ה משנה כג) לפום צערא אגרא. ולא די בזה אלא שהגמרא הצריכה להביא ראיה על כך מהאמוראים. ובספר סוכת דוד הקשה בדרך אחרת דלמה לא הביא רש"י סייעתא לפירושו מדברי התנא באבות "לפום צערא אגרא".

עוד הקשו באח' (עי' בשערי רא"ב פינקל, עמ' תמב) דלכאורה דבריו נסתרים מהמשנה באבות (פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכו'. משום שלפי דברי רש"י משמע

ורש"י מיירי על סימן בעלמא. ובזה גם מיושב משה"ק במגילת אסתר משום דאי"ז שייך לדברי המשנה באבות, ולכן הוצרכה הגמ' להביא לכך ראיות מהאמוראים.

הוא בעיני הקב"ה ולכן מצוה בו יותר מבשלוחו. הילכך א"ש מדוע לא הביא סימוכין לדבריו מהמשנה באבות "לפום צערא אגרא". משום דהתנא שם מיירי על "סיבה" שככל שמצטער מקבל שכר טפי,

יישובים על הקו' שרש"י לכאו' סותר למשנה שאומרת אל תהיו כעבדים וכו'

(ר"ה ד.) ובספרו ככר לאדן (דף רפב ע"ב) בשם מהר"ש פרימו, דכשעשה יותר מחיוב המצוה שעליו רשאי לעשותה על מנת לקבל פרס. וראה עוד בשם הגדולים (ח"ב בפ"ב דאבות דף צח ריש ע"א).

עוד יש ליישב קו' ר' אליהו ברוך פינקל והמגיד מקאזניץ שהקשו דלכאו' דברי רש"י נסתרים מדברי התנא באבות "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס" וכו'. הנה יש ליישב עפמ"ש בתוס' בפסחים (ח: ד"ה שיזכה) ובר"ה (ד.) דהא דאמר' אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס היינו באדם שאומר שאם לא תבוא לו אותה הטובה שהוא מצפה, תוהא ומתחרט על מצוות ומעשי"ט שעשה, וכן משמע במסכת ר"ה (דף ד.) ובפ"ק דב"ב (דף י.). ע"ש. וע"ע בתוס' בע"ז (יט. ד"ה על מנת). ולפ"ז מיישב דאה"נ באדם שלא תוהא על הראשונות ע"ז לא נאמרו דברי התנא באבות.

ועוד יש ליישב ע"פ מה שכתבנו בהערה כאן, שכיון שהמציאות היא שמקבלים שכר ע"י שעושה המצוה בגופו, ל"ש בזה

וכן מיושב אמאי אי"ז סותר למ"ש עוד באבות "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס" מכיון דהמשנה באבות מדברת על אדם ש'הסיבה' שלו לקיים מצות הוא בגלל השכר, משא"כ רש"י לא מיירי כלל על הסיבה למצוה בו אלא על הסימן דמצוה בו יותר מבשלוחו. [וראה בנחלת יהודה קידושין מהדו"ב סי' יד אות ב' שהבאנו ליישב קו' המעשה חיא ע"פ הנ"ל]. שו"ר שכע"ז כתבו ליישב בשעורי ר' אליהו ברוך (עמ' תמג) והגאון ר' נחמיה שרייבמן שליט"א (הוב"ד בס' דף על הדף, קידושין מא.). ועוד הביא הגר"א ברוך שם ליישב דהתנא באבות מיירי בכה"ג שעושה גוף המצוה בעבור השכר, אבל מה שמוסיף טירחא בשביל השכר שפיר דמי. ע"ש. וכעין מה שתירץ כן מבואר במהרש"א בפסחים (ח:) דמה שאמרו דאסור לעשות על מנת לקבל פרס אין זה אלא במצוה שהאדם חייב לעשותה, אבל כשעושה מצוה שאינו חייב לעשותה [כגון שהולך למקום שעובר שם תלמיד חכם כדי לקום מפניו], כגון זה מותר לעשות מצוה על מנת לקבל שכר. ובמאור ישראל (ח"א ר"ה ד.) הביא שכן תירץ מרן החיד"א בפתח עינים

דברי התנא באבות הנז', שהם נאמרו על דבר שאם יעשה יקבל שכר, ולא מיירי בדבר קבוע וידוע שמקבלים ע"ז שכר. וכן אמר ליישב ידידי ר' לוי יצחק אלבר נר"ו.

עוד יש ליישב עפמ"ש בחי' הר"ן בפסחים (שם) דמה שאמרו במשנה אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, היא מידת חסידות, כלומר שעובדים את ה' יתברך מאהבה. ע"ש. וכ"כ ליישב הכותב בעין יעקב (פסחים ח.). והרשב"ץ במגן אבות (פ"א מ"ג). וכיו"ב כתב בספר תולדות יעקב יוסף (פרשת תרומה אות ג) שאמרו בש"ס מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מלי דאבות (ב"ק ל.), ואם כן מדת חסידות הוא שלא יהיה עובד על מנת לקבל פרס, ומכל מקום בעובד על מנת לקבל פרס, על כל פנים צדיק גמור מיקרי ולא איקרי חסיד. ועפ"ז יישב קו' התוס' בר"ה (ד.). וכ"כ מרן הגר"ע יוסף במאור ישראל (ח"א ר"ה ד.).

עוד יש ליישב עפמ"ש בערוך לנר בפסחים (שם) שכל דברי התנא באבות הנז',

אינו מדבר אלא בפרס גשמי, אבל בשכר רוחני שרי. וכיו"ב כתב בשו"ת מקום שמואל (שער התירוצים דף לט ע"ב) שבעושה ע"מ לקבל שכר בעוה"ב שפיר דמי. ע"ש. וע"ע לרבינו הגר"ח בנן יהודע (ברכות ד.) ובצל"ח (ברכות כח:.) ובמהרש"א (מגילה כח.). ויש עוד הרבה להאריך בכ"ז ועוד חזון למועד. וידידי הגאון הנעלה ר' נהוראי ברק פרחן שליט"א אמר ליישב עפ"ד התוס' הנ"ל את דברי הגמרא בעבודה זרה (יז. בסוף העמוד) דאיתא התם, ר' חנינא ור' יונתן הוו קאזלי באורחא מטו להנהו תרי שבילי חד פצי אפיתחא דעבודת כוכבים וחד פצי אפיתחא דבי זונות אמר ליה חד לחבריה ניזיל אפיתחא דעבודת כוכבים דנכיס יצריה א"ל איך ניזיל אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא וכו'. והקשה איך אמר שע"ז נקבל שכר והלא אמרו במשנה באבות אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס, ותיירץ ע"פ התוס' הנ"ל. ודפח"ח. וכן יש ליישב קושייתו ע"פ מה שנתבאר לעיל עפ"ד הר"ן והערוך לנר והמהרש"א ועוד.¹

ז. תפילה על שכר מצות אינה סותרת למ"ש חז"ל אל תהיו כעבדים וכו'

ובענין זה הקשה ידידי הנעלה ר' נתנאל משה חקנזרי נר"ו, היאך אנו אומרים בתפילה (ובא לציון) ונזכה ונחיה ונירש טובה וברכה לחיי העולם הבא. וכן אנו אומרים בשמונ"ע בברכת על הצדיקים, ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקנו עימם וכו'. ולכאף קשה היאך אנו מבקשים על העוה"ב הרי אמר' באבות אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס.

ותירצתי לו בס"ד דא"ז סותר דברי התנא באבות, כיון שאנו מבקשים על המציאות, דהיינו שהרי ידוע שהמקיים מצוות מקבל שכר לעוה"ב וא"כ זהו מציאות שמקבל שכר וע"ז אנו מבקשים ומתפללים שזוכה לשכר זה ושלא ח"ו נפסיד השכר ע"י שאדם יתנה על הראשונות או שידבר לשון הרע שע"ז מפסיד שכרו וכמ"ש בחובות הלבבות (שער הכניעה פ"ז) ובמגיד מישרים (פר' ויקהל). וכל דברי התנא באבות הנז' מיירי שאדם שהסיבה שהוא עושה מצוות זה ע"מ לקבל פרס. והסכים לכך, וכן תי' ידידי הגאון ר' נהוראי ברק פרחן שליט"א. וכן יש ליישב ע"פ כל המבואר לעיל שכל דברי התנא באבות מיירי אם תוהה על הראשונות, וכמ"ש התוס' בפסחים (ח: ד"ה שיזכה) ובר"ה (ד.) ועב"ז (יט. ד"ה על מנת). וכן יש ליישב עפמ"ש בחי' הר"ן בפסחים שם ועוד. כמבואר לעיל. וע"ע בחבור התשובה למאירי (משיב

אלא בגלל שהוא רוצה שאביו המלך יתענג בנתינת הפרס אליו. ועתה ראיתי שכיו"ב כתב מרן רבן של ישראל הגר"ע יוסף זיע"א במאור ישראל (ח"א ר"ה ד.) בשם המפ' שלקבל שכר כדי שיהיה נחת רוח להשי"ת, כאב את בן ירצה שמתענג מאד בתענוגי בנו, וכל בריאת העולם היתה לשם כך, כמ"ש בעץ חיים. ועיין בס' באר שבע (סוטה יד.).

ועוד יש ליישב עפ"מ"ש האדמו"ר בעל הפני מנחם זצ"ל שתירץ ע"פ התולדות יעקב יוסף שאע"פ שאין לעבוד ע"מ לקבל פרס מ"מ כיון שהקב"ה רוצה ליתן פרס מכח טובו הגדול, יש לעשות פעולות כדי לקבל ממנו השכר שרוצה ליתן. משל למלך שרוצה להיטיב לבנו וליתן לו פרס, הבן מלך שהוא חכם ונבון רוצה הפרס, לא בגלל הפרס עצמו,

עוד יישובים על הקושיות

ובמגילת אסתר כתב ליישב קושיתו עסיק גופו במצות מקבל שכר טפי. פשיטא שהקשה דמה שפירש"י דכי

נפש מאמר ב' פי"ג. ד"ה ואמנם) מש"ב.

אכן בס' עיוני תפילה כ' שמה שאומרים בשמו"ע ותן שכר טוב וכו' אין הכוונה על תשלום הגמול המעוטר לעושי רצונו לעתיד לבא, דלא אורח ארעא לתבוע גמול עבור קיום המצוות, אלא הכוונה תן "קיום" לבטחונם של הבוטחים בך, למען יראו כל עמי הארץ שכל קוויך לא יבושו.

והוסיף ליישב ידידי הרב נהוראי פרחן, שכל דברי התנא באמות מיירי "בעבד" כמדויק בלשון התנא, כיון שעבד כל כוונתו הוא לקבל שכר, משא"כ בנים וודאי כוונתם לאביהם שבשמים, והשכר הוא מהצד. ובאמת אם אדם מתנהג בזה כעבד שכל כוונתו הוא לשכר איה"נ יש בזה בעיה. ודפח"ח.

עוד אמרנו ליישב קושייתו בס' עפ"מ"ש בחובות הלבבות (שער הבטחון פ"ד ד"ה ואין ראוי) ע"פ ביאור הלב טוב, וז"ל (של פירוש הלב טוב), ולא נכון מצד המאמץ שיבטח על מעשיו הטובים, ושיהיה בטוח אצלו שיקבל את שכר העולם הזה והעולם הבא עבור מעשיו, אלא יתאמץ וישתדל להודות לבורא עבור הטובות שהוא עושה לו תמיד, לא מתוך תקווה להשיג בעתיד את השכר שיגיע לו עבור מעשיו, אלא אחרי שהשתדל לפרע לבורא את ההודאה שהוא חייב לו תמורת טובותיו הגדולות, יבטח על האלהים שיתן לו שכר עבורה בתור חסד, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (אבות א, ג): אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם. ואחד החסידים היה אומר: "אם יעשו עם האדם חשבון מדייק כמה שהוא חייב לאלהים על הטובות שעשה לו, אף אדם לא יוכל להגיע לשכר העולם הבא אם לא ע"י חסד האלהים, לכן אל תבטחו על מעשיכם, אלא על חסד האלהים". ודוד המלך אמר בענין זה (תהלים סב, ג): ולך אדני חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. ע"כ. ומבואר שהשכר שאנו מבקשים עליו הוא לא כי מגיע לנו אלא הוא בתורת חסד ה'. ולכן אי"ז סותר לדברי התנא באבות כי הכא לא עושה מצוות שסיבתו לקבל שכר, כי כאמור מצד הדין לא מגיע לאדם שכר. [והקשה ע"ז ידידי ר' לוי יצחק אלבר נר"ו דא"כ צ"ב על מה מיירי התנא באבות, ות' שהרי יש לאדם רצון ובחירה, וע"ז התנא באבות מיירי שאדם לא ירצה ויבחר במצות כדי לקבל פרס אלא בשביל לקיים רצון ה', ע"כ דבריו. ודפח"ח. אכן כ"ז הוא בגדר חסידות וכמו שמבואר מהר"ן שהבאנו למעלה. ועי"ל על קושייתו שהתנא מיירי על פרס גשמי וכמו שנתבאר למעלה].

עוד יש ליישב קושייתו ע"פ מה שמובא בהגדה ש"פ "קהילות יעקב" (והובא בס' הנני בידך, להרב פוזן שליט"א, עמ' 183) שנשאל הסטיפלר זיע"א מהו שאומרים בתפילה, ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך. והרי נאמן הקב"ה לשלם

(פ"ה משנה כג) לפום צערא אגרא. ולא די בזה אלא שהגמרא הצריכה להביא ראיה על כך מהאמוראים. וכתב ליישב דעיקר חידוש המשנה הוא דהיה הו"א שאם מקדש ע"י שלוחו איכא בזה גם איסור שנראה כמזלזל במצוה שאינה חשובה בעיניו כ"כ לילך בעצמו לעשותה בהיותו יכול לשלוח שלוחו, קמ"ל שיש בזה רק פחיתות שכר. ע"ש. [עוד מבואר מדבריו שהבין לד' רש"י כפשוטם שהשכר טפי הוא הסיבה, ולכן כתב שקמ"ל שאם עושה המצוה ע"י שלוחו איכא רק פחיתות שכר. אבל לפי מה שכתבנו שכוונת רש"י ליתן סימן למצוה בו יותר מבשלוחו, אה"נ אם מקדש ע"י שלוחו לא רק שאינו מקבל שכר טפי אלא גם פחות שלמות והידור במצוה, וכן נראה כמבזה ומתעצל במצוה משום דיתכן דגם לזה מודה רש"י שזהו הסיבה למצוה בו יותר מבשלוחו].

אמנם בעיקר קו' הסוכ"ד למה לא הביא רש"י סימוכין לדבריו מהמבואר באבות, לפום צערא אגרא. יש ליישב פשוט

דמהמשנה באבות משמע דרך "המצטער" מקבל שכר טפי ולא העיקר הוא אם עושה בגופו או ע"י שלוחו, דיתכן שיעשה המצוה בגופו ואין לו צער בה ג"כ מקבל שכר טפי, וכן בקידושין דאדרבה שמח הוא בכך שמקיים מצות פר"ו (כמ"ש הר"ן ועוד) ומצות קידושין (לדעת הרמב"ם ועוד), ואילו היה מביא רש"י את דברי התנא באבות היה משמע דבקידושין שאין לו צער בזה אפי' כשמקדש ומקיים המצוה בעצמו, ליכא בזה שכר טפי ולכן א"ש אמאי לא ציין רש"י לד' המשנה באבות. והסוכ"ד עמד ע"ז בהמשך דבריו ע"ש. וכ"כ להקשות וליישב הגרי"ח בספרו בן יהודה. והוסיף ידידי ר' לוי יצחק אלבר נר"ו שמרש"י מבואר שהעיקר הוא "שגופו יתעסק במצוות" וכמ"ש רש"י, דכי עסיק גופו במצוות וכו'. וא"כ אין נפ"מ אם יש בזה טורח או צער אלא העיקר שגופו יתעסק במצוות וע"ז מקבל שכר טפי. ודפח"ח.

בקו' הר"פ ע"ד החיד"א והת"ש

עוד הקשה בשו"ת רב פעלים (שם) ע"ד החיד"א והת"ש וז"ל, והכי מסתברא (שמצוה בו הוי רק כתוספת שכר כמ"ש רש"י) דאי איכא איסורא, מאי איכא בין האי

טעמא לבין האיכא דאמרי (שאמרו) בהא איסורא נמי אית ביה. דהא ודאי אי אמרינן זה מזלזל במצוה הנה זה נכנס בכלל איסורא, ועל כן מ"ש הגאון חיד"א בשיו"ב דנראה

שכר כל מצוה, ובמה נשתנתה מצות הבטחון משאר המצוות. והשיב להם הסטייפלר, שלא מדובר בשכר העולם הבא, ששם הקב"ה ישלם שכר הבטחון עם שכר כל המצוות. אך בנוסף לשכר, הבטחון יוצר מציאות מיוחדת של חסד האופף את הבוטח הן בעוה"ז והן בעוה"ב, כמבואר בתהילים (לב, י) "והבוטח בה' חסד יסובבנו". על כך בקשתנו שאף אם איננו ראויים משום מעשינו, נושע בזכות בטחוננו. ע"כ. ומבואר שאיננו מבקשים כלל על העוה"ב אלא על העוה"ז. אכן עדיין יל"ע איך מבקשים שכר על העוה"ז, ויש להשיב על זה כמו כל התי' שנתבארו כנ"ל מהתוס' והר"ן ועוד.

הלישנות, וא"כ החיד"א והת"ש יבארו בגמ' כהפנ"י.

אולם לאחר העיון זה אינו וכוונתו להקשות לדברי החיד"א והת"ש שביארו בל"ק שלמדה מהמילה "בו" דמצוה בו יותר מבשלוחו, וע"ז ביארו דהלימוד לל"ק מהמילה 'בו' הוא דאם עושה המצוה ע"י שלוחו הוי כמזלזל ומבזה המצוה והוא איסור. א"כ יוצא לדבריהם דגם הל"ק מודו דילפי מתיבת "בו" דהוי איסור לעשות המצוה ע"י שלוחו וא"כ אינו מובן החילוק בין הלישנות.

כמזלזל כמתעצל במצוה, וכן מ"ש הגאון תבואות שור שנראה כמבזה המצוה, לא ידעת מנא להו האי טעמא, כי מדברי רש"י והר"ן נראה משום כדי להרבות שכרו. עכ"ל.

והנה לפום ריהטא היה נלענ"ד דמ"ש להקשות לדבריהם אינו מובן מאי בייניהו בין ב' הלישנות, אשתמטיתה מ"ש הפנ"י בסוגיין דגם לל"ק איכא איסור לקדש ע"י שליח ורק פליגי מה ילפינן מתיבת "בו" האם את חלק המצוה או את חלק האיסור שבו. ע"ש. ובזה חלוקים

בדעת הסוברים שמצוה בו ימב"ש נאמרה בכל המצות

שמצוה בו יותר מבשלוחו, אלא שהנשים שכיבו נרו של עולם מוזהרות בו יותר מהאי טעמא. מבואר מדבריו דדין מצוה בו יותר מבשלוחו נאמרה גם לשאר המצות ולא רק בקידושין והכנה לצרכי שבת. [אלא א"כ הדלקת הנרות ג"כ בכלל ההכנה בשביל כבוד שבת. וכך העיר בילקו"י (הל' עשיית סוכה ס' תרכה עמ' פ), ונשאר בצ"ע]. וכן מבואר במג"א (סי' רנ) דה"ה בשאר מצות דאמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו. וכ"כ בפתחי תשובה (אה"ע ס' לה סק"ב). וכ"כ במשנה ברורה (סי' רנ סק"ג) שבכל המצוות אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו, וע' בבה"ל. וכ"כ מרן החיד"א במחב"ר (סי' רנ סק"ג) ובברכ"י (יו"ד סי' רסד ס"א) ובספרו ראש דוד (פר' פינחס דף קכח ע"ד). [וראה להלן שכן מבואר עוד ממ"ש החיד"א בספרו לב דוד (פי"ד אות ב')]. וכן מתבאר ממ"ש

ד ובעיקר הנידון האם דינא דמצוה בו יותר מבשלוחו נאמרה בכל התורה או רק במצות קידושין והכנה לשבת. פליגי בזה הראשונים והאחרונים. דהנה בספר האשכול ח"ב (סי' יא עמ' לו) וכ"ה בפסקי הרי"א (שבת פט"ז ה"ב אות טו) כתבו דאפי' אדם חשוב מצוה להתעסק בצרכי שבת, שכן 'בכל המצוות' מוטב שיעשה אדם המצוה על ידי עצמו ממה שיעשה ע"י שליח, כמו שמבואר בפרק האיש מקדש. ע"כ. וכ"ה באשכול (ריש ה' ס"ת) שכ' לגבי כתיבת ס"ת דמצוה בו וכו'. ע"ש. וכ"כ בחי' המהרי"ט לקמן (ע). דמה שרב נחמן עשה מעקה לגגו היינו משום מצוה בו יותר מבשלוחו [וראה להלן אות ה' שאינו דבר מוסכם]. וכן משמע ממ"ש הב"ח (או"ח סי' רסג) דאף הדלקת הנרות בער"ש היה ראוי שהאיש ידליק הנרות בעצמו,

(עמ' כד), ושם הביא שמנהגו של מרן הגרע"י זיע"א שבכל יום שישי היה מקפיד להכין בעצמו איזה דבר מאכל לכבוד שבת. ע"ש].

וראיתי עוד למרן החיד"א בספרו לב דוד (פי"ד אות ב', כ"ב ונקי) שמבואר כנ"ל, ששם כתב כ"ב תנאים לעשיית המצוות, ושם (באות ב') כתב וז"ל, בו. כלומר בו בעצמו, שלא על ידי שליח, כמ"ש ריש פרק ב' דקדושין מצוה בו יותר מבשלוחו, כי הא דרב ספרא מחריך רישא, רבא מלח שבוטא. ובשבת דף קי"ט שם נאמר משאר גדולי ישראל אשר כל אחד עושה איזה מעשה ביום הששי, והכינו את אשר יביאו. ומהגדולים האלה ישא ק"ו אדם מועט ונראה שהוא גדול בדור יתום הזה לעשות המצוות בעצמו, וגם בערב שבת לא ימנע לעשות איזה דבר לצורך שבת, ואפילו דיין שאסור לעשות מלאכה, למצוה שרי, כדמוכח בקדושין דף ע'. עכ"ל. ומבואר שכתב תנאי זה דמצוה בו יותר מבשלוחו כתנאי על כל המצוות, בלא לחלק בין סוגי המצוות. וכמו שכ' איהו גופיה במחב"ר (סי' רנ סק"ג) ובברכ"י (יו"ד סי' רסד ס"א) ובספרו ראש דוד (פר' פינחס דף קכח ע"ד).

והנה עי' מ"ש לעיל אות א' שמדברי רש"י והר"ן שכ' בטעמא דמצוה בו ימב"ש דכי עסיק גופו במצות מקבל שכר טפי.

בפנ"י (קידושין לד.) ובחי' המהרי"ט (לקמן ע.). לגבי מצות מעקה דאמרינן בזה מצוה בו יותר מבשלוחו. ובפנ"י (ברכות טו:) לגבי הפרשת חלה. ובערוך לנר (יבמות עא.) ובתבואות שור (סי' כח ס"ק יד) וברב פעלים ח"ב (יו"ד סי' לה) לגבי מצות מילה. ובשו"ת מהר"י מברונא (סי' רט) לגבי פדיון הבן. ובפמ"ג (א"א סי' תרכה סק"ה) מבואר דגם לענין עשיית סוכה אמרינן דיש מצוה שיעשה בגופו מאשר ע"י שלוחו. ובשפ"א (יו"ד סי' שכח ס"ג) דן לגבי הפרשת חלה, וכתב דשייך בזה מצוה בו יותר מבשלוחו. וכ"כ להדיא בשו"ת דברי יעקב (סי' עח דף סט:) דהא דקיי"ל מצוה בו יותר מבשלוחו הוא בכל המצוות, ודלא כהרב יד המלך שטעה בזה. ע"כ. וכ"כ בשו"ת יד אליהו מלובלין (ר"ס נא) ובשו"ת אבני צדק (יו"ד ס"ס קנג) ובשו"ת עמודי אש (סי' ה אות יח). וע"ע במהר"י מברונא (סי' כו) ובדרכי משה (יו"ד סי' רסד) ובש"ך (חו"מ סי' שפב סק"ד) ועוד. וע"ע מה שהאריכו בזה בחזו"ע שבת ח"א (עמ' יז) ובהליכו"ע ח"ח (עמ' רמו) ובילקו"י הל' שבת (כרך א' ח"א עמ' שעג) ובילקו"י הל' סוכה (הנד"מ סי' תרכה). ושם הביאו עוד עשרות אחרונים דס"ל כדעת המג"א הנז'. וראה עוד בדברי שלום ח"א (בקונ' הנדפס בסופו ציונים לתורה עמ' לג) שהאריך שם במראי מקומות בנ"ד. [וע"ע בארחות מרן ח"ג

ח. עוד כתב שם דטעמא דמצוה בו יותר מבשלוחו הוא דאם יעשה ע"י שלוחו מפסיד הברכות. ולכאורה כ"ז שייך במצות דיש עליהם ברכה. וא"כ יש להעיר מהמבואר בגמ' דגם במצות הכנה לשבת אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו אפי' דאין ע"ז ברכה. ועי' להגר"י זילברשטיין בחשוקי חמד (קידושין עמ' תמט הערה ב') דיתכן שאין כוונתו לבאר מאמר חז"ל דלכן מצוה בו יותר מבשלוחו דהלא בגמ' מבואר דאמרינן הך דינא אפי' במצות שאין עליהם ברכה. אלא כוונתו שבמצויאות אם עושה ע"י שליח מפסיד הברכות (בשליח לפדה"ב וכדו') אבל לעולם מצוה בו שייכא גם בכה"ג שאין ברכה.

אות ד מה שהכרחנו בדברי הר"ן ממ"ש שהמצוה שיש לאשה בקדושין שמסייעת לפו"ר, דס"ל דאמרי' מצוה בו גם במצות קיומיות. ודלא כמ"ש כמה מאחרוני הזמן.

בפשטות משמע דה"ה לכל המצות דאמרי' מצוה בו ימב"ש. אך לעיל אות ג' כתבנו שזה אינו מוכרח, ויתכן דס"ל שרק במצות שמוטלות עליו אמרי' מצוה בו ימב"ש. ע"ש. וע"ע בנחלת יהודה קידושין מהדורה ג' סי' יד

בדעת הסוברים דמצוה בו ימב"ש היכא דאיתמר איתמר

הפתחי תשובה ועוד אחרונים הנז' דחו דברי היד המלך ודעימיה.

ובביאור שיטה זו מבארים האח', שבכל שאר המצוות א"א להם להתקיים אלא בממון הבעלים, וא"כ אין קפידא שתיעשה המצוה דוקא ע"י הבעלים, כיון דעכ"פ עיקר המצוה ע"י הבעלים דשלוחו כמותו, אבל בקדושי אשה דאין המצוה מתקיימת בממון הבעלים, שהרי אפשר לקדש בשטר של איסוה"נ, וכן השליח יכול לקדש מדין עבד כנעני (כמבואר בקדושין ז.), וא"כ גם כאשר מקדש מכספו אזי אין כספו חלק מהמצוה, וכן הטורח בכבוד שבת שהוא מצוה נפרדת מכבוד השבת, לכן אם תיעשה הכנה זו ע"י שליח לא יהיה למשלח חלק כלל במצוה, לכן אמרו חז"ל בהני ב' מצות שהם קדושין והכנת צרכי שבת שמצוה בו יותר מבשלוחו. וכ"כ בהגהות החכמת שלמה על השו"ע (או"ח ר"ס תס). [אמנם בפתחי תשובה (אה"ע סי' לה סק"ב) כתב דאמנם טעמו נכון, אבל אישתמטיתיה דברי המג"א שכ' שבכל המצוות אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו, וע"כ לדינא אמרי' בכל המצות מצוה בו ימב"ש. וע"ע בשעורי ר' שמואל מה שדייק מהרמב"ם פ"ל מהל' שבת].

אמנם במהר"ח או"ז (סי' יא. וס"ס קכח) כתב דדוקא בקידושי אשה אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו מפני שאין השליח נהנה מהקידושין, ואדרבה מפסיד בכך שהאשה המתקדשת נאסרת עליו, אבל בשחיטה ובהפרשת חלה וכיו"ב לא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, וכמו שנהגו כל רבותינו שאע"פ שהם בקיאים בשחיטה נותנים לחזן לשחוט, דהיינו ע"י שליח וכן במצות לימוד תורה לבנו ובמצות מילה וכן הדין בהפרשת חלה. וכן המנהג שמשכירים מלמדים ללמד תורה לבניו ואין האב בעצמו מלמדם, וכן הדין במילה שאפי' האב מוהל יכול לתת לאחר למול את בנו וכו'. ע"ש. ובשדי חמד (כרך ד' עמ' 289) הביא מהגאון מבוטשטאש שהיה שוחט בעצמו, וביאר טעמו דהוא משום דאובה מצות לא ישבע מצות, ולחומרא עביד כן. ע"ש. וכן כתב ביד המלך (הל' שבת פ"ל ה"ו) דמצוה בו יותר מבשלוחו הוא רק בהכנת צרכי שבת ובקידושי אשה, אבל לא בעשיית מעקה ושאר מצות. וכ"כ הגר"ש קלוגר בשנות חיים (בקונטרס פרט ועוללות סי' לג) ובספרו חכמת שלמה (או"ח סי' תס ס"ב). אמנם

דומה ממש לשחיטה והפרשת חלה שגם השליח נהנה, ומוכח דגם בכה"ג איכא מצוה בו יותר מבשלוחו. גם מש"כ הר"ח או"ז דבמילה אין מצוה בו יותר מבשלוחו ואף שהשליח אינו נהנה משום שגם האב אינו נהנה, וצ"ע הלא מ"מ האב עדיף דהמצוה חייל עליו ולא על השליח. ועיין ש"ך חו"מ (סי' שפב סק"ד) ובקצה"ח שם (סק"ב) ופ"ת שם (סק"ב). ועיין ס' נתן פריי עמ"ס חולין (ב.). ונשאר שם בצ"ע.

ולפי הטעם הקודם שהבאנו יש ליישב דבריו, אך המהר"ח או"ז נקט בלשונו שהטעם הוא מפני שאין השליח נהנה. ומזה משמע דלא כהטעם הקודם.

ועי' לעיל אות ב' שהבאנו דיש הסוברים דלא רק במצות קידושין והכנה לשבת אמרי' מצוה בו ימב"ש, אלא בכל המצות הדומות להם דהיינו המוטלות עליו, ג"כ אמרי' מצוה בו ימב"ש. והבאנו דכן מתבאר מהתור"י הזקן ומהת"ש והחיד"א והפמ"ג והמחנה אפרים והגליוני הש"ס ועוד.

ובשו"ת להורות נתן (ח"ג סי' סט אות ה) כתב לבאר את שיטת המהר"ח או"ז באופן נוסף, דבשאר מצות כיון דאיכא תועלת גם לשליח במעשה מצוה זו, וכגון בהפרשת חלה ושחיטה שגם השליח נהנה מההפרשה והשחיטה שתיקן את המאכל לאכילה, א"כ גם לשליח ישנו שייכות וחלק במצוה זו, והו"ל גם השליח כבעליה של המצוה, וע"כ אין מצוה על המשלח יותר מעל השליח. ולפ"ז ה"ה בכתיבת ספר תורה כיון דגם השליח נהנה מכתובת הס"ת שהרי יוכל ללמוד בה ולצאת ידי קריאת התורה, לא שייך בזה מצוה בו יותר מבשלוחו, אם לא משום דעדיף טפי כשכתבו בידו דהוי כאלו קבלה מהר סיני.

אך הקשה הלהורות נתן (שם) על המהר"ח או"ז מהגמ' בקדושין (מא.) דא"ר יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו כי הא דרב ספרא מחרין רישא רבא מלח שיבוטא, ע"ש, הרי מבואר דגם בהכנת מאכלים לשבת איכא מצוה בו יותר מבשלוחו, ואמאי הלא זה

בדין שליחות למילה כשהאב יודע למול

קי"ל בכל מקום שלוחו של אדם כמותו. ע"ש. ובאמת שכן פסק הרמ"א בחו"מ (ר"ס קפב) דבכל דבר שלוחו של אדם כמותו. ע"ש. וכ"כ בתבואות שור (סי' כח ס"ק יד) דמהני שליחות במצות מילה וכיסוי הדם. ובפמ"ג (מש"ז שם סק"ח) הסכים לדבריו. וע"ע ברב פעלים ח"ב (יו"ד סי' לה).

ובמה שכתב המהר"ח או"ז בתוך דבריו דאף שהאב ידוע למול יכול לתת לאחר למול. עי' בדרכי משה (יו"ד סי' רסד ס"א) שהביא בשם האור זרוע (הל' מילה סי' קז) דאם האב מוהל אסור לכבד לאחר שימול את בנו. וכ"כ בכנסת הגדולה (יו"ד סי' רסד) בשם מהר"ם ריקאנטי. ותמה הדרכ"מ דהא

הדם דאמרה תורה ושפך וכסה, מי ששפך יכסה. וכן האב שחייב למול את בנו ורצה למולו וקדם אחר ומל, חייב. אבל אם אין האב רוצה למולו, כל ישראל חייבים למולו^ט, ובדיבור שאמר האב לא זכה בה. ודייק הש"ך דממה שדימה הרא"ש מצות מילה על האב למצות כיסוי הדם דהתם אמר' מי ששפך יכסה, משמע דס"ל להרא"ש דלא מהני שליחות במילה, והלכך אם האב יודע למול אסור לו לצוות לאחר שימול, דבכך מבטל מצות עשה. וכדברי האו"ז.

וצ"ב לדבריו דמילה הוי חיוב בגופו, דלפ"ז גם כשאין האב יודע למול, אסור לו לצוות לאחר שימול, כיון דמבטל מצות עשה, דמצוה רמיא האב. ונצריך את האב ללמוד הלכות ומעשה המילה. וי"ל דבכה"ג שאין האב יודע למול מודה הש"ך דחובה על אחרים למולו, ולא הוי ממש כמצוה שבגופו. [וידידי ר' לוי יצחק אלבר נר"ו ור' מאיר פרץ נר"ו אמרו ליישב שגם אם נימא שמילה הוי מצוה שבגופו מ"מ אינו מחוייב בזה רק משעה שהבן נולד, והנה תוך שמונה ימים א"א ללמוד כל הלכות מילה דקדוקיהן ופרטיהן ועוד שצריך מומחיות בזה, ולכן אע"פ שהוי מצוה שבגופו בכ"ז כיון שא"א לו ללמוד הל' מילה בזמן זה, מודה הש"ך שיהני שליחות. עכ"ד. אך יל"ע דאם הוי מצוה שבגופו א"כ נצריך את האב ללמוד הל' מילה עוד קודם שנולד הבן. ויל"ע בדבריהם].

אבל הש"ך (סי' שפב סק"ד) כתב דלא מהני בזה שליחות. ופירש הקצות (סק"ב) שכן מוכח ממ"ש הרא"ש בחולין (פרק כיסוי הדם סי' ח) דאם האב יכול למול אסור לו לצוות לאחר למול דמבטל מצות עשה. דהרא"ש שם כתב דאם האב שלח שימולו את בנו, וקדם אחר ומלו, אינו צריך לשלם י' זהובין. ור"ת חולק דעכ"פ שליחותיה עבד. וביאר המחנ"א (הל' שלוחין סי' כה) דהרא"ש ס"ל דכיון דל"צ לדין שליחות ממילא אין זה נחשב שהאב קיים את המצוה גם כששלח בפירוש. אבל ר"ת ס"ל דמ"מ כיון שיש לאב מצוה לעשות בעצמו מהני ע"ז שליחות. והוכיח כן המחנ"א מהגמ' בב"ק (ק.). דאמר' בכהן זקן שנותן לאחר שיקריב במקומו. והרי קי"ל שהכהנים שלוחי דרחמנא, אלא מוכח דמ"מ כיון שזהו זכותו יכול לשלוח לאחר. ע"ש. וביאר הקצה"ח (סי' שפב סק"ב) דס"ל לש"ך שלא מועיל שליחות על מצות מילה שמוטל על האב, כיון דדמי למ"ש התוריד (בקיודשין) דלא מהני שליחות במצות שבגופו. ע"ש. ומבואר שהש"ך דייק מהרא"ש דלא מועיל שליחות למילה כשהאב יודע למול, וכדברי האור זרוע הנז'.

אמנם הנה הרא"ש (שם) כתב, באחד שאמר למוהל למול את בנו, וקדם אחר וחטף המצוה מידו ומל את הבן, דאינו חייב ליתן לראשון י' זהובים. דבמה שאמר לו האב שימול לא זכה בהמצוה. ולא דמי לכיסוי

ט. ויש לכאורה להעיר על דברי הרא"ש שבגמ' בקדושין (כט). מבואר שאם האב לא מל הב"ד מחוייבים למולו. ומשמע שדוקא ב"ד ולא כל ישראל. וראיתי שכתבו לבאר שהרא"ש ס"ל שהרי בגמ' שם למדו שהב"ד מחוייבים למולו מדכתיב המול 'לכם' כל זכר. ומהמילה לכם משמע כל ישראל רק שהב"ד הם הממונים על הציבור. וע' בחי' המקנה שם.

ובתבואות שור (סי' כח ס"ק יד) הקשה לדברי הש"ך מהא דאיתא בשבת (קלג.) בשר אע"פ שיש בהרת יקוין, ופריך, למה לי קרא הא הוי דבר שאינו מתכוין, ומשני באומר אבי הבן לקוין בהרתו קמכוין. ופריך ואי איכא אחר ליעבד אחר דאמר ר"ש בן לקיש כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב ואם לאו ידחה וכו' ומשני בליכא אחר. ולהש"ך הא כשמל אחר מבטל מצות עשה דאורייתא. ע"ש.

למוהל לא זכה במצוה לחייב לאחר אם קדמו. ומשמע שרק לגבי תשלום לא הוי שליח בשביל לחייבו משום שלא קנה שליחות, ושאני מילה וכיסוי הדם כיון שכל ישראל חייבים בה אם לא עשאה, לכן בדיבור לא קונה. אבל מהכ"ת למשמע מיניה דלא יועיל בזה דין שליחות לאב. ע"כ. ויש ליישב קושיתו דהא בהא תליא דאם יש לשליח מצוה א"כ החוטף ממנו חייב בי' זהובין, וממה שכ' הרא"ש שפטור החוטף מי' זהובין מבואר שאין מצוה לשליח והיינו שהמצוה לא עוברת לשליח וא"כ אין בזה דין שליחות.

ועוד הקשה בילקו"י (שבת כרך א' ח"א עמ' שעד) על דברי הש"ך הנ"ל, שמלשון הרא"ש אין כל כך הכרח לדברים, שהרי הרא"ש כתב, אבל אם אין האב רוצה למולו כל ישראל חייבים למולו, ובדיבור שאמר האב

ועוד הקשה בילקו"י (שם), דמשמע דוקא כשאמר לו למול אז אינו קונה בדיבור, דשמא זה כיבוד בעלמא. אבל אם יעשהו שליח להדיא, מהכ"ת דלא מהני.

בביאור דברי האו"ז והש"ך שרק בדרך כיבוד אסור

ובאמת רבים מהאחרונים כתבו שאין כונת האו"ז שלא שייך שליחות במילה, וכל מה שאסר הוא כשמוסר לאחר דרך כיבוד בעלמא, אבל אם עושה אותו שליח ודאי שמהני כדקי"ל שלוחו כמותו. וכ"כ החיד"א בספרו ראש דוד (פר' פינחס דף קכח ע"ג) ובשיו"ב (יו"ד סי' רסד סק"א) ושכן דעת הכרתי ופלטי (סי' כח בפלטי ס"ג). וכ"כ בס' קרבן אשה (דרוש לנישואין דף קנו ע"ב ד"ה ואחשבה) ובס' פרי האדמה (ח"א פי"א מהל' ביכורים ה"א דף קמ ע"ג), הובא בספר ראה חיים (פר' חיי שרה דף כו:). וכ"כ בשו"ת מעשה אברהם (יו"ד סי' יג) ובספר כורת

הברית להגר"א פוסק (סי' רס דף כב:). ובתשובה מאהבה (ח"ג דף ט ע"ג). והמהר"ם שי"ק בתשובה (יו"ד סי' רלט). ובשו"ת מגדל השן (סי' לט) ובשו"ת חלק לוי (או"ח סי' קצג). ובדבר אברהם (ח"ב סי' ז אות ז). וכ"ה בשו"ת בית הלוי (ח"א סי' י) שכ' דודאי הרא"ש לא אמר דבריו אלא באחד שצוה להמוהל בתורת כיבוד, אבל אם עושה שליח בודאי כו"ע מודים דיכול לעשות שליח. ועל כן יש להיזהר כשאין האב יכול למול שיצוה למוהל בתורת שליחות, ויוצא בזה ידי חובתו שהטילה התורה על האב לכתחילה. ע"ש. ורבים מהאח' הנ"ל הביא בשו"ת יבי"א (ח"ד

חייב למולו, לא שיהיה חייב למולו בעצמו, אלא להכניסו לבריתו של אברהם אבינו. ע"ש. וכ"כ במהר"ח או"ז (סי' יא) שאין מצוה בעצם מעשה המילה אלא הכל תלוי בתוצאה שבנו יהיה מהול. וכן מתבאר בתוס' רי"ד (קדושין כט. ובע"ז כו:) ע"ש. וכ"כ בבית אדם (שער או"ה אות ז) בשם מהרי"ל (סי' יח) דאין החיוב שימול דוקא הוא בעצמו רק החיוב עליו להכניסו בברית. וכ"כ בשו"ת עטרת חכמים (או"ח סו"ס ד דף ד:) שמצות מילה המוטלת על האב ודאי שמועיל בה שליחות, שהרי אין זו מצוה שבגופו, כגון מצות תפילין או אכילת מצה. ע"ש. וכן הקשה בכתב סופר (יו"ד סי' קכא) על הקצות שהרי אין זו מצוה שמוטלת על גופו של האב, אלא האב צריך לדאוג שבנו יהיה מהול.

אכן הבית הלוי (ח"ב סי' מז) הוכיח דיש מצוה גם על עצם מעשה המילה. וכן מתבאר מהחת"ס (יו"ד סי' רצו). ע"ש. [ועי' באור שמח (פי"א מטומאת צרעת ה"ו) מה שדן עפ"ז בדין מצות חבילות לגבי מילה. וע"ע בשו"ת הר צבי (או"ח ח"ב סי' לג)]. אמנם מרש"י הנז' בס' הפרדס מתבאר דהעיקר שבנו יהיה מהול. וכ"מ מהתוריד והמהר"ח או"ז הנ"ל. וכמו שכתבו גדולי האחרונים הנ"ל.

או"ח סי' כג סוף אות יג) ובשו"ת יחווה דעת ח"ז (סי' קנה. וסימן קנו). וע"ע בהליכו"ע (ח"ח עמ' רמד והלאה). ובילקו"י (שבת כרך א' ח"א עמ' שעד). ובשו"ת הרי יהודה (ח"א יו"ד סי' א אות ד).

וכ"כ בחי' המקנה (קדושין כט. ד"ה בתוס' אותו ולא אותה) שאף כונת הש"ך כן, דאסור לאב ליתן לאחר דרך כיבוד בעלמא, אבל מדין שליחות שפיר משוי שליח, דשלוחו כמותו. וכ"כ בהגהות יד אברהם (יו"ד סי' כח ס"ח).

אמנם הקצות החשן (סי' שפב סק"ב) פירש דברי הש"ך כפשוטו, דמצות מילה הוי מצוה שבגופו וכתפילין וציצית שלא שייך לעשות בהם שליח כיון דהוי מצוה שבגופו. דדין שליחות הוא שע"י השליח נפטר מקיום המצוה אבל אינו נחשב שעשה כן בגופו. ולכן במצוה שבגופו כמו תפילין, לא שייך שיתייחס אליו מעשה השליח.

אבל צ"ע על דבריו שהרי מילה אינה מצוה שמוטלת על גופו של האב, אלא האב צריך לדאוג שבנו יהיה מהול, והעיקר הוא התוצאה שבנו מהול. וכמ"ש בספר פרדס הגדול לרש"י (סי' מא) דמה שאמרו האב

עוד בביאור טעם האו"ז והש"ך דלא מהני שליחות במילה

הוא יכול לעשות שליח על זה, כיון שאינו בעלים על המצוה, וא"כ אין לו גם בעלות למנות שליח. משא"כ לענין שליחות על שחיטה, הרי הוא בעלים על כך וכמ"ש רש"י

גם הגר"ח (באש תמיד עמ' רפא. ובכתבי הגר"ח בהוספות אות ה) תמה ע"ד הקצה"ח, דהעיקר התוצאה שבנו יהיה מהול ואינה מצוה שבגופו. ותי' דבע"כ צ"ל דאין

דהתופס לבע"ח במקום שחב לאחרני לא קנה אפי' אם עשהו שליח, והרי כל זמן שרוצה אביו למול אין חיוב על אחרים כלל, וברגע שהחליט האב שלא למול בעצמו, נתחייבו כלל ישראל, וא"כ אין האב יכול לעשות שליח דהוי חב לאחרני. אבל בהא דשבת (קלג) דקאמר אפשר לקיים שניהם ע"י שליח ולא יקוץ האב בהרת בנו, לא הוי חב לאחרני שהרי האב עדיין רוצה למול אלא שהב"ד מחייבין אותו למנות שליח במקומו, הרי שמעולם לא נתחייבו כל ישראל למולו.

ובחי' הגר"ש שקאפ (קונטרס השליחות סי' ד) ביאר טעמו של הש"ך דלא מועיל שליחות במילה, דרוב מצוות התורה הם בשביל הגברא, אבל יש מצוות שהם בשביל החפצא כגון במילה שיהיה התינוק מהול וכמו כיסוי הדם שיהיה הדם מכוסה, וכדי שיתקיים רצון העליון בזה הקדימו לחייב לאב ולשווט ואם לא קיים, המצוה על כל ישראל, כיון שלא צריך על המעשה כח הבעלים והמצוה הם על החפץ וכל ישראל בכלל מצוות החפץ לכן ליכא שליחות. וכו' ע"ש.

וע"ע בעין המשפט (סי' קפב פ"ב אות ז) שהביא מהמשפט שלום (סי' קפב) שתמה דהקצות סותר דברי עצמו, דבסי' קפב הקצות חולק על התור"ד וביאר דשאני לגבי תפילין שגופו צריך להיות מונח בהם, ולכן ל"ש בהם תורת שליחות בכלל, דאין זה דין על המעשה הנחה אלא על התוצאה שהם מונחין, ולפ"ז לגבי מצות מילה שפיר שייכא שליחות ואפי' דהוי מצות שבגופו. ואמאי כתב הקצות בסי' שפב דל"מ שליחות במילה. וכן תמה בשו"ת בית אפרים (חו"מ סי' סז).

בזבחים (נו:). והא דיש שלד"ע לענין רציחה, נראה שזה נתחדש מהפס' אותו הרגת בחרב בני עמון. עכ"ד. וכדבריו כ"כ בהעמק שאלה (בראשית סי' יז סק"ב) בביאור דברי הגמ' בב"ק (ק.י). ע"ש.

והחת"ס בתשובה (יו"ד סי' רצו) ביאר דברי הש"ך שלא מועיל שליחות על מצות מילה כיון שהשליח לא שייך במצות מילה, ולכן אינו יכול להעשות שליח בדבר, ואינו דומה להא דאמר' דמי שיצא מוציא, כיון דמי שנימול בקטנותו ע"י אביו, לא חל עליו מעולם מצות עשה של מילה. ובזה יש לבאר מ"ש הרמ"א (יו"ד סי' שה ס"י) בשם הריב"ש (סי' קלא) שהאב לא יכול לשלוח אחר לפדות את בנו. וי"ל דה"ט כיון דהשליח אינו בר חיובא במצות פדיון, דלאחר שהגדיל לא חל עליו מצוה זו. ע"כ. וע"ע בעין המשפט (סי' קפב פ"ב אות ח) שביאר שבזה נחלקו הירושלמי והבבלי, וכמו שביאר הקה"י (ב"מ סי' יד סק"ב) וכו' ע"ש.

ובבית הלוי בתשובה (סי' י) ובדבר אברהם (ח"ב סי' א סק"ה) ביאר בדברי הש"ך דלא מהני שליח של האב למול את בנו כיון שאין זו מצוה המוטלת דוקא על האב, אלא זהו מוטל על כל ישראל, וא"כ מהכ"ת לומר שהשליח מל מחמת האב, דהרי יש לומר שהוא מל מחמת עצמו, ומצוה דידה קעביד.

ובבית שערים (או"ח סי' שנה) כתב דהטעם דס"ל לאו"ז והרא"ש (כמו שדייק הקצות בד' הרא"ש) דלא מועיל שליחות במילה היינו משום דקיי"ל (חו"מ סי' קה)

מתקיימת בגופו אלא בגוף אחר, ואיך שייך לומר ע"ז מצוה שבגופו. ע"ש. וזה אינה ק' די"ל שהוא חייב בגופו למול את בנו, ושפיר הוי חיוב שמתקיים בגופו. ומ"מ ע"ש עוד שהאריך בנ"ד בטו"ט.

ובקובץ בני ציון (ח"א עמ' קנא) במאמר הרב שלמה צרור שליט"א הקשה עוד ע"ד הקצות, דבשלמא במצות תפילין וציצית שפיר הוי מצוה שבגופו כיון שהם מתקיימים בגופו, אבל מילה של בנו אינה

עוד ביישוב כל הקו' ע"ד הקצות והש"ך, ובביאור דברי הקצות

אבל בתפילין כשהשליח מניח התפילין הנחה זו שהיא עשיה חשובה כאילו המשלח עשה הנחה זו, אבל אכתי לא הניח התפילין על ראשו אלא על ראש שלוחו דאין גוף השליח כגוף המשלח כיון דבמידי דממילא לא שייך מינוי שליחות. ומש"ה בציצית ותפילין וסוכה נהי דהו"ל עשיית השליח כעשיית המשלח, כיון דגוף שלוחו לא הוי כגופו לא עשה המעשה בגופו אלא בגוף שלוחו, אבל בפסח וקידושין וגירושין, שחיטת הפסח ומעשה קידושין וגירושין דהו"ל כאילו עשה הוא, הרי נגמר המעשה, ודו"ק ותשכח דהכי הוא ברירא דהך מלתא. עכ"ל.

ובשו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' רעט. רפ) ביאר כוונת הקצות שכל מה ששייך דין שליחות הוא דוקא במעשה שנמשך ממנה פעולה אחר עשייתה כגון גירושין וקידושין שנמשך פעולה מן המעשה שהיא מגורשת מבעלה או שהיא קנויה לבעלה והיא א"א או בת חורין, וכן בתרומה הפירות מתוקנים, וא"כ היסוד בזה שכל שנצמח איזה פעולה להמשלח מן המעשה של השליח אז שייך שליחות, אבל במצוה שלא נמשך פעולה להמשלח לאחר מעשה המצוה כגון

ונראה ליישב את כל הקושיות על דברי הקצה"ח ולבאר דבריו דודאי אין כוונתו שמצות מילה הוי חיוב שבגופו כתפילין וציצית, וכמו שמבואר מכל הנ"ל, אלא שהקצות אזיל לשיטתו ממה שכתב בס' קפב ליישב הק' שהביא בתורי"ד (רפ"ב דקדושין) דעד כמה ששלוחו של אדם כמותו יהני גם שליח להנחת תפילין וציצית וישיבה בסוכה. וע' בתורי"ד מ"ש ליישב. והקצות (סי' קפב) כ' ליישב וז"ל, והנראה לענ"ד בזה כיון דשליח של אדם כמותו לא אמרינן אלא במידי דעשיה דאז הו"ל מעשה שלוחו כמותו, אבל במידי דליכא עשיה לא אמרינן שליח של אדם כמותו, וכמ"ש הרא"ש בפירושו לנדרים (עב ד"ה והא) בהא דעושה שליח להפר נדרי אשתו דפריך בגמרא והא לא שמיע ליה וכתב שם ז"ל, שמיעת האפוסטרופוס אינה כשמיעת הבעל ואף על פי שעשאו שליח להפר, דבמידי דממילא לא שייך מינוי שליחות עכ"ל, ומש"ה בפסח וקידושין וגירושין הו"ל מעשה שליח כמותו וכאילו הוא בעצמו שחט הפסח, וכן בקידושין וגירושין כאילו הבעל עצמו נתן הקידושין או הגירושין, וכן למ"ד יש שליח לדבר עבירה דהוא במידי דמעשה ושייך מינוי שליחות,

סוכה ותפילין וציצית דלאחר שקיים המצוה לא נשאר שום פעולה הנמשכת מן המעשה, כה"ג לא שייך שליחות. ע"ש. [ולכא' יסוד דבריו מבואר בנתיבות (סי' קפב) שבשליחות לדבר עברה ומצוה הוי גדר דשליחות על מעשה ללא חלות, דהיינו שלא נמצא מהמעשה איזה פעולה. וראה בהערה].

ולפ"ז מיישוב דברי הקצות (סי' שפב) דלא שייך שליחות באב למילה, וה"ט כיון דלאחר המילה לא שייך המשך המעשה להאב דלאחר שמל כבר קיים כל מצות האב ונגמרה המצוה. וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (חלק ה סימן רפ) בד' הקצות שמה שכ' דל"ש שליחות במילה הוא ע"פ מ"ש בסי' קפב שרק במה שנצמח מהמעשה איזה פעולה שייך בו דין שליחות. וא"כ כל מה שדימה הקצה"ח את מילה לתפילין וציצית, אין כוונתו לדמותן ששניהם מצוה שבגופו, אלא לדמותן שבשניהם לא נצמח איזה פעולה אחר עשייתן וממילא ע"פ המבואר לא שייך בזה ענין שליחות.

ולפ"ז מבואר גם שיטת הרא"ש בחולין הנז' שבאופן שאין האב רוצה למול ושולח שליח שיעשה א"כ המצוה למול חלה על כל ישראל ולכן כשאחר חטף המצוה

פטור, שמכיון שממעשה המילה לא נצמח איזה פעולה לכן לא נאמר בזה דיני שליחות כיון שגם אם לו יצויר שהקוף ימול את התינוק ג"כ יתקיים מצות המילה שסו"ס התינוק מהול, ולכן מה שהאב הביא לאחר למול זה מוגדר כמעשה קוף בעלמא, וכן המצוה למול היא על כלל ישראל ולכן החוטף פטור מלשלם.

ועל דרך זה הוסיף במשנה"ל (ח"ה סי' רעט) דאיתי שפיר מ"ש הרא"ש נדרים (עב) דלא שייך שליחות על דבר שממילא והכוונה בזה דליכא שום מעשה ופועל יוצא מהשליחות שיהיה מקום לחול ע"ש. אבל בדבר שיש בו מעשה שייך בו שליחות כיון שנשאר רושם מהמעשה אחר שקיים השליחות. ולאו דוקא שנשאר רושם מהמעשה לטובת המשלח אלא אפילו היה המעשה לרעתו כל שיש כאן פעולת המעשה ונעשה בשבילו ולמשל במגרש אשתו ע"י שליח שנמשך הפעולה מהמעשה שהיא מגורשת מבעלה ואפילו היה זה רעה לבעלה ולא טובה וכגון שמגרשה שלא תיפול ליבום וגירשה מחמת אהבה, או שהוא כהן ואינו יכול להחזירה וברצונו להחזירה בכל אופן הרי היא מגורשת כיון שיש כאן מעשה

י. וביתר ביאור כ' בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' רעט) להוסיף לבאר דברי הקצות (סי' קפב) בביאור ד' התור"ד והוא דשליחות לא שייך רק בדבר שאם מוסרו לשליח ועשאו השליח נשאר איזה פעולה מהמעשה או איזה רושם אחר עשייתה להמשלח אבל במידי דליכא שום עשייה כגון האומר לחבירו היה לי שליח ושמע בשבילי קריאת התורה וכיוצא בזה הרי בזה ליכא שום מעשה ולא נשאר שום רושם לאחר המעשה להמשלח כה"ג לא שייך שליחות דעל מה חל השליחות. ועיין עוד בשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קמה מה שהאריך בדברי הקצות"ח והרא"ש הנ"ל. ולכא' יסוד דבריו של המשנה הלכות מבואר בנתיבות (סי' קפב) שבשליחות לדבר עברה ומצוה הוי גדר דשליחות על מעשה ללא חלות, דהיינו שלא נמצא מהמעשה איזה פעולה. וע' בעין המשפט (סי' קפב פ"ב אות יד והלאה) מ"ש בדברי הנתיבות. ואולי כונת המשנה הלכות לסברא אחרת.

בבית שערים חו"מ סי' סז. ובשו"ת חת"ס או"ח סי' רא ועוד, וכתבו שם שהביאור בתורי"ד שמצות שנעשות על ידי גופו שייך שליחות, אבל מצות שנעשות על גופו בזה ל"ש שליחות. וראה בביאור דברי התורי"ד מה שהאריך בזה בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' רעט). וע"ע בברכת שמואל (קדושין סי' כ) בשם הגר"ח בביאור דברי התורי"ד. וע' להגאון הגדול ר' נתן גשטטנר זצ"ל מח"ס להורות נתן (הוב"ד בקובץ הבאר, גליון יד, תשס"ב עמ' כז) שכתב הבנה חדשה בתורי"ד שרק בדבר שיש למשלח שייכות וחלק בדבר שייך שליחות, וכמו קידושין וגירושין שאם אין את המשלח או את דעתו ל"מ שליח. אבל בדבר שאין למשלח שום שייכות בו וכגון אם השליח יניח תפילין בעבורו, הנה אף אם לא היה את המשלח מ"מ המעשה קיים שהניח תפילין ואי"צ את המשלח. וכתב שלפ"ז מובן שיטת האו"ז דל"מ שליחות במילה, כיון שאי"צ שם את המשלח כיון שהשליח יכול למול גם אם אין את המשלח, והמילה מועילה דסו"ס התינוק מהול, משא"כ בקדושין שאם אין את המשלח אינה מקודשת].

ועכ"פ דעת רוב הפו' דמהני שליחות במילה וכמבואר מהפו' הנ"ל. וכן מוכח ממ"ש מרן בשלחן ערוך (סי' רסה ס"ט) אבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שלוחו. וכתב הגר"א (שם) שהוא דוגמת הקרבן, וכמו שאמרו במדרש רבה (פר' אמור פכ"ז). ואמר' בפרק ד' דתעניות (כו). היאך קרבנו וכו'. ע"כ. וכ"כ בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קכא) והת"ש (יו"ד סי' כח) ובשו"ת דברי סופרים (סי' קכד).

מהשליחות ונשאר רושם לאחר המעשה ונתקיימו דבריו ע"י שליח הרי השליחות קיימת, ועיין עוד בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' קמה) מה שהאריך בדברי הקצוה"ח והרא"ש הנ"ל.

ולפי מה שכתבנו לק"מ כל הקושיות שהק' על הש"ך והקצות, כיון שמודה שאי"ז דומה למצוה שבגופו, וכל מה שדימה למצוה שבגופו הוא שלא נצמח מהם פעולה וממילא ל"ש בזה שליחות וכמ"ש בס' קפב.

וכן לפ"ז מיישוב גם משה"ק במשפט שלום (סי' קפב) סתירה בדברי הקצות דבסי' קפב הקצות חולק על התורי"ד וביאר דשאני לגבי תפילין שגופו צריך להיות מונח בהם, ולכן ל"ש בהם תורת שליחות בכלל, דאין זה דין על המעשה הנחה אלא על התוצאה שהם מונחין, ולפ"ז לגבי מצות מילה שפיר שייכא שליחות ואפי' דהוי מצות שבגופו. ואמאי כתב הקצות בסי' שפב דל"מ שליחות במילה. וע"פ כמשנ"ת מיישוב שכוונת הקצות בסי' קפב דכל מה שלא נצמח ממנו פעולה ל"ש בזה שליחות, ודלא כמו שהבין בד' הקצות שרק במה שאי"צ את גופו מועיל שליחות.

אכן יל"ע אם הביאור שכ' במשנה"ל זוהי כוונת ד' הקצות, דבפשטות כוונת הקצות שבתפילין וציצית אף שהמעשה מתייחס למשלח מ"מ מתייחס אליו מעשה הנחה בגוף השליח, ובעי' שיהיה מונח על גופו ולא על גוף השליח, ולכן ל"מ בזה שליחות.

[ובביאור דברי התורי"ד בקדושין, הרבה חלקו על הבנת הקצות, וכמ"ש

ובדבר אברהם (ח"ב סי' ז אות ז). ובשלחן גבוה (ס"ק לז) כתב שנהגו שאבי הבן מוסר למוהל את הסכין שבזה הוא מראה שהוא שלוחו, ואחר כך אבי הבן עומד במקום גבוה בכדי שכל העם ישמעו ברכותיו.

וע' להגאון הגדול ר' יצחק זילברשטיין שליט"א בחשוקי חמד (סוכה כח.) שדן כנ"ל בעניין אב היודע למול האם עדיף שיביא לרבו למול או שמצוה בו ימב"ש, ושם הביא מ"ש הש"ך הנז' ומ"ש עליו התבואות שור וכו', וכתב שיש להוסיף את הנאמר בפתחי תשובה יו"ד (סימן רמב סק"א בשם תשובת הרדב"ז החדשות) במי שעלה רבו וקרא בתורה שלישי, אינו רשאי התלמיד להיות משלים, [שביעי שהיא היתה במקומו יותר חשובה משלישין], דאיכא זילותא לרביה, ואפילו אם קראוהו לא יעלה, דמוטב שיבא עשה דכבוד התורה, וידחה מה שאמרו מי שקוראין אותו לקרוא ואינו עולה עליו הכתוב אומר וכו', דכיון דמשום כבוד רבי עביד הכי, ליכא בזיון התורה וכו' ואם רבו נתן לו רשות בכל גוונא חייב לעלות, עכ"ל. ואם כן גם אנו נאמר יבא עשה דכבוד התורה, וידחה מה שאמרו מצוה בו יותר מבשלוחו.

עוד הוסיף בחשוקי חמד (שם) שכעין זה כתב בחכמת חיים (פרשת וירא) שרבונו ר' יוסף חיים זוננפלד למד אומנות המילה כדי לקיים בעצמו מצות מילת בנו, לקיים מה שאמרו מצוה בו יותר מבשלוחו. ואעפ"כ כשנולד בנו כיבד את רבו מרן הגר"א שאג להיות המוהל, מטעם של מורא רבך כמורא שמים, והוא כדברנו. אך מרן הגר"א שאג צוה

עליו שהוא ימול, ובכה"ג הרי כתב הרדב"ז הנ"ל שמותר לתלמיד לעלות משלים, והרב שאג טען שאם הוא ימול, יקבל שכר כשליח האב, אולם אם אבי התינוק ימול, המצוה תתקיים יותר בהידור כי מצוה בו יותר מבשלוחו. ויתכן שחשש לשיטת הש"ך. ונראה עוד, שגם לאב יש צער בחתכו ערלת בנו, והוא מתבוסס בדמו ובוכה, ומתקיימת בזה המצוה יותר בהידור. ע"כ.

ובשו"ת הרי יהודה (ח"א חיו"ד סי' א אות ד) דן בכיו"ב במצות כיסוי הדם אי שרי ליתן לאחר שלא שחט שיכסה הדם, וכתב שלפי מ"ש המהר"ח או"ז (סי' יא) שאף שהאב יודע למול שרי למנות שליח למול את בנו. א"כ ה"ה למצות כיסוי הדם שרשאי לשלוח אחר. וכ' לחלק כנ"ל דמילה שאני כיון שהעיקר שיהיה הבן נימול, אבל בכיסוי הדם יש ציווי שהשופך יכסה. וע"ש שהאריך בזה באורך. וע"ע להגאון הגדול הראש"ל רבינו אליהו בקשי דורון צוק"ל מש"ב בשו"ת בנין אב (ח"ג סי' לא). ואכמ"ל. ועיין בענין זה מ"ש בשו"ת האלף לך שלמה (חלק יורה דעה סימן כג) וז"ל, ובנדון הפלוגתא של התב"ש והכו"פ אם השוחט יכול לכבד לאחר הכיסוי בתורת שליחות או לא. כתבתי בזה בילדותי וכעת נ"ל בקיצור להכריע כך דבאם העוף של השוחט בעצמו אז הדין כהתב"ש כיון דמצוה בו יותר מבשלוחו אבל אם העוף של אחר הנה חיוב השחיטה על בעל העוף והשוחט הוא רק שליח של בעל העוף א"כ בזה לא שייך לומר מצוה בו יותר מבשלוחו כיון דהוא עצמו רק שליח הוא ולכך נהי דהתורה אמרה מי ששחט יכסה מ"מ הוא רק שליח ולכך יכול

בעל העוף רק דהשווהט הוי שלוחו א"כ יכול לעשות שליח אחר ובזה נמי נסתלק ערעור של ר"מ דגורם ברכה שא"צ דבזה שאני כיון דאף אם השוחט יכסה הוי רק שלוחם וגוף המצוה הוא של המשלחים א"כ אם מחזיר לכ"א את שלו אין זה בכלל גורם ברכה שא"צ ומותר. עכ"ד.

לעשות שליח אחר ובפרט למה דקיי"ל באהע"ז סי' קמ"א דכולהו שלוחי דבעל נינהו וא"כ ה"נ אף אם יעשה השוחט שליח אחר לכיסוי הוי זה השליח של הכיסוי שלוחו של בעל העוף ומה לי זה או זה לכך יכול לעשות שליח אחר ובזה הוי בתורת שליחות דהרי אף אם השוחט יכסה אין המצוה שלו רק של

כשאין האב יודע למול אי אמרי' כל דאיהו ל"מ עביד ל"מ שליח

דהקשו איך כהן זקן משוי שליח, והרי לא מצי עביד. ע"ש.

אמנם דעת המחנ"א לא ברורה בזה, שהרי כתב בהל' גירושין (פ"ג הט"ו) להוכיח מקדושין (כג): לגבי עבד כנעני דאפי' שאינו יכול לקבל את הגט בעצמו כיון דאין לו יד, מ"מ מצי למשוי שליח לקבל גיטו, ולא אמרי' כל מילתא דאיהו לא מצי עביד לא משוי שליח, אלא כשאינו יכול לעשות כן בכח כמו שחיתת קדשים, ולא כשאינו ראוי לדבר מצד המציאות גרידא. ע"ש. עוד מתבאר כן ממ"ש המחנ"א (שלוחין סי' ט) באופן שראובן נשבע שלא לקדש את לאה, ואח"כ מינה שליח לקדשה, דשפיר יכול לשלוח שליח, ואע"ג דאיכא איסור מ"מ כיון דאי עביד מהני, שליח נמי מצי משוי. ע"ש. אבל הקשה המחנ"א (בהל' גירושין שם) מהגמ' בב"ק הנ"ל (ק.). דמוכח שגם כשהחסרון מצד המציאות אמרי' להאי כללא דכל דאיהו ל"מ עביד ל"מ שליח. והנוב"י (מה"ת סי' סט) ביאר שהנדון שם במה שהכהן שולל מהכהנים האחרים את הזכות מהקרבת. ולכן צריך לדון אם בפועל

והנה יש שכתבו דאם אין האב יודע למול לא יוכל למנות שליח שכל היכא שאיהו לא מצי עביד שלוחו נמי לא עביד. וכ"כ במחנה אפרים (הל' שלוחין סי' כה) דלא מהני שליחות של האב למול את בנו, כיון שהאב בעצמו אינו יודע למול, וכל מידי דלא מצי עביד לא משוי שליח. ע"ש. אלא דיש לדון בזה דמה שאין האב יודע למול הוא חיסרון מציאותי שאינו יודע למול, ואינו חיסרון בדין. אכן מהתוס' ישנים (עירובין יג.) מתבאר דאף חיסרון מציאותי חשיב חיסרון, שכתבו שם דאי בעינן שליחות בכתבת הגט, בעל שידיו קטועות אינו יכול לעשות שליח לכתבת הגט. וכן מתבאר מהמאירי ביבמות (עא:) דמי שהוא חבוש בבית האסורים, ויש לו תינוק למולו, יכול להקריב קרבן פסח. וז"ל, דמאחר שאין יכולין לעשותה ה"ל ערלות שלא בזמנה ואינה מעכבתו מלשחוט פסחו ע"י שליח. ולמדת שכל כיוצא בזה אין אומרים ימול גם כן ע"י שליח אלא כל שאינו יכול לעשות אין מעכבתו. עכ"ל. וכ"כ הבית מאיר (סי' קיט ס"ו) להוכיח מב"ק (ק.).

בנדון מילה כשהוא ישן, דל"ש החסרון דאיהו לא מצי וכו' באופן שזהו רק מצד המציאות. וכ"כ עוד בשו"ת יבי"א (ח"ו יו"ד סי' ל) במה שדנו האחרונים בענין הדריס בחו"ל, אם יכולים לקיים מצות התלויות בארץ על ידי שליח, די"ל דאיהו לא מצי עביד, כי רחוק ממנו הדרך, לא מצי לשויי שליח, וכמ"ש בשו"ת מהר"י ברונא (סי' קעח) בכיו"ב. אבל יש לדחות שזהו חסרון רק מצד המציאות. וכן הוכיח בשו"ת חקרי לב (אה"ע ס"ס מו) ממה שמצינו שגידם או גוסס יכול למנות שליח לכתובת הגט ונתינתו. עש"ב. וע"ע בחזו"ע תו"מ (דיני שליחות בתו"מ). וכ"כ בברכת שמואל (קדושין סי' כו) בביאור דין זכיה לקטן, די"ל דהא דקטן נתמעט מקנינים היינו שאין לו "דעת לחלות" הקנין, אבל יש למעשהו שם מעשה קנין, ולכן אפשר לזכות ע"י אחר לקטן, ולא אמרי' דכל מידי דלא מצי עביד לא מצי משוי שליח, כיון דשפיר יש לו בעצמו דין מעשה זכיה, אלא דפומיה הוא דכאיב לה. ע"כ. וראה עוד בעיה"מ שם באות טז בדין נח שהיה בעל מום כיצד עשה שליח לשחוט במקומו. [וע"ע מש"ב הג"ר אליעזר יחיאל קונשטט שליט"א (הוב"ד בקובץ משנת יוסף גליון יד עמ' קיט). וע"ע בקובץ משנת יוסף (גליון כה, סי' כד) במאמר הבה"ח יצחק יוסף נר"ו, בנו של מורינו רה"י הגר"ע יוסף שליט"א].

וגם מסברא פשוטה נראה דחסרון מציאותי לא הוי חסרון, דאטו השולח שליח לקדש וכדו' והמשלח ישן, וכי נימא בזה דכל דאיהו ל"מ עביד, כיון שהוא ישן, ל"מ שליח. ופשוט שלא אמרי' הכי [וע' בד"ז בשו"ת יבי"א ח"ה יו"ד סי' כב אות א-ב].

היה יכול לאכול את הקרבן לעצמו וממילא נחשב שאינו מפסידם. ע"ש. עוד מבואר בנוב"י שם, דאין כוונת הגמ' בב"ק לדין שליחות אלא רק מצד נתינת רשות. ע"ש. וכ"מ בקרן אורה (נזיר יב.). ע"ש. וכ"כ בקוב"ש (ח"ב סי' מד סק"א) לבאר דאין כוונת הגמ' בב"ק (שם) לדין שליחות אלא מצד נתינת רשות. ע"ש. אכן מהמחנ"א מבואר דבב"ק איירי מדין שליחות. וכ"כ המהרי"ץ חיות (בב"ק שם). וכן מבואר בס' לב מרפא (אות כ סעיף מה) להגאון רבינו רפאל מאיר פניזיל. [וראה עוד יישובים בזה בשו"ת חקרי לב (חאו"ח סי' מ. ובחאה"ע סי' מו) שכל דההיא דב"ק (שם) דכהן זקן וחולה חשיבי לא מצי עביד, משום דמדינא פסיל, כמו ששינו בבכורות (מא). זקן וחולה בכלל המומים. וע"ע בשו"ת יהודה יעלה אסאד (אה"ע סי' קעב). ובשו"ת זכרון יהונתן (אה"ע סי' ב אות פג). והאריך בזה בחזון עובדיה תו"מ (עמ' קעח והלאה). וע"ע בס' לב מרפא (הנ"מ, אות כ' סעיף מה) להגאון הראש"ל רבינו רפאל מאיר פניזיל זיע"א]. ומ"מ מבואר מדברי המחנ"א דחסרון מציאותי לא חשיב חסרון, ושפיר משוי שליח. ודלא כמ"ש איהו גופיה בהל' שלוחין סי' כה.

וראיתי למורינו ורבינו הגאון האדיר רה"י ר' עובדיה יוסף שליט"א בספרו עין המשפט (סי' קפב פ"ב אות א) שהביא מ"ש בשו"ת מהר"ם (ח"ו סי' פה) שמותר להרדים איש הנימול בסם, ואין לומר בזה לחסרון דכל דאיהו לא מצי עביד לא מצי לשויי שליח, וכאן אין בידו לעשות המילה כשהוא ישן. די"ל דישן לאו מחוסר מעשה הוא. והביא שכ"כ בשו"ת יבי"א (ח"ה יו"ד סי' כב סק"ג)

שליח משעת המינוי או משעת עשיית המעשה. והוא הגדרה שתלויים בה דינים רבים וכגון בנשתטה המשלח, ובדין שליח עושה שליח וכו'. ועי' בריב"ש (סי' רכח) ובאמרי משה (סי' יח אות ד). ובעין המשפט (סי' קפב פ"ב אות יא, ואות יג). ואכמ"ל.

ובאמת צ"ב לסוברים דחסרון מציאותי הוי חסרון איך מהני שליחות בגונא דהמשלח ישן. וי"ל דישן קיל טפי כיון דאינו חסרון בגופו. וק"ל. עוד י"ל דאזלי' בזה אחר שעת מינוי השליח, ובאותו הזמן המשלח ער. ומשעת המינוי יש על השליח "שם שליח". אכן יש להאריך בזה האם יש לשליח שם

מו"מ בנדון האם מעקה הוי מצוה חיובית, והאם אמרי' בה מצוה בו ימב"ש

בו יותר מבשלוחו. וגם לשיטת הרמב"ם והמאירי שרי כיון שאינו דרך בזיון דהא אינו מעשה הדיוטות אלא מעשה מצוה. וכל הנפ"מ בין הטעמים הוא במצוה שאינה מוטלת בדוקא עליו ולא שייך בה מצוה בו יותר מבשלוחו. דלרש"י והר"ן שהאיסור הוא משום שגנאי הוא לדור שאין מי שיעשה מלאכתו, נראה דבכה"ג אסור לו לעשות כיון שאין המצוה מוטלת עליו ואחרים יכולים לעשות זאת במקומו, גנאי ושפלות הוא לדור שאין מי שיעשה זאת במקומו. אבל לטעם שכתבו הרמב"ם והמאירי שהאיסור לעשות מלאכה בפני ג' הוא שלא יזונו עיני הבריות ממנו דרך הדיוטות כדי שלא יתבזה בפניהם, נראה דכל היכא שעושה מצוה אפי' שאינה מוטלת בדוקא עליו, מ"מ כיון שהוא מעשה מצוה או דמוכח שלשם מצוה קעביד, אין בזה איסור כיון דהוא מעשה מצוה. והביא הדבר"ש את דברי המחנ"א הנז' (הל' שלוחין ושותפין סי' יא) שמבואר מדבריו דכיון שמצות מעקה אינה מוטלת עליו ל"ש בה מצוה בו ימב"ש. ע"ש. וביאר

(ה) וע"ע בדברי שלום (יודייקין, ח"ב סי' יז) שכ' לבאר מח' רב יהודה ורב נחמן (קדושין ע.) גבי פרנס על הצבור שאסור בעשיית מלאכה בפני שלשה, האם שרי בעשיית מעקה. וביאר דהנה נאמרו ב' טעמים בהא דפרנס אסור בעשיית מלאכה בפני ג', דרש"י והר"ן שם כ' דהוא משום שגנאי ושפלות הוא לדור שכפופין לזה שאין לו מי שיעשה מלאכתו. אבל המאירי (שם) והרמב"ם (הל' סנהדרין פכ"ה ה"ד) כ' דכל שהוא ממונה פרנס על הצבור ומנהיגם אם מצד חכמתו אם מצד מעלתו, ראוי לו לנהוג בעצמו שררה שלא יזונו עיני הבריות ממנו דרך הדיוטות עד שיהא בעיניהם כאחד מהם ולא יהיו דבריו נשמעים ומקובלים, ומכאן אמרו שאסור לו לעשות מלאכה בפני ג'. ע"כ. וביאר הדבר"ש דנראה שבמצוה שהוא מחויב בה ומוטלת עליו, בזה אין נפ"מ בין הטעמים ולכו"ע שרי לעשות המצוה אף בפני ג', לרש"י והר"ן כיון דהמצוה מוטלת עליו ולא שייך שאחר יעשה זאת במקומו, ואפי' במצוה דמהני בה שליחות מ"מ מצוה

מהדר במצות, [ובודאי למאירי והרמב"ם שרי כיון שאינו נחשב לעושה מעשה הדיוטות]. ועל כן פשוט וברור דגם לפירש"י שרי לפרנס לעשות בעצמו מעקה. והביא ראיה לזה מדברי הביאור הלכה (סי' רנ ס"א ד"ה כי), דהנה בש"ע שם כתב שישתדל להכין בעצמו צרכי שבת וכו' ולא יאמר אדם לא אפגום כבודי "כי זהו כבודו שמכבד את השבת". וכתב בביאור הלכה דמ"ש הש"ע "כי זהו כבודו", יישב בזה קו' האח' (ע' חות יאיר סי' רה) דהיאך הקילו החכמים בכבודם, הא גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה. ולכן קאמר הש"ע דזהו כבודם שעוסק בעצמו במצוה וניכר שעושה כן לכבוד השי"ת, וכן מצינו בדוד המלך ע"ה שאמר "ונקלותי עוד מזאת" וגו'. משא"כ אם אין ניכר כמו זקן ואינה לפי כבודו באבידה וכדו' שבזה מחלל כבוד הת"ח עי"ז [פמ"ג], ורצונו לומר שאין הכל יודעין שהוא עוסק במצוה. והוסיף הבה"ל שבזה מיושב הא דאיתא בקדושין (ע.) דר' נחמן עסק בעצמו במצות מעקה, ששם הוא דבר שהכל יודעין בעת שהוא עוסק שהוא מצות ה', משא"כ באבידה בעת שהוא מטפל בה אין הכל יודעים מזה, ולכן אפי' אם ירצה להחזירו ברבים ויודיעם שהיא אבידה, ג"כ פטרתו התורה מזה כנ"ל. ע"כ. וסיים האוצ"י דצ"ל שמה שהעיר רב יהודה לרב נחמן, ודאי דלא פליג בדין פשוט זה שגם במצות מעקה אמרי' מצוה בו ימב"ש, אלא שרב יהודה רצה לתפוס לר"נ בדבריו לקנטרו ולהודיעו שלא היה לו להנשא עליו להזמין לדין לפניו, וכדחזינו שם בגמ' וכבמואר ברש"י שם. ע"כ.

מח' רב יהודה ור"נ במח' הראשונים הנ"ל, דרב יהודה סבר דהא דאמרי' שפרנס אסור בעשיית מלאכה בפני ג', הוא משום דגנאי ושפלות הוא לדור שכפופין לזה שאין לו מי שיעשה מלאכתו. וכמ"ש רש"י והר"ן שם. ומשו"ה ס"ל דה"ה לגבי מעקה שכיון שאינה מוטלת עליו, ואחרים יכולים לעשות זאת במקומו, הלכך אסור לר"נ לעשות המעקה בפני ג'. אבל רב נחמן ס"ל דהא דפרנס אסור בעשיית מלאכה בפני ג', הוא משום דראוי לו לנהוג שררה בעצמו כדי שלא יזונו עיני הבריות ממנו דרך הדיוטות, כדי שלא יתבזה בעיניהם. וכמ"ש המאירי שם והרמב"ם. ומשו"ה ס"ל דשאני הכא שעושה מעקה שהוא מעשה מצוה, וכו"ע ידעי דמה שעושה המעקה הוא משום דמצווה על כך. הלכך אפי' דאחרים יכולים לעשות זאת במקומו, מ"מ הוי מעשה מצוה, ואין בזה בזיון שהוא דרך הדיוטות ולכן שרי. ע"כ.

ובס' אוצרות יהושע (שאל, קדושין סי' לג) תמה על הדברי שלום, שלדבריו יוצא דלא שייך מצוה בו ימב"ש במצות מעקה כיון שאינה מוטלת עליו. ותמה דמנ"ל לומר שבמעקה לא שייך הדין של מצוה בו ימב"ש. והביא ד' רש"י בסוגיין שמבואר מדבריו דמצוה בו ימב"ש הוא דין בכל המצות. וא"כ אף במצות מעקה שייך הדין של מצוה בו ימב"ש. ועוד דאף אי נימא שלא שייך במצות מעקה מצוה בו ימב"ש, מ"מ הרי הצבור לא יודע הלכה זו וסבורים שגם במצות מעקה אמרי' מצוה בו ימב"ש, וא"כ גם לרש"י והר"ן עדיין זה נראה כבוד לצבור שהפרנס שלהם

ועוד, דאפשר שרש"י והר"ן ג"כ מודים שמצוה בו ימב"ש נאמרה רק במצות המוטלות עליו, וכל מה שכתבו ד"כ עסיק גופו במצות מקבל שכר טפי, דמזה הוכיח שמשמע דה"ל לכל המצות. י"ל דאין כונתם ליתן טעם וסיבה לדין מצוה בו ימב"ש, אלא כונתם לסימן בעלמא, דכיון דחזינו שהעושה המצוה בגופו, בשמים הוא מקבל שכר טפי, א"כ זהו "סימן" שהעושה המצוה בגופו חביב יותר בעיני השי"ת. והלכך מצוה בו יותר מבשלוחו [וראה מ"ש לעיל אות ג']. וא"כ רש"י והר"ן לא נתנו טעם וסיבה בדינא דמצוה בו, ויתכן דס"ל שהסיבה היא כמ"ש התור"י הזקן והת"ש והחיד"א דהעושה המצוה ע"י שלוחו הוא כמתעצל במצוה, וכל זה שייך במצות המוטלות עליו כמבואר לעיל [אות ב'] [דרק בכה"ג שייך ביזוי אם הוא מצווה ובכ"ז שולח שליח]. וא"כ גם לשיטת רש"י והר"ן לא אמרי' מצוה בו ימב"ש במצות מעקה. וצ"ע ע"ד.

ומה שהביא ראיה מהביאור הלכה (סי' רנ) שמבואר דבמעקה הכל יודעים שהוא מצוה. לא הבנתי מה ראיה הביא משם, דהלא ע"ז אין חולק שמעקה היא מצוה והכל יודעים שהיא מצוה. אך היכן ראה בבה"ל דאף נאמר בזה דינא דמצוה בו ימב"ש ושהכל יודעים כן, ויתכן דמה שר' נחמן עשה המעקה בעצמו, הוא משום דס"ל שטעם האיסור הוא שמא יתבזה בעיני הבריות, וכמ"ש המאירי והרמב"ם, והלכך במעשה מצוה שהכל יודעים שהוא מצוה, לא יתבזה עי"כ בעיניהם, ולכן עשה המעקה בעצמו, אך אינו מטעם מצוה בו

ובמ"ש האוצ"י דמנ"ל לומר שבמעקה לא שייך הדין של מצוה בו ימב"ש. במחכ"ת אשתמטיתיה כל הפ' הנ"ל, דהרי ע"פ המבואר לעיל [אות ב'] לק"מ, דכל הדין של מצוה בו ימב"ש הוא רק במצות המוטלות על האדם. כמבואר להדיא בתור"י הזקן (בסוגיין) ובת"ש ובחיד"א ובפמ"ג ובמחנ"א ובגליוני הש"ס ועוד. והלכך כיון שמצות מעקה אינה מצוה חיובית המוטלת עליו, אלא העיקר הוא למנוע מכשול וסכנה, וזה מתקיים ע"י שיהיה מעקה. וכפי שכ' הדברי שלום גופיה בח"א (סי' כב) שכן מתבאר מהרמב"ם בסה"מ (מ"ע מצוה קפד) ומהחינוך (מצוה תקמו) דהמצוה היא למנוע מכשול וסכנה, ואינו מצוה חיובית לעשות מעקה. הלכך לא שייך במעקה דינא דמצוה בו ימב"ש.

והן אמת דבפשטות משמע מדברי רש"י והר"ן דה"ל לכל המצות אף שאין מוטלות עליו אמרי' מצוה בו ימב"ש. מ"מ א"א לתמוה על החולקים, כיון שדבריהם מיוסדים עפ"מ"ש התור"י הזקן וגדולי האחרונים כמבואר. וצ"ע דאשתמטיתיה הפ' הנ"ל. [ועוד צ"ב בדבריו דהלא לא נעלם ממנו דברי הסוברים דמצוה בו ימב"ש הוא היכא דאיתמר איתמר, שהרי בהמשך דבריו (באות ב) הביא דברי היד המלך דס"ל שמצוה בו ימב"ש נאמרה רק במצות קדושין והכנה לשבת. ולדברי היד המלך פשוט דבמצות מעקה לא אמרי' מצוה בו ימב"ש. וא"כ אמאי תמה היאך כתב הדבר"ש דבמעקה ל"א מצוה בו ימב"ש, דיתכן דס"ל כהיד המלך ודעימיה. ועוד דהרי כן משמע במחנה אפרים של"ש במעקה מצוה בו ימב"ש].

אפרים המופלאה שאפשר לצאת י"ח מעקה ע"י שליח גוי, מ"מ עליו מוטלת האחריות לדאוג לגוי ולא לסמוך על אחרים. ורבינו התור"י הזקן רק בא לאפוקי למצוות שאינם מוטלות על האדם באופן פרטי, אלא שהוא בכלל הציבור וכגון לעשות חסד עם נזקקים, שאין זה מוטל עליו באופן פרטי, ועל כן שפיר יכול לעשותה ע"י אחרים. ועוד נבאר על מה שהערתם שאין ראה מדברי הביאור"ל וכו'. דכך נראה מרצף מהלך הדברים שם, שבא לבאר את לשון הש"ע שכתב "ישתדל להכין בעצמו" וכו' וביאר שם במשנ"ב (בסק"ג) שזה מדין מצוה בו וכו' וע"ז הביא ראה בביאור"ל מדברי רב נחמן בקדושין ע"י ש". ע"כ תורף מכתבו.

וכתבנו להשיב על דבריו של תורה, וזה עיקר המכתב השני ששלחנו אליו: לכבוד וכו', במ"ש כת"ר שלי' להשיב על דברינו, דלכאורה אין להוכיח מד' התור"י הזקן שבמעקה ל"ש דינא דמצוה בו ימב"ש, ואפי' שמעקה אינה מצוה חיובית, מ"מ "מוטל עליו לדאוג שיהיה מעקה", וא"כ שפיר י"ל דשייך במעקה דינא דמצוה בו ימב"ש. הנה יש לענ"ד להשיב על כך, דמכיון שמעקה אינה מצוה חיובית אלא מצוה על דרך 'השליחה' – למנוע מכשול וסכנה, וזה מתקיים ע"י שיהיה מעקה. [וכפי שכ' הדברי שלום גופיה בח"א (סי' כב) שכן מתבאר מהרמב"ם בסה"מ (מ"ע מצוה קפד) ומהחינוך (מצוה תקמו) דהמצוה היא למנוע מכשול וסכנה, ואינו מצוה חיובית לעשות מעקה. וגם כת"ר האריך בזה בספרו בסי' ג]. א"כ הגדר במצוה זו היא "התוצאה" שיהיה מעקה, ולא אכפת לן היאך יהיה ואפי' ע"י שלוחו

ימב"ש, דהלא מעקה אינה מצוה שמוטלת עליו. וכמו שביאר הדבר"ש.

וכן מה שסיים דנראה שודאי רב יהודה לא פליג בדין 'פשוט זה' וכו'. נראה שהבין כונת הדבר"ש שר"י ור"נ פליגי בדין מצוה בו ימב"ש אי שייך גבי מעקה. אך הדברי שלום לא כתב שנחלקו בדין 'מצוה בו ימב"ש'. אלא כתב שרב יהודה ור"נ פליגי בטעם האיסור של הא דאמר' פרנס אסור בעשיית מלאכה בפני ג', האם הוא כרש"י והר"ן או כהמאירי והרמב"ם. אבל כו"ע לא פליגי [ר"י ור"נ] שאין שייך במצות מעקה מצוה בו ימב"ש כיון דאינה מצוה המוטלת עליו. כיעוי' היטב בדבר"ש.

ושלחנו את מה שהערנו להרב אוצרות יהושע, וכתב להשיב על הדברים, וזה תורף מכתבו, "לכבוד וכו' נהניתי לקרוא את העלים לתרופה ששלחת אלי וכו', ולגופו של ענין אשיב לכם, אני שמח שאתם מסכימים שדברי הרש"י והר"ן ברור מילולו שאין חילוק בין סוגי המצוות. דזיל בתר טעמא "דכי עסיק גופו במצוות" וכו'. וגם ללשון הראשונים שהבאתם מתור"י הזקן שכתב כל מצוה "שמוטלת עליו" וכו', יש לומר שאין כונתו למוטלת עליו ממש לעשותה בפועל, ולאפוקי מצות מעקה דאינה מוטלת עליו אלא שהעיקר שיהיה מעקה. מ"מ גם זה (מצות מעקה) נחשב שמוטל עליו, שהרי עליו לגרום שבביתו יהיה מעקה, ואסור לו לגור בבית בלי מעקה. ואינו יכול לפטור עצמו בטענה שהב"ד יעשה מעקה לביתו. וא"כ שפיר י"ל שגם זה נחשב למצוה שמוטלת עליו לעשותה. וגם לשיטת המחנה

ולפ"ז מוכרחים אנו לומר זאת גם בד' התור"י הזקן שכ' וז"ל, כל מצוה "שמוטלת עליו" יעשה בגופו "ולא" ע"י שליח. ע"כ. והנה התור"י כתב "ולא ע"י שליח", וזה ודאי נאמר במצות "חיוביות שמוטלות עליו", דאל"כ מהכ"ת לומר שבמצוה שהעיקר היא התוצאה "לא יעשה ע"י שליח", הלא העיקר שיהיה תוצאה. [כיון שרק מוטל עליו "לדאוג"]. אלא בע"כ מבואר דמצוה בו יותר מבשלוחו נאמר (לשיטת התור"י הזקן וגדולי האח' שהבאנו) במצות חיוביות שמוטלות עליו. ודו"ק.

והלכך כיון שמצות מעקה אינה מצוה חיובית המוטלת עליו, אלא העיקר הוא למנוע מכשול וסכנה, וזה מתקיים ע"י שיהיה מעקה. וכפי שכ' הדברי שלום גופיה בח"א (סי' כב) שכן מתבאר מהרמב"ם בסה"מ (מ"ע מצוה קפד) ומהחינוך (מצוה תקמו) דהמצוה היא למנוע מכשול וסכנה, ואינו מצוה חיובית לעשות מעקה. [וגם כת"ר האריך בזה בסי' ג]. הלכך לא שייך במעקה דינא דמצוה בו ימב"ש. שו"ר שכיו"ב כתב להדיא הגר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת קמא (סי' יא).

ומה שהביא ראיה מהבה"ל, וכתב כת"ר שכך נראה מ'רצף' הדברים. במחכ"ת לענ"ד אין מוכח משם, שהרי הבה"ל כתב דבריו 'על המשך' ד' הש"ע שכ' כי זהו כבודו. וע"ז כ' בבה"ל שבזה מיושב הגמ' בקדושין (ע). וכו' כיון שמעקה היא מצוה ניכרת, ולכן ר"נ עשה בעצמו, ולא דמי לאבידה וכו'. ע"ש. והמעין היטב יראה שכל כוונתו לומר שמעקה היא מצוה "ניכרת" שעושה כן לכבוד

לכתחילה. ורק התורה הטילה עליו "לדאוג" שיהיה תוצאה שיש מעקה. וא"כ לא שייך בזה דיני שליחות, וממילא גם לא נאמר בזה דין מצוה בו ימב"ש, וכמ"ש בחי' הרי"ם (בסוף יו"ד) שרק במה ששייך דין שליחות כקדושין אמרי' לדין מצוה בו, אבל בדבר שלא שייך בו שליחות כמו מצות שחיטה ל"א מצוה בו. [וכפי שמתבאר ג"כ מהמשמרת חיים (עמ' נד סק"ה) דדיני שליחות בעי' רק במעשה חיובי. ופשוט שמצוה בו ימב"ש הוא ג"כ בכלל דיני השליחות שנאמרו דוקא במצוה חיובית]. אכן אי"ז דבר מוסכם שרק בדבר ששייך בו דין שליחות אמרי' מצוה בו, שהרי הפנ"י (קדושין לד.) והמהרי"ט (קדושין ע.) כ' ששייך מצוה בו במעקה, וכ"כ כמה מהאח' לענין הפרשת חלה וכדו', אע"פ דלא בעי' שם לדין שליחות. וע' להלן אות טז מ"ש בד"ז. וע"ע מ"ש הרה"כ בגליון אליבא דהלכתא (גליון פא, עמ' קו אות טו) שבמצוה שעיקרה התוצאה ל"ש מצוה בו. ועיין במה שכתבנו להלן אות כא.

וכן מדברי האחרונים שהבאנו מוכח דרק במצוה "חיובית" אמרי' מצוה בו ימב"ש, שהרי כתבו שאם עושה המצוה ע"י שליח נראה כמבזה המצוה ומתעצל בה. ע"ש. והנה מבואר שרק במצוה חיובית אמרי' מבימב"ש, שהרי במצוה שהעיקר בה היא התוצאה מהכ"ת לומר בזה שאם עושה התוצאה ע"י שליח נראה כמבזה המצוה ומתעצל בה, הרי העיקר שיהיה תוצאה וסו"ס יש תוצאה. אלא בע"כ מבואר שרק במצוה "חיובית" אמרי' מצוה בו ימב"ש, כיון שאם עושה ע"י שלוחו נראה כמבזה המצוה. ודו"ק.

ימב"ש, וא"כ גם לרש"י והר"ן עדיין זה נראה כבוד לצבור שהפרנס שלהם מהדר במצות, ועל כן פשוט וברור דגם לפירש"י שרי לפרנס לעשות בעצמו מעקה. ע"כ. הנה צ"ב לפ"ז דנתת דברך לשיעורים, דאם ת"ח וכל מי שיודע ספר, יראה את ר"נ, יאמרו בליבם דאין זה מכבודו, ולא שייך בזה מצוה בו ימב"ש, כמבואר. וכו'. ע"כ עיקר המכתב ששלחנו להרב אוצרות יהושע.

וכמובן שכל מה שכתבנו הוא לשיטת התור"י ודעימיה אבל אה"נ לשיטת רוב הפוסקים שס"ל שדין מצוה בו יותר מבשלוחו נאמרה בכל התורה כולה, ה"ה שייך במצות מעקה. וכמו שפסק רבינו הגרי"ח בבן איש חי (שנה שניה פרשת פינחס הלכה ד) וז"ל, ישתדל כל אדם לקבוע מעקה שלו בידו ולא יעשה ע"י שליח, כי מצוה בו יותר מבשלוחו וכו'. ע"כ.

השי"ת, ולא דמי לאבידה ששם אינו "ניכר" שעושה לכבוד השי"ת. אך הבה"ל כלל לא נכנס לדין "מצוה בו ימב"ש". וא"כ הדק"ל, מה ראה הביא משם, דהלא ע"ז אין חולק שמעקה היא מצוה והכל יודעים שהיא מצוה. אך היכן ראה כת"ר בבה"ל דאף נאמר בזה דינא דמצוה בו ימב"ש ושהכל יודעים כן, ויתכן דמה שר' נחמן עשה המעקה בעצמו, הוא משום דס"ל שטעם האיסור הוא שמא יתבזה בעיני הבריות, וכמ"ש המאירי והרמב"ם, והלכך במעשה מצוה שהכל יודעים שהוא מצוה, לא יתבזה עי"כ בעיניהם, ולכן עשה המעקה בעצמו, אך אינו מטעם מצוה בו ימב"ש, דהלא מעקה אינה מצוה שמוטלת עליו. וכמו שביאר הדבר"ש.

וכן מה שכתב בספרו (שם) בד"ה ועוד. דאף אי נימא שלא שייך במצות מעקה מצוה בו ימב"ש, מ"מ הרי הצבור לא יודע הלכה זו וסבורים שגם במצות מעקה אמרי' מצוה בו

מצוה בו יותר מבשלוחו בגמ"ח

מצוה בו יותר מבשלוחו במצוות גמ"ח. וכתב כן כדי להשיב על דברי בעל השם אריה שכתב שאין מסירת גט שכיב מרע נחשבת זכות לבעל, כיון שמפסיד את המצוה בעצמו, ומצוה בו יותר מבשלוחו. והשיב דלא שייך מצוה בו יותר מבשלוחו בגט שכיב מרע שהוא חולה ואין בכחו להחזיק הגט. והא גם בהפרשת תרומה וחלה לשי' התה"ד דיינינן מטעם זכ' ולא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו וכן בקדושין.

(ו) והנה ע"פ כל המבואר לעיל יש לדון האם במצוות גמילות חסדים ג"כ נאמר האי דינא דמצוה בו ימב"ש, ובשלמא לדעת היד המלך ודעימיה שכ' דרך בקידושין ושבת אמרי' מצוה בו, לפ"ז פשוט שלא נאמר האי דינא בגמ"ח. וכל מה שיש לדון הוא לשאר הדעות.

וראה בשו"ת אחיעזר (ח"א אה"ע סי' כח סוף אות טז) שכתב כי לא מצינו

בספר היראה (ד"ה ואם יבואו) גבי הכנסת אורחים וז"ל, ואפילו אם יהיו לו אלף עבדים, יטרח הוא בעצמו ויעמוד עליהם, כי מי לנו גדול מאברהם ששימש למלאכים, והיו לו כמה עבדים ושפחות, שנאמר (בראשית יז, כג) ואת כל ילידי ביתו, ואף על פי שנראו כערביים כדברי רבותינו ז"ל. ובכל מה שעשה על ידי עצמו שילם לו הקב"ה לישראל בכבודו ובעצמו. עכ"ל. ועוד ראה מהרש"א סנהדרין (צד ע"א בחידושי אגדות ד"ה פרעה שחירף בעצמו). וכן כתב בספר יוסף אומין (יוזפא עמ' 321) ואפילו יהיה לו אלף עבדים יטרח הוא בעצמו ויעמוד עליהם (על האורחים לכבדם) מי לנו גדול מאברהם דשמש למלאכים וכו', ושילם לו ה'. עכ"ל. וכ"כ בספר מטה משה (מעלת צדקה ח"ב פ"ט הכנסת אורחים דף קו ע"ג) גבי מצות הכנסת אורחים וז"ל, ואפילו אם יהיו לו מאה עבדים יטרח הוא בעצמו ויעמוד עליהם, מי לנו גדול מאברהם ע"ה ששימש למלאכים בעצמו והיה לו כמה עבדים וכמה שפחות וכו'. וכן כתב האהבת חסד (ריש חלק ג בהגה) ועוד לו (ח"ג פ"ב) שהאדם בעצמו ישרת אורחיו, כאברהם אבינו שבעצמו עמד ושרת לפניו כל עת האכילה, ואחר האכילה ליוה אותם. וכ"כ בספר חסד לאברהם (סימן א סעיף ח, ועוד לו בסימן ח סעיף ה) בעצמו שירת (אברהם) לפניו בכל האכילה. וכן ראינו בשו"ת בצל החכמה (חלק ה סימן קא) בשם ספר מסדר חילוקים (לאבי המחבר אות תקע"ה) דכתב בשם המהר"ל מפראג, שהסמיק את דין מצוה בו יותר מבשלוחו על הפסוק דאברהם שנאמר בו ואקחה פת לחם וגו' יוקח נא מעט מים, ואמר חז"ל (ב"מ פו

ועוד הוסיף וכתב, ולבד זה נראה דמצוה דגירושין שאינה מצוה אקרקפתא דגברא, ורק דין מדיני התורה, והמצוה בזה הוא משום תקנת עגונות, והוא בכלל גמ"ח, לא מצינו מצוה בו יותר מבשלוחו במצוה של גמ"ח בין אדם לחבירו. ועי' בפתחי תשובה (אה"ע סי' לה ס"ק ב, ובאו"ח סי' רנ בשע"ת שם). עכ"פ בשכיב מרע מסוכן שאין בכחו להחזיר הגט, לא שייך מצוה בו יותר מבשלוחו. עכ"ד.

וראיתי להרה"ג ר' אסי הלוי אבן יולי שליט"א מחה"ס נחלת לוי, בספרו שלחן ערוך המדות ח"ב (סי' ד) שתמה על דבריו דהלא מקור דין מצוה בו יותר מבשלוחו הוא מדאיתא בקידושין (דף מא ע"א) מצוה בו יותר מבשלוחו. ופירש"י התם, דכי עסיק גופו במצוות מקבל שכר טפי. וא"כ שפיר ניזיל בתר טעמא, ואף הכא מצוה בו יותר מבשלוחו.

ושם האריך להביא מפי סופרים וספרים שמצוה בו שייך אף בגמ"ח וז"ל, והעיקר דאיתא בב"מ (דף פו ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו, עשה הקב"ה לבניו בעצמו. וכל מה שעשה אברהם ע"י שליח, עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח וכו'. וחזינן דעל ידי עצמו מעלה היא, ונחשב שהמעיט אברהם במצות הכנסת אורחים מה שעשה ע"י שליח, ובזה אף השם המעיט לבניו, ונתן על ידי שליח. וכן כתב להדיא בספר כד הקמח (ערך אורחים ד"ה כל המחזיק מעלה בעצמו) שיעשה מצות הכנסת אורחים בעצמו ולא על ידי שליח. וכ"כ רבינו יונה

ע"ב) כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו, עשה הקב"ה לבניו בעצמו, וכל מה שעשה ע"י שליח עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח. ועוד הביא בשם החתן סופר דילפינן לה מאברהם אבינו עליו השלום דכתיב ביה, ויחבוש את חמורו, בעצמו, אעפ"י שהיו לו עבדים רבים. וסיים דמדברי שניהם נלמוד שגם אם השליח הוא עבדו קנין כספו דיד עבד כיד רבו, אפי"ה מצוה בו יותר. שהרי לא רצה אברהם אבינו עליו השלום לחבוש חמורו ע"י עבדו, וגם כי המים לקח ע"י עבדו. עכ"ד. וחזינן דאדרבא מצות מצוה בו יותר מבשלוחו נלמדת מאברהם שעשה גמ"ח. גם בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' שיב) על קושית השואל מנין לרש"י (הנ"ל קידושין) דיש שכר טפי כשעושה המצוה בעצמו, כתב ליישב דיליף רש"י מהגמרא ב"מ הנ"ל מאברהם, שמה שעשה בעצמו קיבל שכר יותר. וחזינן דמצוה בו יותר מבשלוחו גם בגמ"ח, ואדרבא משם נפיק דין זה. וכ"כ בספר לרעך כמוך (חלק ואהבת לרעך פ"ז סעיף ג) דמצוה בו יותר מבשלוחו במצות הכנסת אורחים, וכדילפינן מאברהם, וכדאיתא בב"מ (דף פו ע"ב הנ"ל). ועע"ש.

וכתב בשלחן ערוך המדות (שם) ליישב וז"ל, ואולי אין כוונת האחיעזר לומר שבסתם גמ"ח אין מצוה בו יותר מבשלוחו, אלא בגמ"ח שלאדם עצמו כביכול אין בכך מצוה, וכל תכלית המצוה רק למקבל, כמו בגט, בזה סבר לומר שאין מצוה בו יותר מבשלוחו, כי מאי נ"מ אי עושה הוא או שלוחו, העיקר שיעשה הדבר. ונקט המילה גמ"ח, לא לכל גמ"ח, אלא רק באופן זה

כנידונו, אך בגמ"ח רגיל, גם הוא מודה. וצ"ע אי לכך כיון. וכו'. עכ"ד.

ויש להשיב על דבריו, ראשית במה שהקשה ע"ד האחיעזר דהלא מרש"י משמע דה"ה לכל המצוות שמצוה בו יותר מבשלוחו. הנה מדברי תוס' ריה"ז שהובא לעיל [אות ב, ואות ה] מבואר שדוקא במצוות שמוטלות על האדם אמר' מצוה בו ימב"ש. וכמו לענין כבוד שבת שכ' הרמב"ם (פ"ל מהל' שבת ה"ו) ורבינו ירוחם (נתיב ב' ח"א) לשון "חייב". [וראה להלן אות י' מה שכתבנו בזה]. וכן לענין קידושין כתב הטוש"ע (אה"ע סי' א) לשון "חייב". וראה מ"ש בנמוק"י (הובא בב"י שם) דכופין אותו לישא אשה כדי לפרות ולרבות. וע' בדרישה שם. וכן מתבאר מהמחנה אפרים (הל' שלוחין ושותפין סי' יא) שכ' דל"ש מצוה בו ימב"ש במצות מעקה כיון דאינה מוטלת עליו, אלא העיקר שיהיה מעקה. ואי"צ שם לדין שליחות. ע"ש. ודלא כהמנחת חינוך (מצוה תקמו אות ג) שכ' דמצות מעקה הוא מצוה שמוטלת עליו. וכן מתבאר ממ"ש בגליוני הש"ס (גיטין נב). דכי היכי שגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה (ע"ז ג). כך גדול המצווה ועושה ממי שמצווה ואינו עושה בעצמו אלא ע"י שליח, שצריך לשניהם שהמצוה מתקיימת בשלמות כשיש שניהם מצווה ועושה. ע"ש. מבואר דמצוה בו ימב"ש הוא רק במצוה שהוא מצווה בה ומוטלת עליו, משא"כ במצוה שאינו מצווה בה ואינה מוטלת עליו ליכא עדיפות שיקיים המצוה בעצמו יותר משיעשנה ע"י שלוחו. וכ"ה בס' דברי שלום (יודייקין, ח"ב סי' יז ד"ה איברא) שכתב

האחיעזר, וז"ל, ואולי אין כוונת האחיעזר לומר שבסתם גמ"ח אין מצוה בו יותר מבשלוחו, אלא בגמ"ח שלאדם עצמו כביכול אין בכך מצוה, וכל תכלית המצוה רק למקבל, כמו בגט, בזה סבר לומר שאין מצוה בו יותר מבשלוחו, כי מאי נ"מ אי עושה הוא או שלוחו, העיקר שיעשה הדבר. ונקט המילה גמ"ח, לא לכל גמ"ח, אלא רק באופן זה כנידונו, אך בגמ"ח רגיל, גם הוא מודה. וצ"ע אי לכך כיון. וכו'. עכ"ד. הנה נדחק דוחק גדול כיון שהאחיעזר כתב להדיא "לא מצינו מצוה בו יותר מבשלוחו במצוה של גמ"ח בין אדם לחבירו". ולדבריו היה לו לפרש כן בהדיא ולא לכלול כל זאת במילת "גמ"ח", וא"כ אדרבה מוכח מדבריו שלא החילוק הוא אם יש לעושה מצוה או לא, כיון שגם היכא שמקיים מצווה מ"מ כיון שגמ"ח אינה מוטלת עליו ל"ש בזה מצוה בו ימב"ש. וכפי שמתבאר מהתור"י הזקן ודעימיה. אכן גם הוא כתב "דצ"ע אי לכך נתכווין האחיעזר", כיון שהוא דוחק גדול לפרש כן בדבריו.

ומ"מ סיים השלחן ערוך המדות וז"ל, ומ"מ גם איהו הרב אחיעזר לא ס"ל הכי להלכה, וכפי שציין לפת"ש ולשערי תשובה. והנה הפת"ש (אה"ע שם) מביא בשם ספר יד המלך (שבת פ"ל דין ו) שהעיר למה לא מצינו הא דמצוה בו יותר מבשלוחו רק בשני מצוות, קידושי אשה, והכנת כבוד שבת (כדאיתא בקידושין הנ"ל) ולא בשאר מצוות, כגון השבת גזל, ועשיית מעקה, והענקה, ומזוזה, וכדומה. וכתב על כך הפת"ש, טעם נכון לחלק בזה. וממשיך ומ"מ לדינא אין דבריו נכונים, ואשתמיטתיה דברי המ"א (או"ח סי' רנ ס"ק

בפשיטות דבמצוה שאינה מוטלת עליו, לא שייך בה מצוה בו ימב"ש. וכן מתבאר מעוד אחרו'. וא"כ מצוות גמילות חסדים אינה מצוה שמוטלת אל האדם אלא מצווה שאם יעשה יקיים מצוה, וכן העיקר הוא התנוצאה שיהיה לשני טוב, א"כ ליכא עדיפות אין תעשה המצווה ואפילו לכתחילה ע"י שלוחו. ולכן לא שייך בזה מצוה בו ימב"ש.

ועוד דיתכן שאף רש"י מודה לזה כיון שאין כוונתו ליתן "סיבה" למצוה בו, אלא "סימן" וכמ"ש לעיל אות ג. וא"כ יתכן דאף רש"י מודה לשיטת התור"י הזקן ודעימיה ש"הסיבה" למצוה בו יותר מבשלוחו היא כיון דהעושה המצוה ע"י שלוחו הוא כמתעצל במצוה, וכמ"ש התבואות שור ומרן החיד"א, וכל זה שייך במצוות המוטלות עליו כמבואר לעיל [אות ב'] [דרך בכה"ג שייך ביזוי אם הוא מצווה ובכ"ז שולח שליח]. וא"כ לפי כמשנ"ת מבוארים היטב דברי האחיעזר שכ' של"ש מצווה בו יותר מבשלוחו בגמילות חסדים, ולפי המבואר א"ש דס"ל כהתור"י הזקן ודעימיה וכן יתכן דאף רש"י מודה לזה כמבואר. ובפרט שכך לכאורה מוכח להדיא מלשונו של האחיעזר שכ' דמצוה דגירושין שאינה מצוה "אקרקפתא דגברא", ורק "דין מדיני התורה", והמצוה בזה הוא משום תקנת עגונות, והוא בכלל גמ"ח, לא מצינו מצוה בו יותר מבשלוחו במצוה של גמ"ח בין אדם לחבירו. וכו'. ומבואר מדבריו כנ"ל דכיון דאינה מצווה המוטלת עליו אלא הוא דין מדיני התורה, לכן ל"ש בזה מצוה בו ימב"ש.

ועוד יש להעיר על השלחן ערוך המדות, דמה שכתב בסוף דבריו ליישב דברי

שיכול לגרום לו לביטול תורה אם יעסוק בזה בעצמו, וצ"ע. ע"ש.

והנה כל מה שכתבנו לדון כאן הוא לדעת התור"י ודעימיה, אבל זה פשוט שלסוברים דמצוה בו ימב"ש נאמרה בכל התורה [ראה לעיל אות ד], פשוט דה"ה לגמ"ח, וכן זה פשוט שלשיטת היד המלך ודעימיה דס"ל שמצוה בו נאמרה דוקא בקידושין והכנה לשבת, ל"ש אף בגמ"ח האי דינא.

וע' בספר ואהבת כהלכה (דיני הכנסת אורחים אות א') להרה"ג אבישלום מונייצר שליט"א, שכ' דאמר' מצוה בו ימב"ש בהכנסת אורחים, ולמד כן מהמבואר בקידושין (לב:) ממעשה דרבן גמליאל שמזג משקה לאורחים שבאו לחתונת בנו. ע"ש. מוכח שמצוה בו יותר מבשלוחו. וציין שם גם לגמ' בקדושין (מא.) וציין גם לספר אהבת חסד חלק ג בפרק א בהגהה. והוסיף, ובפרט שעל ידי כך לומדים בני הבית כיצד לארח ויש בכך דוגמא אישית. ע"ש.

וכן כתב הרה"ג רבי אברהם ישראל שליט"א בספרו ואין למו מכשול (הל' גמילות חסדים פ"ג) והוסיף שאף לענין לשרת את האורחים אמר' מצוה בו ימב"ש וציין שם גם לשו"ת חדות יעקב (אורח חיים סימן יט) שכתב, שממה שאברהם אבינו ורבן גמליאל היו משרתים בסעודה בעצמם, יש ללמוד שהשרות שמשרת בעל הבית את אורחיו, זהו בכלל המצוה של הכנסת אורחים, ולא רק הכשר מצוה, ואם אינו משרתם, חסר לו במצוה עצמה. ע"ש. וכן ראה לעיל מ"ש בזה בש"ע המדות.

ב) שכתב בהדיא דה"ה בכל מצוות אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו. וכן משמע בש"ס בכמה מקומות בשע"ת שם. ע"כ. ובשערי תשובה (או"ח רנ ס"ק ב) הראה כמה ראיות מן הש"ס ומן הפוסקים דמצוה בו יותר מבשלוחו אמור גם בשאר מצוות. ע"ש. והרי א"כ כן דעת האחיעזר נמי, ורק הביא זאת בתור סניף לדבריו, דאין בגמ"ח משום מצוה בו יותר מבשלוחו, וכפי ששב ומסיים להשען על טעמו הראשון ששכיב מרע לא יכול לשלוח בעצמו, ובכה"ג לא שייך מצוה בו יותר מבשלוחו. ע"כ.

וכדבריו כ"כ הגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א בחשוקי חמד (כתובות צו.) שממה שהאחיעזר ציין בסוף דבריו לפתחי תשובה והשערי תשובה שהם כתבו שדין מצוה בו ימב"ש נאמרה בכל התורה, משמע שהכי ס"ל להאחיעזר. והוסיף בחשוקי חמד (שם) ודן בענין אדם שיכול להשיב אבידה ע"י עצמו, אך אז יצטרך לטרוח ולבטל תורה, ויכול גם לקיים המצוה ע"י שלוחו ואז לא יתבטל, מה עדיף, ובתוך דבריו הביא מ"ש בספר הנהגות ופסקים לגרי"ח זוננפלד (הלכות צדקה ט) שהגרי"ח זוננפלד הקפיד ליתן בעצמו את כסף הצדקה לפושטי היד, ולא ע"י שליח. ומשמע שדין מצוה בו נאמרה אף בגמילות חסדים וכן שטרח בעצמו וביטל מלימודו לצורך כך. אך כתב שיש לדחות ראיה זו, שהרי לא היה לו בזה ביטול תורה, במה שנתן הצדקה בעצמו, ואם כן רצה לקיים המצוה בגופו, ורצה לטרוח בקיום המצוה, ויתכן עוד שהוא בכלל מפייסו שמתברך יותר, ואין ראיה לגבי השבת אבידה

בדן מצוה בו יותר מבשלוחו בהכשר מצוה ובמסייע למצוה

שאלה (שאי' קסט) לדייק מהרא"ש הנז' שמדבריו מוכח שגם בסייע למצוה אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו. וכ"כ לדייק בשו"ת חתן סופר (שער הטוטפות סי' יא) ממ"ש הר"ן לטעם מסייעת, דמוכח שגם בסייע והכשר מצוה אמרי' מצוה בו. וכן דייק בשו"ת להורות נתן (חלק יב סי' לב אות ח) מד' הר"ן הנ"ל. וצ"ב מדוע הנצי"ב לא דייק כן גם מהר"ן. וע"ע בס' שירת דוד (קדושין מא.). ובשו"ת ברכת ראובן שלמה (ח"ז סי' נט). ובאילת השחר (קדושין מא.).

אמנם ראיתי להרב המגיה בס' אור לציון (קדושין ח"ב עמ' ז' הע' ו) שכתב על דברי הר"ן הנ"ל שהוא חידוש שגם על סיוע אמרי' מצוה בו ימב"ש, דהרי גם כשולח שליח לקדש, השליח נחשב כמסייע לקדושין ובכ"ז לא אמרי' בו מצוה בו ימב"ש, וא"כ למה כ' הר"ן שבסיוע של האשה אמרי' מצוה בו ימב"ש. ומאי שנא סיוע דשליח מסיוע דאשה. ע"כ.

והנה זכורני שהאילת השחר (קדושין מא.). כבר נסתפק בזה האם לשליח אמרי' ג"כ מצוה בו שלא ישלח שליח שני או שאין לחלק בין שליח א' לשליח שני וכו' [וראה להלן אות ח' בד"ז]. אך מ"מ יש להשיב על דברי הרב המגיה, שיש חילוק בין הדברים, דבשליח אינו סיוע הכרחי כיון שהבעל יכול לקדש בעצמו, הלכך לא אמרי' בו מצוה בו ימב"ש. משא"כ בסיוע של האשה הוי סיוע

(ז) והנה יש לדון האם הדין של מצוה בו ימב"ש נאמר אף בהכשר מצוה ובמסייע למצוה שעדיף שיסייע למצוה בעצמו מאשר שיאמר לשליח, או שדוקא במצוה אמרי' מצוה בו ימב"ש. והנדון הוא בכל המצות לסוברים שמצוה בו ימב"ש נאמרה בכל התורה כולה. ולשיטות דס"ל שמצוה בו נאמרה רק בקדושין והכנה, הנדון הוא בהכשר מצוה לקדושין ושבית, ולשיטות שמצוה בו נאמרה במצות חיוביות הנדון הוא בהכשר מצוה למצות חיוביות.

ותחילה יש בפשטות להוכיח דאמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו אף בהכשר מצוה שהרי קידושין עצמם לדעת הר"ן (קדושין דף טז: בדפי הרי"ף. ובשו"ת הר"ן סי' לב וסימן נה) ועוד, המצוה היא פרו ורבו, וכן כתב הרא"ש (פ"ק דכתובות סי' יב) שהמצוה בקדושין היא הכשר למצות פרו. [ראה בכ"ז באורך בנחלת יהודה קידושין בס' יד]. ובכ"ז אמרי' דיש בקידושין מצוה בו ימב"ש אף דאינו אלא הכשר מצוה. וכן המצוה שיש לאשה בקדושין לדעת הר"ן היא שמסייעת לבעל לקיים פרו. וכן לסוברים שהמצוה שיש לאשה הוא לשבת יצרה, א"כ הקדושין הוי הכשר מצוה. והרי גם על האשה אמרי' שבקדושין מצוה בה יותר מבשלוחה. וא"כ מוכח דאף בהכשר וסיוע למצוה אמרי' מצוה בו ימב"ש. ויש לומר על כך הכשר מצוה כמצוה דמי. ושור"ר שכ"כ הנצי"ב בהעמק

בפסחים (קטז). מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה וכו', משמע דהוי דינא באפיית מצה, אבל בשאר הכשר מצוה לא אמרי' מצוה בו. [וראה להלן שכדבריו כן מבואר מהנצי"ב ש' שרק על הכשר מצוה שכתוב בתורה במפורש אמרי' מצוה בו, וכגון בניית סוכה ואפיית מצה]. וע"ע מ"ש בנדון זה בשעורי ר' שמואל.

וראיתי בשו"ת עם סגולה (להרב עקיבא משה סילבר שליט"א, ח"א סי' לא) שדן בענין ברכה על ספרים ותפילין חדשים וכו' וז"ל, משה"ק ע"ד המ"א או"ח סי' רכ"ג סק"ה שכתב שאין מברכין על ספרים שהחינו, מדברי הר"מ פ"א מהל' ברכת ה"ט שמברכין זמן על תפילין חדשים ול"א מצות לאו ליהנות נתנו. תשובה - נראה לחלק דבספרים שיך מצוה בעצם הקניה מצות כתיבת ס"ת לדעת הרא"ש, משא"כ תפילין שהקניה היא הכשר מצוה לכו"ע. עוד י"ל דהנה אשכחנא מחלוקת לכאורה בין הר"מ להרא"ש אי אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו גם בהכשר מצוה, דאע"ג דגבי קידושין אמרי' הכי (בקידושין מ"א א'), מ"מ נחלקו הר"מ (בסה"מ רי"ג ופ"א מהל' אישות ה"ב) והרא"ש (כתובות ז' ב') אי קידושין מצוה או הכשר מצוה, והרא"ש לשיטתו אפה מצות בעצמו משום מצוה בו, כדאי' בשו"ע או"ח סי' ת"ס ס"ב, אע"פ שאפיית מצות לכו"ע הכשר מצוה הוא. והר"מ לשיטתו ס"ל (הל' שבת פ"ל ה"ו) דהכנה לשבת הו"ל מצוה ולא הכש"מ, כיון דבגמ' שם נזכר שיש מצוה בו גבי הכנה לשבת, ואפשר שזהו מחלוקת יותר שורשית בגדר הכשר מצוה, דלהרא"ש הו"ל

הכרחי שבלעדיה לא יתקיים מצות פר"ו, ולכן אמרי' בה מצוה בה ימב"ש. ולכאורה אם כנים הדברים י"ל דרך בסיוע הכרחי אמרי' מצוה בו ימב"ש. ויל"ע.

ויש לכאורה לתלות את הנדון אם בהכשר מצוה אמרי' מצוה בו, בטעמי הדין של מצוה בו, שלפמ"ש רש"י והר"ן ועוד שהטעם הוא שהעוסק בעצמו במצוות מקבל שכר טפי, א"כ גם בהכשר מצוה מקבל שכר טפי, שהרי גופו עוסק במצוה, אבל לפמ"ש התבוס"ש והחיד"א ועוד [הובא לעיל אות ב] שענין מצוה בו הוא כבוד המצוה כיון שאם שולח שליח נראה כמבזה המצוה, א"כ כ"ז רק בגוף המצוה ולא בהכשר מצוה. וכך כתב לתלות הרה"כ בגליון אליבא דהלכתא (גליון פא, עמ' קד אות ט). אמנם אי"ז מוכרח דאפש"ל שאף לרש"י והר"ן היינו דוקא כשגופו עוסק בגוף המצוות ולא בהכשרם, ויש לפלפל בזה.

ועוד נראה להוכיח שאף בהכשר מצוה שייך מצוה בו, דהיינו שעדיף שיסייע בעצמו מאשר שישלח שליח לסייע, לפי מה שמובא בש"ע (או"ח סי' תס ס"ב) שהרא"ש היה משתדל במצת מצוה ועומד על עשייתה ומזרז העוסקים ומסייע בהן בעריכתן, וכן ראוי לכל אדם לעשות להטפל הוא בעצמו במצוה. וכו' המג"א (שם) דאמרי' רפ"ב דקדושין מצוה בו יותר מבשלוחו. והנה אפיית מצות הוי הכשר מצוה, ומוכח דס"ל למג"א שאף בהכשר מצוה אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו. אמנם הגר"א שם כתב שמקורו של השו"ע הוא מהא דאיתא

וכיו"ב מצינו במצות מעקה דעיקר המצוה הוא למנוע המכשול והסכנה כמבואר מהרמב"ם בסה"מ (מ"ע מצוה קפד) ומהחינוך (מצוה תקמו) דהמצוה היא למנוע מכשול וסכנה, ואינו מצוה חיובית לעשות מעקה. ואפ"ה דעת המהרי"ט (קדושין ע.) דאמר' במעקה מצוה בו ימב"ש. וכ"כ הפנ"י (קדושין לד.). [ועי' לעיל אות ה' בד"ז].

[וכיו"ב כתב בשו"ת פסקי תשובה (סי' קצד, בהערה שבסוף העמוד) לענין סעודה שאחר כתיבת התנאים דשפיר הוי סעודת מצוה, ושכן אמר הגאון בעל שפת אמת, "שכיון שאסור לקדש בלא שידוכין, הוי שפיר סעודת מצוה". גם הגאון מקוצק נתן טעם לסעודת השידוכין דחשיבא סעודת מצוה, משום דאמרינן בקידושין (יב:) רב מנגיד על דמקדש בלא שידוכי. ודו"ק. ע"ש. [ועי' בחז"ע שבת ח"א עמ' לו, סוף הע' יז]. ומבואר כנ"ל, דכיון שיש איסור לקדש בלא שידוכין, שפיר חשיבה שידוכין כמצוה].

ומבואר מכל זה דאף שאין בקדושין עצמם מצוה אלא רק לבטל איסור, ושפיר מקרי מצוה שאפילו מברכים עליה, וכן מצינו בשילוח הקן ושחיטה ומעקה ועוד כמבואר, ומבואר שנאמר בהו מצוה בו ימב"ש, וזה ודאי לא גרע מהכשר למצוה או מסייע למצוה שלפ"ז גם עליהם אמרי' מצוה בו ימב"ש. [ולכא' גם מה שמבטל איסור הוא מוגדר "כסייע" למצוה שע"ז יכול לקיים המצוה].

כמצוה ממש ולהר"מ לא. ולפ"ז אפשר דגם גבי מצות ליהנות נתנו להרא"ש זהו בהכשר מצוה ג"כ משא"כ להר"מ, ואנן הוא דחיישי' בזה לדעת הרא"ש שלא לברך שהחינו על הכשר מצוה, משא"כ הר"מ גופיה ס"ל דמברכין כיון שאינו המצוה. עכ"ד.

ומבואר שתלה נידון זה כנ"ל שלהסוברים דהקדושין הוא הכשר מצוה ואפ"ה אמרי' בגמ' (קדושין מא.) מצוה בו ימב"ש, א"כ מבואר שאמרי' כן אף בהכשר מצוה.

והנה כן יש להוכיח ממה שכתב בחי המקנה (בקדושין מא.) דהמצוה שיש לאשה בקדושין היא במה שע"י מעשה הקדושין ליכא איסור של לא תהיה קדשה, והמצוה היא במה שמבטלת האיסור, וכמו מצות שחיטה והפרשת תרומה דאינו מצוה לשחוט ולהפריש תרומה אלא יש איסור לאכול בלא זה. וכן מצות שילוח הקן דאינו מצוה לשלח אלא אם רוצה ליקח הבנים. ובכ"ז מברכין עליהן וממילא גם הוי מצוה בה יותר מבשלוחה כדאיתא בנדרים (לו:). וה"ה לענין קדושין דאינה מצוה להתקדש אלא שלא תבעל לו בלא קדושין משום איסור לא תהיה קדשה [כמבואר ברמב"ם אישות פ"א ה"ד]. ובכ"ז מברכין על הקדושין, וממילא שייך בזה מצוה בה ימב"ש. ע"ש. וכן כתב בפנ"י בפ"ב דברכות (טו: ד"ה אלא אי איתמר) שאף בהפרשת תרומה שייך הדין של מצוה בו יותר מבשלוחו.

בנטילת הידים אם שיך מצוה בו

עושה השפיכה, וכמו"כ יש דעות בפוסקים שמצוה בו יותר מבשלוחו הוא רק במצוות מסיומות, כמו המהר"ח אור זרוע ועוד פוסקים, ועיין הערות הגר"ש אלישיב רפ"ב דקידושין, ולכאורה לא מצאנו להדיא לע"ע פוסקים שכתבו שהוא בכל המצוות, אכן מהגרמ"מ קארפ שמעתי דפשוט שהוא בכל המצוות, עיין רש"י קידושין שם, וכן שמעתי [כמדומה] מהגר"ד אשר ווייס דג"כ לולי דברי הפוסקים הו"א שהוא בכל המצוות. ע"כ.

אמנם מ"מ גם אם נאמר כדבריו שכשנוטלין עליו חשיב מעשה בגופו גם אם אין הוא עושה השפיכה, הרי עכ"פ עדיין הוי מעשה השפיכה בגדר הכשר מצוה או סיוע למצוה. וא"כ לכא' יש להעיר על דברי שה"ת הגר"ח"ק שהרי מכל המבואר לעיל מוכח שגם על הכשר מצוה ואפי' על סיוע למצוה אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו. וכדמוכח מקידושין וממצות מעקה ושילוח הקן ועוד, דאע"פ דהוי הכשר למצוה וסיוע למצוה, בכ"ז אמרינן דשיך בהו מצוה בו יותר מבשלוחו. וכמ"ש המהרי"ט (קידושין ע.). לגבי מעקה, ובמקנה (קידושין מא.) גבי קידושין ושילוח הקן ושחיטה והפרשת תרומה.

עוד יש להעיר על מ"ש בשו"ת עם סגולה הנ"ל, שכתב, 'שלכאורה לא מצינו להדיא לעוד פוסקים שכ' דמצוה בו הוא בכל המצוות'. ע"כ. ותמוה דאשתמיטתיה כל הנך

והנה בספר דולה ומשקה ח"ב (תשובות בהלכה מהגר"ח קנייבסקי שליט"א) הביא ששאלו את הגאון שר התורה רבינו חיים קנייבסקי שליט"א האם בשפיכת המים על ידיו בנטילת ידים, נאמר בו מצוה בו יותר מבשלוחו, ועדיף שישפוך בעצמו מאשר שאחר ישפוך עליו (נפ"מ בזקנים שקשה להם ליטול בעצמם). והשיב הגר"ח"ק: "לא שמענו". ע"ש. וע"ע בס' ארחץ בנקיון כפי (הל' נט"י).

אמנם יש סתירה בד' הגר"ח"ק בזה, שבגליון אליבא דהלכתא שע"י חברת אהבת שלום (פא, עמ' קב סוף אות ג) הביא שם הרה"כ ששאל את הגר"ח קנייבסקי אם שיך בנט"י מצוה בו, והשיב לו שאמרי' בנט"י מצוה בו.

ומ"מ הקשו בספר דולה ומשקה שם דצריך ביאור מ"ט של הגר"ח"ק שלא שיך מצוה בו בנט"י. ומחבר הספר דולה ומשקה (הרב אברהם זלצמן שליט"א) שלח להרב עקיבא משה סילבר שליט"א את תשובת הגר"ח"ק, ושאלו שיבאר מה טעמו של הגר"ח"ק. והשיב הרב סילבר, והתשובה נדפסה בספרו עם סגולה ח"ג (סי' א אות ז) וז"ל, דמעשה מ"מ נעשית בגופו, וכמו שגם לבישה חשיבא מעשה בידים כל זמן שהוא עוד לבוש, כדמבואר בתוס' בשבועות (ל: ד"ה אבל), ועיין תוס' יבמות (צ:), וא"כ כשנוטלין עליו חשיב מעשה בגופו גם אם אין הוא

לענין עשיית סוכה אמרין דיש מצוה שיעשה בגופו מאשר ע"י שלוחו. ובשפ"א (יו"ד סי' שכח ס"ג) דן לגבי הפרשת חלה, וכתב דשייך בזה מצוה בו יותר מבשלוחו. ע"ש. וכן משמע ממ"ש הב"ח (או"ח סי' רסג). ע"ש. וכ"כ להדיא בשו"ת דברי יעקב (סי' עח דף סט:). דהא דקיי"ל מצוה בו יותר מבשלוחו הוא בכל המצות, ודלא כהרב יד המלך שטעה בזה. ע"כ. וכ"כ בשו"ת יד אליהו מלובלין (ר"ס נא) ובשו"ת אבני צדק (יו"ד ס"ס קנג) ובשו"ת עמודי אש (סי' ה אות יח). וע"ע במהר"י מברונא (סי' כו) ובדרכי משה (יו"ד סי' רסד) ובש"ך (חו"מ סי' שפב סק"ד) ועוד. וע"ע מה שהאריכו בזה בחזו"ע שבת ח"א (עמ' יז) ובהליכו"ע ח"ח (עמ' רמו) ובילקו"י הל' שבת (כרך א' ח"א עמ' שעג) ובילקו"י הל' סוכה (הנד"מ סי' תרכה). ושם הביאו עוד עשרות אחרונים דס"ל כדעת המג"א הנז'. וע"ע היאך כתב בס' עם סגולה בכזו פשטות "שלא מצא לעוד פוסקים שכתבו דה"ה בכל המצוות". דהא מכל הנך ראשונים ואחרונים שהבאנו מבואר להדיא דה"ה בכל המצוות. ובפרט שכך גם משמע בפשיטות ברש"י בקדושין (מא). ובר"ן (שם דף טז. מדפי הרי"ף) ובמאירי (שם ד"ה והמשנה) והר"ע מברטנורא בפ' על המשנה בקדושין. ותמוה מאוד היאך כתב שלא מצינו עוד פוסקים שסוברים כן.

פוסקים שהבאנו לעיל [אות ד'] שכתבו להדיא שמצוה בו יותר מבשלוחו אמרי' בכל המצוות, ומהם ספר האשכול ח"ב (סי' יא עמ' לו) וכ"ה בפסקי הרי"א (שבת פט"ז ה"ב אות טו) שכתבו דאפי' אדם חשוב מצוה להתעסק בצרכי שבת, שכן 'בכל המצוות' מוטב שיעשה אדם המצוה על ידי עצמו ממה שיעשה ע"י שליח, כמו שמבואר בפרק האיש מקדש. ע"כ. וכ"ה באשכול (ריש ה' ס"ת) שכ' לגבי כתיבת ס"ת דמצוה בו וכו'. ע"ש. וכ"כ בחי' המהרי"ט (קידושין ע). ובפנ"י (קידושין לד.). דמה שרב נחמן עשה מעקה לגגו היינו משום מצוה בו יותר מבשלוחו [וראה לעיל אות ה' שאינו דבר מוסכם]. וכן כתב להדיא במג"א (סי' רנ) דה"ה בשאר מצוות דאמרין מצוה בו יותר מבשלוחו. וכ"כ בפתחי תשובה (אה"ע סי' לה סק"ב) ומרן החיד"א במחב"ר (סי' רנ סק"ג) ובברכ"י (יו"ד סי' רסד ס"א) ובספרו ראש דוד (פר' פינחס דף קכח ע"ד) ובספרו לב דוד (פי"ד אות ב'). וכ"כ להדיא בחי' המקנה (קידושין מא). לגבי מצות שילוח הקן ושחיטה והפרשת תרומה ועוד. ע"ש. וכ"כ עוד הפנ"י (ברכות טו:). לגבי הפרשת חלה. ובערוך לנר (יבמות עא). ובתבואות שור (סי' כח ס"ק יד) וברב פעלים ח"ב (יו"ד סי' לה) לגבי מצות מילה. ובשו"ת מהר"י מברונא (סי' רט) לגבי פדיון הבן. ובפמ"ג (א"א סי' תרכה סק"ה) מבואר דגם

הכשר מצוה המפורש בתורה

כתב שרק על הכשר מצוה שכתוב בתורה "במפורש" אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו,

ועתה ראיתי שהנצי"ב בהעמק שאלה (פר' וזאת הברכה שאילתא קסט)

וכגון בניית סוכה ואפיית מצה, אבל על הכשר מצוה שלא כתוב במפורש בתורה לא אמרי' מצוה בו ימב"ש. [וע' מ"ש לפ"ד בחשוקי חמד סוכה ב].

ולפ"ז יש ליישב את דברי רבינו שה"ת הגר"ח קנייבסקי שליט"א, דס"ל כמ"ש הנצי"ב בהעמק שאלה הנז', וא"כ אתי שפיר שהרי השפיקה על נטילת הידים לא כתוב בתורה, ואפי' שנכלל בלאו דלא תסור, מ"מ אינו כתוב במפורש, ולכן א"ש מה שענה הגר"ח קנייבסקי שליט"א.

ואין להוכיח מקידושין לכל התורה שגם בהכשר מצוה אמרי' מצוה בו, שהרי הוא כתוב במפורש בתורה (דברים כד, א. ועוד), כי יקח איש אשה. וכן אין להוכיח ממעקה לכל התורה, דשאני מעקה שכתוב בתורה במפורש (דברים כב, ח) ועשית מעקה לגגך. וכן אין להוכיח ממצות שחיטה דכתיב וזבחת, וכן אין להוכיח משילוח הקן דכתיב (דברים כב, ז) שלח תשלח. וכן אין להוכיח מבניית סוכה ומאפית מצה.

בקשירת פתילות הציצית אם שייך מצוה בו

וע' בשו"ת מגדנות אליהו (חלק א סימן ו) שדן לענין מצות ציצית אם יש ענין שיקשור הפתילים בעצמו משום מצוה בו יותר מבשלוחו, והביא שם מ"ש הנצי"ב הנ"ל שרק בהכנה שכ' בתורה במפורש אמרי' מצוה בו, וכ' במגדנ"א דאם כן בציצית דלדעת כמה פוסקים תליית הציצית בבגד היא בכלל גדילים תעשה לך (דברים כב יב), [עיין בשו"ע או"ח סי' יד ס"ב ובביה"ל שם], א"כ שייך בה מצוה בו יותר מבשלוחו, ויש מצוה לתלות בעצמו. ועוד כתב שם שלפי זה נראה דגם בטווייה וניפוץ וכה"ג יש ענין לעשותן בעצמו משום מצוה בו יותר מבשלוחו, אמנם לאו כולי עלמא יודעים לעשותן, אבל תליית הציצית בבגד יש לעשות בעצמו. ע"ש. ואע"ג דקשירת הציצית הוי הכשר מצוה מ"מ אפי' בהכשר מצוה אמרי' מצוה בו. [ולדעת הנצי"ב

צ"ל כנ"ל שרק בהכנה שכתובה בתורה במפורש שייך מצוה בו].

אלא שעדיין יל"ע לכאורה שהרי לענין בדיקת חמץ ג"כ מבואר בבאר היטב (או"ח סי' תלב) ועוד, שיש בו מצוה בו ימב"ש, אע"פ שאינו כתוב בתורה "במפורש", ואינו אלא מדרבנן. [ע' במ"ש בנחלת יהודה פסחים סי' א]. ובדיקת חמץ אינו אלא סייוע והכשר כדי שלא יעבור בב"י וב"י וכמ"ש רש"י (פסחים ב.). ואף שהוא לכאוף סיוע הכרחי כדי שלא לעבור על לאו דבל יראה ובל ימצא [שבביטול לבד לא סגי כמ"ש הר"ן בריש פסחים דביטול הוא בלב ואין דעותיהן של בנ"א שוות] מ"מ אינו כתוב בתורה במפורש. ואפ"ה אמרי' בו מצוה בו ימב"ש. ומבואר דלא כהעמק שאלה.

ככל מצוה מדרבנן שעל זה שפיר אמר' מצוה בו ימב"ש לדעת רוב הפוסקים שאמר' מצוה בו יותר מבשלוחו בכל התורה כולה.

אמנם אליבא דאמת לק"מ על העמק שאלה מבדיקת חמץ, שהרי אחרי שרבנן תיקנו לבדוק את החמץ, הוי הבדיקה

בסייע מועט למצוה האם שייך בו מצוה בו ימב"ש

תמצוי שיתחיל בעצמו והגמר על ידי שלוחו לא הוי בזה קיום מצוה בו יותר מבשלוחו. והוסיף עוד הגר"פ ז"ל, והנה צ"ע להנ"ל דאם הוי הפסק ממש בין בדיקה לבדיקה יש לבדוק שנית, אם אף בבדיקה זו יכול לבדוק ע"י שליח ולא הוי אף בזה מצוה בו יותר מבשלוחו, כיון דעכ"פ הא קיים מצות בדיקת חמץ בעצמו, דמבואר לנו במקום אחר דהוי מצוה על כל ישראל בדיקת חמץ, והכא דקיים מצוה זו לא הוי עוד עליו מצוה בו יותר מבשלוחו. או אפשר כיון דהוי עליו דין מצות בדיקה שנית בברכה, שייך אף על בדיקה זו מצוה בו יותר מבשלוחו (ועי' ישוע"ד חלק ו' סימן ט). ע"כ].

אלא שגם זה לק"מ על הנצי"ב בהעמק שאלה, שכוונת המשנ"ב שעכ"פ יסייע ויבדוק קצת בעצמו, ובדיקה מועטת זו גם כן חשובה מצוה, ובפרט לפמ"ש הגר"ד פוברסקי הנ"ל שבבדיקת חמץ על כל בדיקה ובדיקה הוי מצוה בפ"ע. וא"כ בדיקה מועטת זו אינה מוגדרת כסייע אלא כמצוה בפנ"ע, ולכן כתב המשנ"ב שאף בבדיקה מועטת שייך מצוה בו. דו"ק. וכ"כ בס' ברית אבות (הל' מילה ס"א אות י) דשאני בדיקת חמץ שמהני מקצת הבדיקה למצוה בו, שע"י מקצת הבדיקה מקיים מ"ע דתשביתו, שבכל בדיקה ובדיקה

אלא שיש לעיין לכאורה מהמבואר במשנ"ב (סי' תלב) שאף במסייע קצת בבדיקת חמץ אמר' מצוה בו ימב"ש. שכתב שם דיש מקומות ששוכרין אנשים לבדוק את החמץ בביתם, "ועכ"פ יסייע לדבר", כי מצוה בו יותר מבשלוחו. ע"ש. ומבואר דאף בסייע מועט בבדיקת חמץ אמר' מצוה בו ימב"ש.

[אכן] אין להוכיח משם לכל התורה שאף בסייע מועט שייך מצוה בו, לפמ"ש בשעורי הגר"ד פוברסקי (פסחים ז: אות שמו) לבאר טעמו של המשנ"ב ז"ל, והטעם בזה הוא משום דעל כל בדיקה ובדיקה הוי מצוה בפ"ע, ומשו"ה על ידי דבדק קצת הוי זה קיים מצות בדיקת חמץ בעצמו. ואכן זהו רק במצות בדיקת חמץ [וכמש"נ] דכל מקצת הוי קיום מצות בדיקה, אבל בשאר מצות דבהתחלה לא נעשית עוד שום מצוה, א"כ אם התחיל בהמצוה ולא גמרה רק ע"י שליח, לא קיים בזה הדין דמצוה בו יותר מבשלוחו, ורק בבדיקת חמץ שייך זה. וכמו גבי הכנה לשבת דמשום מצוה בו יותר מבשלוחו עשו איזה מלאכה משום כיבוד שבת, דשם נמי הוי כל הכנה והכנה בשביל שבת קיים בזה מצות בו יותר מבשלוחו, כמו כן בבדיקת חמץ הוי קיום מצוה של בדיקת חמץ בבדיקת מקצת. משא"כ בשאר מצות אם יהא היכי

הוי מ"ע בפנ"ע, א"כ חשיב שמקיים מ"ע דתשביתו בשלימות ע"י מקצת. אכן אין להוכיח מבדיקת חמץ לכל התורה שאף בקיום מקצת חשיב מצוה.

(ק"ט.) וקדושין (מא.), ובכ"ז משם הוכחה הגמ' בקדושין שם שמצוה בו ימב"ש. וכ"כ להוכיח באשל אברהם מבוטשאטש (ס' רא). [ואין להקשות מזה ע"ד העמק שאלה כיון דכתיב והכינו את אשר יביאו].

אמנם יש להוכיח לכל המצות שאף בסייוע מועט למצוה אמרי' מצוה בו, ממה שהאמוראים עשו הכנה לשבת בעצמם, והנה הם עשו סייוע מועט שהרי הם לא הכינו את כל ההכנות אלא דבר מועט כמבואר בשבת

וכ"כ עוד אח' וראה בשדי חמד (ח"ה אות מד) שאף במקיים מקצת המצוה שייך מצוה בו יותר מבשלוחו.
ועיין בס' פתחא זוטא (ס' תרכה).

מצוה בו במכשירין דמכשירין

ועוד יש לדון לסוברים שבהכשר מצוה אמרי' מצוה בו האם גם במכשירין דמכשירין נאמר בזה מצוה בו. וע' מש"ב בטו"ט הרה"כ בגליון אליבא דהלכתא (פא, עמ' קה אות יב) ושם כתב להוכיח לפמ"ש הרא"ש והר"ן דאמרי' מצוה בו באיש ואשה זהו משום מ"ע דפו"ר, וא"כ הקידושין הוי הכשר לפו"ר, וכ' המנח"ח

(מצוה א) דפו"ר הוי הכשר מצוה שעיקרה זהו בלידת הבנים בפועל, והביאה הוי כהכשר מצוה, וא"כ יוצא שגם בהכשר דהכשר אמרי' מצוה בו שהקידושין הוי הכשר והפו"ר הוי הכשר. ועיין בספר פרי אברהם (ב"מ ח"ב ס' יג) מ"ש בזה. וע"ש באלבא דהלכתא אריכות בזה.

האם גם בשליח אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו שני

ח. ולפ"ז יש לדון גם במה שנסתפק מרן הגראי"ל שטיינמן באילת השחר בדין שליח שנתמנה לקדש, האם ג"כ מצוה בו יותר מבשלוחו, או דלמא כיון דהוא גופיה שליח, ל"ש שליח ראשון ל"ש שליח שני שניהם שווים במצוה. ע"ש.

שכ' דמצוה בו הוא ענין של תוספת שכר כשעושה בגופו, א"כ קצת משמע שהעיקר הוא ש"הבעלים" יעשו בעצמם, וזה דין בבעלים שאומרים לו שיעשה בעצמו ולא דין "בעושה המצוה", וא"כ כששולח שליח לא אכפת לן כמה שליחים שלח כיון שאין הבעלים קיים מצוה בו. אבל לפי הטעם שכ' הרמב"ם שהעושה המצוה בגופו הוי יותר שלימות והידור במצוה. א"כ המצוה בו הוא

ולכאורה יש לתלות ספק זה בטעמי הדין של מצוה בו, שלרש"י ודעימיה

דעה סימן כג) מבואר שבשליח לא נאמר מצוה בו יותר מבשלוחו, שכתב וז"ל, ובנדון הפלוגתא של התב"ש והכו"פ אם השוחט יכול לכבד לאחר הכיסוי בתורת שליחות או לא. כתבתי בזה בילדותי וכעת נ"ל בקיצור להכריע כך דבאם העוף של השוחט בעצמו אז הדין כהתב"ש כיון דמצוה בו יותר מבשלוחו אבל אם העוף של אחר הנה חיוב השחיטה על בעל העוף והשוחט הוא רק שליח של בעל העוף א"כ בזה לא שייך לומר מצוה בו יותר מבשלוחו כיון שהוא עצמו רק שליח הוא ולכך נהי דהתורה אמרה מי ששחט יכסה מ"מ הוא רק שליח ולכך יכול לעשות שליח אחר וכו'. ע"כ.

ענין "בעושה המצוה" ואפי' בשליח, ואינו דין בבעלים. ולפ"ז גם בשליח אמרי' מצוה בו. [וע"ע מה שכתבנו לעיל בריש אות ז' מ"ש המגיה בחי' אורל"צ, ומה שכתבנו על דבריו].

ועתה ראיתי בס' דרך שיחה (ח"א עמ' קנו) שהביאו בשם שה"ת הגר"ח קנייבסקי שליט"א שאמר שגם בשליח מצוה אמרי' מצוה בו שיעשה בעצמו ולא יתן לשליח אחר. ע"ש. ולכאז' זה תלוי בטעמי הדין של מצוה בו כמבואר לעיל. וע' בגליון אליבא דהלכתא (פא, עמ' קג אות ח) שפילפל בד' הגר"ק.

אמנם בשו"ת האלף לך שלמה (חלק יורה

הידור מצוה או מצוה בו מה עדיף, כשהמצוה יותר בהידור ע"י שליח

מומחה אע"פ שאבי הבן יודע למול. וכ"ש אם המוהל ת"ח גדול וכו'. ע"ש. והסכים עמו מרן החיד"א בברכ"י (יו"ד סי' רסד סק"א). ע"ש. וזהו שלא כמ"ש הש"ך (סי' שפב) שאם אבי הבן מוהל ונותן לאחר למול מבטל מצות עשה. אמנם כבר כתבנו לעיל (אות ד' ד"ה ובאמת רבים) שאפשר שאף הש"ך מודה שאפשר למנות שליח למצות מילה אע"פ שאבי הבן יודע למול, דהא קי"ל שלוחו כמותו, וכל מה שאסר הוא כשממנה לאחר דרך כבוד שמכבדו למול, אבל בתורת שליחות ודאי דשרי. וכ"כ בחי' המקנה (קדושין כט. ד"ה בתוס' אותו ולא אותה). וכ"כ בהגהות יד אברהם (יו"ד סי' כח ס"ח). וראה מ"ש לעיל אות ד' ד"ה ובאמת. וזהו דלא כהקצות החשן (סי' שפב סק"ב) שהבין שדברי הש"ך הם

(ט). והנה יש לדון היכא שהמצוה נעשית יותר בהידור ע"י שלוחו, אם עדיף שיעשה ע"י שלוחו או שעדיין מצוה בו עדיפא. ונפ"מ בזה להרבה ענינים וכמו לענין הדלקת נרות חנוכה כשבעל הבית נאלץ להיעדר מביתו עד לשעה מאוחרת בלילה כגון לצורך עבודה וכיו"ב, האם עדיף שימנה את אשתו בתור שליח להדליק בצאת הכוכבים או שבכל אופן עליו לקיים מצוה בו יותר מבשלוחו. וכן לענין מצות מילה כשאבי הבן מוהל אם עדיף שיתן למוהל מומחה או ת"ח שימול את בנו, או שעדיין מצוה בו עדיפא אפי' שנעשה בפחות הידור. וכן כיו"ב.

ובתבואות שור (סי' כח סקי"ד) כתב שיפה נהגו במצות מילה להזמין מוהל

מהחיתוך, ושהכל יעשה ע"י מוהל מומחה, אף שאין חשש סכנה בחיתוך של אבי הבן, מ"מ יש פנים הנראים לסברת הסבא של הבן, דשמא לא יחתוך כדבעי, דהיינו עד המגן, ונמצא דמגן שווי, ויצטרכו לחתוך עוד, בעוד שהתינוק מתבוסס בדמו, אף שהחשש הזה על צד המיעוט, מ"מ על הידור כיו"ב שאפשר שיצא שכרו בהפסדו, ומשום צערא דינוקא חיישינן טובא וכו' ולכן טוב לשמוע לאביו, וכו' ושב ואל תעשה עדיף, וימנה את המוהל שיהיה שלוחו כמותו, ויהיה למזל טוב ובשמחה ובטוב לבב. ע"כ. וע"ע שם בס' קנו. ובשו"ת יבי"א ח"ד (או"ח סי' כג סוף אות יג). ובהליכו"ע ח"ח (עמ' רמד-רמו).

כפשוטם שמצות מילה הוי מצוה שבגופו וכתפילין וציצית שלא שייך לעשות בהם שליח כיון דהוי מצוה שבגופו. דליתא, וכמו שהבאנו לעיל (אות ד) שרבים מהאח' תמהו עליו דמילה אינה מצוה שבגופו אלא רק מוטל עליו לדאוג שבנו יהיה מהול. ועוד קושיות שהקשו על דבריו, והארכנו בזה לעיל. וא"כ מבואר דהיכא שהמצוה נעשית ע"י השליח בהידור, עדיף שיעשה ע"י שלוחו. וכיוצא בזה כתב בשו"ת יחווה דעת ח"ז (סי' קנה) שבאופן שאין אבי הבן מומחה כ"כ למול, ורוצה למול את בנו בנוכחות מוהל מומחה שידריכו עד החיתוך בלבד, ואביו של אבי הבן מוחה בתוקף, ודורש מבנו להמנע

בהנ"ל לענין כתיבת ס"ת להביא לסופר שכתבו מהודר יותר

מבשלוחו. וכ"פ ביסודי ישורון. וצירף לזה מה שנחלקו הפוסקים אם מצוה בו יותר משלוחו נאמר בכל המצוות כולם, או רק היכא דאיתמר. ע"כ.

וכדבריו כ"פ בשו"ת חסד לאברהם (מה"ת יו"ד סי' סא) ובשו"ת דברי יהושע (ח"ד או"ח סי' יט). וכן העלה בשו"ת פרי השדה (ח"ג סי' קפה) ובתשו' דובב מישרים (ח"א סי' מז). וכ"כ בתוספות חיים על החיי אדם שם. ועוד פוסקים. וכן נראה בפשטות משו"ת להורות נתן (חלק ג סימן סט אות ו) שמסתימות דבריו שהביא את חלק מהפוסקים הנ"ל, משמע דס"ל כוותיהו.

ולכאורה יש להעיר שהרי גם דין מצוה בו יותר מבשלוחו יש לו אסמכתא

ובספר חיי אדם (ח"א כלל סח אות ז) כתב להסתפק באדם שרוצה לכתוב ספר תורה אך אין כתבו מהודר כ"כ, האם עדיף שישכור סופר שכותב מהודר, ובכך יהיה יותר הידור מצוה או שעדיף שיכתוב בעצמו שמצוה בו יותר מבשלוחו. וציין לתשובת המבי"ט סי' מט. ונשאר בצ"ע.

וראיתי בספר ילקוט יוסף (הל' כתיבת ס"ת, הערה ה) שכתב בנידון זה שכיון שדין הידור הביאו לו בגמרא אסמכתא מהפסוק זה אלי ואנוהו, ואילו למה שאמרו מצוה בו יותר מבשלוחו לא הביאו שום סמך, משמע שיש להעדיף למנות שליח שיכתוב בשבילו ספר תורה כדי שהכתב יהיה מהודר, ויעדיף זאת על מה שאמרו מצוה בו יותר

מה"ת. וכ"כ בפנ"י (ביצה ל) והשאג"א (ס"מ) שהך קרא דושפך וכסה שלא יבזה מצות הוי מה"ת. אמנם בשו"ת חקקי לב (סי' יז) ובשד"ח (ח"ה סי' מג מד) חולקים וס"ל דהוא מדרבנן. ובקובץ תורני זכור לאברהם שנת התשנ"ד-התשנ"ה (עמ' שצא) במאמר הרב אברהם גדניאן, כ' להוכיח שגם הדעת קדושים (על התבו"ש יו"ד סי' כח) ס"ל שמצוה בו הוא מה"ת. ושם (עמ' שצב) הביא מהבני יונה דס"ל בספיקו של החיי אדם, שעדיף שיכתוב בעצמו, ורק היכא שאינו יודע לכתוב כלל אז יתן לסופר. ע"ש. ואדרבה הידור מצוה י"ל דהוי מדרבנן כמ"ש התוס' (מנחות מא).

וע' בשו"ת שבט הלוי (חלק ד סימן קסט) שהביא מ"ש בבית אפרים (חו"מ סי' סז) דבכל מצוה שעושה ע"י שליח עיקר שכר המצוה של השליח ולא של המשלח והשליחות מהני רק לענין שלא נקרא מבטל לידי המצוה אבל לא לענין שכר קיום המצוה. וכ' בשבה"ל שקרוב לשמוע דלפי דעת הגאון בית אפרים ענין זה של מצוה בו יותר מבשלוחו היא דאורייתא דע"י שליחות מתבטל ממנו שכר המצוה וחשיבות עשיתה, משא"כ לדעת המקנה והכר"ו שהביא שם דהשכר ג"כ למשלח, ולא נצרך רק שגופו לא טרח יש להסתפק אם זה דאורייתא.

וא"כ לכאו' מצוה בו הוא מה"ת וכן למדו כן מדכתיב ושפך וכסה, מי ששפך יכסה. וא"כ זהו לכאו' בדרך חיוב ולא הנהגה בעלמא. וכן הוא מהתורה. וא"כ הדרינן לספיקו של החיי אדם (ח"א כלל סח אות ז).

מן התורה ממה שנאמר לגבי אברהם אבינו "ואל הבקר רץ אברהם" "והוא עומד עליהם תחת העץ" ועוד כמבואר בב"מ (פו:). וכמ"ש בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' שייב) על קושית השואל מנין לרש"י (בקידושין מא.) דיש שכר טפי כשעושה המצוה בעצמו, וכתב ליישב דיליף רש"י מהגמרא ב"מ (פו:) מאברהם, שמה שעשה בעצמו קיבל שכר יותר. וכ"כ בספר לרעך כמון (חלק ואהבת לרעך פ"ז סעיף ג) דמצוה בו יותר מבשלוחו במצות הכנסת אורחים, וכדילפינן מאברהם, וכדאיתא בב"מ (דף פו:). ע"ש. וא"כ הדרינן לספיקו של החיי אדם וצ"ע.

ודברתי בזה עם מורינו הגאון רה"י ר' עובדיה יוסף שליט"א ואמר ליישב מה שהקשנו, שצ"ל שהאסמכתא בהידור מצוה מפורשת בגמ', וגם דומה למקור, וממילא י"ל דחמורה כעין תורה וכמ"ש הריטב"א (ר"ה טז.). משא"כ אסמכתא דמצוה בו וכו', הוי רק זכר לדבר, וגם לא מפורש בתורה שהוא בדרך חיוב אלא הנהגה בעלמא. והוסיף מורינו רה"י שליט"א שבשו"ת מנחת אשר (וויס, שבת סי' כט/פט אות ה) הרגיש במה שהערנו (במאמר המוסגר שם). וע"ע בשו"ת ברוך אומר (שרגא, סי' קס). וצל"ע בשד"ח המבואר שם. עכ"ד.

אמנם יש להעיר על דבריו דהנה מצוה בו לכאו' הוא מדאורייתא, כדמשמע בחולין (פז.). ושפך וכסה, מי ששפך יכסה. וכמ"ש בתשו' צבי תפארת (סי' עד). וע"ע לנצי"ב בהעמק שאלה על השאלות (שאלתה קסט אות א ד"ה ונראה. ובסוף אות א ד"ה אחר שזכינו) שהוכיח שהוא

ודעימיה, וכל הדין שיקדש בעצמו הוא רק לכתחילה. וראה בהסכמת רה"י הגר"ע יוסף שליט"א לקונטרס זה מה שכתב בזה. וע"ע בספרו עין המשפט (סי' קפב פ"א אות ז). וע"ע במה שכתבנו להלן אות יז אם מצוה בו הוא מדאורי או מדרבנן. וע"ע בד' הראב"ד מה שכתבתי להלן אות יט.

[ובענין] אם ע"י שהסופר יכתוב הס"ת בעצמו אע"פ שאין כתבו מהודר כ"כ, אך ע"י שיכתוב בעצמו הס"ת יכתב מהר, א"כ הוי זריזין מקדימין למצוות. ועיין מה שכתבנו להלן].

וראיתי בשו"ת דברי יציב (חו"מ סימן צז אות ח) שהביא מעשה שהיה עם הגה"ק מנאסויד כשהיה משובתי שבת אצל דו"ז הרה"ק ר' ישעיה מטשחויב זי"ע שיצא ידי חובת קידוש בשמיעה מפי דו"ז, ואמר הרי הקידוש של הרבי יותר מהודר מהקידוש שלי ומדוע אצא ידי חובתי בקידוש שלי. ולכאורה זה תלוי בספיקו של החי"א אם מצוה בו עדיף מהידור מצוה [ועיין תבואות שור סי' כח ס"ק יד], אך י"ל דשם דשייך שומע כעונה ודאי דהידור מצוה עדיף [עיין תוספת שבת סי' רעג סק"י] ודו"ק. ע"כ.

ולפ"ז צ"ע במ"ש בילקוט יוסף (הל' כתיבת ס"ת, הערה ה) בנידון החיי אדם, שכיון שדין הידור הביאו לו בגמרא אסמכתא מהפסוק זה אלי ואנוהו, ואילו למה שאמרו מצוה בו יותר מבשלוחו לא הביאו שום סמך, משמע שיש להעדיף למנות שליח שיכתוב בשבילו ספר תורה כדי שהכתב יהיה מהודר, ויעדיף זאת על מה שאמרו מצוה בו יותר מבשלוחו. וכ"פ ביסודי ישורון. וצריך לזה מה שנחלקו הפוסקים אם מצוה בו יותר משלוחו נאמר בכל המצוות כולם, או רק היכא דאיתמר. ע"כ. ולפי כמשנ"ת צ"ב בדבריו.

ועוד שהרי כ' הראב"ד והובא בתשו' הריב"ש (סי' פב) שהמקדש אשה ע"י שליח, צריך לקדשה פעם שניה בידו, ממה שאמרו חז"ל (בפ' האיש מקדש מא.). מצוה בו יותר מבשלוחו. ורק שיקדש בלא שו"מ ע"ש. וכ"כ בספר האורה (ח"ב סי' יד) ובשו"ת מהר"ם (ב"ב סי' תלב). ומוכח מהראב"ד ודעימיה שענין מצוה בו הוא חובה. אכן הריב"ש (שם) חולק ע"ד"א. וכ"ד הרשב"א בתשו' (ח"ד סי' רמד) שאי"צ לקדשה שוב ודלא כהראב"ד. וע' בשבט הלוי ח"ד (סי' קסט אות ד) מ"ש ע"ד הראב"ד הנ"ל. ובאמת שלענין דינא לית מאן דחש לד' הראב"ד הנז'

יא. ויש לכא' ראייה לראב"ד שבפר' חיי שרה מבואר לכאורה שאליעזר קידש את רבקה ליצחק (ואף על פי שאין שליחות לעבד י"ל בזה דעבדו שאני דיד עבד כיד רבו עי' במקנה בחי' לאבהע"ז סי' לה ועוד, וע"ע בשו"ת תירוש ויצהר סי' לג. וע"ע מה שכתבנו להלן אות יא), וקשה הא דכתיב אח"כ (בראשית כד, סז) ויביאה יצחק וגו' ויקח את רבקה וגו', והרי קיחה לשון קדושין ונראה א"כ שקידשה שוב וצ"ע, וראה במלבי"ם שם שעורר בזה. ולפ"ד הראב"ד א"ש כיון שאליעזר היה שליח ומ"מ כיון שמצוה בו יותר מבשלוחו, קידשה שוב יצחק. וע' בס' דף על הדף (קדושין מא.). שהקשה דאדרבה, כיון שהיה אליעזר מדין יד עבד כיד רבו דעדיף משליח וכנ"ל, אולי כה"ג א"צ לחזור שוב ולקדש. ויש ליישב, דמ"מ מצוה ב"ו וכו', בוודאי מקיים יותר בזה שמקדש "בעצמו" ממש. (וע"ע בשע"מ פ"ב מהל' ק"פ ובמהרי"ט אלגזי בכורות פ"ד אות נ').

פא, עמ' קה אות יג).

ונידון זה קשור ג"כ לנדון מצוה בו או מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה מה עדיף, ועוד נדונים כיו"ב, וראה להלן אות יד, טו בדינים אלו.

ועיין בילקו"י הל' ד' המינים (הנ"מ שנת התשע"ו ס' תרנו עמ' קלד) שדן בענין הידור מצוה או זריזין מקדימים למצוות, והעלה שזריזין עדיף מהידור מצוה, וע"ש בהערות שכתב שזה תלוי בכמה דברים.

ולפ"ז בנידון דידן לענין כתיבת ס"ת, הנה היכא שאם יעשה בעצמו יהיה יותר מהר א"כ לכאורה עדיף שיעשה בעצמו כיון שמקיים גם הידור של מצוה בו וגם הידור של זריזין מקדימין למצות ומצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, שעדיף על הידור זה אלי ואנוהו ע"י שיתן לשליח.

ועיין בשו"ת הריב"ש (סימן פב. בשאלה) שהביא מהראב"ד שכתב שהמקדש אשה ע"י שליח, צריך לקדשה פעם שניה בידו, ממה שאמרו חז"ל (בפ' האיש מקדש מא.) מצוה בו יותר מבשלוחו. ורק שיקדש בלא שו"מ ע"ש. ומוכח מהראב"ד שענין מצוה בו הוא חובה. והובא כ"ז בהרחבה לעיל. וראה בד' הראב"ד מה שכתבתי להלן אות יט.

וע"ע בנידון זה בחת"ס בפתיחה לחולין מ"ש בענין זה בויכוח בין שרה לאברהם וכו' ע"ש. וע"ע בשו"ת חסד לאברהם (מה"ת יו"ד סי' סא) ובשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' מז) ובשו"ת מהרי"ץ (ח"ב ס"ד) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' קלה) ובשו"ת דבר יהושע (ח"ד סי' יט) ובס' חתן סופר (שער הטוטפות סי' יא) ובס' תורת המצוה (ס"ג אות נח) ומנחת אשר (קדושין סי' מד) והרה"כ בגליון אליבא דהלכתא (גליון

עוד בהנ"ל לענין הדלקת נרות חנוכה

מאוחרת בלילה, טוב ונכון שימנה את אשתו שתהיה שלוחו להדליק עם צאת הכוכבים, שהוא כרבע שעה אחר שקיעת השמש, ובזה יקיים המצוה בזמנה. ואע"פ שהלכה רווחת (בקידושין מא.) מצוה בו יותר מבשלוחו, "זהו כשהמצוה נעשית באותו מצב בו או בשלוחו, אבל כאן שהמצוה נעשית על ידי שליח בזמנה ובעתה כתקנת חז"ל, הכי עדיף טפי ממה שידיליק נרות חנוכה בעצמו לאחר זמן, הוא נכנס בסלע המחלוקת של

וראיתי עוד בשו"ת יחווה דעת ח"ג (סי' נא ד"ה ומעתה) שדן בענין הדלקת נ"ח כשבעל הבית נאלץ להיעדר מביתו עד לשעה מאוחרת בלילה, האם עדיף שימנה את אשתו בתור שליח להדליק בצאת הכוכבים או שבכל אופן עליו לקיים מצוה בו יותר מבשלוחו. והעלה שאם רואה בעל הבית שלא יוכל בשום אופן להתפנות מעסקיו וללכת להדליק נרות חנוכה, ובפרט אם נוסע מבעוד יום מקיר העיר וחוצה, ולא ישוב לביתו עד שעה

להדליק נ"ח בזמן צאה"כ, וזה עדיף מאשר הידור של מצוה בו יותר מבשלוחו. ע"ש.

והנה אם שולח את אשתו שתדליק עבורו, יתכן ועדיף טפי כיון שאשתו כגופו, ויתכן ומקיים מצוה בו אף ששולח את אשתו, וראה בענין זה להלן אות יב.

הפוסקים, ובפרט במקום די"א דהוי חשש ברכה שאינה צריכה. וכיו"ב כתב הגאון ר' יוסף חיים בשו"ת רב פעלים ח"ב (יו"ד סי' לה). וכו'. ע"ש.

וכיו"ב כתב בילקוט יוסף חנוכה (הנ"מ סי' תרע"ב עמ' ערב) לענין אברכים השוקדים על לימודם שעדיף שימנו שליח

האם הכנת צרכי שבת הוי חיוב וכמצוה שבגופו

כל אדם להשתדל לתקן צרכי שבת. והכל בו (סי' לא) והאגודה (שבת קיט.) נקטו לשון מצוה. מבואר דאינו חיוב מעיקר הדין.

והמשנ"ב בביאור הלכה (סי' רנ ד"ה ישתדל) כתב דאפשר שגם להרמב"ם לאו חוב גמור הוא אלא כעין חובה משום כבוד שבת, ותדע דלא אשכחן בגמ' בשם חובה אלא על הדלקת הנר (שבת כה:). וסעודות שבת (שבת קיז:), וסיים שמ"מ צ"ע. וכ"כ בערוך השלחן (סי' רנ ס"ג) דלהרמב"ם אינו חיוב גמור שהרי רבים וגדולים אינם עושים בעצמם, ועוד שבגמרא שם חשיב מי שהיו עושים בעצמם, ושמע מיניה שלא כולם היו עושים כן אלא הוא הידור מצוה, וסיים שאצלינו נשותינו עושות ומכינוות בעצמן לכבוד שבת ואשתו כגופו. ע"כ. אבל בש"ע הגר"ז (סי' רנ קונט"א ס"ב) כתב דבאמת הכנת צרכי שבת חשיבא מצוה שבגוף, שזהו כבוד השבת שמתעסק בעצמו בהכנתה, ולא מהני בזה שליח, וכן מוכח מלשון הרמב"ם שכתב בזה לשון חייב לעשות דברים שהם לצורך השבת "בגופו",

(י). ובענין מה שנהגו האמוראים להכין ולטרוח בעצמם בהכנת צרכי שבת כמבואר בסוגיין וכן בשבת (קיט.). הנה כ' הרמב"ם (פ"ל מהל' שבת ה"ו) אף על פי שהיה אדם חשוב ביותר ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות שבבית, "חייב" לעשות דברים שהם לצורך השבת בגופו שזה הוא כבודו וכו'. ולכאורה מלשונו שכתב "חייב" לעשות משמע דהיינו חיוב גמור מעיקר הדין. וכ"מ מרבינו ירוחם (נתיב יב ח"א) שכתב "וחייב" הוא בעצמו למלוח דג או לבקע עצים וכיוצא בזה לסייע להכין סעודת שבת.

אמנם מלשון הטור והש"ע (או"ח סי' רנ) שכ' דאפילו אם יש לו כמה עבדים לשמשו "ישתדל" להכין בעצמו איזה דבר לצרכי שבת כדי לכבדו. וכן רבינו יונה בספר היראה (אות שט) כתב, "וישתדל" בתיקוני שבת ע"ש. וכ"ה במאירי (שבת קיט.) שכתב, מתכסיסי מצות שבת להיות כל אדם אפילו גדול שבגדולים "משתדל" בצרכי הכנה. וכ"כ בצרור החיים (דרך שלישי סי' א) דמצוה על

שרצו הטור והש"ע ללמדנו שא"ז רק משום דמצוה בו יותר מבשלוחו אלא הוא חיוב גמור משום כבוד השבת, וכבוד השבת היא מצוה בפנ"ע, והיא חובת הגוף להתעסק בה דוקא בעצמו וכו'. ע"ש. וכ"כ בספר סדר היום (ריש סדר הכנת יום שישי לשבת).

ואף שהטוש"ע שכתבו בלשון "ישתדל", למדו חיוב זה משאר אמוראים והשמיטו הא דרב ספרא ורבא שהוזכרו בקידושין (מא). גבי הא דמצוה בו יותר מבשלוחו, (אף על פי שהובא גם בשבת קיט. עם כל שאר אמוראים שהכינו צרכי שבת), והיינו משום

בשליח בשכר אם שייך מצוה בו יותר מבשלוחו

כיד בעל הבית ממש, וכאילו עשה כן בעצמו. וכ"כ בספר ישמח משה (פר' עקב, בהפטרה דף קח ע"ב). וכיו"ב כתב בנתיבות המשפט (סי' קפב).^{יב}

אולם בשו"ת משנת אברהם (סי' א' אות לה) תמה על זה דהרי בש"ע (סי' רנ) מבואר דאפילו יש לו עבדים ומשרתים מצוה בו יותר מבשלוחו. ומבואר דהיינו אפילו כשיש לו משרתים בשכר לא חשיב כאילו עשה בעצמו. וכן הסכימו השדי חמד (עמ' מ כלל נד. ובשו"ת דברי חכמים סי' מד בד"ה וכתב עוד) ובשו"ת מנחת יחיאל ח"ב (סי' קכח אות יא). ע"ש. וכן הקשה בשו"ת בית שער (י"ד סי' שסז ד"ה ועוד ממקומו) ע"ד הישמ"מ מהמבואר בטוש"ע הנז'.

יא). ועיין במחנה אפרים (הל' שלוחין סי' יא) שכ' שהעושה מעקה ע"י אומן בשכר, יכול לברך בעצמו על עשיית המעקה משום דיד פועל כיד בעל הבית. וכ"כ בנתיבות המשפט (סי' קפח ביאורים סק"א) ובשו"ת שם אריה (י"ד סי' יד). וכ"כ בשו"ת בית שלמה (או"ח סי' פא) ובשו"ת נטע שורק (י"ד סי' מב) ובשו"ת יגל יעקב (י"ד סי' לא) ובשו"ת זקן אהרן וואלקין ח"א (או"ח סי' טו). הובא דבריהם בשו"ת יחזקאל דעת ח"ז (סי' קנו אות ג).

ובשו"ת מור ואוהלות (אהל ברכות והודאות סי' לא) כתב ללמוד מדבריו, דהא דקי"ל מצוה בו יותר מבשלוחו, היינו דוקא בשלוחו בחנם, אבל בשכר אמרינן יד פועל

יב. עפ"ז ביישוב הקו' מדוע קידש הקב"ה את ישראל בלוחות ע"י מרע"ה הלא מצוה בו יותר מבשלוחו ועפ"ד הישמח משה הנ"ל כ' ליישב הגה"ק ר' יהושע הורוויץ זצ"ל (הובא בירחון המאור שנה סד חוברת ה עמ' ג) מה שיש לכא' להעיר איך הקב"ה קידש את ישראל בהלוחות [ראה מה שכתבנו בהקדמה לספר] ע"י מרע"ה שהיה שליח, הלא מצוה בו יותר מבשלוחו. וכ' ליישב עפ"ד הישמח משה הנ"ל דבשליח בשכר לא אמרי' מצוה בו ימב"ש, והנה כ' חז"ל עה"פ פסל לך, שהפסולת יהיה שלך, שמפסולת של לוחות העשירי משה. ולפ"ז היה מרע"ה שליח בשכר ובזה לא אמרי' מצוה בו ימב"ש. עכ"ד.

אכן יל"ע בדבריו לפמ"ש להלן אות יב שמהתוס' בסוכה (לח): שכ' שאף שקי"ל שומע כעונה מ"מ עדיף שיהיה הוא העונה והוי מצוה מן המובחר. ע"ש. ולפ"ז נראה שה"ה לענין מה שאמרו אשתו כגופו, שאף שאשתו כגופו מ"מ עדיף יותר שיעשה בעצמו ואף אם נאמר שמקיים ההידור של מצוה בו כששולח שליח בשכר, מ"מ מצוה מן המובחר

מ"מ נראה שחשש קצת לדבריהם ולכן כתב דאפי' במשרתים דהם שליח ואמרינן בהם יד פועל כיד בעה"ב. מ"מ טוב שיעשה בגופו מכיון שדעת הרמב"ם ודעימיה דהוא חיוב מעיקר הדין וחשיב מצוה שבגופו. ולפ"ז א"ש דאין הש"ע סותר למ"ש במור ואוהלות דבשליח בשכר יד פועל כיד בעה"ב. שו"ר שכעי"ז אמר ליישב הג"ר אהרן דגן שליט"א (הוב"ד בספר ארחות מרן ח"ג עמ' כז).

ונראה ליישב קו' המשנ"א והבית שערים, דשאני מצות הכנה לצרכי שבת שיש עדיפות להדר בה יותר בגופו. משום דבפשטות דעת הרמב"ם (פ"ל מהל' שבת ה"ו) והמאירי ורבינו ירוחם (נתיב יב ח"א) דמצות הכנה לשבת הוא חיוב. וכפשטות לשונם שכ' לשון "חייב". וכמ"ש בש"ע הגר"ז (סי' רנ בקונ"א סק"ב) ובסדר היום (ריש סדר הכנת יום שישי לשבת). והלכך אפי' שמרן בש"ע שינה מדעתם וכתב לישנא ד'ישתדל',

אם צריך שליח בשכר מיוחד לאותו הענין

הוי ביזוי. ע"כ. ודפח"ח.

וע"ע מ"ש לתרין בשו"ת ויברך דוד (ח"א סי' א). וע"ע בשו"ת הרי יהודה (ח"ג יו"ד סי' יב).

וראה להלן אות יב בהערה שכתבנו להעיר ע"ד המור ואוהלות שהרי מצינו לגבי אברהם דכתיב ביה ויחבוש את חמורו, בעצמו, אע"פ שהיו לו עבדים רבים. ומוכח שאע"פ שיש לו עבדים ומשרתים מ"מ מצוה בגופו ממש עדיף. וע"ש מה שדחינו.

וראיתי ישוב נפלא לקו' המשנ"א בגליון אליבא דהלכתא (פא, עמ' קז) במאמר הרה"כ שיישב דאף לשיטת הישמח משה שבשליח בשכר מקיים בזה מצוה בו, כל זה דוקא ששוכר לו גוף מעשה המצוה, אבל בעבדים השכורים לו לכל צרכי ביתו ולדברי חול, וממילא רוצה עי"ז להשתמש בעבדו לצורך מצוה, בזה לא הוי כבוד המצוה במה שמשתמש בעבדו לצורך עצמו ולצורך מצוה וחשיב ביזוי מצוה, ורק שמשלם לו על מעשה מצוה זו בלבד מתקיים מצוה בו דלא

שיעשה בעצמו כמבואר מהתוס' הנ"ל. וכן לכאור' מוכח ממה שכתוב לגבי אברהם "ויחבוש את חמורו", בעצמו, אע"פ שהיו לו עבדים ומשרתים, דמ"מ העדיף לקיים מצוה מן המובהק. וא"כ עדיין לכאורה היה עדיף שהשי"ת יעשה כן בעצמו מצד ההידור מצוה. וי"ל שמכיון שהקב"ה הוא סיבת הסיבות ומה' כוננו מצעדי גבר, והיינו שהקב"ה הוא עצמו מחייה את הבריא והנבראים א"כ גם כששולח שליח נחשב הדבר שעושה בעצמו ממש. וכיו"ב כתבנו בס' אמרי יהודה (בביאור המילה שנאת "חנם") ליישב אמאי לא חשיב אשלד"ע כשהקב"ה שולח שליח (אדם) שיעשה לשני דבר מה, ואע"פ שבכה"ג אין למשלח איסור מ"מ כ' בפנ"י (כתובות פד:). ועוד, דאשלד"ע אפי' שלמשלח אין איסור. וע"פ הנ"ל מיישוב שא"ז מוגדר שיש שליח ומשלח אלא הכל הוא השי"ת שעשה זאת שהוא עילת העילות וסיבת הסיבות, והשי"ת כביכול "התלבש" באותו אדם.

אם צריך שכר מציאותי או שגם שווי ושכר רוחני מהני

לנד"ד דלא חשיב שליח בשכר מחמת הברכה ששוה י' זהובים משום דמצות לאו ליהנות ניתנו. אמנם יל"ע מהמבואר בב"מ (פ:), הלוהו על המשכון שומר שכר. ופרש"י (ד"ה שומר שכר) דנחשב שומר שכר משום שכר מצוה. וע"ע בב"מ (פב:) בריש העמוד וברש"י שם. ומבואר לכא' ששכר רוחני נחשב כשכר להחשיבו לשומר שכר. וע' מה שכתבנו בהגהות גור אריה יהודה (ב"מ פ:). ויל"ע.

עוד יש ליישב דמה שכתב הקצות שבגלל ה' זהובין הוי שליח בשכר, ומוכח שמצוה שווה ממון. הנה כ"כ הרש"ש (ב"ב מח.). להוכיח דמצוה שווה ממון מהא דקיי"ל דהחוטף מצוה לחברו משלם י' זהובים, ע"ש. אולם אי"ז מוכרח דיתכן דמה שמשלם עשרה זהובים הוא מדין קנס, וכ"כ להעיר בספר ברכת אברהם (ב"ב מח.). ע"ד הרש"ש. וע"ע במה שכתבנו בס"ד בנחלת יהודה (גיטין סי' יב אות ב', וסי' יג אות ג'). וא"כ אין המצווה שווה ממון וממילא לא חשיב שליח בשכר.

ובספר ילקוט הרועים (אות מ) הקשה ע"ד הישמח משה לפמ"ש בקצה"ח (סי' שו סק"ז) דשליח לשחוט הוי שליח בשכר משום הברכה ששוה י' זהובים, ולפי מה שפסק הרמב"ם (הל' אישות פ"ג הכ"ג) ובטושי"ע (אה"ע סי' לד) שהעושה שליח לקדש לו אשה צריך השליח לברך ברכת האירוסין [ע' תוס' כתובות ז: ד"ה שנאמר. ובברכ"י אה"ע סי' לד אות ד], א"כ שוב הו"ל כל שליחות האיש בקדושין שליח בשכר, ואעפ"כ אמרי' בקדושין (מא.) מצוה בו יותר מבשלוחו, אף שהוא שליח בשכר. עכ"ד.

ויש ליישב שבכדי שיחשב שליח בשכר בעי' שכר מציאותי בעין, והך שכר של י' זהובים הוי רק אם חטפו את הברכה, וא"כ באופן שלא חטפו אי"ז שכר בעין. ועוד שהרי הקצות (שם) כתב דאע"ג דברכה הוא מערך עשרה זהובים אפ"ה לא חשיב שכר לגבי שומר שכר, ומשום דמצות לאו ליהנות ניתנו ומה"ט מכסין בעפר איסור הנאה אע"ג דשכר מצוה שווה עשרה זהובים. כיעוי"ש. וה"ה

יג. לפ"ז ביישוב הקו' היאך מהני שליחות בקידושין הא הו"ל תופס לבע"ח במקום שחב לאחרני

ולפי דברי הקצות מיישב מה שהקשו בחי' הרשב"א (קידושין סה) ושו"ת מהרשד"ם (אה"ע סי' קסב) איך מועיל שליחות בקידושין הא הו"ל תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים. וכן הקשו הפני יהושע (כתובות פד) ובשו"ת נודע היהודה (מהדו"ק סי' סד. ומהדו"ת אה"ע סי' ע). ובספר אבני ציון (כהן, ח"א סי' נז. וח"ג סי' נ עמ' קצז) הביא משו"ת משנת אליעזר (מהדו"ת אה"ע סי' ל אות ט) לתרץ דהוי שליח בשכר כיון דקיי"ל באה"ע (סי' לד) דהשליח צריך לברך ברכת האירוסין, ולפ"ד הקצה"ח (סי' שו) משום הברכה דשוה י' זהובין מיחשב שליח בשכר. ולפ"ד הש"ך (חומ"מ סי' קה) בשליח בשכר מהני אפי' בתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים. וכ"כ בשו"ת בית דוד לייטער (סי' לב). אמנם ע' באני ציון (ח"ג סי' נ עמ' קצז) מה שהקשה ע"ז.

שר"ג לקח אתרוג באלף זוז להודיעך כמה מצות חביבות עליהן, וכל זה רק כשהמשלח נותן השכר מכיסו אבל בברכת אירוסין שמברך השליח אין המשלח מראה כלל שהמצוה חביבה עליו, ושפיר אמר' בקדושין מצוה בו יותר מבשלוחו. וכ"כ מדנפשיה בס' ייקח מצוות (ארצי, פ"ו אות ו) ליישב דברי הישמח משה. ועתה ראיתי שכיו"ב כתב כבר בשו"ת בית שערים (יו"ד סי' שסז).

ובס' ילקוט הגרשוני (מע' ס"ת דף מב.) כ' ליישב דעת הישמח משה דס"ל שהטעם של מצוה בו יותר מבשלוחו היינו משום דכשעושה המצוה ע"י שליח, אמר' דהמצוה אינה חביבה עליו [וכמ"ש התבו"ש והברכ"י ועוד, ראה לעיל אות ב], ולכך משום חיוב מצוה חשוב יותר כשעושה המצוה בעצמו, אבל בשליח בשכר הרי מראה חביבות המצוה במה שמשלם לשליח [וע' סוכה מא:

נדון שליח בשכר תלוי בטעמי הדין של מצוה בו

חביבות למצוה 'בגופו' וכמדויק מד' רש"י שכ' דכי עסיק גופו 'במצות'. וא"כ גם ששולח שליח בשכר לא מקיים מצוה בו 'מב"ש. עכ"ד. אמנם כל זה הוא לשיטת רש"י שבעי' חביבות המצוה בגופו, אבל לשיטת התבו"ש והחיד"א ודעימיה שהעיקר הוא שלא יראה שמזלזל ומבזה המצוה, א"כ כששולח שליח בשכר אין בכך זלזול, אע"פ שלכ"ע יש יותר הידור שיעשה בגופו ממש, אמנם התבו"ש והחיד"א לא כתבו שצריך הידור, אלא כתבו שיש למנוע זלזול וביזוי, ובכדי למנוע זלזול מספיק שמשלם שכר לשליח שעל ידי כך מראה שהוא מחסר ממון בעבור המצוה ולא מזלזל בה. ויש עוד לפלפל בזה דשמא גם בעי' חביבות למצוה ובכדי להראות חביבות בעי' גופו ממש, או שעדיין י"ל שיש דרגות בחביבות וגם כשמשלם שכר יש חביבות אע"פ שאינה דומה לחביבות שאם היה עושה בגופו ממש שיש בכך חביבות יתירה. ויש לפלפל בזה.

וא"כ לפ"ז מבואר שהנידון של שליח בשכר אם מקיים בכך מצוה בו, תלוי בטעמי הדין של מצוה בו, שרק לפמ"ש התבו"ש ודעימיה שהטעם הוא משום זלזול במצוה א"כ כשמוציא על כך כסף שפיר אמר' שהמצוה חשובה בעיניו ואע"פ ששולח שליח מקיים מצוה בו. אבל לטעם שכ' רש"י שאם עושה המצוה בגופו מקבל שכר טפי, א"כ כיון שסו"ס שלח שליח ולא עשה כן בגופו לא מקיים מצוה בו. אכן אפש"ל שאף לרש"י נחשב שקיים מצוה בו ונחשב שעשה המצוה בגופו דיד פועל כיד בעה"ב וכמ"ש במור ואוהלות הנ"ל.

אכן כשדברתי בזה עם ידידי ר' לוי יצחק אלבר נר"ו אמר דאפש"ל שגם לשיטת התבו"ש והחיד"א שכתבו שהטעם הוא משום זלזול במצוה, יתכן לומר שגם כשמוציא על כך כסף אינו מקיים מצוה בו יותר מבשלוחו, כיון שהעיקר הוא להראות

האם כשהבעלים עושה המצוה בעצמו מקבל גם את שכר השליח

שכשהבעלים עושה בעצמו הוא מקבל תוספת שכר על "החיבוב מצוה" שעושה בעצמו, ול"ש כלל שיקבל שכר מצוה במקום השליח, כיון שהשליח מקבל מצוה על שעושה מצוה, או מטעם גמ"ח, אבל כשהבעלים עושים בעצמם, התוספת שכר מצוה הוא על חיבוב וכבוד המצוה כמבואר. ולפ"ז א"ש דברי הישמח משה שבשליח בשכר שאין ביזוי למצוה בזה לא אמר' מצוה בו. דו"ק.

אמנם מפטות לשון הגמ' שאמר' מצוה בו יותר מבשלוחו, מוכח שבכל גוונא מצוה בו ממש עדיף, ולא חילקה הגמ' בין שליח בשכר לחינם. [ואפשר דה"ט שבכל גוונא עדיף שיעשה בגופו ממש, לפמ"ש תוס' סוכה (לח:): בענין שומע כעונה, שאע"פ ששומע כעונה מ"מ מצוה מן המובחר שהוא יענה בעצמו. וה"ה לכאן שאע"פ שיד פועל כיד בעה"ב מ"מ מצוה מה"מ שיעשה בעצמו ממש. ויל"ע אם מ"ש התוס' מצוה מה"מ כוונתם למצוה בו. וע' להלן אות יב ד"ה אכן נראה להוכיח].

וראיתי בשו"ת בית שערים (יו"ד סי' שסז) שהקשה על דברי הישמח משה לפמ"ש במג"א (סי' תלב סק"ו) דהא דשליח מברך היינו משום דגם השליח עושה מצוה. ע"ש. וא"כ כשהבעלים עושין בעצמם המצוה יש להם שכר טוב בעמלם גם חלק המצוה שיש לשליח בעשייתו וא"כ אפ' השליח עושה בשכר מצוה בו יותר מבשלוחו כדי שיהיה לו גם חלק המצוה שיש לשליח בעשייתו. ע"כ. והסכים עמו בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' קפט אות ג).

אמנם יש ליישב ע"פ המבואר לעיל שהישמח משה ס"ל דטעמא דמצוה בו הוא משום כבוד המצוה כיון שאם שולח שליח נראה כמבזה המצוה וכמ"ש בתב"ש (סי' כח ס"ק יד) והברכ"י (סי' רסד סק"א). וא"כ כששולח שליח בשכר אדרבה נראה שהמצוה חביבה עליו שמחסר בעבורה ממון, והנה אפילו שהשליח ג"כ מקיים מצוה, מ"מ אין לומר שלפ"ז כשהבעלים עושה בעצמו יקבל את המצוה של השליח. כיון

דעת עוד ראשונים ואחרונים בשליח בשכר

נפסד שנאסרת עליו, אבל בשחיטה והפרשת חלה וכיוצא בהם לא יהא בו מצוה בו יותר מבשלוחו, כאשר נהגו כל רבותינו וכל העולם אעפ"י שבקיאים בהל' שחיטה נותנים לחזן לשחוט, וכן יהא גם בהפרשת חלה, וללמד

ובשו"ת להורות נתן (ח"ג סי' סט אות ג) דייק מהאו"ז (סי' קכח) דלא ס"ל כהישמח משה, שכתב האו"ז וז"ל, ודוקא בקידושין מצוה בו יותר מבשלוחו, שאין השליח נהנה מן הקידושין כלום ואדרבה

ומ"מ רבים מהאח' חולקים ע"ד המחנ"א הנז'. וכמ"ש המהרי"ט אלאזי בס' הלכות יו"ט (דף עא ע"ד פ"ד אות נ) והחקרי לב (חיו"ד ח"ב סי' ט) ועוד. ובשו"ת תורת חסד מלובלין (או"ח סי' מה אות ד) חלק ע"ד המחנ"א עפמ"ש הראב"ד (הובא בשיטמ"ק ב"מ צו. ד"ה כתב ה"ר יצחק) שאפילו בעבד לא אמרי' דידו כיד רבו, אלא רק לענין ממון. וראה בשו"ת יביע אומר ח"ט (חו"מ סי' י אות א) שהביא שמדברי מרן בבית יוסף יו"ד (סי' קלב) שכתב בשם הארחות חיים, שהמזמין גוים מאוהביו לשתות, רשאי לומר לעבדו לך וקנה מסתם יינם לגוים האלה, שכיין שהוא אומר לקנות בעבורם נמצא שהיין אינו שלו. וכתב ע"ז מרן בבדק הבית, ויש לפקפק בזה, משום דיד עבד כיד רבו. ע"כ. (וכן הובא בש"ך שם ס"ק לג). נמצא דס"ל למרן שדין זה הוא גם לענין איסורים. וצ"ע. וע"ע בספר זכרנו לחיים ח"ב (מע' י"נ אות א, דף ל ע"ב). ע"ש. וע"ע ביבי"א ח"ה (חיו"ד סי' יב אות ו) ובספרו הליכ"ע ח"ז (עמ' קעז והלאה) וח"ח (עמ' רמו) וביחווה דעת ח"ז (סי' קנה. וסי' קנו אות ג) מ"ש בדברי המחנ"א.

את בנו תורה שבתחלה משכירים לו מלמדים ואין האב עצמו מלמדו, וכן יהא גם במילה שאפילו האב אומן יכול לכתחלה לומר לאחר למול ואף על פי שבמילה אין המוהל נהנה גם אבי הבן אינו נהנה והרי הם שוים עכ"ל. ומדכתב להוכיח מהא דמשכירים בתחלה מלמד ללמוד את בנו דלאו בכל מילתא אמרינן דמצוה בו יותר מבשלוחו, מוכח דס"ל דאין לחלק בין שליח בחנם או בשכר, דאל"כ מה ראה ממה ששוכרים מלמד ללמוד בנו הלא כששוכר הו"ל כעושה בעצמו, אלא מוכח דלית ליה לסברת הישמח משה. ועוד כתב הלהורות נתן (שם אות ד) לדייק גם מד' הרמב"ם דלא כהישמח משה, שכ' הרמב"ם בספר המצוות (מצוה יח), שאם אי אפשר לו לכתוב ספר תורה ישכור מי שיכתוב לו. ע"ש. ומוכח דאף בשוכר את השליח אמרינן דמצוה בו יותר מבשלוחו, דאל"כ היה לרמב"ם להתיר לשכור סופר אף אם אפשר לו לכתוב בעצמו. אך דחה בשו"ת להורות נתן (שם) את הראיה מהרמב"ם די"ל דכתיבת ס"ת שאני, דאיכא בזה מצוה מיוחדת לכותבו בידו דוקא דהוי כאלו קבלו מהר סיני וכמ"ש הרמב"ם (פ"ז מס"ת ה"א), ועל כן כל שאפשר לו לכתוב בעצמו עדיף טפי.

כששולח את אשתו אם אמרי' אשתו כגופו או שעדיין מצוה בו

ובפשטות נראה לתלות זאת בטעמי הדין של מצוה בו, שלשית הרמב"ם שכתב (בפיה"מ) דהעושה המצוה בעצמו הוה ליה יותר שלימות והידור במצוה. והוי יותר קדושה שמקדש את גופו.

(יב). וחשבנו לעיין באדם שממנה את אשתו שתהיה שלוחתו לעשות מצוה האם ג"כ נחשב הדבר שעושה המצוה בו, כיון שאשתו כגופו, או שעדיין בעיניו בו ממש. [וכמו] בהדבר תלוי ג"כ מתי אומרים אשתו כגופו].

מצוה בו יותר מבשלוחו. ומבואר לכאורה דהיינו אפילו כשיש לו משרתים בשכר לא חשיב כאילו עשה בעצמו, וכמ"ש בשו"ת משנת אברהם והשדי חמד (עמ' מ כלל נד. ובשו"ת דברי חכמים סי' מד בד"ה וכתב עוד) ובשו"ת מנחת יחיאל ח"ב (סי' קכח אות יא). אין להוכיח משם וכמו שכתבנו לעיל (אות ט) שאפשר שאף מרן ס"ל שיד פועל כיד בעה"ב ממש, אך בכ"ז כתב שמצוה בו כיון שחשש לדעת הרמב"ם (פ"ל מהל' שבת ה"ו) ודעימיה שס"ל בפשטות שמצות הכנה לצרכי שבת הוא "חיוב", וכמ"ש בש"ע הגר"ז (סי' רנ בקונ"א סק"ב) ובסדר היום (ריש סדר הכנת יום שישי לשבת) לדייק כן מלשון הרמב"ם. ולכן כתב דאפי' במשרתים שהם שליח ואמרינן בהם יד פועל כיד בעה"ב, מ"מ טוב שיעשה בגופו מכיון שדעת הרמב"ם ודעימיה דהוא חיוב מעיקר הדין וחשיב מצוה שבגופו. ולפ"ז א"ש דאין הש"ע סותר למ"ש במור ואוהלות דבשליח בשכר יד פועל כיד בעה"ב. ושור"ר שכע"ז אמר ליישב הג"ר אהרן דגן שליט"א (הוב"ד בספר ארחות מרן ח"ג עמ' כז). [וראה עוד בענין שליח בשכר לעיל אות יא]. וא"כ לדברי המור ואוהלות ודעימיה נראה שה"ה ששולח את אשתו שמקיים בכך ההידור של מצוה בו שאשתו כגופו. ולחולקים על המור ואוהלות נראה דס"ל שצריך גופו ממש".

עוד יש להוכיח שגם כששולח את אשתו מקיים בכך מצוה בו, ממה שמצינו בנר חנוכה לסוברים שכל בני הבית מדליקים, מ"מ אין האשה מדליקה נ"ח כיון שאשתו כגופו, וכמ"ש הברכי יוסף (או"ח

א"כ נראה שכל זה היכא שעושה המצוה בגופו ממש אז גופו מתקדש יותר והוי יותר שלמות והידור במצוה. אך לפי הטעם שכתבו רש"י והר"ן והמאירי ור"ע מברטנורא שהעושה המצוה בעצמו מקבל שכר טפי, נראה שהעיקר שיהיה המצוה קרויה על שמו ואי"צ מגופו בדוקא שהרי זה רק ענין של תוספת שכר ולא שמקדש גופו בכך, לכן כיון שקי"ל אשתו כגופו א"כ נראה שגם ששולח את אשתו הבעל מקבל יותר שכר מאשר שישלח אדם אחר. אך אי"ז מוכרח ויש לפלפל. ולפי הטעם שכתבו החיד"א והתבו"ש ועוד שאם שולח שליח נראה כמבזה המצוה ומתעצל לקיימה, א"כ ה"ה כששולח את אשתו הדבר מראה שהוא מתעצל במצוה ולכן שולח את אשתו, ולכן כששולח את אשתו אינו מקיים מצוה בו.

עוד נראה להוכיח בפשטות שגם ששולח את אשתו שהיא כגופו מיקרי שעשה בעצמו ומקיים את ההידור של מצוה בו, לפי מ"ש בשו"ת מור ואוהלות (אהל ברכות והודאות סי' לא) הנז' שכתב ללמוד מהמחנ"א שכל הדין של מצוה בו הוא רק בשליח בחנם אבל כששולח שליח בשכר אמרי' יד פועל כיד בעה"ב ממש, וכאילו עשה כן בעצמו. וכ"כ בספר ישמח משה (פר' עקב, בהפטרה דף קח ע"ב). וכיו"ב כתב בנתיבות המשפט (סי' קפב). ולפ"ז ה"ה לענין הדין של אשתו כגופו והוי כאילו עשה כן בעצמו ושפיר מקיים בכך מצוה בו ימב"ש. ואין לדחות ממ"ש מרן בש"ע (סי' רנ) שכתב שאפילו אם יש לאדם עבדים ומשרתים

סי' תרעא מהאליה רבה). ומוכח שלא אומרים לאשה שמ"מ תדליק בעצמה מצד מצוה בה יותר מבשלוחה אלא יוצאת י"ח בהדלקת בעלה שאשתו כגופו.

ועוד יש להוכיח שאף ששולח את אשתו מקיים מצוה בו ממ"ש בערוך השלחן (או"ח סי' רנ ס"ג) לענין הכנה לשבת שכ' וז"ל, "ואצלינו נשותינו עושות ומכילות בעצמן לכבוד שבת, ואשתו כגופו" (עיין קונטרס אחרון להגר"ז וצ"ע ודו"ק). עכ"ל. מבואר שבהכנה לצרכי שבת שע"ז אמרו בגמ' מצוה בו, כתב שאשתו כגופו. ושו"ר שכ"כ בס' בגדי קודש (דרור, אזור אליהו סי' רסה ס"ט עמ' קפג) להוכיח מהערוה"ש.

וכן מוכח ממ"ש בשו"ת יהודה יעלה (אסאד, חלק א או"ח סי' קכא) שכשבעל שולח את אשתו לבטל חמץ ולהפריש חלה וכדו' אין בזה חסרון דמילי לא ממסרן לשליח, כיון שביטול חמץ נחשב מעשה שע"י דבורו הוציאו מרשותו וגם להצילו מאיסורא לא מקרי מילי דרחמנא אחשבי' תשבייתו בלב ולא יראה לך בטל בלבבך כמו תמורה דמקרי לאו שיש בו מעשה, ועוד "דאשה לא מתורת שליחות בעלה עושה אלא אשתו כגופו דמיה" ועדיפא משלוחו שאינו כמותו, כדעבד הש"ס צריכותא מה"ט במנחות (צג:) ידו ולא שלוחו ולא אשתו וכו'. ע"כ. מוכח דס"ל שכשהבעל

יד. ויש לכא' להוכיח דלא כהמור ואהלות שהרי מצינו אצל אברהם אבינו דכתיב ביה, ויחבוש את חמורו, בעצמו, אע"פ שהיו לו עבדים רבים. ומוכח שאע"פ שיש לו עבדים ומשרתים מ"מ מצוה בגופו ממש עדיף, וכמ"ש בספר מטה משה (מעלת צדקה ח"ב פ"ט הכנסת אורחים דף קו ע"ג) שהביא מהחתן סופר שכ' ששיך מצוה בו בגמ"ח דילפינן לה מאברהם אבינו עליו השלום דכתיב ביה, ויחבוש את חמורו, בעצמו, אעפ"י שהיו לו עבדים רבים. וסיים המטה משה דמדברי שניהם נלמוד שגם אם השליח הוא עבדו קנין כספו דיד עבד כיד רבו, אפ"ה מצוה בו יותר. שהרי לא רצה אברהם אבינו עליו השלום לחבוש חמורו ע"י עבדו, וגם כי המים לקח ע"י עבדו. עכ"ד.

אלא שיש לדחות דלעולם בעבד אמר' יד עבד כיד רבו אף לענין מצוה בו, אבל שאני אברהם שהעדיף לקיים מצוה מן המובחר לעשות את המצוה בגופו ממש אע"פ שמצד הדין מקיים את דין מצוה בו כששולח עבדו, וכמבואר לקמן מהתוס' סוכה (לח:) לענין שומע כעונה שעדיף שיהא עונה והוי מצוה מן המובחר.

ועוד יש לדחות הקושיא מאברהם, עפ"מ ש' ידידי הנעלה ר' דניאל סימניאן נר"ו בספרו דברי בינה (קידושין סי' נב) ליישב קו' הנחלת משה (קידושין מא.) מדוע לא הביאה הגמ' ראייה שמצוה בו יותר מבשלוחו מאברהם אבינו דכתיב וישכם אברהם בבוקר. ובדברי בינה שם הק' אמאי לא מיייתין מדכתיב ויחבוש את חמורו, דמוכח שמצוה בו ימב"ש. וכתב ליישב דשאני אברהם שנצטווה במפורש מהקב"ה שיעקוד את בנו, ולכן וודאי שיעשה בעצמו ולכן אין להוכיח משם לכל מצוה, ע"כ. ולפ"ז ה"ה שאין להוכיח מאברהם ממה שעשה בעצמו ולא ע"י עבדיו ומשרתיו, דלא אמר' יד עבד כיד רבו בדין מצוה בו, דשאני אברהם שנצטווה במפורש.

אכן בעיקר תי' של הדברי בינה הנ"ל, דבריו אינם מחוורים שהרי אברהם נצטווה לעקוד את בנו, אך הקב"ה לא ציווהו גם שאת כל ההכנות יעשה בעצמו, וא"כ שפיר יכל אברהם לחבוש את החמור ע"י עבדו, וממה שבכ"ז עשה בעצמו מוכח שמצוה בו יותר מבשלוחו, והדרא קושייתם לדוכתא, וע' בנחל"מ מ"ש ליישב על קושייתו.

ועתה דברתי בזה עם בעל הדברי בינה ואמר שכוונתו דאה"נ יש ראייה ממה שאברהם עשה בעצמו ולא ע"י שליח, אלא שרק בספרו בא ליישב למה הגמ' לא הביאה ראייה מאברהם, וע"ז תי' שהגמ' "העדיפה" להביא מהאמוראים כיון דאצל אברהם יותר מסתבר שיעשה בעצמו כיון שנצטווה במפורש על העקידה, משא"כ במצוות שאינם צווי מפורש על הגברא. והיינו שביחס לראיה מאברהם העדיפה הגמ' להביא ראייה מהאמוראים.

ימב"ש כיון שאשתו כגופו. ועיין עוד באליה רבה (סי' תרעא סק"ג, וסימן תרעז סק"ד) שכתב לגבי נרות חנוכה שאיש ואשתו אינו בכלל מהדרין שכ"א ידליק, משום דאשתו כגופו, וכגוף אחד דמיין. ע"ש.

אכן ע' במשנ"ב בביה"ל (סי' תרעה ד"ה אשה) שכתב וז"ל, אשה מדלקת וכו', עיין מ"ב דיכולה להוציא אפילו בעלה, אבל ידוע מה שארז"ל בברכות דף כ' בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חכמים תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו. ומה שאמר דקא מדליקי עלי בגו ביתאי מפני שלא היה אז בביתו ועיקר החיוב מונח על הבית. עכ"ל. וע"ע בס' הלכה ברורה בבירור הלכה (חט"ז עמ' קנט) שכ' שגם לענין קידוש אם אשתו מוציאתו י"ח תבוא לו מארה וכפי שכתבו הפוסקים שם. ע"ש. ומבואר לכאן שאע"פ שאשתו מוציאתו י"ח מ"מ תבוא לו מארה, ואי נימא שאשתו כגופו ממש א"כ לכאן אינו מובן אמאי תבוא לו מארה הרי אשתו כגופו, וא"כ מבואר יוצא שאין אשתו כגופו ממש. אלא שיש לדחות שאע"פ שאשתו כגופו מ"מ תבוא לו מארה כיון שהוא לא למד וכפי שכ' רש"י שם.

אמנם ע"ע במשנ"ב (סי' תרעז סק"ב) שכ' "צוה לאשתו שתדליק עליו בביתו, ומ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו". ומבואר שאפי' שאשתו כגופו מ"מ עדיף שידליק בעצמו כיון שמצוה בו ימב"ש. ואולי יש לדחות בדוחק ולומר דאין כוונתו למצוה בו הרגיל, אלא כוונתו שאע"פ שאשתו כגופו עדיף שיעשה בגופו ממש, וכפי שיתבאר

שולח את אשתו אי"ז מוגדר כשליחות אלא כמעשה שלו ממש ולכן אין חסרון דמילי לא ממסרן לשליח.

ועי"ע במאירי (כתובות סה:): שבעל שנותן צדקה מתן בסתר, אין מגרע בזה אם אשתו יודעת על כך, משום שאשתו כגופו ולא חשיב פרסום.

אלא שהעירני לנכון ידידי ר' מאיר שר ישראל שליט"א ממה שכתבו הפוסקים באו"ח סי' רסג (ש"ע הגר"ז שם סי"א בקונ"א סק"ב. לבוש סק"ג. ועוד) שבהדלקת הנרות בער"ש האשה מדליקה והיא שלוחו של הבעל, שעיקר הטלת שלום בבית עליה ידידיה רמ"א, שהוא הבעה"ב, והיא בכלל בני ביתו. ולא יכול לומר הבעל שידליק בעצמו כי מצוה בו ימב"ש, אלא האשה מדליקה מהטעם שהיא כיבתה נרו של עולם ועוד טעמים, והיא שליח של הבעל. ע"ש. וממה שכתבו שהאשה היא שלוחו של הבעל ולא כתבו משום שאשתו כגופו, מוכח שאף שאשתו כגופו מ"מ כדי לעשות ההידור של מצוה בו צריך בגופו ממש. ויש לדחות שאה"נ הם מודים שאשתו כגופו, אלא שלא שייך טעם זה להדלקת נר"ש כיון שרצו להביא טעם מיוחד שהאשה תדליק, ואם נאמר שאשתו כגופו א"כ הוי כאילו שהבעל מדליק, והאח' חיפשו שהאשה תדליק בדוקא לכן הביאו טעם ששיך בה ולא בבעלה, ולכן לא אמרו לטעם שאשתו כגופו. דו"ק.

וכן מכל הנ"ל מבואר בפשיטות שגם ששולח את אשתו מקיים מצוה בו

להלן מתוס' סוכה (לח:).

ירושלים בקו' ילקוט דוד (ע' קנח והלאה)
שדן בענין ההגדרה "אשתו כגופו". וע"ע בס'
אדני פז (אבידר, ח"ד סי' פ).

וראיתי בשו"ת בכל דרכיך דעהו, בתשובות
הרה"ג אהרן הכהן קוליק מח"ס
מראה כהן, ששאלוהו בענין לעבור בין ב'
נשים אם אשתו מצד א' ואשה אחרת מצד
אחר, האם מותר לעבור ביניהם דאשתו כגופו,
או לא. והשיב דהא דאמרינן בברכות כד ע"א,
דאשתו כגופו, הוא רק לענין שאין לו הרהור,
כדפי' רש"י שם, אבל אין הם כגוף אחד
ממש, וכן הא דאמרינן כתובות סו ע"א,
ומנחות צג ע"ב, בכורות לה ע"ב, "אשתו
דכגופיה" התם לענין שעבוד, אבל לא שהם
יחידה אחת. ע"כ.

אכן נראה לומר שעדיין עדיף שיעשה
המצוה בגופו ממש, לפי מ"ש התוס'
סוכה (לח: ד"ה שמע) שאף שקי"ל שומע
כעונה מ"מ עדיף שיהיה הוא העונה והוי
מצוה מן המובחר. ע"ש. ולפ"ז נראה שה"ה
לענין מה שאמרו אשתו כגופו, שאף שאשתו
כגופו מ"מ עדיף יותר שיעשה בעצמו ואף אם
נאמר שמקיים ההידור של מצוה בו כשולח
את אשתו, מ"מ מצוה מן המובחר שיעשה
בעצמו כמבואר מהתוס' הנ"ל. וכן לכא' מוכח
ממה שכתוב לגבי אברהם "ויחבוש את
חמורו", בעצמו, אע"פ שהיו לו עבדים
ומשרתים, דמ"מ העדיף לקיים מצוה מן
המובחר. [ויל"ע אם מה שכתבו התוס' מצוה מן
המובחר, כוונתם למצוה בו, שאם כן מבואר שלגבי
מצוה בו צריך גופו ממש].

ובאמת שיש לדון מה ההגדרה של אשתו
כגופו, ומדברי הא"ר הנז' מבואר
שאשתו כגופו הוא שהם כגוף א' דמין. וכן
הדבר תלוי מתי אמרי' אשתו כגופו.
ואכזהמ"ל. וע' בס' עריכת נר להאדר"ת, וע"ע
להגאון האדר"ת בספרו הר המוריה - אזני

האם אפשר להוכיח שאין אשתו כגופו ממה שהאמוראים עשו בעצמם

אך אליבא דאמת אין משם ראיה דיתכן
דס"ל שהכנה לשבת הוא חיוב שבגופו,
וכמ"ש הרמב"ם (פ"ל מהל' שבת ה"ו) אף
על פי שהיה אדם חשוב ביותר ואין דרכו
ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק
במלאכות שבבית, "חייב" לעשות דברים
שהם לצורך השבת בגופו שזה הוא כבודו
וכו'. ולכאורה מלשונו שכתב "חייב" לעשות
משמע דהיינו חיוב גמור מעיקר הדין. וכ"מ
מרבנו ירוחם (נתיב יב ח"א). ע"ש. [וראה

והנה לכא' יש להוכיח בפשיטות שאין
אשתו כגופו ממש אף לענין הכנה
לצרכי שבת, שהרי בקדושין (מא.) מבואר
דרב ספרא מחרין רישא רבא מלח שיבוטא.
וכן אמרו בגמ' בשבת (ק"ט). ובפשטות הם
היו נשואים והיה להם אשה שתכין צרכי
שבת, ומבואר שעשו בעצמם ולא אמרי'
אשתו כגופו. וכ"כ להוכיח בס' בגדי קודש
(דרור, אזור אליהו סי' רסה ס"ט עמ' קפג).
ובעוד אחרונים.

עמ' רבי. ובשו"ת יבי"א ח"ב או"ח סי' יח], ועוד דאפשר לקיים שניהם גם לימוד תורה ובד בבד לעשות צרכי שבת, אלא שיש לדון דבכה"ג אינו יכול לעיין מספיק בלימודו והוי ביטול תורה באיכות. ושוא לא חשיב ביטול תורה באיכות כיון שעוסק במצוה מה"מ ויל"ע.

וע' בבית האוצר להגר"י ענגיל (כלל רז) שהסתפק אם כשם דאמר' "אשתו כגופו" אמרינן ג"כ בעלה כגופה או לא.

לעיל אות י'. ולכן עשו בעצמם. ואף לדעת מרן בש"ע (סי' רנ) דס"ל דהכנה לשבת אינה חיוב, י"ל דעסקו בהכנת צרכי שבת משום מצוה מן המובחר כמבואר בתוס' סוכה הנז', ואף שע"ז מתבטלים מתורה, מ"מ כיון שזה מצוה מן המובחר, וכל השבוע הם לומדים תורה, וכשהגיע זמן צרכי שבת העדיפו לעשות מצוה מה"מ בעצמם [וכעין מ"ש המאירי (שבת קיח). שת"ח שלומדים תורה כל השבוע, בשבת הם ינוחו. ובדברי המאירי הנז' ראה מ"ש בחזו"ע שבת ח"ב

עוד בהנ"ל באבידת אשתו ואבידת רבו מה קודם

קודם, וכמ"ש הטור והמחבר ג"כ אחר זה בסי' זה ובסי' רס"ה, ועיין פרישה, והנראה דעיקר דרשת חז"ל דשלך קודם מטעם דאפס כי לא יהיה בך אביון שלא תבא אתה לעניות. ועפ"ז פסק במשנה הלכות דהרואה אבידת אשתו כיון שהוא אבידתו נמי, שהרי אם לא יחזיר עליו ליקח לו שנית שהרי כל מה שקנתה אשה קנה בעלה, נמצא דהוא אבידתו שמפסיד ממון שלו, ולכן אבידתה נמי בכלל אבידתו שהרי יש לו הפסד ממון שיצטרך לקנות לאשתו וליתן תמורתו שהרי חייב לזונה וללבשה, וא"כ חייב להחזיר מדין דשלו קודם אבל "לא מטעם אשתו כגופו" אלא מטעם שיש לו הפסד ממון ושפיר אבידתו קודמת, ואם יש לאשתו ממון שאינו שלו וכגון שנתנו לה ע"מ שאין לבעלך רשות בה ואם תאבד אז אין על הבעל אחריות כה"ג יש לה דין של אבידת אחר כיון שאין לו הפסד ממון ואבידת רבו קודם ולא דוקא

וראיתי בשו"ת משנה הלכות (חלק יד סי' רכט) שדן בנד"ד לענין השבת אבידה, והביא שבספר אמת ליהודה (אלתר, ברכות כד) חקר בהא דקיי"ל אבידתו ואבידת רבו אבידתו קודמת אם ה"ה אבידת אשתו קודמת שאשתו כגופו. והביא במשנה"ל שבשו"ת רבבות אפרים (ח"ז סי' שעט אות ב) כתב שמסתברא דמה שקנתה אשה קנה בעלה, א"כ גם אבידתה קודמת אף אם נתנו לה מתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בה, וצ"ע. וכ' במשנה"ל דהנה בגמ' (ב"מ לג.) פריך מנא הני מילי (דשלו קודם. רש"י) אמר רב יהודה אמר רב אמר קרא אפס כי לא יהיה בך אביון שלך קודם לשל כל אדם. ועיין טוש"ע (חו"מ סי' רסד ס"א) ופי' הסמ"ע (שם) מאפס לא יהיה בך אביון דדרשינן כאלו הוא אומר הזהר מן העניות ומטעם זה לאו דוקא אבידתו קודמת קאמר אלא כל הפסד ממון או ביטול מלאכה שלו מחמת השבה זו שלו

אם אינו מפסיד ממון מחזיר של רבו. וע"ש באורך. ומבואר מהמשנה"ל דלענין השבת אבידה ל"א אשתו כגופו, ומדברי הרבבות אפרים (שם) מבואר דאמרי' כן אפי' כשנתנו לה מתנה על מנת שאין לבעלה רשות בזה, ואבד, אבידתה קודמת לאבידת רבו.

אבידת רבו אלא ה"ה אבידת אביו כה"ג. בקיצור השבת אבידה התורה הקפידה על הפסד ממונו ואין לזה שייכות אם אשתו כגופו או לא. ובהמשך דבריו כ' במשנה"ל שבאבידתו ואבידת אשתו ג"כ אבידתו קודמת, שהרי אפילו באבידתו ואבידת רבו

אם אומרים אשתו כגופו גם לחובתו

כמותו לחובתו, ה"ה גבי אשתו לא אמרינן אשתו כגופו לחובתו. ולכן בנד"ד אין הבעל עובר בבל תלין. אמנם בערוה"ש (או"ט) כתב, אם שכר פועלים ע"י אשתו עובר בבל תלין דאשתו כגופו. ומבואר דס"ל שאמרי' אשתו כגופו אף לחובתו.

(יג). והנה לענין אם אומרים אשתו כגופו גם לחובתו, וכגון שהבעל שלח את אשתו לשכור פועלים, האם הבעל עובר בבל תלין כשמתעכב בתשלום. ראיתי בשו"ת דברי שלום (חו"מ חלק ג סי' פז) שכ' דכשם שבשליח ל"א שלוחו של אדם

אשתו כגופו בעדות על איסורים האם אמרי' בה א"א חוטא ולא לו

להו חובה, וכמו שנאמר במסכת ב"מ (ה:): דרועה בהמותיו של אחרים כשר, משום דאין אדם חוטא ולא לו, ע"כ. מבואר דאף באשה כלפי בעלה אמרינן דאין אשה חוטאה בשביל בעלה, ואם כן אולי יש מקום להקל בעניננו ולהתיר. אלא שהביא מ"ש המהרש"ם (ח"ב סימן קמה ד"ה ואולם) שהקשה על התוס' מהמבואר במסכת בכורות (לה:): דאף בנו ובתו נאמנים על עדות בכור לומר שמום זה נעשה מעצמו, וכן מבואר בשו"ע (יו"ד סימן שיד ס"ד) שאפילו בניו ובני ביתו של כהן מעידים לו על הבכור, אבל לא אשתו מפני שהיא כגופו, יעו"ש שהעלה כן לדינא שלא אמרינן באשה לבעלה אין אדם חוטא ולא לו. וכן כתב בשדי חמד (מערכת האלף אות קלז). וכ'

וע' להגר"י זילברשטיין בחשוקי חמד (בכורות לה:): שדן באשה החשודה לאכול תולעים האם נאמנת להעיד לבעלה שהמזון נקי מתולעים, דהנה בשו"ע (יו"ד סימן קיט ס"ז) כ' מי שהוא מפורסם באחד העבירות וכו' נאמן בשאר איסורים, ובשל אחרים, נאמן אפילו על אותו דבר. ולפ"ז יש לדון באשה החשודה לאכול תולעים, האומרת לבעלה עלי חסה אלו בדוקים מתולעים, האם נחשב הדבר כאומרת לאחרים, דאמרינן אין אדם חוטא ולא לו. או שאשתו כגופו. והביא שמהתוס' בב"ק (דף עט: ד"ה אין מגדלין) שכ' וז"ל, ולא כדברי המפרש לקמן דקסבר רב הונא שמותר למסור בהמה דקה לאשתו, כמו שמותר למסור לרועה, ולכן היתה מנטרת

והאשה לא מהני לעצמם ולא זה לזה דאשתו כגופו, הינו היכא שנוגע אצל ב"ד, אבל אם נוגע הענין להנהגתם לשמים, בזה לא שייך לומר אשתו כגופו, ונאמנת האשה לבעלה בכל עניני איסור והיתר כע"א דעלמא, ומקרא דוספרה לה ילפינן דיכול הבעל לסמוך על האשה בטהרת נדה, דרך מכל ענין שעל אחרים לחוב או לזכות להבעל או להאשה או אינם מעידים זה לזה כלל אף היכא דנאמן קרוב או פסול, אבל בנוגע להנהגתם לשמים ל"ש בזה כלל ענין אשתו כגופו והם מעידים זה ככל ע"א דעלמא. עכ"ד. ומבואר דנאמנת אשה לומר על תולעים שהם בדוקים ואע"פ שהיא חשודה מ"מ לא גרעה מאדם אחר שמעיד שהם בדוקים מתולעים כיון דאין אדם חוטא ולא לו. ועוד לכא' מבואר מדבריו שנאמנת גם במה שנוגע אליו ואליה וכמו לענין בכורות. ודלא כמו שחילק הגר"י זילברשטיין שרק במה שלא נוגע אליה כלל היא נאמנת.

הגר"י זילברשטיין שאולי אפשר לתרץ את שיטת התוס' דדוקא בבכורות אמרינן שאשתו כגופו לענין זה, מפני שאם אומרת לבעלה שבכור זה מותר, יאכילה ממנו, וכמו שכתוב במשנה באיזה מקומן (זבחים נה.) שלמים נאכלים לכהנים ונשיהם, וכתב הרמב"ם (פ"י ממעשה הקרבנות ה"ה) וכן כל אלו הנאכלים לכהנות, והרי זה כמעידה על עצמה, ולכן היא נוגעת בעדות, משא"כ בבכור כשהיא רועה את צאנו [המעשה דהתוס'], או כשהיא מביאה לו חסה, ואומרת לו שיאכל כי הוא נקי מתולעים, היא נאמנת דאין אדם חוטא ולא לו, וצ"ע.

ובמה שכתב הגר"י זילברשטיין בסוף דבריו שאמרי' באשה לבעלה אין אדם חוטא ולא לו, וממילא היא נאמנת להעיד שהעלים נקיים מתולעים. כן מבואר בחידושי ר' שמעון שקאפ (כתובות סימן יב) ובשערי יושר (ש"ו פ"ח) שכל מה שעדות של הבעל

האם עדיף שאדם יברך בעצמו או שיענה אמן כי גדול העונה יותר מהמברך

מפיו דמי, [ובהמשך דבריו כ' הפר"ח שכל מה שעניית אמן מועילה הוא רק באופן שהמברך מחוייב בדבר]. ע"ש. והסכים עמו בשו"ת אשל אברהם מבוטשאטש (סי' ריט). וכבר מבואר כן בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' קכו) שכ' דהאומר אמן כמוציא ברכה מפיו דמי. וע"ע בשו"ת הר צבי (ח"א סי' קיב) ובשו"ת יביע אומר חלק ח' (או"ח סי' כד) שהעונה אמן כמוציא ברכה מפיו ע"ש. ובקובץ תורני זכור

(יד.) והנה עוד יש לדון האם עדיף שאדם יברך בעצמו או שיענה כי גדול העונה יותר מהמברך. ועיין בשו"ת יבי"א ח"ד (סי' כג אות יג) מש"ב. ובשו"ת הרי יהודה ח"א (או"ח סי' יג אות י).

ולכא' י"ל שעדיף שאדם יענה והוא עפ"מ"ש הפר"ח (או"ח סי' תפט סק"ח) דעניית אמן חשיבא כמוציא ברכה

ממש. ע"ש. וע' בתוס' (סוכה לח: ד"ה שמע ולא ענה יצא, שלד' בה"ג ורש"י העומד בתפלה ושמע קדושה ישתוק וישמע והרי הוא כעונה. והקשו מברכות (כא:) דבעינן שיוכל להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"צ לקדושה ואם לאו לא יתפלל. ול"ל כולי האי ישתוק וישמע וכו'. ומיהו שמא אף על גב דשומע כעונה מ"מ עונה עדיף ומצוה מן המובחר. ע"כ. ולכאור' מכאן מוכח כהעו"ש ודלא כהתוספת שבת הנ"ל. וכן הוכיח בארחות חיים (סי' רעג סק"ו). אכן יש לדחות דשאני התם שאינו ראוי לבילה לענות. וכמ"ש הש"ל (ס"ס כ) בשם ר' אברהם בר שלמה. וע' בב"י (סי' כה) בשם הרשב"א והאגור. ע"ש. ומ"מ נראה שאיש המוציא את בני ביתו לא שייך בכה"ג מצוה בו יותר מבשלוחו, דאיהו בקי היטב בכוונת הברכה ועוד, וכיו"ב כ' בשו"ת דברי יוסף אירגאס (ס"ס כו), דהא דאמר' מצוה בו יותר מבשליחו/מבשלוחו/, היינו כשאין עדיפות בשלוחו יותר ממה שיש בו, אבל אם עושה שליח ת"ח להיות סנדק, עדיף טפי שתיעשה המצוה ע"י שלוחו. ע"ש. ודון מינה לנ"ד. וכיו"ב כ' התבואות שור (סי' כח ס"ק יד), שיפה נהגו במצות מילה להזמין מוהל המהדר אחר מצוה זו, אף על פי שאבי הבן עצמו יודע למול. ודלא כהש"ך חו"מ (סי' שפב). ומכ"ש אם הוא גדול שיש כבוד ג"כ למצוה, ע"ד שאמרו חז"ל בסוטה (יג) הניחו לו כבודו בגדולים וכו'. והא דקי"ל מצוה בו יותר מבשלוחו, ה"ד כשעושה כן מפני שאין רצונו לטרוח בעצמו, אבל אם עושה כן דרך כבוד שמכבד למי שמהדר אחר המצוה לקיימה, על

לאברהם (שנת התשנ"ד-התשנ"ה, עמ' שצג) במאמר הרב אברהם גדניאן שליט"א כתב שכן מדויק מהרמב"ם שכ' גדול העונה אמן כמברך. משמע שהוא כמברך ממש. וכנראה לכך נתכוון מרן בכסף משנה (על הרמב"ם שם). ובזכור לאברהם שם הביא שכ"כ לדייק מהרמב"ם, מרן הראש"ל רבינו יצחק יוסף שליט"א בילקו"י (הל' ספיה"ע הערה יט).

ומבואר שכשעונה אמן נחשב כאילו הוציא הברכה מפיו, וכאילו בירך בעצמו, וא"כ כשעונה אמן יש לו גם את המעלה של גדול העונה יותר מהמברך, ואף לשיטת הרמב"ם דס"ל שגדול העונה כמברך, ולא יותר ממנו, מ"מ כיון שעונה אמן נחשב שהוציא הברכה מפיו והוי מצוה בו ג"כ. אלא שיש לומר דעכ"פ בעי' גופו ממש שיענה אמן וכמ"ש תוס' סוכה (לח: ד"ה שמע) שאף שקי"ל שומע כעונה מ"מ עדיף שיהיה הוא העונה והוי מצוה מן המובחר. ע"ש. [ויל"ע אם מ"ש תוס' מצוה מה"מ כונתם למצוה בו, דא"כ מוכח שכדי שיחשב מצוה בו בעינן גופו ממש]. ויש עוד להאריך בכ"ז ועוד חזון למועד.

ובשו"ת יביע אומר (ח"ד או"ח סי' כג אות יג) כ' וז"ל, וע"ע בס' עולת שבת (סי' רעג ס"ה) דעדיף טפי לקדש בעצמו כשיודע, משום דהכי אמרינן בכל המצות מצוה בו יותר מבשלוחו. ע"כ. נראה דס"ל דאף ששומע כעונה, מ"מ עונה בפיו עדיף טפי. וכ"מ בפמ"ג (מש"ז ס"ס רין). אולם התוספת שבת (סי' רעג סק"י) השיג על העו"ש הנ"ל, דהכא לא שייך מצוה בו יותר מבשלוחו. דכיון דקי"ל שומע כעונה מקרי בו

בכה"ג לא אמרין מצותו בגדולים. עכת"ד. ובס' יצחק ירנן (פ"א מה' מילה דל"ד ע"א) בד"ה ולע"ד נראה, כתב ע"ד השמ"ח והכו"פ, ולעד"נ לא כמר ולא כמר, אלא דוקא דרך עצלות ובזיון הוא שאסור להמנע מעשיית המצוה בעצמו, אבל כשעושה כן מאיזה טעם שמונעו יהיה מה שיהיה או משום לכבד את חבירו שפיר דמי, דבכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו. ע"ש. וע"ע בס' המקנה קידושין (כט) בתד"ה אותו. ובשו"ת קרן לדוד (חאו"ח ס"ס קא). ובשו"ת מעשה אברהם (חיו"ד סי' יג). ובשו"ת רב פעלים ח"ב (חיו"ד סי' לה). ובשו"ת עטרת חכמים (חאו"ח ס"ס ד). ובשו"ת בית הלוי (סי' י). ע"ש. (וכל קבל דנא תנן בסוכה (לח) מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו וכו' ותבא לו מארה. ופירש רש"י, שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה. וע' בתוס' שם. וק"ל). ומ"מ כשיודעות הנשים להבדיל והוא כבר יצא י"ח נכון שיבדילו בעצמן. וכנ"ל. עכ"ל.

כיו"ב אמרו ביומא (לט) שדומה למודד אפרסמון שאומרים לו בא ונתבסם אני ואתה, שהוא גרם המצוה והאחר עושהו ומתבסמים שניהם. עכת"ד. והסכים עמו מרן החיד"א בברכי יוסף יו"ד (סי' רסד סק"א). ע"ש. אך בספרו ראש דוד (פר' פינחס דקכ"ח ע"ג), הביא דברי הכרתי ופלתי (סי' כח סק"ג) שהעלה, שאם א"ל עשה זאת בשליחותי שלוחו כמותו, אבל אם מכבדו דרך כבוד במצוה זו אינו מקבל שכר, כי מצוה היתה בידו ונתנה לאחר, ובכה"ג לא שייך שלוחו ש"א כמותו. וכתב הראש דוד, שע"פ זה נתיישבו דברי הש"ך בחו"מ (סי' שפב) וכו'. ונראה בעיני דברי הכו"פ, ודלא כהשמלה חדשה שכ' להיפך. ואף שבספרי ברכ"י כתבתי שנראין דברי השמלה חדשה, עתה אמת אגיד שאחר שנתיישבתי בדבר רואה אני את דברי הכו"פ, ואף אם מכבד לאדם גדול לאו שפיר עבד, ושאני ההיא דסוטה (יג) דהויא מצוה המוטלת על הכל, משא"כ מצות מילה המוטלת על האב,

מצוה בו או מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה

מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, או עדיף שימתין ויקיים בעצמו מדין מצוה בו יותר מבשלוחו. ובשד"ח הסתפק לענין כתיבת ס"ת שאם יכתוב בעצמו אינו יכול לכתוב מהר, וע"י סופר יכתוב מהר יותר. והביא שבמשנת אברהם כתב שמצוה הבאה לידך עדיף ממצוה בו. והשד"ח עצמו כתב שכיון שדין מצוה בו הוא מדרבנן, ודין מצוה הבאה לידך הוא מדין אין מעבירין על המצוות שלדעת

טו). עוד יש לדון בענין מצוה שאם האדם יעשה אותה בעצמו זה יקח זמן, אבל אם ישלח שליח המצוה תקויים יותר מהר, האם עדיף מצוה בו או מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה.

ובשדי חמד (ח"ד סי' נח) דן בזה והביא שהפרמ"ג (או"ח סי' תרכה) נסתפק בזה לענין עשיית סוכה ע"י אחר כדי לקיים

תרע"ב עמ' ערב) לענין אברכים השוקדים על לימודם שעדיף שימנו שליח להדליק נ"ח בזמן צאה"כ, וזה עדיף מאשר הידור של מצוה בו יותר מבשלוחו. ע"ש. וע' בקובץ תורני זכור לאברהם (התשנ"ד-התשנ"ה עמ' שצב) מ"ש בנדון זה. וע"ע מה שכתב רה"י הגאון האדיר ר' עובדיה יוסף שליט"א בענין זה בהסכמתו לקונטרס זה.

ובפשטות יש לתלות את הנדון הנ"ל בטעמי הדין של מצוה בו, שלפ"י רש"י והר"ן שכ' שהעוסק במצוה בגופו מקבל יותר שכר, א"כ שפיר יש להסתפק מה עדיף, או שלשיטתם עדיף מצוה בו כיון שמקבל יותר שכר. אבל לפמ"ש הרמב"ם בפיה"מ שענין מצוה בו הוא שלימות והידור מצוה, א"כ לכא' עדיף מצוה הבאה לידך כיון שעכשיו זהו שלימות וכבוד המצוה שיעשנה מהר. וכן לפמ"ש התב"ש ודעימיה שה"ט שמצוה בו כיון שזהו כבוד המצוה וכששולח שליח נראה כמבזה המצוה ומתעצל בה, א"כ בנד"ד עדיף שישלח שליח ויקיים מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה כיון שניכר שלא מתעצל במצוה ואדרבה מהדר ששולח שליח לקיימה מהר, וזהו כבוד המצוה שתתקיים מהר.

ונידון זה קשור גם לנידון האם מצוה בו ימב"ש עדיף מהידור מצוה, וראה לעיל אות ט' בד"ז. וראה בהסכמת רה"י הגר"ע יוסף שליט"א לקונטרס זה.

וראה בשו"ת הריב"ש (סימן פב. בשאלה) שהביא מהראב"ד שכתב שהמקדש אשה ע"י שליח, צריך לקדשה פעם שניה בידו, ממה שאמרו חז"ל (בפ' האיש מקדש

רוב הפו' הוא מדאורייתא, לכן נראה שעדיף דין מצוה הבאה לידך מדין מצוה בו. אך מ"מ י"ל דכיון דהטעם דאין מעבירין הוא משום עצלות א"כ באופן שרוצה לקיים המצוה בעצמו כתקנת חז"ל עדיף טפי שיעשנה בדופו להראות חיבתו וחשקו לקיים המצוה, והכי מסתברא. ולמד כן מהספרי במתנות כהונה. ע"ש. וע"ע במג"א (סי' תלא סק"ה) שהסתפק לענין בדיקת חמץ בזמנה ע"י שליח או בעצמו יותר מאוחר. וכיו"ב דן בשו"ת יחזה דעת ח"ג (סי' נא ד"ה ומעתה) בענין הדלקת נ"ח כשבעל הבית נאלץ להיעדר מביתו עד לשעה מאוחרת בלילה, האם עדיף שימנה את אשתו בתור שליח להדליק בצאת הכוכבים או שבכל אופן עליו לקיים מצוה בו יותר מבשלוחו. והעלה שאם רואה בעל הבית שלא יוכל בשום אופן להתפנות מעסקיו וללכת להדליק נרות חנוכה, ובפרט אם נוסע מבעוד יום מקיר העיר וחוצה, ולא ישוב לביתו עד שעה מאוחרת בלילה, טוב ונכון שימנה את אשתו שתהיה שולחו להדליק עם צאת הכוכבים, שהוא כרבע שעה אחר שקיעת השמש, ובזה יקיים המצוה בזמנה. ואע"פ שהלכה רווחת (בקידושין מא.) מצוה בו יותר מבשלוחו, "זהו כשהמצוה נעשית באותו מצב בו או בשלוחו, אבל כאן שהמצוה נעשית על ידי שליח בזמנה ובעתה כתקנת חז"ל, הכי עדיף טפי ממה שידליק נרות חנוכה בעצמו לאחר זמן, הוא נכנס בסלע המחלוקת של הפוסקים, ובפרט במקום די"א דהוי חשש ברכה שאינה צריכה. וכיו"ב כתב הגאון ר' יוסף חיים בשו"ת רב פעלים ח"ב (יו"ד סי' לה). וכו'. ע"ש. וכיו"ב כתב בילקוט יוסף חנוכה (הנ"מ סי'

כשהמצוה נעשית באותו מצב בו או בשלוחו, אבל כאן שהמצוה נעשית על ידי שליח בזמנה ובעתה כתקנת חז"ל, הכי עדיף טפי ממה שידליק נרות חנוכה בעצמו לאחר זמן וכו". מבואר מדבריו שבכל מצב שהמצוה תהיה יותר בשלימות ע"י שליח זה עדיף מאשר שיעשה בעצמו.

ועי' בספר מנהגי החגים (כסלו וחנוכה אות י) שהביאו בשם שה"ת הגר"ח קנייבסקי שליט"א שגם לדעות הסוברות שמצוה בו יותר מבשלוחו עדיפה על זריזין מקדימין למצוות, מכל מקום בנוגע לנר חנוכה עדיף להדליק בזמן ההדלקה על ידי שליח מלהדליק בעצמו אחר כלות חצי שעה מתחילת זמן ההדלקה. והטעם הוא מפני ששונה מצות הדלקת נר חנוכה, הואיל ולדעת הרמב"ם (הלכות חנוכה פרק ד הלכה ה) לאחר כלות חצי שעה מתחילת זמן ההדלקה, כלתה המצוה ושוב אינו יכול להדליק.

מא.) מצוה בו יותר מבשלוחו. ורק שיקדש בלא שו"מ ע"ש. וכ"כ בס' האורה (ח"ב סי' יד) ובשו"ת מהר"ם (ב"ב סי' תלב). ומוכח מדבריהם שענין מצוה בו הוא חובה. אכן הריב"ש (שם) חולק וכתב וז"ל, תמהני פה קדוש כמו הראב"ד ז"ל, איך יאמר דבר זה, כי שם לא אמרו אלא כשבא לקדשה בתחלה, מצוה בו יותר מבשלוחו, אבל אחר שנתקדשה בשלוחו ויש עדים כאן, מה מצוה יש לחזור ולקדשה וכבר היא מקודשת ועומדת. ואין זה כי אם פעל הבטלה ויגיעה לריק. עכ"ל. וכן הוא לע' דינא, וע' בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' קסט אות ד) מ"ש ע"ד הראב"ד. וראה לעיל אות ט, וכן ראה שם בהערה שהבאתי דיש לכא' ראה לראב"ד מהתורה. וראה בד' הראב"ד מה שכתבתי להלן אות יט. וע"ע בהסכמת רה"י הגרע"י שליט"א לקונטרס זה.

והנה לפי ההגדרה שכ' ביחו"ד הנ"ל שמצוה בו יותר מבשלוחו, "זהו

האם מצוה בו נאמר רק היכא שבעי' לדין שליחות

מקבל שכר טפי, א"כ העיקר הוא שגופו עסוק במצוה ומה אכפ"ל דל"ש באותה מצוה דין שליחות. וכן לפמ"ש הרמב"ם בפיה"מ דענין מצוה בו הוא שלימות והידור במצוה, א"כ ג"כ העיקר הוא שעוסק במצוה גופו מתקדש ואי"ז משנה כלל אם יש במצוה דין שליחות או לא. וכן לפי הטעם שכ' החיד"א והתבונ"ש ודעימיה שאם שולח שליח נראה הדבר שמבזה המצוה ומתעצל בה. א"כ גם במצות של"ש בהם שליחות

טז.) והנה בחי' הרי"ם (סוף יו"ד) כתב שרק במה ששייך דין שליחות כקדושין אמרי' לדין מצוה בו, אבל בדבר שלא שייך בו שליחות כמו מצות שחיטה ל"א מצוה בו.

ודבריו צ"ע שהרי לפי כל הטעמים של מצוה בו יותר מבשלוחו, נראה שאין הבדל בין מצות שבעי' בהם דין שליחות או לא, שלפי' רש"י והר"ן ועוד שכ' שענין מצוה בו שכיון שגופו עוסק במצות

בכ"ז כששולח שליח נראה שמתעצל לקיים המצוה.

ובילקוט הגרשוני (בקו"א בע' מצוה בו) ובספר נתן פריז (חולין ב.) הקשו ע"ד החי' הרי"ם דבגמ' (קדושין מא.) הביאו ראיה שמצוה בו ממה שהאמוראים עשו הכנות לשבת העצמם, והנה בהכנות לשבת אי"צ שם לדין שליחות שהרי גם אם קוף יכין לו צרכי שבת שפיר מקיים המצוה שסו"ס יהא מעונג בשבת. וע' מ"ש בזה בשו"ת באר שרים (ח"א סי' סג) ובשו"ת ויברך דוד (ח"א סי' א.). וע"ע מ"ש בגליון אליבא דהלכתא שע"י חברת אהבת שלום (גליון פא, עמ' קה), ובחלק מהדברים שם נדחק הכותב דוחק גדול לענ"ד וכפי שהמעניין יראה שם. וע"ע בבית מתתיהו (ח"א סו"ס יז) שדן לענין מ"ע דפריעת בע"ח אם אמרי' מצוה בו, לפמ"ש בחי' הרי"ם הנ"ל.

ונראה שבאמת רבים מהפוסקים לא הסכימו עם דעת החי' הרי"ם שרק בדבר ששייך בו דין שליחות אמרי' מצוה בו, שהרי בס' האשכול (ריש ה' ס"ת) כ' לגבי כתיבת ס"ת דמצוה בו. ושם לא בעי' דין שליחות. וכן הפנ"י (קדושין לד.) והמהרי"ט (קדושין ע.) כ' ששייך מצוה בו במעקה. ובמעקה אי"צ דין שליחות אלא העיקר שיהיה מעקה. וכן משמע ממ"ש הב"ח (או"ח סי' רסג) דאף הדלקת הנרות בער"ש היה ראוי שהאיש ידליק הנרות בעצמו, שמצוה בו יותר מבשלוחו, אלא שהנשים שכיבו נרו של עולם מזהירות בו יותר מהאי טעמא. מבואר

מדבריו דדין מצוה בו יותר מבשלוחו נאמרה גם לשאר המצות ואף במצות שאי"צ לדין שליחות וכמו הדלקת הנרות בער"ש שהרי כ' במג"א (סי' רסג) שמהני להדליק ע"י גוי. וכן מבואר עוד בפנ"י (ברכות טו:) ובשפ"א (יו"ד סי' שכח ס"ג) לגבי הפרשת חלה, שמצוה בו ימב"ש. אע"פ של"ש שם דין שליחות. ובערוך לנר (יבמות עא.) ובתבואות שור (סי' כח ס"ק יד) וברב פעלים ח"ב (יו"ד סי' לה) לגבי מצות מילה כ' ששייך מצוה בו. אע"פ שהעיקר שיהיה מהול ואי"צ שם לדין שליחות, וכמ"ש במהר"ח או"ז (סי' יא) שאין מצוה בעצם מעשה המילה אלא הכל תלוי בתוצאה שבנו יהיה מהול. וכן מתבאר בתוס' רי"ד (קדושין כט. ובע"ז כו:) ע"ש. [אכן הבית הלוי (ח"ב סי' מז) הוכיח דיש מצוה גם על עצם מעשה המילה. וכן מתבאר מהחת"ס (יו"ד סי' רצו). וע' מה שכתבתי בזה לעיל אות ד.]. ובשו"ת מהר"י מברונא (סי' רט) כ' מצוה בו לגבי פדיון הבן. ובפמ"ג (א"א סי' תרכה סק"ה) מבואר דגם לענין עשיית סוכה אמרינן דיש מצוה שיעשה בגופו מאשר ע"י שלוחו. ואע"פ שאי"צ לדין שליחות בפדה"ב ועשיית סוכה.

וכן מבואר ממ"ש הפוסקים שמצוה בו נאמרה בכל המצות כולם והארכנו בזה לעיל אות ד', וכמ"ש המג"א (סי' רנ) ובפתחי תשובה (אה"ע סי' לה סק"ב). ומרן החיד"א במחבר"ר (סי' רנ סק"ג) ובברכ"י (יו"ד סי' רסד ס"א) ובספרו ראש דוד (פר' פינחס דף קכח ע"ד). ועוד. וכ"כ להדיא בשו"ת דברי יעקב (סי' עח דף סט:) דהא דקי"ל מצוה בו יותר מבשלוחו הוא בכל המצות, ודלא כהרב יד

ובדרכי משה (יו"ד סי' רסד) ובש"ך (חו"מ סי' שפב סק"ד) ועוד. ומוכח שמצוה בו נאמרה בכל המצוות בלא שחילקו אם בעי' שם דין שליחות.

המלך שטעה בזה. ע"כ. וכ"כ בשו"ת יד אליהו מלובלין (ר"ס נא) ובשו"ת אבני צדק (יו"ד ס"ס קנג) ובשו"ת עמודי אש (סי' ה אות יח). וע"ע במהר"י מברונא (סי' כו)

מצוה בו אם הוא מדאורייתא או מדרבנן

שלא יבזה מצות הוי מה"ת. ובקובץ תורני זכור לאברהם שנת התשנ"ד-התשנ"ה (עמ' שצא) במאמר הרב אברהם גדניאן, כ' להוכיח שגם הדעת קדושים (על התבו"ש יו"ד סי' כח) ס"ל שמצוה בו הוא מה"ת. ושם (עמ' שצב) הביא מהבני יונה דס"ל בספיקו של החיי אדם [ע' לעיל אות ט' בד"ז], שעדיף שיכתוב בעצמו, ורק היכא שאינו יודע לכתוב כלל אז יתן לסופר. ע"ש. ואדרבה הידור מצוה י"ל דהוי מדרבנן כמ"ש התוס' (מנחות מא).

אכן בשו"ת רב פעלים (ח"ב יו"ד סי' ב) הביא מהתורות כהנים, דאין קפידא שמי ששפך יכסה, וא"כ הוי אסמכתא בעלמא ע"ש. וע"ע בכנה"ג (סי' כח הגה"ט אות כג) מש"ב.

וע' בשו"ת שבט הלוי (חלק ד סימן קסט) שהביא מ"ש בבית אפרים (חו"מ סי' סז) דבכל מצוה שעושה ע"י שליח עיקר שכר המצוה של השליח ולא של המשלח והשליחות מהני רק לענין שלא נקרא מבטל לידי המצוה אבל לא לענין שכר קיום המצוה. וכ' בשבה"ל שקרוב לשמוע דלפי דעת הגאון בית אפרים ענין זה של מצוה בו יותר מבשלוחו היא דאורייתא דע"י שליחות

(ז). וע"פ כל הנ"ל יש לדון אם מצוה בו הוא דאורייתא או דרבנן. הנה דין מצוה בו יותר מבשלוחו יש לו אסמכתא מן התורה ממה שנאמר לגבי אברהם אבינו "ואל הבקר רץ אברהם" "והוא עומד עליהם תחת העץ" ועוד כמבואר בב"מ (פו:). וכמ"ש בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' שיב) על קושית השואל מנין לרש"י (בקידושין מא.) דיש שכר טפי כשעושה המצוה בעצמו, וכתב ליישב דיליף רש"י מהגמרא ב"מ (פו:) מאברהם, שמה שעשה בעצמו קיבל שכר יותר. וכ"כ בספר לרעך כמוך (חלק ואהבת לרעך פ"ז סעיף ג) דמצוה בו יותר מבשלוחו במצות הכנסת אורחים, וכדילפינן מאברהם, וכדאיתא בב"מ (דף פו:). ע"ש וכיון דיש אסמכתא ממילא י"ל דחמורה כעין תורה וכמ"ש הריטב"א (ר"ה טז.).

ויתרה מזו נראה דמצוה בו לכאורה הוא מדאורייתא מחולין (פז). ושפך וכסה, מי ששפך יכסה. וכמ"ש בתשו' צבי תפארת (סי' עד). וע"ע לנצי"ב בהעמק שאלה על השאלות (שאילתה קסט אות א ד"ה ונראה. ובסוף אות א ד"ה אחר שזכינו) שהוכיח שהוא מה"ת. וכ"כ בפנ"י (ביצה ל) והשאג"א (ס"מ) שהך קרא דושפך וכסה

מתבטל ממנו שכר המצוה וחשיבות עשייתה, משא"כ לדעת המקנה והכר"ו שהביא שם דהשכר ג"כ למשלח, ולא נצרך רק שגופו לא טרח יש להסתפק אם זה דאורייתא.

אמנם בשו"ת חקקי לב (סי' יז) ובשד"ח (ח"ה סי' מג מד) חולקים וס"ל דהוא מדרבנן.

ועיין בשו"ת הריב"ש (סימן פב. בשאלה) שהביא מהראב"ד שכתב שהמקדש אשה ע"י שליח, צריך לקדשה פעם שניה בידו, ממה שאמרו חז"ל (בפ' האיש מקדש מא.). מצוה בו יותר מבשלוחו. ורק שיקדש בלא שו"מ ע"ש. וכ"כ בס' האורה (ח"ב סי' יד) ובשו"ת מהר"ם (ב"ב סי' תלב). ומוכח מהראב"ד ודעימיה שענין מצוה בו הוא חובה. וע' בשבט הלוי ח"ד (סי' קסט אות ד) מ"ש ע"ד הראב"ד הנ"ל. וע"ע בעין המשפט (סי' קפב פ"א אות ז). וראה בהסכמת רה"י הגר"ע יוסף שליט"א לקונטרס זה. וראה לעיל אות ט' בהערה שהבאתי דיש לכא' ראייה לראב"ד מהתורה. וראה עוד בד' הראב"ד מה שכתבתי להלן אות יט.

ועיין בשו"ת חדות יעקב (או"ח סי' יט אות ד והלאה) ושם פלפל עם השואל אם מצוה בו הוא דאורייתא או מדרבנן. והנה השואל שם רצה בין דבריו להוכיח ממה שהסתפק בחיי אדם (כלל סח ס"ז) אם מצוה בו עדיף על הידור מצוה [ראה לעיל אות ט' בד"ז], דנראה דס"ל לחיי אדם שמצוה בו הוא מדא' ולכן הסתפק שידחה הידור מצוה וכו'. והחדות יעקב דחה דבריו בטו"ט כיעו"ש. והנה עתה ראיתי שכדברי השואל שם כ"כ

בשו"ת דברי יציב (חו"מ סימן צז אות ח) דמשמע מהחיי"א דס"ל דחייב גמור הוא מדאורייתא עד שיש מקום לומר שדוחה חיוב הידור מצוה דהוי מה"ת [עיין שד"ח כללים מערכת ז' כלל יב]. ושם הביא מעשה שהיה עם הגה"ק מנאסויד כשהיה משובתי שבת אצל דו"ז הרה"ק ר' ישעיה מטשחויב זי"ע שיצא ידי חובת קידוש בשמיעה מפי דו"ז, ואמר הרי הקידוש של הרבי יותר מהודר מהקידוש שלי ומדוע אצא ידי חובתי בקידוש שלי. ולכאורה זה תלוי בספיקו של החיי"א אם מצוה בו עדיף מהידור מצוה [ועיין תבואות שור סי' נח ס"ק יד], אך י"ל דשם דשייך שומע כעונה ודאי דהידור מצוה עדיף [עיין תוספת שבת סי' רעג סק"י] ודו"ק. ע"כ. וע"ע בדברי יציב שם אות ז.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סו"ס סו ד"ה ובעיקר) כתב וז"ל, ובעיקר הספק הנה מצוה בו סברא גדולה היא וקרוב לשמוע דבדאורייתא היא סברא דאורייתא, וידעתי שיש מסתפקים בזה וטעם הדבר דבכל מצוה נצטוה לכתחלה המצווה עכשיו במצוה, אלא שזה דין מדיני המצוה ומדיני התורה דמהני שליחות, וזה פוטר אותו מן המצוה אבל עסק המצוה חסר לו, ובספק הראשון אי זריז ע"י שליח עדיף או מצוה בו יראה בפשיטות דמצוה בו עדיף, ובספק השני אם מה שהוא עושה אינו מובחר כ"כ כהאי דהכא צ"ע, ומכ"ש כאן דלי"א בראשונים לא יצא כלל אחרי הזמן, מ"מ יראה דסוגיא דעלמא יותר נוטה לדלוק ע"י עצמו אפילו אח"כ כל שהוא עדיין בגדר ברכה, וידעתי שיש עוד מקום לצדד בזה אך כבר הארכתי מדאי. ע"כ.

(שרגא, ס' קס). וצל"ע בשד"ח המבואר שם.
וע"ע מ"ש לעיל אות ט'.

וע"ע בשו"ת מנחת אשר (וויס, שבת ס' כט/פט אות ה). ובשו"ת ברוך אומר

בדעת מרן הש"ע ומרן הגר"ע יוסף באיזה מצות אמר' מצוה בו, ובדין מצוה בו בתרו"מ

למרן הש"ע שרק במצות חיוביות אמר'
מצוה בו יותר מבשלוחו, והוא כדעת התור"י
הזקן והחיד"א והת"ש ועוד, שהבאתי לעיל
אות ב'. ולכן במצות תרו"מ שהיא מצוה
קיומית לא נאמר בה דין מצוה בו. ומבואר
שמרן הגר"ע סובר ג"כ כדעת הש"ע בזה.

עוד נראה מבואר מדברי מרן החזו"ע שגם
לסוברים שמצוה בו יותר מבשלוחו
נאמרה בכל התורה, היינו דוקא בכל
המצוות החיוביות. אבל במצות קיומיות
מודו שלא נאמר בהם מצוה בו יותר
מבשלוחו. וכן מדויק מדבריו ממה שהביא
את ד' האח' דס"ל שמצוה בו נאמרה בכל
המצות, וכתב "ומ"מ י"ל דשאני הפרשת
תרו"מ דלאו מצוה דרמיא עליה היא וכו'".
ומשמע שגם לסוברים שמצוה בו נאמרה
בכל המצוות, שאני מצוות קיומיות.

ואם אכן זו כוונתו לכא' יש להעיר דהוא
חידוש, שבפשוטו משמע שלסוברים
שמצוה בו נאמרה בכל המצוות, אין לחלק בין
מצות קיומיות לחיוביות, ובכולם אמר' מצוה
בו ימב"ש.

ויתרה מזו יש לכא' להעיר שהרי יש הרבה
מגדולי האחרונים דס"ל שאף
במצוות קיומיות כגון תרו"מ והפרשת חלה

יח והנה מרן בש"ע (יו"ד ס' שלא סעיף
כט) כתב וז"ל, עושה אדם שליח
להפריש תרומות ומעשרות. עכ"ל. ומלשונו
משמע שאף לכתחילה יכול לשלוח שליח ולא
אמר' בזה מצוה בו יותר מבשלוחו. וכ"כ בהר
צבי (זרעים עמ' קצה:) ובחזו"ע (תרומות
ומעשרות עמ' קפו). והוסיף בחזון עובדיה
(שם עמ' קפז) שאף שדעת רוב האחרונים
שדין מצוה בו נאמרה בכל המצוות, מ"מ י"ל
דשאני הפרשת תרו"מ דלאו מצוה דרמיא
עליה היא, כמ"ש רש"י (גיטין מז:). והביא
שכ"כ הגר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת
קמא (ס' יא) שאחר שהביא דברי רש"י,
כתב, ובזה ניחא לי מ"ש הרמב"ם והש"ע
(יו"ד ס' שלא ס"ל) שעושה אדם שליח
להפריש תרו"מ, ומלשון זה משמע שעושה
כן לכתחילה, והא קי"ל מצוה בו יותר
מבשלוחו, אלא דשאני הכא שאינה מצוה
חיובית, אלא רק כשרוצה לאכול, משום הכי
לא שייך הכא דין מצוה בו יותר מבשלוחו.
וע"ע בגליוני הש"ס (גיטין נב.). ע"ש. ועוד
הוסיף בחזו"ע שזה דמי למ"ש המהר"ח או"ז
לגבי המנהג בהפרשת חלה. ולא דמי להכנת
צרכי שבת, שהרי נאמר בתורה והכינו את
אשר יביאו. ע"כ.

ומבואר מדברי מרן הגר"ע יוסף זיע"א
ממה שביאר דעת הש"ע, דס"ל

וכן לכאור' משמע בד' מרן הש"ע (או"ח סי' תס ס"ב) וז"ל, הרא"ש היה משתדל במצת מצוה ועומד על עשייתה ומזרז העוסקים בהם ומסייע בעריכתן, וכן ראוי לכל אדם לעשות להטפל הוא בעצמו במצוה. עכ"ל. ובמג"א שם כתב שכוונתו למצוה בו. ע"ש. ומבואר שאף בהכשר מצוה אמרי' מצוה בו. ולכאור' כ"ש במצוה קיומית שאמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו.

וע' בשו"ת מגדנות אליהו (חלק א סימן ו) שדן לענין מצוות ציצית אם יש ענין שיקשור הפתילים בעצמו משום מצוה בו יותר מבשלוחו, והביא שם מ"ש הנצי"ב שרק בהכנה שכ' בתורה במפורש אמרי' מצוה בו, וכ' במגדנ"א דאם כן בציצית דלדעת כמה פוסקים תליית הציצית בבגד היא בכלל גדילים תעשה לך (דברים כב יב), [עיין בשו"ע או"ח סי' יד ס"ב ובביה"ל שם], א"כ שייך בה מצוה בו יותר מבשלוחו, ויש מצוה לתלות בעצמו. ועוד כתב שם שלפי זה נראה דגם בטווייה וניפוץ וכה"ג יש ענין לעשותן בעצמו משום מצוה בו יותר מבשלוחו, אמנם לאו כולי עלמא יודעים לעשותן, אבל תליית הציצית בבגד יש לעשות בעצמו. ע"ש. ואע"ג דקשירת הציצית הוי הכשר מצוה מ"מ אפי' בהכשר מצוה אמרי' מצוה בו. [ולדעת הנצי"ב צ"ל כנ"ל שרק בהכנה שכתובה בתורה במפורש שייך מצוה בו].

ודברתי בזה עם מורנו הגאון הגדול רה"י ר' עובדיה יוסף שליט"א, ואמר לי שממה שכתב בחזו"ע הנז' מוכח שדעת מרן

וכיו"ב, נאמר בהם מצוה בו ימב"ש. וכן כתב להדיא בחי' המקנה (קדושין מא.) שאף בתרו"מ ושחיטה ושילוח הקן, שאינן מצוות דרמיא עליה, מ"מ כמו שמברכין עליהן, כך יש עליהם דין מצוה בו יותר מבשלוחו. וכן כתב בפנ"י בפ"ב דברכות (טו): ד"ה אלא אי איתמר) שאף בהפרשת תרומה שייך הדין של מצוה בו יותר מבשלוחו. ובשפ"א (יו"ד סי' שכח ס"ג) דן לגבי הפרשת חלה, וכתב דשייך בזה מצוה בו יותר מבשלוחו. וכ"כ להדיא בשו"ת דברי יעקב (סי' עח דף סט:): דהא דקיי"ל מצוה בו יותר מבשלוחו הוא בכל המצוות, ודלא כהרב יד המלך שטעה בזה. וכ"כ עוד אח'.

אכן היה אפשר לדחות דהסוברים שבתרו"מ נאמר דין מצוה בו, כיון דס"ל כהט"ז (יו"ד סי' א ס"ק יז) שתרו"מ הוי מצוה חיובית. ולכן כ' ששייך בזה מצוה בו יותר מבשלוחו.

אבל הנה המקנה (שם) כתב להדיא דאע"פ שתרו"מ הוי מצוה דלא רמיא עליה, בכ"ז שייך בזה מצוה בו יותר מבשלוחו.

וכן מצינו במצוות מעקה דעיקר המצוה הוא למנוע המכשול והסכנה כמבואר מהרמב"ם בסה"מ (מ"ע מצוה קפד) ומהחינוך (מצוה תקמו) דהמצוה היא למנוע מכשול וסכנה, ואינו מצוה חיובית לעשות מעקה. ואפ"ה דעת המהרי"ט (קדושין ע.) דאמרי' במעקה מצוה בו ימב"ש. וכ"כ בפנ"י (קדושין לד.) שבמעקה אמרי' מצוה בו ימב"ש.

דרשות, ושונה ממצות קיומיות, שבהפרשת תרומה אינו מתחייב רק אם רוצה לאכול, וכן בשחיטה אינו מחוייב בה אלא רוצה לאכול, משא"כ במצות קיומיות כגון גמ"ח שהיא מצווה שנוהגת כל הזמן. וא"כ בתרומה וכיו"ב שהם מצות דרשות שהוא יכול להיפטר מהם ולא להתחייב בהם לעולם, כגון אם אינו רוצה לאכול, וכמ"ש רעק"א (יו"ד סי' א) שתרומה היא רשות, וכ"כ הגר"ש קלוגר בשו"ת ובחרת בחיים (סי' קכד) שתרומה לא היא חובה, וא"כ כיון שיכול להיפטר ממנה לא אמרי' בה מצוה בו ימב"ש. וע"ע להגר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת (מה"ק סי' יא) שכ' שכן דעת הרמב"ם שבתרומה לא שייך מצוה בו כיון דאינה חובה. ומ"ש הפנ"י והמהר"י מינץ שגם בהפרשת תרומה אמרי' מצוה בו, י"ל שס"ל כהט"ז (יו"ד סי' א ס"ק יז) שהפרשת תרומה היא חובה. [אכן ע' באבנ"ז (יו"ד סי' שצו) והמהר"ם שיק (יו"ד סי' כג) שהוכיחו מהרמב"ם שתרומה היא חובה וכהט"ז. ולפ"ז צ"ע אמאי לא שייך בזה מצוה בו לשיטת הרמב"ם]. וא"כ דעתם שבמצות הרשות לא אמרי' מצוה בו ימב"ש. אכן המקנה (קידושין מא.) פליג וס"ל דאף שתורומה ושחיטה הוי מצות הרשות בכ"ז שייך בזה מצוה בו יותר מבשלוחו. [עוד י"ל דאולי ס"ל למרן הש"ע ומרן הגרע"י שבמצות שהעיקר הוא התוצאה שבתרומה העיקר שהאוכל יופרש ויתקן לאכילה וכן שחיטה שהעיקר הוא התוצאה שיאכל אוכל שחוט, בכה"ג ל"ש מצוה בו ימב"ש. וראה להלן אות כא מה שכתבנו בזה. אמנם יותר נראה שדעתם כמו שכתבנו ששונה הכשר מצוה או ששונה מצות דרשות].

הגר"ע יוסף זיע"א שרק במצות חיוביות אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו. ומה שכתב שאף לסוברים שמצוה בו נאמרה בכל התורה, כוונתו לאפוקי משיטת היד המלך שמצוה בו נאמרה רק בקידושין והכנה לשבת. וכוונתו במה שכתב הוא לסוברים שמצוה בו נאמרה בכל המצות החיוביות, ואף להם שונה מצות תרומה דלאו מצוה דרמיה עליה היא.

אך לכא' דבריו צ"ב דלפ"ז מה חידש מרן זיע"א הרי פשוט שלסוברים שמצוה בו נאמרה במצות חיוביות א"כ בתרומה דאינה חיוב אלא אם רוצה לאכול, א"כ פשוט שבזה ל"ש מצוה בו, ומה חידש מרן זיע"א שלסוברים שמצוה בו נאמרה במצות חיוביות, מ"מ בתרומה לא שייך מצוה בו. וכן עדיין צ"ב בסתירה בש"ע הנז' ממ"ש לענין הכשר במצוה באפיית מצה.

ולכן נראה ליישב ד' מרן הש"ע ומרן הגרע"י זיע"א דלעולם ס"ל כדעת רוב האחרונים שמצוה בו ימב"ש נאמרה בכל התורה, אלא שבכ"ז שאני מצות תרומה שהיא רק היכי תמצוי והכשר לאכילה, ובכה"ג ל"ש מצוה בו ימב"ש, ולפ"ז צ"ל שלדעתם אף בהכשר מצוה ל"ש מצוה בו ימב"ש, ואולי ס"ל כדעת הנצי"ב שרק בהכשר הכתוב מפורש בתורה אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו. ויש עוד לעיין בדעתם.

עוד יש לבאר שדעת מרן הש"ע ומרן הגר"ע יוסף דשאני מצות תרומה דלאו מצוה דרמיה עליה היא, והיינו שהיא מצוה

בד' הראב"ד שהמקדש ע"י שליח צריך לקדשה שוב מדין מצוה בו

בהערה שהבאתי דיש לכא' ראי' לראב"ד מהתורה. וע"ע בהסכמת רה"י הגרע"י שליט"א לקונטרס זה.

ויש להביא לכא' ראי' לשיטת הראב"ד ודעימיה שבפר' חיי שרה מבואר לכאורה שאליעזר קידש את רבקה ליצחק [ואף על פי שאין שליחות לעבד י"ל בזה דעבדו שאני דיד עבד כיד רבו עי' במקנה בחי' לאבהע"ז סי' לה ועוד, וע"ע בשו"ת תירוש ויצהר סי' לג. וע"ע מה שכתבנו לעיל אות יא], וקשה הא דכתיב אח"כ (בראשית כד, סז) ויביאה יצחק וגו' ויקח את רבקה וגו', והרי קיחה לשון קדושין ונראה א"כ שקידשה שוב וצ"ע, וראה במלבי"ם שם שעורר בזה. ולפ"ד הראב"ד א"ש כיון שאליעזר היה שליח ומ"מ כיון שמצוה בו יותר מבשלוחו, קידשה שוב יצחק. טו

וראיתי בגליוני הש"ס (קידושין מא. ד"ה מצוה בו) שכתב ליתן טעם לשיטת הראב"ד שהרי קידושין הם כהקדש כמבואר בגמ' בקדושין (ב:) דלשון קידושין מדרבנן הוא דאסר לה אכ"ע כהקדש. טו וכן מוכח

יט). והנה הבאתי לעיל את שיטת הראב"ד (הובא בריב"ש סי' פב) שהמקדש אשה ע"י שליח, צריך לקדשה פעם שניה בידו, ממה שאמרו חז"ל (בפ' האיש מקדש מא.). מצוה בו יותר מבשלוחו. ורק שיקדש בלא שו"מ ע"ש. וכ"כ בס' האורה (ח"ב סי' יד) ובשו"ת מהר"ם (ב"ב סי' תלב).

אמנם הריב"ש (שם) חולק וכתב וז"ל, תמהני פה קדוש כמו הראב"ד ז"ל, איך יאמר דבר זה, כי שם לא אמרו אלא כשבא לקדשה בתחלה, מצוה בו יותר מבשלוחו, אבל אחר שנתקדשה בשלוחו ויש עדים כאן, מה מצוה יש לחזור ולקדשה וכבר היא מקודשת ועומדת. ואין זה כי אם פעל הבטלה ויגיעה לריק. עכ"ל.

וכ"כ הרשב"א בתשו' (ח"ד סי' רמד) שודאי אי"צ לקדשה שוב שהרי הקידושין שקידש השליח הוי קידושין גמורים, ודלא כמ"ש השואל שם. וע"ע בשו"ת התשב"ץ (ח"ב סי' עד). וכן הוא לע' דינא, וע' בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' קסט אות ד) מ"ש ע"ד הראב"ד. וראה לעיל אות ט, וכן ראה שם

טו. וע' בס' דף על הדף (קידושין מא.) שהקשה דאדרבה, כיון שהיה אליעזר מדין יד עבד כיד רבו דעדיף משליח וכו"ל, אולי כה"ג א"צ לחזור שוב ולקדש. ויש ליישב, דמ"מ מצוה "בו" וכו', בוודאי מקיים יותר בזה שמקדש "בעצמו" ממש. (וע"ע בשעה"מ פ"ב מהל' ק"פ ובמהרי"ט אלגזי בכורות פ"ד אות נ').

טז. ובנחלת יהודה (קידושין סי' ב) הבאנו שכן משמע בגמ' בנדרים (כט.) דהמקדש אשה לזמן, הרי היא מקודשת לעולם, "דקדושת הגוף" לא פקעה בכדי, ומוכח דשאני מקננים שאפשר להגביל בזמן. וכ"כ הר"ן בנדרים (ו:) דילפינן שמועיל ידות בקידושין ממה שמצינו דין ידות בהקדש. וכ"כ המאירי (שם) לבאר ספק הגמ' האם יש ידות בקידושין

בכ"ד, ולענין הקדש אמרי' בשבת (קמח:)
דרועה הרגיל אצלו שהקדיש פסח עבורו, וחל
ההקדש מטעם זכ' אעפ"כ חוזרים הבעלים
ומקדשים אותו הקדש עילוי דרבנן, וברש"י
שם כ' דמעלא בעלמא שיקדישו הבעלים.
ומ"מ עכ"פ מצינו בהקדש דאף שחל כבר
ההקדש ע"י שליח דזכין מטעם שליחות,
בכ"ז יש מצות עילוי מדרבנן שיחזרו הבעלים
ויקדישו בעצמם, וע"כ ה"נ בקידושין דעניינם
הקדש, אף שחלו כבר ע"י שליח, מ"מ יש
מצוה דרבנן שיחזרו הבעלים ויקדשו בעצמם,
ושפיר רשאי לקדש שנית גם בברכה ככל
מצוות דרבנן שמברכין עליהן. ודו"ק ונכון
בעזה"י. ע"כ.

אמנם אי"ז טעם נכון שהרי יש לחלק בזה
בין קידושין להקדש, דכל המבואר
בשבת (קמח:) הוא שיש בכח 'הבעלים'
להקדיש את 'ממונם' שוב. אך בקידושין אין
האשה ממונו של בעל, והוא אינו בעלים
עליה ככל קנין ממון, שהרי אין לבעל "קנין
בגוף" האשה, כמבואר להדיא בגמ' בקידושין

(ו:) ובגיטין (עז:)
דאשה לא קני גופה, ועוד
אמרו בקידושין (ג:) דקידושי אשה איקרי
"איסורא" ולא ממונא. וכן אמרו בגיטין
(לט:)
מה אשה איסורא ולא ממונא. וע"ע
ברשב"א שם. וכ"כ הר"ן (בריש גיטין) דלא
טעני' שהגט מזוייף לטובת הבעל, "דאין
האשה ממונו של בעל". וכ"ה ברמב"ן בגיטין
(ט.) בהא דשנינו דהמביא גט ממדה"י ואינו
יכול לומר בפנו"נ אם יש עליו עדים יתקיים
בחותמיו וכו'. ועי' מש"כ הר"ן שם. וכ' עליה
הרמב"ן בתו"ד, דאין האשה ממונו של בעל.
וכ"ה ברמב"ן וברשב"א בקדושין (ג.) שכ'
דאין האשה נקנית בחזקה לפי שאין לבעל
קנין בגופה, עוד כ' הריטב"א בקדושין (ב:)
דהטעם דלא ילפינן משדה עפרון דיועיל
קנין חזקה באשה מכיון דלא שייכא חזקה
אלא בדבר שגופו קנוי. ובחי' הרשב"א
בקדושין (ו:) כ' דהמלוה שמקבל את האשה
בשכר המתנת המעות אינו חשוב כריבית
כיון דאשה אין גופה קנוי לו וכן מדויק
מרש"י (שם) דו"ק היטב. וכ"כ התוס' בב"ק
(מז. ד"ה וכך) דאין שמין הולדות אגב האם

דומיא דנדרים, וביאר דהספק הוא האם קידושין הם "איסור כאיסור נדרים" וכמו שבנדרים איכא דין ידות ה"ה
לקידושין, או דקידושין הוו קנין וכמו שבקנין אין דין יד ה"ה לקידושין. ע"ש. ומטעם זה כ' הרש"ש בקדושין (נא.
ד"ה את וחמור) דבמקדש כמה נשים שאחת מהם ערוה, דהקידושין של כולם מתבטלים כיון דקידושין הוי בגדר
הקדש, ונדר שבטל מקצתו בטל כולו אבל אי הוי בגדר קנין, הדבר תלוי בפלוגתא בב"ב (קמג.) לענין קני את וחמור
אי קנה כולו או פלגא או לא קנה כלל. ע"ש. וכן מצינו בגמ' במעילה (יח., יט.) דאיסור זנות דאשת איש הוי כמעילה
בהקדש דהם הוקשו. וע"ע בבית האוצר ח"א (עמ' 104) ובח"ב (עמ' 227), ובקה"י (סי' ד) שכתבו כן. וכ"כ בציונים
לתורה (כלל לט עמ' 105 ד"ה ו"ל) ובעמק שאלה (שאי' קסה) ובשו"ת משיב דבר ח"ד (סי' מט.). [אמנם מ"ש התוס'
בקדושין (ז.) ד"ה ונפסו דרך אם אמר בלשון קידושין הוה כהקדש ויש דין פשטה. משמע דקידושין אינם דומים
במהותם להקדש. ועי' בקובץ הערות (נו, יח) מ"ש לחלק בין לשון קידושין לשאר לשונות, ולפי"ד א"ש. ועי' ברש"י
(גיטין פב: ד"ה ואין אני) דמבואר מדבריו דשייך קידושין אף אם אינם אוסרים לעולם. ולפ"ז כתבו באח' דלרש"י ע"כ
הא דמדמה הגמ' קידושין להקדש אינו אלא טעם אמאי מועיל כזה לשון אבל אינו דומה במהותו. וע"ע בר' ניסים
גאון (הוב"ד ברי"ך ר"פ הבא על יבמות). וברמב"ם (ריש פ"ג מאישות). ובשערי שמועות (בפתיחה למסכת). וע"ע
באבנ"מ (סי' מד סק"ד) ובשו"ת שלו (סי' יז. כא).

יכול ולא אדם אחר [ואין לומר שהבעל הוא שליח של האשה לקדשה, וכמ"ש בנחלת יהודה קידושין ס' ב אות ב' ד"ה ועו"ק]. ובקדושין אין האשה ממונו של בעל כמבואר.

ומורינו הגאון רה"י ר' עובדיה יוסף שליט"א כתב בהסכמתו לקונטרס זה, והובא ג"כ בספרו עין המשפט (סי' קפב פ"א אות ז) הביא עוד טעם לשיטת הראב"ד דמכיון שמצוה לקדשה בו יותר מבשלוחו, נמצא שהשליח עושה "שלא כהוגן" במה שמקדשה לו, וממילא הוה ליה בכלל אין שליח לדבר עבירה, ולכן יש לחשוש שהקידושין נתבטלו לחד תי' בתו' בב"מ, אבל לעולם אימא לך דאי"ז חובה גמורה. והוסיף רה"י בהסכמתו לקונטרס זה שדברי הראב"ד הם לרווחא דמילתא. כיון דמסתברא מילתא כדעת הריב"ש ועוד ראשונים דמצוה בו יותר מבשלוחו רק לכתחלה, וממילא מהכ"ת להחשיב את השליח שעשה שלא כהוגן ולבטל את הקדושין מהאי טעמא.

כיון דאינה ממונו של בעל. ו בשו"ת אבני נזר (אה"ע סי' תל, ו' ובסימן קכג, ט) הביא ראיה לד' הרשב"א הנ"ל מהגמ' בקדושין (סז:). שלומדת מהיקש שאין קידושין תופסין באש"א. ואי נימא דיש לבעל קנין באשה תיפו"ל מסברא דלא שייך שאחר יקנה אותה. [והוסיף שם נפ"מ דאפשר לקבל עדים שיפסלו הקדושין שלא בפני המקדש כיון דאין חבין לו דהא אין לו בה קנין]. אמנם החזו"א (אה"ע סי' קמח) דחה את ראית האבנ"ז וע"ש. ועי' בשו"ת משיב דבר להגאון הנצי"ב (ח"ב סי' לה ד"ה ובזה יתיישב) ובחי' הגרש"ש (סי' יא) בהגה"ה מש"ב. ומכל זה נראה דאין לבעל קנין בגוף האשה. וכ"כ בחלקת יואב (אה"ע קמא סי' ו) ובשרידי אש (סי' יג). וע"ע בקובץ ביכורים (ח"א שנת ה'תשנ"ח. עמ' תרסג) במאמר הרה"כ. ובמה שכתבנו בס"ד בנחלת יהודה (קידושין סי' ב). ובהקדש כתיב "איש" כי יקדיש את "ביתו", דרך הבעלים

יז. ועי' בשערי חיים (קידושין מב סק"ג) שכתב דבקדושין אין קונה ומקנה אלא רק עשיית חלות קדושין ואישות באשה ע"ש. וכן מתבאר מדברי הריטב"א ביבמות (נב:) שכ' דקדושי אשה לא הוו דעת אחרת מקנה, ע"ש. והוא כסברת הר"ן בנדרים (ל). דבעינן שתהא אשה מבטלת דעתה ורצונה ומפקרת עצמה ע"ש. וע"ע מש"ב באבנ"מ (סי' מג סק"ב). אמנם בחת"ס (אה"ע סי' קו) כתב דאף לשיטת הר"ן דאשה כהפקר, מ"מ חשיב כדעת אחרת מקנה, דהא הר"ן כ' שם בהמשך דבריו "ואשה נמי מנסת עצמה לרשותו במקצת". וביאר החת"ס דכוונת הר"ן שהאשה אינה המקנה וצריך שהבעל יאמר ויתן הכסף, אבל היא כשאר לוקח ומוכר. ע"ש. וע"ע בספר המכריע (סי' נד) וברמ"ה בב"ב פ"ג (סי' רכד) דמבואר בדבריהם דאשה חשיבי כדעת אחרת מקנה. ועי' בנודע ביהודה תליתאה (אה"ע סי' נד ד"ה והנה ק' לי) מה שהאריך בזה. ובחי' הגרש"ש (סי' א) חקר אם לשיטת הר"ן האשה צריכה שיהא לה רק נישואין לקדושין או דבעינן כוונה ומחשבה בפועל. ובשער"י (ז, יב) כ' דנ"מ אם יזרקו קדושין בחצירה של האשה ואין רצון בפועל אלא דאגן סהדי דמסכימה. ועי' בברכ"ש (סי' ב) שביאר בדעת ר"ח דדעת האשה בקדושין אינו רק דעת לחלות חפצא של קנין כמו במו"מ, אלא הדעת עושה ג"כ חלות בגמר דבר שבערוה. ע"ש. ובזכר יצחק (סי' טז) תלה מח' הגמ' בקדושין (ט:) בנדון הברכ"ש ע"ש. וע"ע בקה"י בקדושין (סי' נ, א) שכ' דהתוס' בכתובות (נח: ד"ה לאחר) פליג על הר"ן וס"ל דהאשה מקנה עצמה לבעלה ע"ש. וע"ע בתשב"ץ ח"ב סי' סז. ובצינים לתורה (ענגיל, כלל ל"ט) שהביא את שיטת המהרי"ט שבעינן לרצון האשה בקדושין ודלא כהר"ן.

כשממנה את אביו שליח אם שייך בזה מצוה בו

מה שיש ביזוי הוא בגלל ששולח אדם שאינו מצווה במצוה שיעשנה, וא"כ בנדון דידן ליכא ביזוי שהרי האב מצווה להשיא לבנו אשה, וא"כ בנד"ד ל"ש הענין של מצוה בו יותר מבשלוחו. אבל יותר נראה בכוונת דבריהם שהזלזול הוא במה שהוא מתעצל בקיום המצוה וכפי שכ' לטעם דהתעצלות, וא"כ לכאוף אף בנד"ד כששולח את אביו זה נראה שהוא מתעצל לקיים המצוה בעצמו, וא"כ שייך בזה ענין של מצוה בו שיהדר ויקיים המצוה בגופו ממש.

והנה לכאורה יש לפשוט את ספיקו של הגליוה"ש מהמעשה שמובא בגמ' קידושין (לא:): באבימי שהיו לו חמשה בנים, וכשהיה אביו מתדפק על דלת הבית היה רץ בעצמו מלפותחה. ופרש"י שם ואפילו הכי כי הו קרי רבי אבהו אבבא היה אבימי רץ ואינו מניח לאחד מבניו לילך. ע"כ. והנה קי"ל שגם אדם מצווה בכבוד סבו וסבתו, וא"כ גם במעשה של אבימי הרי גם אבימי וגם בניו של אבימי חייבים בכבוד אביו של אבימי, ובכ"ז מוכח שאבימי הזדרז ורץ בעצמו לכיבוד הורים, ונראה שרץ בעצמו להדר בקיום המצוה שמצוה בו יותר מבשלוחו גם בכיבוד הורים, וא"כ ה"ה בספיקו של הגליוה"ש שגם שם האדם שרוצה להתקדש ואביו שניהם בר חיובא באותו הדבר שגם האב מצווה להשיא לבנו אשה, ומוכח מהגמ' בקידושין שבכ"ז עדיף להדר בעצמו שמצוה בו יותר מבשלוחו.

כ). וע' בגליוני הש"ס (קידושין מא. ד"ה מצוה בו) שהסתפק אם כששולח את אביו לקדש לו אשה שייך בזה מצוה בו וכו' שהרי מצות הקידושין רמיא האב, דהאב חייב בבנו להשיאו אשה, ואולי בכה"ג לא שייך מצוה בו יותר מבאביו שלוחו. וע' בשו"ת מהר"י מינץ (סי' ב). ע"כ. וצ"ל שהאב בקש מבנו שיהא שליח, שהרי אמרו בגמ' בקדושין (מה:): לא חציף איניש לשווי לאבוב שליח. [ויתכן שמצד מצות כיבוד הורים הבן צריך להביא לאביו כשאביו מבקש, או שלא שייך בזה כיבוד הורים כיון שזה אינו נוגע ישירות לאביו אף שהוא מצווה להשיא לבנו אשה, ויש בזה צח' ראשונים ואכמ"ל].

ולכאורה יש לתלות ספק זה בטעמי הדין של מצוה בו, דלפמ"ש רש"י ודעימיה שהענין הוא תוספת שכר, וכן לפמ"ש הרמב"ם בפיה"מ שהעושה המצוה בגופו הו"ל יותר שלימות והידור במצוה, א"כ בכל ענין עדיף שאדם יהדר ויעשה המצוה בגופו ממש שע"כ מקבל שכר טפי או שמראה חביבות למצוה או מטעם שכר פסיעות או מטעם שמקדש את גופו בכך שגופו מתעסק במצות.

אלא שיש לדון לפי הטעם שכ' מרן החיד"א והת"ש ועוד שאם עושה המצוה ע"י שליח נראה שהמצוה היא כמשא עליו שאינו רוצה לטרוח בה והוי זלזול והתעצלות בקיום המצוה. ויש לדון בדבריהם אם כוונתם של

והיה לכא' מקום לדחות את הראיה שהרי בן חייב בכבוד אביו יותר מאשר חייב הנכד בכבוד סבו, וא"כ לכן אבימי רץ לפתוח לאביו את הדלת כיון שהוא מחויב יותר מבניו בכבוד אביו. אלא שאי"ז נכון כיון שבענין לפתוח הדלת לכא' בזה שווים האב ובניו, ובכ"ז מזה שאבימי רץ לפתוח בעצמו שפיר מוכח שגם כשאדם יכול לשלוח שליח שמצווה ג"כ באותו הדבר בכ"ז מצוה בו בגופו מאשר ע"י שליח.

ויתרה מזו נראה שלכא' ספיקו של הגליוה"ש לא מובן שהרי וודאי שגם

באופן שהשליח מחויב באותו הדבר בכ"ז מצוה בו יותר מבשלוחו. וכגון בכבוד שבת שע"ז אמרו בגמ' מצוה בו, הנה בכבוד שבת יכול למנות שליח את א' מבני ביתו שהוא ג"כ מצווה בכבוד השבת, ובכ"ז אמר' מצוה בו ימב"ש. וכן לענין גמילות חסדים שהרי כל ישראל צריכים לגמול חסד ובכ"ז גם לענין זה אמר' מצוה בו ימב"ש. וכן בשליחות למצות מילה שדעת רוב הפוסקים שמהני שליחות בזה והנה במילה אם לא מלו אותו הב"ד מצווים למולו כדק"ל בקידושין (כט.), ולכא' גם אם ישלח דיין שימול את בנו נראה פשוט שגם בזה אמר' מצוה בו יותר מבשלוחו.

במצות שהעיקר התוצאה אם שייך בהם מצוה בו

כא). והנה יש לכא' ד' או ה' סוגי מצוות. א', מצוות שבגופו שמוטל עליו לעשות כגון מצות תפילין ולולב וסוכה וכיו"ב העיקר בהם הוא עצם עשיית המעשה בגופו של האדם, ולא מועיל בהם שליחות. ב', ויש מצות שאף שמוטלות על האדם בכ"ז מהני בהם שליחות כגון קידושין והכנה לשבת [ראה לעיל אות א']. ג', ויש מצות קיומיות, שאין האדם מחויב לעשותם אלא שאם עושה יש לו מצוה. ד' ויש מצות שהעיקר בהם הוא התוצאה וכל שנעשתה התוצאה אפ' ע"י גרמא בכ"ז נתקיימה תכלית המצוה, וכגון מצות מעקה שהעיקר בהם הוא שיהיה מעקה בגג וכמ"ש המחנ"א (הל' שלוחין סי' יא) שיועיל עשיית מעקה ע"י גוי ומקיים בזה המצוה. ה', ויש מצות הרשות שהגדר בהם שהוא יכול

להיפטר ממנה וכגון תרומ' ושחיטה, וע' לעיל סוף אות יט].

ויש לדון האם גם במצות שהעיקר בהם הוא התוצאה האם גם בזה שייך ההידור שיעשה בגופו שמצוה בו יותר מבשלוחו, או שמכיון שהעיקר הוא התוצאה א"כ העיקר הוא שהמצוה תעשה ואפ' ע"י שלוחו לכתחילה, וא"כ לא שייך בזה ענין של מצוה בו יותר מבשלוחו.

והנה במצות מעקה לכאורה העיקר בה הוא התוצאה שיהיה מעקה ואינה מצוה חיובית המוטלת עליו, אלא העיקר הוא למנוע מכשול וסכנה, וזה מתקיים ע"י שיהיה מעקה. וכן מתבאר מהרמב"ם בסה"מ (מ"ע מצוה קפד) ומהחינוך (מצוה תקמו) דהמצוה היא למנוע מכשול וסכנה, ואינו מצוה חיובית

אכן הבית הלוי (ח"ב סי' מז) הוכיח דישי מצוה גם על עצם מעשה המילה. וכן מתבאר מהחת"ס (יו"ד סי' רצו). ע"ש. אמנם מרש"י הנז' בס' הפרדס מתבאר דהעיקר שבנו יהיה מהול. וכ"מ מהתוריד והמהר"ח או"ז הנ"ל. וכמו שכתבו גדולי האחרונים הנ"ל. והארכנו בזה לעיל אות ד.

וכן יש לדון לפ"ז במצות פדיון הבן ובדיקת חמץ ושריפת חמץ ונר שבת וכל כיו"ב שהעיקר הוא התוצאה, ולע' בדיקת חמץ כ' המג"א (סי' תמו סק"ב) שמהני ע"י גוי ומקיים מ"ע דתשביטו. ולע' נר שבת כ' המג"א (סי' רסג) שמהני שגוי ידליק נר שבת ומקיים המצוה. ע"ש. וא"כ לכאו' אם מהני ע"י גוי לא שייך בזה מצוה בו כיון שהעיקר הוא התוצאה. אכן הב"ח (סי' רסג ס"ב) כ' שגם בנר שבת אמר' מצוה בו ימב"ש. וכן יש לדון בטבילת כלים ועוד. וע' להרה"כ בגליון אליבא דהלכתא שע"י חברת אהבת שלום (פא, עמ' קו אות טו).

והנה לכאורה היה אפשר לומר שהסוברים שרק במצות ששיך בהם דין שליחות אמר' מצוה בו וכמ"ש בחי' הרי"ם (סוף יו"ד). [ע' לעיל אות טז שהארכנו בזה] א"כ מבואר מהם שבמצות שאי"צ לדין שליחות אלא העיקר שיהיה התוצאה א"כ ל"ש בהם מצוה בו.

אכן יש אחרונים רבים שכ' לענין מצות שהעיקר בהם התוצאה שבכ"ז שייך בהם מצוה בו. וכמו שמבואר ממ"ש האח' לענין מעקה. ובפנ"י (ברכות טו:) לגבי הפרשת חלה. ובערוך לנר (יבמות עא.) ובתבואות שור (סי' כח ס"ק יד) וברב פעלים

לעשות מעקה. וא"כ לכאורה לא שייך במעקה דינא דמצוה בו ימב"ש שהרי העיקר שיעשה המצוה ולא אכפ"ל היאך יעשה. שו"ר שכו"ב כתב להדיא הגר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת קמא (סי' יא). וע"ע בס' דברי שלום (ח"א סי' כב) ואוצרות יהושע (קידושין סי' יג). והארכת בזה לעיל באות ה'.

אכן בפנ"י (קידושין לד.) ובחי' מהרי"ט (קידושין ע.) כתבו שלגבי מצות מעקה אמרין בזה מצוה בו יותר מבשלוחו. ומוכח דס"ל דאף במצות שהעיקר בהם הוא התוצאה בכ"ז שייך בזה ההידור של מצוה בו. וע' להלן שכ' לבאר במה פליגי.

וכן יש לדון במצות מילה שלכאו' העיקר בהם הוא התוצאה שבנו יהיה מהול, וכמ"ש בספר פרדס הגדול לרש"י (סי' מא) דמה שאמרו האב חייב למולו, לא שיהיה חייב למולו בעצמו, אלא להכניסו לבריתו של אברהם אבינו. ע"ש. וכ"כ במהר"ח או"ז (סי' יא) שאין מצוה בעצם מעשה המילה אלא הכל תלוי בתוצאה שבנו יהיה מהול. וכן מתבאר בתוס' רי"ד (קדושין כט. ובע"ז כו:) ע"ש. וכ"כ בבינת אדם (שער או"ה אות ז) בשם מהרי"ל (סי' יח) דאין החיוב שימול דוקא הוא בעצמו רק החיוב עליו להכניסו בברית. וכ"כ בשו"ת עטרת חכמים (או"ח סו"ס ד דף ד:). שמצות מילה המוטלת על האב ודאי שמועיל בה שליחות, שהרי אין זו מצוה שבגופו, כגון מצות תפילין או אכילת מצה. ע"ש. וכן הקשה בכתב סופר (יו"ד סי' קכא) על הקצות שהרי אין זו מצוה שמוטלת על גופו של האב, אלא האב צריך לדאוג שבנו יהיה מהול.

ח"ב (יו"ד סי' לה) לגבי מצות מילה. ובשו"ת מהר"י מברונא (סי' רט) לגבי פדיון הבן. ועוד. וראה לעיל אות ד.

והיה נראה שנדון זה תלוי בטעמי הדין של מצוה בו, דלרש"י ודעימיה שכ' דמצוה בו הוא ענין של תוספת שכר כשעושה בגופו, א"כ משמע שהעיקר הוא שיעשו בעצמם, ואפי' שעיקר תכלית המצוה הוא התוצאה,

אבל כל זמן שטורח ועושה בעצמו הו"ל יותר שלמות והידור במצוה ומקבל שכר טפי. אבל לפי הטעם שכ' החיד"א והתב"ש שאם שולח שליח נראה כמבזה המצוה, הנה כ"ז שייך במצוה שהוא מחוייב בה, אבל במצוה שהעיקר בה הוא התוצאה ליכא שום זלזול במה שעושה ע"י שליח, וכמו שהוכחנו לעיל אות ב', ובאות ה'. ועוד.

לפ"ז במצות כיבוד הורים אם שייך מצוה בו

ולפ"ז יש לדון במצות כיבוד הורים אם שייך בזה מצוה בו ימב"ש, דאם העיקר הוא שיהיה התוצאה שמכבדם ומאכילם וכיו"ב א"כ אף לכתחילה מהני ע"י שליח. וכמובן שכל נדון זה הוא לענין מאכילם ומכבדם וכיו"ב, אבל לענין לעמוד בפניהם וכיו"ב בזה הוי מצוה שבגופו ופשוט שלא מועיל בזה שליחות.

ובעיקר מצות כבוד הורים אם שייך בהם שליחות [כגון במאכילם ומכבדם ולא לענין קימה וכיו"ב כאמור] יש לתלות זאת בגדר

מצות כבוד הורים אם הוא מצות שבין אדם למקום, דלפ"ז לא מהני בזה שליחות אף לענין לכבדם, שהרי רצון השי"ת שהבנים יעשו זאת בעצמם, אבל אם הוא מצות שב"א לחברו א"כ העיקר הוא התוצאה ולכא' מועיל בזה שליחות וכן לכא' ל"ש בזה מצוה בו ימב"ש. וע' מ"ש בזה בספר ילקוט יוסף (הל' כיבוד אב ואם פ"ב סעיף כח). וכן עיין בהסכמתו של מרן הראשון לציון פוסק הדור הגר"י יוסף שליט"א לקונטרס זה, ושם האריך הרחיב בזה כיד ה' הטובה עליו.

האם בקידושין העיקר הוא התוצאה

ולפ"ז יש לדון אם קידושין העיקר הוא שיהיה לאיש אשה, וא"כ העיקר הוא התוצאה ובכ"ז אמרי' בגמ' שמצוה בו יותר מבשלוחו.

ובאמת שלפי מה שכתב הר"ן שהמצוה בקידושין היא פריה ורביה, א"כ

העיקר הוא התוצאה. וכן לפמ"ש עוד הר"ן (קידושין דף טז: בדפי הרי"ף) ובתשובותיו (סי' לב וסימן נה) שהמצוה שיש לאשה הוא שמסייעת לפו"ר. וכ"כ בחי' המאירי. וכע"ז מתבאר מדברי הרא"ש (פ"ק דכתובות סי' יב) דמצוה בה הוא הכשר המצוה שיש במעשה הקדושין למצות פרו'. או שהמצוה שיש

בין בעשין וא"כ על עצם מעשה הקדושין אמר' מצוה בה ימב"ש. [ומטעם זה כתב הרמב"ם (אישות פ"ג הכ"ג) שצריך שיברך קודם הקדושין כדין ברכת המצוות שמברך עליהן עובר לעשייתן. וז"ל, כל המקדש אשה בין ע"י עצמו בין ע"י שליח, צריך לברך 'קודם' הקידושין או הוא או שלוחו, כדרך שמברכים על כל המצות, ואח"כ מקדש. ואם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקדושין, שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה. עכ"ל. וכ"כ הריטב"א (בפ"ק דכתובות). וע"ע להרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סי' ח, א), ובדברי הרב המגיה שם. ועי' בשו"ת נודע ביהודה (מה"ת אה"ע סי' א) שציון לתשובת הרמב"ם שאם בירך אחר האירוסין הוי ברכה לבטלה. ע"ש. ח"י]. ולפ"ז

לאשה היא מצות שבת וכו' וכפי שהארכת בזה בנחלת יהודה (קידושין מהדו"ב סי' יד). והנה גם לאשה אמר' מצוה בה ימב"ש. ומבואר דנתחדש דאף במצות שהעיקר הוא התוצאה שייך מצוה בו.

אמנם דעת הרמב"ם דהמצוה היא עצם מעשה הקדושין. דהנה כתב הרמב"ם (פ"א מאישות ה"ב) ליקוחין אלו מצות עשה של תורה הם. ע"כ. וכ"כ הרמב"ם בסה"מ (מצוה ריג). ע"ש. וכ"כ בחינוך (מצוה תקנב). ומתבאר דיש מצות עשה בעצם מעשה הקדושין. וגם האשה מקיימת המצוה, כיון שבאירוסין ביאה איש ואשה שוין בין בלאוין

יח. ומבואר דברכת אירוסין היא ככל ברכת המצוות. וכ"ה דעת הרי"ף בתשובה (סי' רצג) והרא"ש בתשובה (כלל כו סי' א) ורבינו יצחק בן גיאת (הוב"ד בס' האשכול ח"ב עמ' 129) ורבינו ירוחם (נתיב כב ח"ב). ומבואר מדבריהם דברכת האירוסין הוי ברכת המצוות שמברכים עליהן עובר לעשייתן. ודלא כהרא"ש (פ"ק דכתובות סי' יב) שהחשיב ברכת האירוסין לברכת השבח, והאירוסין הם הכשר מצוה לפר"י.

[וצ"ע דהא הרא"ש בתשובה הנז' כ' דאירוסין הוי ברכת המצוות. והוי כסתירה למ"ש בפסקיו לכתובות הנז'. אמנם קי"ל דכל היכא שהרא"ש סותר דבריו בין תשובתו לפסקיו, אזלי' בתר פסקיו. וכמ"ש מרן בבית יוסף (אור"ח סי' יב) בדעת הרא"ש, שכאשר הוא סותר עצמו מהפסקים לתשובה, סמכין על הפסקים. וע"ע בטור ובב"י חו"מ (ס"ס עב). וע"ע בב"י בחו"מ (סי' קי ס"ק יא) בשם ר' יהודה בן הרא"ש (זכרון יהודה סי' טו) דהיכא שהרא"ש סותר עצמו מפסקיו לתשובתו, הפסקים עיקר. ע"ש. וכ"כ ביד מלאכי (כללי הרא"ש אות מו) בשם מרן הב"י (חו"מ סי' קטז) בשם הרי"ב הרא"ש. מיהו בב"י יו"ד (סי' רא אות ו-ז) כתב דלאו כללא הוא. וע' לבעל הכנה"ג בשו"ת בעי חיי חו"מ ח"א (סי' סא דף נה ע"ד). ע"ש. וע"ע בשו"ת יבי"א ח"ב (חאו"ח סו"ס ל, עמ' קיא) וח"ד (או"ח סי' ב אות ב) וח"ה (אה"ע סי' יד אות ד) וח"י (יו"ד סי' לז אות ב, בהערה). ובשו"ת יחו"ד ח"א (סי' מה, וסו"ס כט). וע"ע ביחו"ד שם בקונט' כללי הפסיקה, שבסוף הספר (נדפס במהדורה הישנה) בעמ' יג. ע"ש. וע"ע בחזו"ע שבת ח"א (ריש עמ' רי). וראה מה שכתבנו בס"ד בספרי נחלת יהודה ב"ב (כת"י, בסוגיא דכל דאליים גבר) בסתירה בד' הרא"ש בין פסקיו לתשובותיו, בענין כל דאליים גבר אי הוי פסק או סילוק].

ובס' בית חתנים (פ"ב הע' ז) כ' ששמע ממוריני הגרב"צ אבא שאול זיע"א שאין הכלה צריכה לכוון לצאת ידי חובה בברכת האירוסין. ע"כ. והרב המגיה בס' אורל"צ קדושין (ח"ב עמ' ח הע' ט) כתב שדבריו צ"ב דהלא הגרב"צ בחי' לקידושין (שם) נקט בדעת הרמב"ם שמצות קידושין הינה גם על האשה, וגם מבואר בדברי הרמב"ם דברכת האירוסין הוי ברכת המצוות, ראוי לומר דצריכה הכלה לצאת י"ח בברכת האירוסין, שהיא ברכת המצוות על מצוה שגם היא מקיימת. וכ' ליישב דאע"פ שיש לאשה מצוה בקדושין, מ"מ לא תיקנו לה ברכה כיון שאינה עושה מעשה בקדושין. ע"ש. וראה בהליכות עולם (ח"ב פר' שופטים ס"ב) שז"ל, קודם הקידושין צריך הרב המברך "ברכת האירוסין" לכיון להוציא את החתן והכלה ידי חובת הברכה, וצריך לומר לחתן שיכין לצאת ידי חובת הברכה, שהרי לדעת הרמב"ם והשלחן ערוך, "ברכת האירוסין" היא ברכת המצוה, שמברך קודם שעושה מעשה הקדושין, ומעיקר הדין מוטלת היא

המצוה בקידושין הוא עצם מעשה הקידושין, וע"ז אמר' מצוה בו ימב"ש. וא"כ קידושין אינה מצוה שהעיקר בה הוא התוצאה. **אכן** הנה כ' הרמב"ם בסה"מ מהדורות ישנות, שאין לאשה מצוה בעצם הקידושין. וע' בשעורי ר' גרשון (כתובות ז.).

וע"ע בשו"ת משנה הלכות (ח"ט סי' רלא). וא"כ צ"ל שהמצוה שיש לאשה הוא שמסייעת לפו"ר וכדלעיל, והרי אמר' באשה שמצוה בה ימב"ש בקידושין, ומוכח שאף במצות שהעיקר בהם הוא התוצאה שייך מצוה בו. וזה תלוי בטעמי הדין של מצוה בו וכפי שכתבתי לעיל.

ברוך רחמנא דסייען מרישא ועד עתה, יה"ר שהשי"ת יזכנו להמשיך לעסוק בתורה ולזכות את הרבים הן בתורה שבע"פ והן בתורה שבכתב, לאורך ימים ושנים טובות ברוחניות ובגשמיות מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא ושמחת חיים אושר ועושר ושלוש שובע שמחות וכל טוב לי ולכל משפחתי ולכל עמ"י לטובה ולברכה, אמן.

על החתן. וטוב להזהיר גם את הכלה לכיין דעתה אל ברכת "בורא פרי הגפן" ו"ברכת האירוסין". עכ"ל. אמנם כדברי הרא"ש בכתובות, כן מתבאר מהשאלות דר' אחאי גאון (שאילתא טז) ומהתוס' (פסחים ז.). שכתבו שיש לברך אחר מעשה הקדושין. ומשמע דברכת האירוסין היא ברכת השבח. וכ"מ מהראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם (שם). ע"ש. וראה מש"ב בקובץ בני ציון (ח"א עמ' צ) במאמר מרן פוסק הדור הגר"י יוסף שליט"א. וראה עוד לו בספרו הבהיר שארית יוסף ח"א (עמ' קטז).

והנה מהלבוש (אה"ע סי' לד ס"א) מתבאר דאירוסין היא ברכת הנהנין. ע"ש. וכ"כ רבינו הגר"ח בנן איש חי (שנה א', פר' שופטים אות ב'). ע"ש. וראה בהליכות עולם (ח"ב עמ' רג) שכ' דא"א לומר שהוא ברכת הנהנין, שעדיין אחר ברכה זו והאירוסין שאחריה, ארוסתו אסורה עליו עד הנישואין, ואינו רשאי ליהנות ממנה כלל. ע"ש. ויש עוד להאריך בכ"ז, ואכמ"ל.